

Поредица
БЪЛГАРСКА КЛАСИКА

Издателство
ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ

ИЗДАНИЕТО Е ОДОБРЕНО
И ПРЕПОРЪЧАНО ОТ МОН

СТ. Л. КОСТОВ

ГОЛЕМАНОВ

Поредицата „Българска класика“
е под общата редакция
на ИВАН ГРАНИТСКИ
и ПАНКО АНЧЕВ

Издателство
•ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ•
София, 2007

МЪЖЕМРАЗКА

КОМЕДИЯ В ЧЕТИРИ ДЕЙСТВИЯ

*На корицата: детайли от творби
на Илия Бешков и Славка Денева*

© Ст. А. Костов, автор
© Андрей Андреев, съставителство, 2007
© Петър Добрев, художествено оформление, 2007
© Издателство „Захарий Стоянов“, 2007

ISBN 978-954-739-982-2

ЛИЦА:

Д-Р КВАЧКОВ
ИВАНОВ
БУРИЛОВ
ПЕТЕЛКОВ
ПОРУЧ. ВОЙНОВ
ЕДНО МОМЧЕ
АНДРОФОБА
ЕЛЕНА
ИРИНА
ТОДОРОВА
ПЕТЕЛКОВА
ВИНАРОВА
ЧОЛАКОВА
ПЕНКА

Действието става в малък провинциален град.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

Скромно мобилиран салон за чакане в къщата на г-р Квачков. В дъното, малко вдясно, врата, която води в градината, до нея отляво друга врата, зад която извита стълба води на горния етаж. Между двете врати прозорец. Надясно врата за трапезарията и кухнята и врата за спалнята на доктора, а наляво две врати – една за спалнята на жена му и една за кабинета му. В левия ъгъл стар гардероб с натрупани отгоре книги. До него окачено на стената изображение на човешки скелет. В десния ъгъл дървена триножна етажерка със саксии цветя. До нея окачено на стената изображение на човешки мускули. В средата на стаята кръгла орехова масичка с разхвърляни по нея книжа. Наоколо няколко стола. Между двете врати отляво голямо огледало с орехова рамка и орехова триножна конзола. Табанът на стаята е украсен с резба, в средата виси голяма лампа. Къщата е стара, паянтова, провинциална къща, негодна за живеене. АНДРОФОБА, ЕЛЕНА, ИРИНА, ВИНАРОВА, ЧОЛАКОВА, ТОДОРОВА И ПЕТЕЛКОВА

ЕЛЕНА. Мисля, ще можем да заседаваме и тук, нали?

ВИНАРОВА. О, защо не!

ЕЛЕНА. Знаете, салонът ми горе е малко разхвърлян.

ВИНАРОВА. Моля, моля, не се безпокойте.

АНДРОФОБА. Всички ли сте тук?

ИРИНА. Да.

АНДРОФОБА. Тогаз можем да започнем... Мо-

ля ви, заповядайте! (Тя и всичките сядат около масата. Като ги изглежда, удря звънеца.) Госпожи, заседанието е открито. Моля госпожицата, като най-млада, да води протокола.

ИРИНА. С най-голямо удоволствие. (Взема от масата молив и книга.)

АНДРОФОВА. Първа точка от дневния ред е да конституира избраното вчера настоятелство.

ПЕТЕЛКОВА. Кво, кво?

ЕЛЕНА. Трябва да разпределим длъжностите помежду си.

ТОДОРОВА. Ний нали сме настоятелството?... Значи, сега ще решим коя от нас да бъде председателка, коя секретарка и пр.

ЧОЛАКОВА. А-а, та това сега ще стане, пък аз си мислех, че сте ме избрали вече за председателка.

ИРИНА. Избрани са само членките на настоятелството.

АНДРОФОВА. Аз съм боравила с гружествени работи и, вярвам, ще ми позволите, като по-опитна от вас, да ви препоръчам следната листа: председателка – г-жа г-р Квачкова, подпредседателки – г-жа майор Винарова и г-жа Чолакова, секретарка – госпожица Василева, касиерка – г-жа Петелкова, и библиотекарка – госпожица Тодорова. Мисля, ще се съгласите да възприемете моето предложение.

ТОДОРОВА. Нямаме нищо против, разпределението е удачно.

ЧОЛАКОВА. Значи, мене ме гуждате подпредседателка.

АНДРОФОВА. Да, госпожо.

ЧОЛАКОВА (клати отрицателно глава).

ВИНАРОВА. И аз не съм съгласна.

АНДРОФОВА. Защо, госпожо?

ВИНАРОВА. Аз мисля, че мен се пада да бъда председателка на гружеството: мъж ми по чин и положение е пръв в града.

АНДРОФОВА. Но нашето гружество, което се бори за равноправие с мъжете, не може и не трябва да има предвид какви са мъжете на членките.

ВИНАРОВА. Аз настоявам – мъж ми е майор...

ЧОЛАКОВА. Моят пък е кмет и аз трябва да бъда председателка. А вий – днеска тука, утре ви няма...

ТОДОРОВА. Да, га, тъкмо и аз това щях да кажа.

ВИНАРОВА. Ами госпожа Квачкова все тука ли ще остане?

ТОДОРОВА. То, нейното, е друго.

ВИНАРОВА. Друго, зер.

ЕЛЕНА. Право да ви кажа, аз не настоявам да бъда председателка и безразлично ми е коя ще бъде.

ПЕТЕЛКОВА. Пък мене ако питате, аз викам тъй да си остане, както ни дума госпожата. На, аз много ѝ са благодаря, дето ма ѝ гудила касиерка. Аз разбирам от тези работи. И-и, колко пъти съм гледала на Стайчо, мъж ми де, тефтерите в магазинта... Пък у дома всичките харчове си ги пиша на тефтерче... За питачи лук да купя, пак ще го запиша.

АНДРОФОВА. Но най-важното е, че мъж ви е военен, и ако станете председателка, неволно ще упражните едно нежелателно милитаристическо влияние...

ВИНАРОВА. Че нали не гледате какви са мъжете ни?

АНДРОФОВА. Щом гледате вий, гледаме и ний.

ВИНАРОВА. А-ха, тъй ви понася!

ЧОЛАКОВА. Вий мене изберете – милитаризъм, наистина, е опасно нещо.

ВИНАРОВА. Какво ми грънкаш и ти за милитаризъм, той да не беше, чунким ти щеше да бѐдеш гнес кметица?... Тук рангът се гледа, разбираш ли?

ТОДОРОВА. Мъж ви няма да бѐде вечно кмет, я.

ЧОЛАКОВА. Бѐде, не бѐде, то е друга работа. Той е бил и депутат, и кмет, сега е кмет и пак ще го изберат догодина... И сума оргени, ако искаш да знаеш... А техните мъже?...

АНДРОФОБА. Но вий сте подпредседателки и това малко ли е?

ВИНАРОВА. Ба, покорно благодарим за тази чест! Друга председателка, а аз – подпредседателка?... Никого!

ЧОЛАКОВА. И Генчо ми рече: „Хем, Гинче, да кажеш да те изберат председателка!“ Пък то... гудили сте едно ей таквоз „пог“ отпреде... Уж кметица... да ми се смее и мало, и голямо... У-у, не ща, не ща...

АНДРОФОБА. Но, моля ви се, какво обидно има във вашите дължности, госпожи, напротив, те са много важни и ако имате присърце интересите на идеята, която ни е събрала тука, вие и двете, като съзнателни равноправки, в което ни най-малко не се съмнявам, ще се съгласите и ще отстъпите председателското място на друга, която е по-подготвена да ръководи върховното управление на гружествените работи.

ЧОЛАКОВА. И таз хубава! Че тя по-учена ли е от мене? Мъж ѝ бил доктор, че кво от туй?

ВИНАРОВА. Тя подготвена, а аз – не, тъй ли мислите?

АНДРОФОБА. Защо така разбирате гумите

ми? Искан да кажа, че тя някак си има повече темперамент за тази работа.

ВИНАРОВА. Все то!

ЕЛЕНА. Аз, госпожи, не настоявам, мене ми е все едно коя от нас ще...

АНДРОФОБА. За гружеството и идеята не е все едно.

ТОДОРОВА. Да, да, не е все едно.

АНДРОФОБА. Не отстъпвайте от дадената ви по достойнство позиция.

ВИНАРОВА. И аз не отстъпвам!...

ЧОЛАКОВА. И аз не отстъпвам!... Подпредседателка ли? Да ме прощавате.

ИРИНА. Не можем ли да изберем три председателки?

ПЕТЕЛКОВА. Наистина, че да са свърши работата без кава.

ЧОЛАКОВА. Защо не?

ВИНАРОВА. Разбира се, може.

АНДРОФОБА. Не, не може... Уставът не позволява... *(Разгръща ръкописен устав и четете.)* Настоятелството се състои от една председателка, две подпредседателки, една касиерка и т.н.

ЧОЛАКОВА. Голяма работа, чунким не можем да го поправим, хем догето не е още печатан... Вместо една ще пишем три председателки и туйто...

АНДРОФОБА. Не може.

ВИНАРОВА. Защо пък да не може?

АНДРОФОБА *(става и дига нагоре устава)*. Как, шега ли си го мислите вие да се поправи устав, изработен от специална комисия и вотиран вече в общо събрание? Че това е вече свет и ненарушим закон за нас, това е вече исторически документ... Чудно ми е как можете да си помислите по-

добно нещо; това значи просто да фалшифицираме волята на законодателя...

ВИНАРОВА. Страшна работа!... Уставът — бяла книга...

АНДРОФОБА. Няма защо... аз съм против това изменение, па и всички ще бъдат против, защото никъде, ама абсолютно никъде по света няма гружество с три председателки...

ТОДОРОВА. И в Русия няма!

ЧОЛАКОВА. Аман пък ти с твоята Русия!

АНДРОФОБА. Ако искате да знаете, аз наочно прокарах в устава подпредседателския институт.

ПЕТЕЛКОВА. Кво, кво?

АНДРОФОБА. Подпредседателството, гори гве, когато от тях няма никаква нужда, само и само вас гвете да задоволим.

ЧОЛАКОВА. Много ни задоволихте!

ВИНАРОВА *(става и удря с ръка по масата)*. Председателка... Председателка искам и туйто!

АНДРОФОБА. Не може... това е неумолимата логика на нещата.

ВИНАРОВА. Логика-могика, не признавам!... Я да те питам аз тебе ти какво изобразяваш от себе си, та искаш да ни налагаш твоят си?

ЕЛЕНА. Но, госпожо, моля ви се...

АНДРОФОБА. Аз съм още председателка на тричленната комисия, избрана от общото събрание да ръководя делата, докато...

ЧОЛАКОВА. Но не си в настоятелството, я!

АНДРОФОБА. Да, обаче ще ръководя делата и ще ви упътвам, докато се конституира настоятелството, след това вече моята работа е свършена тука и ще ви оставя.

ЧОЛАКОВА. Страшно ни упъти!

ЕЛЕНА. Аз отстъпвам...

АНДРОФОБА. Не може!

ВИНАРОВА. Като не може, аз се отцепвам!

ЧОЛАКОВА. И аз се отцепвам!

ВИНАРОВА. И ще поведа подире си всичките офицерски дами и погофицерски, това хубаво да го знаете!

ЧОЛАКОВА. И аз ще поведа жените на всичките чиновници и всичките учителки...

ПЕТЕЛКОВА. То тъй с кавга народните работи не вървят... Наистина, вие сте по-стари, ама...

ЧОЛАКОВА. Ба-а, то не се знай...

ТОДОРОВА. За години никои не спори...

ВИНАРОВА. Ще си направим ново гружество и ще си се изберем за председателки. Пък вие с вашето гружество ще си останете на сухо... Няма да ви остане ни една членка... Хем да видите!

АНДРОФОБА. Както обичате, това не ни плаши.

ВИНАРОВА *(на Чолакова)*. Хайде да си вървим... ще си видим сметката с тия женури!

АНДРОФОБА *(удря звънца)*. Моля, без обиди...

ТОДОРОВА. Но, госпожи!...

ЕЛЕНА. Почакайте да се разберем.

ВИНАРОВА. За последен път — ще ни изберете или не?

АНДРОФОБА. Не!

ЧОЛАКОВА. Добре тогаз. *(На Тодорова.)* Хайде и ти с нас... Ти нямаш тук работа.

ТОДОРОВА. Не мога. Аз обичам литературата и съм доволна от библиотекарството...

ЧОЛАКОВА. Ти му мисли... Още довечера ще кажа на мъжа си да пише на министъра да те уволни. Добре да го знаеш!

ТОДОРОВА. Не се боя!

АНДРОФОБА. Така ли ще ни вземете членките?

ВИНАРОВА. То е наша работа... По твоя ум няма да се водим!

АНДРОФОБА. Моля, бъдете по-предпазливи с гумите си!

ВИНАРОВА. Към тебе ли? Ха-ха-ха!... Някак-ва си разведена гаскалица, дошла да ни дава ум!

АНДРОФОБА *(става и удря звънеца)*. Моля...

ТОДОРОВА. Не обиждайте професията ни!

АНДРОФОБА. Аз съм разведена и не крия... А вие?... Отрепка на мъжовия си кеф... Кукла без капка ум в главата!

ВИНАРОВА. Гъска с гъска!

ПЕТЕЛКОВА. Ама не бива тъй бе, джанъм...

ЕЛЕНА. Боже мой, в къщата ми тез обиги?...

ВИНАРОВА. Мълчи, мълчи, поне ти не се обаждай.

Председателка зер, че я хрантутиш толкоз време!

ЕЛЕНА. Как смееете да говорите така?

ВИНАРОВА. Смея, защото виждам какво става тук. Социалистки ще ни прави, а?

ЧОЛАКОВА. Да, да, и леви партии!

ВИНАРОВА *(на Квачкова)*. Чакай, и на мъж ти скоро ще му изстине тук мястото!

ЕЛЕНА. О, това вече не се търпи... моля... напуснете къщата ми!

ЧОЛАКОВА. Да си вървим, тя скоро ще се разкае за гумите си... Зер не знаем защо се навърта онзи чорльо около нея и сестра ѝ!

ЕЛЕНА. Ах... Вън... Вън!

ВИНАРОВА. Ще ти доде умът в главата, но късно, 2-жа Квачкова! Ще видиш ти кого пъдиш!...

ЧОЛАКОВА. Бездеткия негна! *(Излизат и двете)*. Бездеткия!

ЕЛЕНА *(затичва се подире им и заплюва)*. Не ви е срам! *(Развълнувано кърши ръце.)* Ах, безсрамници, безсрамници!

ИРИНА *(като я прегръща)*. Успокой се, како!

ЕЛЕНА. Безсрамници!

ТОДОРОВА. Какъв скандал, боже мой, какви обиги!

ПЕТЕЛКОВА. Не ги е грях от бога!... И те били равноправки!

АНДРОФОБА. Ах, отвратително, гнусно!

ПЕТЕЛКОВА. Какви уста, какви уста! Боже, пази!

ТОДОРОВА. Пък каквито са клюкарки! Защо ли ни трябваха в настоятелството, но виш от някаква деликатност...

ЕЛЕНА. И мен ме е яд сега... Но нищо, техните клюки не ще ни уплашат, зад нас е правотата на нашето дело, нали, сестро? *(Прегръща Андрюфоба.)* Тежък е твоят кръст, сестро, всред това невежество на потъналата в нравствена мизерия жена... Ала високохуманна е твоята душа, вродено благородно и нежно е твоеото сърце... Много горчиви обиги си прощавала на заблудените наши сестри. Прости им и сега, сестро, и нека моите горещи, искрени слова те утешат! *(Целува я.)*

АНДРОФОБА. Благодаря ти, сестро, от сърце... И тебе горчиво обидиха, но знай, че великата идея, на която посветихме живота си, е наша утеха... За нея да страдаме, е нашето щастие!

ТОДОРОВА. Какво себеотрицание!

ИРИНА. Какво великодушие!

АНДРОФОБА. Но стига. Те не заслужават толкова да се говори за тях. *(Сяда до масата, също и другите.)*

ТОДОРОВА. Предлагам да се отбележи в протокола дълбоко съжаление за станалия инцидент и да се порицаят авторките му!

ЕЛЕНА. Да, га, безгръго!

АНДРОФОБА. Оставете. Не искам да се вди-га шум около моята скромна личност.

ЕЛЕНА. Боже мой, твоята скромност край няма, сестро, а за нея виж как ти отвърщат.

ИРИНА. Не, ще го отбележа, да няма друг път подобни лоши прецеденти.

АНДРОФОБА. Да се отбележи, че си дават оставката, а на тяхно място се определят следните равноправки, получили най-много гласове... за подпредседателки предлагам г-жа Петелкова и г-ца Тодорова.

ЕЛЕНА. Чудесен избор!

ИРИНА. Честито!

ТОДОРОВА И ПЕТЕЛКОВА. Благодаря, благодаря!

АНДРОФОБА. За касиерка... коя следва с най-много гласове? *(Гледа книгата.)* Г-жа Шаранкова – приета. За библиотекарка... г-ца Капитанова – хм, мирише ми на милитаризъм – приета.

ТОДОРОВА. Тя е най-малката ни учителка. Нека се радва момичето.

АНДРОФОБА. Да се съобщи на новоизбраните.

ТОДОРОВА. Аз ще им съобщя.

ИРИНА. Има да се радват!

АНДРОФОБА. И тъй, настоятелството е вече конституирано. *(Ръкопляска.)* Понеже две от членките отсъстват, аз мисля да отложим заседанието за утре. Останалите два въпроса от дневния ред – гружественият орган и предстоящите законодателни избори – са въпроси от кардинална важност за нашата организация и тяхното обсъж-

гане изисква просветеното внимание на цялото настоятелство.

ЕЛЕНА. Съгласни сме.

АНДРОФОБА. Добре. Днес печатарят ще ни даде условията си и утре окончателно ще разрешим въпроса за органа. Ще трябва да побързаме да пуснем първия брой, за да парализираме клюките на опозицията.

ЕЛЕНА. Аз мисля да дадем в този брой обстоятелствено изложение по станалото.

ПЕТЕЛКОВА. Хем да ги нацапате, ама как... та да помнят...

АНДРОФОБА. Разбира се. Освен тъй в частни срещи с членките всяка от нас да обяснява как е работата.

ТОДОРОВА. Аз още днес ще тръгна по учителките, тя, кметицата, нека ме заплашва с уволнение...

АНДРОФОБА. Браво! Тъй те искам.

ПЕТЕЛКОВА. Аз пък като го пусна в нашата махала, завчас ще го чуем в горната. Те да му мислят, хайде де, чунким не ги знаем какви са и що са, ами гошли туканцак председателки да ми се кургисват.

АНДРОФОБА. Разгласете, че председателката ни е най-достойната равноправка...

ЕЛЕНА. Моля, моля.

АНДРОФОБА. Че тя е гала за фонда на вестника 500 лева.

ПЕТЕЛКОВА. У-у!

ТОДОРОВА. Нима?

ИРИНА. Да, га!

ТОДОРОВА. Пък аз това да не зная!

ЕЛЕНА. Аз исках да си остане тайна.

АНДРОФОБА. Не, такъв насърчителен пример не бива да се крие. Туй трябва да се отбележи в протокола и да се публикува във вестника.

ТОДОРОВА. Браво, сестро! *(Стиска ръката на Елена.)*

АНДРОФОБА *(като става)*. Сега позволете ми да завърша първото ваше заседание с няколко думи за голямото значение на вашата задача и дейност. Това значение е грамадно... Вашето дружество е първо по рода си в България, то е най-модерното и неговият устав е отглас на най-новите социалполитически и духовнокултурни насоки в обществения живот въобще и женското движение частно. Дружеството ви не е благотворително, за да поддържа някакво си стопанско училище или сиропиталище...

ТОДОРОВА *(на Петелкова)*. Видя ли?

АНДРОФОБА. Не е и образователно за някакво културно повдигане на жената, в скоби казано – тя си е достатъчно културна, – не, то има много по-висока цел, която открива по-широко поле за работа и по-широки сфери на влияние в днешното общество и която поставя организацията ви наравно с модерните вейния на мисълта, социалните движения и борби. С една дума, неговата цел е пълната наша женска свобода. И тази свобода не ще игла, а борба. Казвала съм го и пак го повтарям. Борбата ще ни спаси! Нашата кауза не ще шивачки, а дейкини, в пълната смисъл на думата равноправки, обществени боркини! *(Удря се по гърдите, ръкопляска, тя се покланя и сръбва малко вода от поставената на масата чаша.)*

ИРИНА. Какъв висок стил!

ТОДОРОВА. Ах, просто чудесно!

АНДРОФОБА. Да, боркини *(тупа се по гърди-*

те), които, освободени от конвенционалните лъжи на днешния век, всецяло да се предадат на светата идея – да тръгнат от град в град, от село в село, от колиба в колиба с перо и слово да ободряват – уви! – сломения женски дух и да организират, да сплотят широките женски маси!... Каква по-възвишена и по-благородна задача от тази – един ден да тръснем от плещите си позорното, гнусното мъжко иго и да спасим всесветската култура от варварските ръце на мъжа!... О-о! Кога ли ще изгрее зората на нашата свобода!... Не ще да бъде тъй скоро. Ще трябва дълго, усилено да работим с всичките си женски сили и – уви! – често пъти в коалиция с нашите най-заклети врагове – мъжете, – за да добием равноправие и човешки правдини. Стане ли това, тогаз ще си мерим силите с тях и в изборна борба, и в парламент, и в министерски кабинет. Ще си отмъстим за толкозвековните страдания и ще ги поставим на мястото им. Нашите поколения ще си спомнят един ден за нас, скромните труженички, върху чиито кости е изградена тяхната свобода, и вярвайте ме, сестри, ще впишат нашите имена със златни букви в историята на великата борба, най-великата в света... *(Покланя се, ръкопляска.)*

ТОДОРОВА. Предлагам тази бляскава реч да се впише текстуално в протокола и да се пръсне напечатана в хиляди екземпляри за назидание на поробените ни сестри. *(Ръкопляска.)*

ЕЛЕНА. Прието с акламация и абсолютно болшинство! Като председателка на дружеството аз ти благодаря, сестро, от негово име за всички трудове, които ти положи за нас... Ние бяхме слепи, ти ни отвори очите... ние се лутахме в мрака, ти ни изведе на прав път. Бъди уверена, че ще следва-

ме твоя пример и неизменно ще се стремим към твоя заветен идеал! *(Прегръщат се.)*

ТОДОРОВА. И аз като подпредседателка сърдечно и искрено ти благодаря, сестро. В твоето лице аз виждам най-светлия лик на нашето движение; ти си за мене живо въплъщение на най-възвишени добродетели. *(Прегръщат се.)*

ИРИНА. И аз като секретарка най-искрено ти благодаря, аз все за тебе ще си мисля... Ти си моят идеал, сестро, и ще... и ще... *(Запъва се и я прегръща изведнъж.)*

ПЕТЕЛКОВА. Га е тъй, и аз да кажа нещо... *(Мисли.)* Дано даде господ, сестро, да станеш министърка, пък ний депутатки... а чи да си управим работата...

АНДРОФОВА. Благодаря, благодаря ви, сестри, за ласкавите гуми... О, има ли по-голяма награда за мене от тази?...

ИРИНА. Сега да прибера книжата, нали? *(Събира ги.)*

АНДРОФОВА. Да... и можем да си починем... Когато гържа реч, знаете, аз малко се поуморявам.

ТОДОРОВА. Вие си починете, пък аз да си вървя, че съм заета.

АНДРОФОВА. Помнете, каквото ви казах... разправяйте наляво и надясно, да отбием клюките и клеветите им.

ПЕТЕЛКОВА. Колкото за туй, ти хич не са бой. Никои няма да им повярва, нали ги знаят какви са скопосници. Тя, кметицата, да ми са не перчи, зер не зная аз... ехе! Черноокият писар!... Пък майорката... де са е чуло и видяло, мари сестри, генчикът с пръст да ти бърка в сладкото, а чи да захароса... зная ги аз тях!

ВСИЧКИ. Ха-ха-ха!

ПЕТЕЛКОВА. Амчи как! Кво искаш от такваз жена... Аз веднъж да го грънна, а чи да видите сеур.

АНДРОФОВА. Добре, добре... Ха, да не забравите... Утре заседание.

ТОДОРОВА. Няма, няма.

ЕЛЕНА. Кажете и на другите да гогат.

ПЕТЕЛКОВА. Бъди рахат... Ух, и аз трябва да си вървя.

ЕЛЕНА. Ами виж защо бързате?

ПЕТЕЛКОВА. Остави са... вечеря... вечеря! Пък както ми са готви пача, да знайш – ама да има да взема. Ще му пресегне.

ТОДОРОВА. И тъй, довиждане.

ПЕТЕЛКОВА. Ха довиждане! *(Ръкуват се и двете с другите и излизат.)*

ЕЛЕНА *(гледа си часовника)*. Наближава да пристигнат.

ИРИНА. Кой ли ще е гостът?

ЕЛЕНА. Ти пък като си запитала кой, та кой! Отгде да го зная! Който и да е, все ми е едно... Хем ти да се гържиш по-сериозно пред него.

АНДРОФОВА. Разбира се, както прилича на студентка по правото...

ИРИНА. Бъдете спокойни. О, как сериозно ще третирам пред него въпросите на феминизма и ако не го привлече на наша страна, каквото щете ми кажете.

ЕЛЕНА. Кой знае... Току-виж, започнал да ти се присмива.

ИРИНА. Ба-ба!

АНДРОФОВА. Нещо по-важно... Мен все ми се струва, че сега не е удобно да се обясняваш.

ЕЛЕНА. Защо?

АНДРОФОВА. Отгде го знаеш какъв е грузият... виж, да е някой порядъчен, обикновен човек, лесно, ама ако е някой столичен хитрец, могава?

ЕЛЕНА. Е че?

АНДРОФОВА. Кои знае какъв ум ще даде на мъж ти, и всичко на вятъра... Двама мъже, като се съберат, все ще изхитруват нещо.

ЕЛЕНА. Че какво могат да изхитруват?... Работата е ясна, като две и две – четири.

АНДРОФОВА. Наистина, но все пак...

ЕЛЕНА. Не бой се. Аз много добре познавам Ивана. Той, ще не ще, ще се съгласи... Пък ако не се съгласи, прав му път... А за грузия хич не ме е грижа.

АНДРОФОВА. Значи, ти си твърдо решена...

ЕЛЕНА. Да... и пред нищо няма да се спра. (*Възбудено.*) Боже мой, какво ли може да ме възпре в твърдото ми решение да се боря за личната си свобода, да се издигна из тинята на досегашния си живот и да насоча всичките си сили към нашия светъл идеал, сестро?... Не, сега ще свърша веднъж завинаги с този въпрос – въпрос за живот или смърт!... Като си помисля само, ужас ме вледенява... шест години, шест години – сила, енергия и младост напразно, безвъзвратно изгубени и за какво? Любов, женитба и други безсмислици, с които природата тъй жестоко ни е наказала... Но аз ще разкъсам нейните окови и с открито чело ще заявя всичко това на тогova, който доскоро ми беше мъж и с когото вече нищо не ме свързва...

АНДРОФОВА. Дерзай, сестро, ще бъде чудесна демонстрация. Добър успех!

ИРИНА. Ами дълго ли време ще остане гостът при нас?

ЕЛЕНА. Не зная.

ИРИНА. Божичко, какъв ли е?

ЕЛЕНА. Я гледай каква се е зарадвала! Е-ех, с този си ум...

ИРИНА. Какво пък?

АНДРОФОВА. О, младост, порочна младост, ти ни тласкаш в пропастта! (*На Ирина.*) Знаеш ли ти колко наши нещастни сестри е погубило минутното заслепено увлечение, знаеш ли ти, че ний всички за това страдаме, и знаеш ли ти, че ако ний задушим тази слабост в гърдите си, човешката история ще има по-друг вид и по-друг смисъл... Но това знаят нашите заклетии врагове и с всички сили ни пречат, използват нашата слабост, за да турят ръка на нас...

ЕЛЕНА (*на Андрюфова*). Ти ще останеш в моята спалня, гостът – в Ивановата, а той – в кабинета, пък аз ще дойда при тебе горе, Ирино.

ИРИНА. Много добре, ами за вечеря?

ЕЛЕНА. Ух, омръзнаха ми тия домакински работи!

ИРИНА. Бъди спокойна! Аз ей сега ще се разпоредя за всичко. Идеята ми дава сила и смелост да се занимавам с такива глупости. (*Изтичва в кухнята.*)

АНДРОФОВА. Каква е пъргава, чудесна агитаторка ще бъде всред широките маси. Виж, ти си друго нещо. Ти имаш повечето медитативен-умствено-умозрителен темперамент. Ти си по-наклонна към умствена работа.

ЕЛЕНА. Наистина, мен ми гай само да чета и мисля.

АНДРОФОВА. И аз съм тъй, но това е много ценно нещо. Хората с умствена спекулация като нашата раждат идеите.

ЕЛЕНА. Да, и аз тъй мисля.

АНДРОФОБА. И нашият талант, разбира се, стои много по-високо от агитаторския. Но чудно нещо е агитацията. Представи си, пристигам в едно село, събирам селянките, гържа им една тричасова бляскава, убедителна реч, образувам гружество от стотина членки, избирам настоятелство, турям председателка една селянка. И тръгвам за друго село. Това е факт! Ах, блестящ успех ще има нашата идея, нали?

ИРИНА (*бързо влиза*). Ами печатницата?

ЕЛЕНА. Ух! Съвсем ми щракна из ума и Бурилов чака ли, чака. Скоро шапките и да вървим.

Ирина влиза в стаята до кабинета.

АНДРОФОБА. Ами ако гогат в това време?

ЕЛЕНА. Печатницата е по-важна за нас. (*Ирина донеся шапките.*) Закъсняхме. (*Поемат шапките и ги турят на главите си. Андрюфоба се поглежда в огледалото.*) Накарай Пенка да поразчисти тука. Ние отиваме, говижгане. (*Излизат.*)

ИРИНА. Пенке, Пенке! (*Пенка влиза.*) Я изтрий масата... тук, пък и прозореца поотвори. (*Пенка излиза. Ирина прибира книгата и ги занася горе. Пенка се връща с кърпа, отваря прозореца и започва да трие масата. Ирина се връща.*)

ПЕНКА. Гуспожице!

ИРИНА. Е?

ПЕНКА. Куги шъ годи ваштъ партиъ?

ИРИНА. Коя партия?

ПЕНКА. Ваштъ – женскътъ ге.

ИРИНА. Че ти отгде я знаеш?

ПЕНКА. Ба-а, малку ли ва слушам, като ъ при-

казвати. Пък и Бурилов ми ъ ръсправи.

ИРИНА. Че как тъй?

ПЕНКА. Той съмн... вчеръ в куфньтъ... Влези да си измий ръцети, пък и аз бях там...

ИРИНА. Ха, тъй ли?

ПЕНКА. Тъй, амчи как? Аз пучистих, гуспожице.

ИРИНА. Добре. Иди в кухнята, аз ей сега ще гогам. (*Отива горе. Пенка тръгва за кухнята, но като вижда Бурилова, който влиза, спира се.*)

БУРИЛОВ. Тука ли са?

ПЕНКА. Нямъ ги, ей сегичкъ излязуха, тук ъ сал гуспожицътъ.

БУРИЛОВ. Къде?

ПЕНКА. Гори. (*Тръгва да излезе.*)

БУРИЛОВ (*нежно*). Постой ге, Пенке!

ПЕНКА. Пустой, пустой, ъми аз раб'та си имъм.

БУРИЛОВ (*хваща я за брадата*). Ох, хубавинко слугинче!

Чуват се стъпките на Ирина. Пенка избягва. Бурилов се разхожда, като си вее с кърпа.

ИРИНА (*влиза*). Ха!

БУРИЛОВ. А-а, сестро, вдъхновителко на моето въображение! Сама те виждам тук?

ИРИНА. Омгогох в печатницата.

БУРИЛОВ. Аз ги чаках там, дълго ги чаках. Препълни се чашата на търпението ми и побързах при тебе. Видях Тодорова, тя ми разправи всичко.

ИРИНА. Представи си как обидиха така и Андрюфоба!

БУРИЛОВ. И най-благородните същества на света! О, жени заблудени, с рабска отрова напое-

ни!... Ужасна е тигрица разярена, но още по-ужасна е жена заблудена!... Тя е адско чудовище, сестро, изчадие на ада! Такива чудовища кълват сърцата ни и пият кръвта ни. Но ще разкъса веригите си Прометей и, о! Тогаз ще се издавят те в собствената си кръв гимяща!... Тогаз, музо моя, боготъждновена! *(Приближава се до нея, тя отстъпва надире.)* Защо бягаш, сестро?

ИРИНА. Пилета сме заклали за вечеря, трябва да се готвят. *(Избягва в кухнята.)*

БУРИЛОВ. О, проза... но сладка проза на гладен стомах... *(Отива при огледалото, сваля шапката си, изважда гребен и реши дългата си коса. Сяда на един стол, подхвърля шапката си на масата, запалива цигара и затваря очите си.)*

ИРИНА *(влиза)*. Спиш ли?

БУРИЛОВ. Не, размишлявам... размишлявам върху една лирико-философска поема... материали и наблюдения имам. Във възвишени художествени форми и образи ще въплотя бъдещия човек – мъжа и жената... Героите сме ние – аз и ти...

ИРИНА. Ти – да, но аз?... В такъв възвишена поема...

БУРИЛОВ. Да, аз и ти – в един само миг свързани навеки с връзките нетленни на вечна, безпределна любов...

ИРИНА. Любов?... Ами Андрофоба?...

БУРИЛОВ. О-о! *(Гледа я втренчено.)* Тя е само против брака, този лъжлив брак, който с легеното си лицемерие охлаждава сърцата, душите на влюбените. Но свободната от брачното иго любов, възвишената... О-охо!

Чува се тропот от файтон.

ИРИНА *(ослушва се)*. Игам!... Гостът!
БУРИЛОВ. Кой?... Ах, тези господа ще ми развалят настроението!

ИРИНА. Пенке, скоро излез, че угам...

Пенка оттичва на двора. Ирина се спира на вратата да ги дочака. Бурилов се разхожда с ръце в джобовете. Влизат г-р Квачков и Иванов.

ИРИНА. Добре дошли! *(Ръкува се с Квачков, той я представя на Иванов, който ѝ се покланя, и се ръкуват.)*

КВАЧКОВ. Дълъг път, а? Ами къде е Елена? Получихте ли телеграмата ми?

ИРИНА. Да. Пък така и Андрофоба отидоха в печатницата... Ти не знаеш, ние решихме и вестник да издаваме.

Пенка влиза с куфари и чанти и ги внася в кабинета на доктора.

КВАЧКОВ. А-а, и вестник! *(Съглежда Бурилов.)* А неговата милост?

ИРИНА. Братовчег на з-жа Андрофоба.

БУРИЛОВ *(важно, без да се поклони)*. Бурилов! *(Вади и подава картичка на Иванов и Квачков.)*

КВАЧКОВ *(чете)*. Досъ Бурилов, поет, а-а, тъй ли?

ИРИНА. Да... поет.

КВАЧКОВ. Много ми е приятно, г. Бурилов, отдавна ли сте тука?

ИРИНА. От една седмица нещо.

КВАЧКОВ. И харесва ли ви нашето градче?

БУРИЛОВ. Без претенции на някаква култу-

ра, тихо, спокойно, уединено всред природата... такива места търсим ние, поетите.

ИВАНОВ. От София излязох с един поет – мой другар, може би го знаете – Лукиков.

БУРИЛОВ. Ах, да, един от десетостепенните наши поети...

ИВАНОВ. Той отиде в Балкана, от бистрите поточета да черпи вдъхновение.

БУРИЛОВ (*маха с ръка*). Нищо няма да му помогне, неговата муза отдавна агонизира.

КВАЧКОВ. С голям интерес бих прочел някое ваше произведение.

БУРИЛОВ. Тези дни ще пратя на издателя си в София ръкописи на един том стихове... съвсем ново направление в нашата литература... феминизъм и модернизъм.

ИРИНА. Аз четох някои...

БУРИЛОВ. За моите стихове човек трябва да бъде подготвен, разбира се. А аз съвсем не съм като нашите поети... ще видите...

КВАЧКОВ. Чудно... тъй млад... и...

БУРИЛОВ. Божествената гарба не зависи от възраст... (*Разхожда се.*) Да, талантът, талантът е всичко.

КВАЧКОВ. Ще имаме време да си поговорим и после. (*На Ирина.*) Пригответе ли стаята?

ИРИНА (*като посочва*). Готова е.

КВАЧКОВ. Ако желаеш да се поизчиистиш от праха, заповядай. (*Иванов влиза.*) Имам ли писма?

ИРИНА. Там... в кабинета на масата. (*Квачков тръгва, тя го настига при вратата.*) Кой е този господин?

КВАЧКОВ. Мой приятел от гимназията. Доктор по правото.

ИРИНА. Доктор по правото!... Начетен ли е?

КВАЧКОВ. Ужасно много. Защо питаш?... Харесва ли ти?

ИРИНА. Их, пък и ти!

Квачков влиза в кабинета си.

БУРИЛОВ. Дево, първата ти победа в живота трябва да бъде победата над вроденото ти женско любопитство!

ИРИНА. Какво пък, като съм попитала? Голяма работа!

БУРИЛОВ (*разхожда се*). Поемата си ще нарека „Век на блажените“. За тебе ще изпея възвишени мисли и идеи, каквито никои поет за никога жена досега не е пял.

ИРИНА. Не заслужавам. Възпей Андрофоба.

БУРИЛОВ. О! Не късай безжалостно нежните струни на лирата ми сладкогласна – не ще трогват веч нежния ти слух зефирените трептения, преломени като слънчев зрак през бляскави сапфири и рубини!

ИРИНА. Чудни ми се виждат понякога твоите гumi.

БУРИЛОВ. Защото не сецаш моите копнежи, защото с мислен поглед не можеш голови (*приближава се към нея, тя отстъпва*) моите мечти!...

Чува се шум на двора от хлопнала врата.

ИРИНА. Идам! (*Изтичва навън.*)

БУРИЛОВ. На мисълта ми нишката пресече!

ИРИНА. Додоха, додоха преди малко. Избрахте ли хартия?

Влизат Андрофоба, Елена и Ирина.

ЕЛЕНА. Избрахме. Сега само материал... А-а, Бурилов! Добър вечер:

АНДРОФОБА, Досъ, ти тука ли си? *(Сваля си шапката и я внася в стаята си.)*

ЕЛЕНА *(Бурилову)*. Амѝ написа ли стихотворението?

Бурилов тупа по джоба си.

АНДРОФОБА *(излиза, спира се пред огледалото и оправя косите си)*. Аз ще напиша уводната статия и един разказ *(на Елена)*, ти – рецензията на моята книга, ще ти помогна малко *(на Ирина)*, ти – външната хроника, а Тодорова – вътрешната и разни. За един ден всичко е готово, след три дни ще излезе първият брой на вестника... „Женска свобода“!

ИРИНА. Браво! *(Ръкопляска.)*

ИВАНОВ *(влиза и учуден се спира пред вратата)*.

ЕЛЕНА *(с укор)*. Ирино!

ИРИНА *(малко засрамена)*. Г-н Иванов, позволете... сестра ми и г-жа Андрофоба! *(Той се покланя и ръкува, като изглежда втренчено последната.)*

ИВАНОВ. Андрофоба?

АНДРОФОБА. Да, мой псевдоним, тъй съм известна.

ИРИНА. Значи, мрази мъжете – мъжемразка, на латински Андрофобус...

ИВАНОВ. А-а, не беше ли гръцки?

ИРИНА. Не. Знаете ли латински?

ИВАНОВ. Латинския си забравих под чина в гимназията.

ЕЛЕНА. Пък тя знае цялата граматика наузуст... ще я правим докторка по правото...

ИВАНОВ. Тъй ли?... Значи, колега.

ЕЛЕНА. А госпожата е създателка на една нова насока на феминизма у нас. Певецът на нашето движение – г. Бурилов.

АНДРОФОБА. Той създава нова школа в поезията...

ИРИНА. Да, да, феминизъм и модернизъм.

ИВАНОВ. Приятно ми е, приятно ми е... да видя такива хора в туй граденце. Кой се надяваше?

АНДРОФОБА. Дълбока провинция, но да видиме само какъв интензивен умствен живот, каква жива обмяна на мисли!

ЕЛЕНА. И всичко туй благодарение само на нея, тя дойде да ни събуди, да запали пламъка на мисълта и борбата. А какво беше по-напред. Боже мой!... Като си помисля само... Глухо, пусто, гребнави интереси, клюки, интриги...

БУРИЛОВ. Сивото в живота!

ЕЛЕНА. По цели дни сама, пред очите ми се мяркат бледни, мършави лица на болни, куци, слепи и какви ли не още...

КВАЧКОВ *(влиза)*. А-а, благоверната пак ли се оплаква от моите пациенти? Колко съм лош наистина? *(Като ѝ подава ръце.)* Сега дори и целувка няма за добре дошъл, нали? *(Иска да я целуне, тя се гръпва.)* Как, наистина ли?

ЕЛЕНА *(соннато)*. Да, приятелю!

КВАЧКОВ. Сърдиш ли ми се?

ЕЛЕНА. Не, но ние трябва да се обясним веднъж завинаги. Изслушай ме внимателно и ще ме разбереш.

КВАЧКОВ. Туй ме учудва.

ЕЛЕНА. Няма нищо чудно, напротив, естествено необходима последица от досегашния ни жи-

вот, настъпила по силата на нещата.

КВАЧКОВ. Естествено необходима последица... живот... силата на нещата... Какви са тези думи?...

ЕЛЕНА. Добре, ще говоря по-конкретно. Досега аз бях спяла!

КВАЧКОВ. Спяла? Тоест как?

ЕЛЕНА. Да, спяла бях – аз не виждах как живея и какво се върши с мене. Не съзнавах, че съм една от онези милиони нещастници, които тиранинът мъж, съпруг, любовник благодарение на грубата си сила и животински егоизъм най-жестоко угнетява...

КВАЧКОВ. Нищо не разбирам.

ЕЛЕНА. Моля, не ме прекъсвай! Някакво животинско чувство любов ме заслепяваше и не виждах, че съм кукла, отренка, украшение на твоята спалня.

КВАЧКОВ. А-а! Но какво говориш, за бога?

ЕЛЕНА. Проклинам стократно деня, когато станах твоя жена (*Квачков иска да каже нещо, тя му прави знак да мълчи*), за да ме тласнеш в пропастта на нравствената мизерия, за да оскверниш чистата ми душа... О, защо не изпълних аз горещото си желание да се предам на възвишената наука... (*На Ирина.*) Сестро, пред всички тук те заклевам в светата памет на покойните ни родители през цял живот за брак да не си помислила...

КВАЧКОВ. Но, Елено, какво ти е? (*Към другите.*) Да не би нещо... горещините?

ЕЛЕНА. О, да, жена, когато каже истината, мъжете я мислят за луга!

КВАЧКОВ. Боже мой, боже мой!

ЕЛЕНА. Не призовавай бога, а по-добре попитай съвестта си какво направи с мене. И щеше да

изгние душата ми в разврата на съпругеския живот, ако тази високоблагородна, самоотвержена, свята жена с мощната си реч не беше ми отворила очите.

КВАЧКОВ. А-ха, вие ли сте пуснали интригата, почитаема госпожо?

АНДРОФОБА. Никаква интрига, почитаеми господине! Напротив, аз, която се боря за съдбата на поробената от мъжа жена, която се боря за възвишената истина и правда, която съм готова да положа и живота си дори в неравната борба, аз, казвам, направих една скромна услуга – посочих правия път на моята сестра, жадна за свобода и човешки правдини...

КВАЧКОВ. Благодаря ви, госпожо, за скромната услуга, но жена ми нямаше нужда от нея...

ЕЛЕНА. То е моя работа и никому няма да позволя да се меси в личните ми работи. Това трябва добре да запомниш. Но да говоря. Аз реших безвъзвратно да се разделя от досегашния си живот и да заживея тъй, както трябва да живее една просветена жена, която скъпи женското си достойнство. Никакви неморални отношения и обноси с моето тяло и душа вече няма да позволя. Ако има у тебе поне капка съвест, ти ще се съ согласиш с мене и сам ще ми помогнеш да изпълня като съзнателна равноправка заветното си решение – да посветя останалата част от живота си за спасение на поробените ми сестри. Ако искаш, можем веднага да се разведем или пък да останем и занаят заедно като добри приятели, но не като мъж и жена. Раздялата ни почва от днес – ето моята спалня, а там е твоята...

КВАЧКОВ. Как?... Какво казваш?...

ЕЛЕНА. Ако не си ме разбрал, скоро ще ме разбереш! Обмисли добре, бъди благоразумен и се съгласи. *(Обръща се към Андрюфоба, който я поздравява.)*

АНДРОФОБА. Чудесно, сестро!

ИРИНА. Браво, како!

БУРИЛОВ. И моите поздравя, сестро!

КВАЧКОВ. И ти, хлапако? „Сестро!“ А? *(Посяга да го хване за врата. Елена се изпречва помежду им.)*

ЕЛЕНА. Да не си посмял да вдигнеш ръка против гостите ми. Не ме карай да прибегна до крайност.

КВАЧКОВ. Ха-а, така ли? Чакай тогава и аз да поговоря малко!

Иванов го гръпва за ръка и излиза пред него.

ИВАНОВ. Аз съм просто изумен! Да, просто изумен. Право да си кажа, не можех да си помисля дори, че някога ще видя в моето отечество тъй високопросветени жени, каквито виждам сега пред себе си...

АНДРОФОБА. Какво, какво?

ИВАНОВ. Да, госпожо, такава високоморална и висококултурна постъпка би правила чест и на най-културната европейка. *(На Елена.)* Със сърдечна радост аз днес поздравявам във ваше лице, госпожо, една такава българка!

КВАЧКОВ. И ти ли?

ИВАНОВ. И тебе поздравявам, приятелю... Видите ли, аз обичам жените, разбира се, не от обикновена, а от идеална, тъй да се каже, гледна точка, имам присърце тяхното движение и помагам, доколкото мога...

ИРИНА. Браво, ето образован човек!

АНДРОФОБА И ЕЛЕНА. Истина ли?

ИВАНОВ. Прочее, вземете ме във вашите редове... аз ще ви бъда полезен съюзник.

ЕЛЕНА. С най-голямо удоволствие!

АНДРОФОБА. Високопросветен и културен човек!

ИВАНОВ. И тъй, сестри, да сключим нашия съюз!

Квачков, неподвижен, учудено ги гледа. Иванов хваща за ръце Елена и Ирина. Бурилов гневно го изглежда.

ЗАВЕСА

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

36

СТ. А. КОСТОВ

Сенчестя градина пред къщата на Квачков. До къщата отгясно пътна врата и част от ограда. Отпред надясно под клонесто дърво маса, скамейка и няколко стола. Квачков, облечен в стари, изръфани панталони и палто, с вдигната яка, по чехли, гологлав, държи в ръката си градинска лейка и мисли. След малко Иванов се показва на къщната врата с цигара в уста.

ИВАНОВ *(като се доближава до Квачков)*. Е-е, какво разбрахме сега? *(Квачков го гледа с недоумение, Иванов прихва да се смее.)* Ха-ха-ха!

КВАЧКОВ. Смей се, смей се... мене питаш ли ме какво ми е?

ИВАНОВ. Че как да не се смея бе, приятелю? Довел си ме тука мома да сглеждам... пък както ги хвалеше вчера и двете... и изведнъж това глупаво положение, дявол го взел!

КВАЧКОВ. Ами моето?... Ходя като въртоглав и не зная що да правя... Цяла нощ се въртях на канапето, пък едни сънища, остави се. Все тази Андрофоба! Като ме стиснала, не ми дава да шавна. А очите ѝ, през очите ей таквиз фенери. *(Посочва лейката.)* Кървясали, пази боже!... Изпотих се вир-вога.

ИВАНОВ. Ха-ха!... Блазе ти!

КВАЧКОВ. Не ми е до смях! Не е на добро този сън.

ИВАНОВ. Я ми кажи коя е тази Андрофоба!

КВАЧКОВ. А бе някогашна учителка на жена

ми, развела се с мъжа си, сега минава за равноправка, списателка, боркиня, гейкиня...

ИВАНОВ. И всякаквия – това вече зная.

КВАЧКОВ. Нещо преди три недели дохожда един ден нейна милост. „Ида ви на гости!“ Добре дошла! Тъкмо за жена ми и Ирина да не останат сами вкъщи: аз се готвех за обиколка из участъка. И започна приятелката шушу-мушу, бе женско движение, бе равноправие, бе еманципация... Женски работи, кой ти обръща внимание. Решиха да си образуват и дружество, защо не? Заминах и оттогаз вече две седмици. Каква са я забъркали тука, не зная, но снощното ме поразил.

ИВАНОВ. Отначало още е трябвало да погледнеш по-сериозно на тази работа.

КВАЧКОВ. Бе, брате, кой е мислил, че ще доде до такъв край. Пък онзи... поетът де, колкото ти го познаваш, толкоз и аз. Снощи го видях за пръв път.

ИВАНОВ. Онази е влязла под кожата им и още как! И както е увлечена Елена, знаеш ли, може всичко да направи, без много-много да му мисли.

КВАЧКОВ. Всичко вкъщи е нейно, дори инструментите ми...

ИВАНОВ. Видя ли сега? Затова аз изиграх снощната комедия, а ти, както я беше почнал, кой знае в какъв ли хан щяха да ни ядат дървениците нощес.

КВАЧКОВ. А бе и тук не беше цвете – вратът ми цял се е схванал.

ИВАНОВ. Знаеш ли какво нещо е екзалтирана жена? Ти мене питай, че съм патил... Ще трябва много майсторски да пипаме, иначе изгубваш жена си, за една хубост.

КВАЧКОВ. Що гумаеш?

37

ГОЛЕМАНОВ

ИВАНОВ. Ами снощи не я ли чу?... Мислиш, не може да го направи? Е-хе, има жени, гледаш ги, тихи, кротки, умни, интелигентни, па изведнъж като им забръмчи нещо в главата, просто да не вярваш на очите си.

КВАЧКОВ. Ах, това женско движение!

ИВАНОВ. То не е криво, а ти си крив.

КВАЧКОВ (*учудено*). Аз?

ИВАНОВ. Да, да... Тази приятелка като е дошла тука, ти попиташ ли се коя е, що е? Даде ли ухо на нейните чудовищни проповеди? Мълчиш, не обръщаш внимание на тия наглед гребни женски работи, оставяш Елена и Ирина да слушат по цели дни глупости... Е-е, ти да си на тяхно място, и ти ще оглупееш. Опиташ ли се поне веднъж да разсееш мъглите от главата на Елена? Я ми кажи, ти любиш ли жена си?

КВАЧКОВ. Че как да ти кажа? Разбира се, раз...

ИВАНОВ. Разбрахме се, значи – ни тъй, ни тъй... Е-е, приятелю, то така не се живее с млада жена. Зарязал си я в този пуцунак, пъхнал си я в тази гунка да гледа болни, скелети и мускули, предал си се на печалба.

КВАЧКОВ. Какво да правя, трябва ми пари... Махнаха ме от София, но чакай, ще им покажа аз на онези бюрократи – с клиника ще се върна, разбираш ли, с клиника! За да останех в София, трябваше да си дам оставката. А там да си доктор без пари, значи да си грънкаш сам електрическото звънче и да ядеш хляб с маслини. Оженх се, изплатих си дълговете, додох тука и оправям осакатената зестра. А тука много се печели...

ИВАНОВ. Разбирам, но ти съвсем си се запустил. Сигурно веднъж в месеца се бръснеш, а?

КВАЧКОВ. Глупости!

ИВАНОВ. За които младите жени пей дават... Ами името ти, името ти, боже мой! Защо не го промениш? Моля ти се, г-р Квачков! Е-е, по-глупаво име надали има. А бе баща ти не се ли е казвал Иван, Драган, Стоян, въобще като всички божи хора, та си взел този прякор, прикачен на рога ви кой знае за какви квачи способности.

КВАЧКОВ. Защо бе? Я ми кажи, колко души се наричат така?

ИВАНОВ. А, тъй ли? Ха-ха-ха! Чудна реклама, наистина... и американците ще ти завидят. Моля ти се, мислиш ли, че аз мога съвсем хладнокръвно да кажа на жена ти „г-жо Квачкова“, а?

КВАЧКОВ. Их, пък и ти сега, това ли намери да ми приказваш?

ИВАНОВ. Слушай. Ще караме снощната политику... А-а, снощи ти беше чудесен в ролята си. Не ти се надявах. Елена просто недоумяваше, пък Андрофоба отворила едни уста – чак го уши, ти казвам, и разправя ли, разправя... След това – но тука изкуство се иска, приятелю, изкуство!... А-ах, защото не съм аз на твое място, че да впия в очи и един поглед!... Ей го нà, през сума пернати шапки погледите ни се срещат, тя захва свенливо долната си устна и навежда очи... Ах – жени, жени! (*Тупва по рамо Квачкова.*) Разбира се, на теб не ти прилягат страстните, младежки, гръзки погледи. Ти тъй само ще я поглеждаш кротичко, миличко...

КВАЧКОВ. И защо това?

ИВАНОВ. Най-напред широко отворени сини очички, плувнали в тихо недоумение, плавно се плъзгат по тебе и Андрофоба, но ето че клепките се свиват, любопитството заблещуква и очички-

те започват да следят дори най-малкото ви движение и всяко по-ново откритие възбужда сръдня, яд, ненавист, омраза, ревност и какво ли не още — с една дума, целият ад на женското сърце, а тежко и горко томува, връз чиято глава се изсипе тази жупел!

КВАЧКОВ. А не мислиш ли, че порягъчен скандалец може да излезе от цялата тази история?

ИВАНОВ. Та той ще изяде главата на Андрофоба, я?

КВАЧКОВ. Ах, боже мой, що ми доде го глава!

ИВАНОВ. Не ще ахкане и охкане, ами което ти казах. Пък аз ще се позанимая малко с Ирина...

КВАЧКОВ. Е, как, хареса ли ти?

ИВАНОВ. Ах, Ирина! Чудо момиче!... Планински кристал!

КВАЧКОВ. Нали?

ИВАНОВ. Усещам, нещо ме гъделичка вече в сърцето... знаеш, ангелът ми е много слаб. Наистина, ще ми се след толкоз любовни авантюри да оставя на почивка умореното си сърце в нейните малки хубави ръчици, да потопя скитнишкия си поглед в бистрата синева на нейните мили, кротки очи. Ах, дявол да го вземе, мили са тия хубавички, глупавички момиченца... И право да си кажа, мъчно ми е, че нямам тази сила да се влюбя в нея така, както се влюбва младеж на осемнайсет години...

КВАЧКОВ. Че защо?

ИВАНОВ. Защо ли?... Сърце... сърце не остана вече! Но ще се опитам... Гледам, онзи мушморок, поетът ге, се навърта около нея. Ха, щях да забравя, нà ти писъмцето, аз още снощи го написах.

КВАЧКОВ. Аз мисля, и без него може...

ИВАНОВ. Нямам вяра в тебе, ти си човек сра-

межлив и не мож я изкара така направо — хоп-троп, аз те любя! Това е принцип!

КВАЧКОВ. Но все пак аз мисля...

ИВАНОВ. Вятър! Ти нищо не мислиш. Слушай да ти кажа аз тебе, ако я вършиш, върши я като хората. За смях няма да ставаме, я! Къде повече ги разбирам аз от тебе тия, женските работи... е-хе! *(Пенка влиза и покрива масата с бяла покривка.)* Дръж. *(Подава му писъмцето, Квачков го разгърща и чете.)* Ще го препишеш, разбираш, тъй хубавичко и при сгоден момент...

КВАЧКОВ. То е много късичко.

ИВАНОВ. Колкото първото писмо е по-късо, толкоз е по-силно. Ти мене питай за тия работи — писал съм ги не едно, не две... брой нямат... Ах, тези писъмца, нежнички, милучки, като переругки! *(Целува си пръстите. Елена се показва на вратата.)* Хайде, върви... попремени се, полъсни се малко, тия работи по чехли не стават... посъживи се, огън, огън повечко...

КВАЧКОВ *(весело)*. Да взема нещо възбудително, а?

ИВАНОВ *(смеещом)*. Вземи, вземи!

КВАЧКОВ *(като отива към вратата на къщата)*. Ех, полях вече градината!

ЕЛЕНА *(като слиза по стълбичката)*. Ти аслъ нещо по-умно няма да направиш.

КВАЧКОВ. Къде е Андрофоба?

ЕЛЕНА. В стаята си пише нещо.

КВАЧКОВ. Гениална жена! *(Влиза вътре. Елена го изглежда.)*

ЕЛЕНА. Добро утро, г. Иванов, как спяхте?

ИВАНОВ. Отлично, госпожо, отдавна така не съм спал... особено откакто съм без работа...

ЕЛЕНА. Вуй сте в оставка?

ИВАНОВ. Да... по собствено желание... на министъра.

ЕЛЕНА. И какво мислите да правите сега?

ИВАНОВ. Реших да се предам всецяло на литературата... Видяхте ли, аз отдавна чувствам в душата си призванието на драматически писател.

ЕЛЕНА. Драматически писател!... Чуваш ли, Иване? *(Озърта се.)* У-ух, той освен една медицина нищо друго не знае... Аз трябва да съм чела нещо от вас...

ИВАНОВ. Не вярвам... Собствено, аз още нищо не съм написал. Знаете ли, често пъти започвам да пиша нещо, но все ми се вижда глупаво такова и го скъсвам. Ах, този бюрократизъм убива всяка мисъл и талант у писателя. Щастие, че се отървах от него веднъж завинаги. Дълбоко съм убеден, сега ще напиша нещо по-умно и по-достойно за моята самокритика.

Пенка донася чаши и ги слага на масата.

ЕЛЕНА. Боже мой, и вие снощи да не кажете ни дума за себе си!

ИВАНОВ. Скъмността е моя слабост, госпожо, туй признават и най-върлите ми врагове.

ЕЛЕНА. Пък той?... Ограничен, ама как ограничен, просто донемайкъде... Представете си, ни една културна идея в главата му, ни една напредничава мисъл... нищо не чете... цял ден с болните си... Никакви духовни интереси! *(Започва да изтирва чашите.)*

ИВАНОВ. А-а, струва ми се, че се лъжете. Не забелязахте ли снощи какъв, тъй да кажа, напред-

нат интерес той прояви към Андрофоба? Той просто ѝ гълташе думите с очите си, сякаш искаше да прочете мислите ѝ, преди тя да ги изкаже, нали?

ЕЛЕНА. Да, наистина, и туй много ме учуди.

ИВАНОВ. Но и каква жена е Андрофоба! Как тя умее да възбуди интерес у всекиго и за най-гребното нещо, да му раздвижи мислите... И колко убедителна!

ЕЛЕНА. И колко начетена! *(Започва да реди чашите.)*

ИВАНОВ. Именно, именно... пропаднат знания и аргументи... Такава жена е рядкост! А как славно и увлекателно говори... Ах, тя е цяла благодат за вас, за Ивана и за всички ви...

ЕЛЕНА. О... да, да!

ИВАНОВ. Под нейното благотворно влияние Иван се вече преражда, духовният му мир се пробужда и скоро ще експлодира в буйно увлечение към феминизма. Представете си, какъв интерес... Той снощи, капнал от умора, не си легна като нас, а продължи да се разговаря с Андрофоба. *(Елена остава чашите и се приближава към него.)* Дълго време те се разхождаха из градината и нещо си шушукаха.

ЕЛЕНА. Нима?

ИВАНОВ. Да, да... А това е добър признак.

ЕЛЕНА. Разбира се, но...

ИВАНОВ. Но?

ЕЛЕНА. Всичко трябва да бъде с мярка.

ИВАНОВ. О, госпожо, само любознанието не знае ни мярка, ни граница, на това се дължи човешката култура.

ЕЛЕНА. Да, но все пак... *(Натъртено.)* Нощна разходка с чужда, непозната жена...

ИВАНОВ. Божественото любознание в миг свър-

зва и опознава хората. Да, госпожо, Андрофоба е чудесна жена във всяко отношение... и какво душевно благородство. Моля ви се, да напумене тя мъж, деца, къща и беззаветно да се предаде на една света идея...

ЕЛЕНА. Че това всяка жена може да направи, и аз ще го направя.

ИВАНОВ. О, да, разбира се...

ЕЛЕНА. Видите ли, туй е у нея, че тя пада малко нещо ораторка... *(иронично)* но от друга страна, например, нейната външност...

ИВАНОВ. Как? Че тя е госта приятна жена, наистина, не твърде красива, но...

ЕЛЕНА. Искан да кажа само на пръв поглед.

ИВАНОВ. Е, да, но като свикне човек, не може да откъсне погледа си от нея... И тъй, госпожо, недейте мисли, че Иван няма никакви духовни интереси, напротив...

ЕЛЕНА. Но видяхте ли ги, наистина?

ИВАНОВ. Разбира се... с очите си, както вас виждам сега. Впрочем, ако обичате, да ги попитаме.

ЕЛЕНА. Не, не... ни дума за това нито нему, нито ней.

Андрофоба се показва на вратата.

ИВАНОВ. А ето, че и тя иде. *(Тя е облечена в бяла тънка блуза, с къси до лактите ръкави и широко деколте.)* Добро утро, госпожо!

АНДРОФОБА. Добро утро! Добро утро!... Аз написах вече уводната, ще излезе нещо колони и половина-две.

ЕЛЕНА. Кога пък усня!

АНДРОФОБА. Нали знаеш?... За половин час не една, а пет написвам. Ръката едва успява да пре-

гаде всичките ми мисли, а колко се губят по пътя от главата до книгата.

ИВАНОВ. Чудесна гарба!

АНДРОФОБА. Аз можех и разказа да напиша, но хайде, рекох, него после.

ЕЛЕНА. Каква е тази блуза?

АНДРОФОБА. Стара... Изпречи ми се прегочите и я облякох, че май горещо...

ЕЛЕНА *(със слабо раздразнение)*. Ба, вчерта беше по-горещо, днес е май хладно.

Блуза Ирина със захарница и хляб в кошничка.

ИВАНОВ. А-а, добро утро, колега!

ЕЛЕНА. Чакайте да свърши де.

ИРИНА. Кака си мисли, правото скоро щяло да ми омръзне.

ЕЛЕНА. Право да си кажа, мен ми се харесва философията... тя ми е любимата наука и мисля всецяло да се предам на нея.

АНДРОФОБА. Философията е едничката дисциплина, която дава практически и теоретически разрешения на всички проблеми и въпроси в живота.

ИВАНОВ. О, без съмнение.

ИРИНА. Мен пък правото по ми се харесва и нищо не ще ми попречи да се предам всецяло на него и научната истина... това е идеал, мечта на живота ми...

ЕЛЕНА. Ама вий не знаете... приятна новина... Драматически писател!

АНДРОФОБА И ИРИНА. Драматически писател!

Иванов се покланя.

ИРИНА. Боже мой, доктор по правото и граматически писател!

АНДРОФОБА. Какво щастливо съчетание на способности. И виш мълчите досега?

ИВАНОВ. Не обичам, знаете, да парадирам с таланта си като днешните младежи.

ИРИНА. Пък Бурилов се писал на картичките си поет.

АНДРОФОБА. Не... Аз не мисля така. Престъпление прави мози, който крие способностите си и ги гържи оковани във веригите на бездействието.

ИВАНОВ. Тогава аз съм най-големият престъпник.

ЕЛЕНА. Да!

АНДРОФОБА. Спрямо културата и цивилизацията.

ИВАНОВ. Добре, знайте тогаз, днес напушам пасивното си бездействие и сядам на напиша... какво мислите?

ИРИНА. Ах, кажете какво!

ИВАНОВ. Трагедия!

И ТРИТЕ. Трагедия!

ИВАНОВ. Да... и то такава, каквато българската литература досега не е виждала... пък, между нас казано, такава надали ще намерите и в чуждите литератури. Десет години вече основно проучвам техниката и архитектониката на трагедията и съм изучил на пръсти грешките на всичките велики трагици... На, и бай Шекспир писал трагедии, ама не ги разбирал, приятелят, тия работи.

АНДРОФОБА. Той – остаряла вече школа.

ЕЛЕНА. Разкажете ни сюжета на вашата трагедия.

ИВАНОВ. Вигнете ли, сюжетът за мене е вто-

ростепенна работа, мой е само тестото, което аз мачкам в ръцете си, както искам, за да въплотя мисълта си, идеята, а тя е всичкото в моите произведения... тя е душата. Основната мисъл на новата ми трагедия е истината, вечната истина, която човешкият род стотини и хиляди години неморно се стреми да открие.

ИРИНА. Ах, чудесно!

ИВАНОВ. Да, де е истината!... Тази проблема аз изучавам цели десет години... Десет години живот хвърлих в пропастта на човешката култура!

ЕЛЕНА. О-о!

ИВАНОВ. Моята героиня търси истината цял живот... Тя е млада, красива девица (*поглежда Ирина*) и зарад истината жертва всички земни блага.

ИРИНА. И намира ли ги?

ИВАНОВ. Уви! Много късно и това е трагедията на живота ѝ.

ИРИНА. Прекрасно!

АНДРОФОБА. Високохудожествено.

ЕЛЕНА. Кажете ни я!

ИВАНОВ. Извинете, то е моя поетическа тайна. Един ден ще я чуете от сцената на Народния театър в София. Да, един ден, когато ме извикат бурни аплодисменти там, на сцената – знаете, такъв е обичаят на граматическите писатели въобще, – оттам аз ще кажа, че тук, в тази благословена къща, съм започнал да пиша трагедията си, че вие, сестри, сте ме вдъхновявали... А засега можете да поместите във вестника си само едно интервю с мене.

АНДРОФОБА. Ах, то ще бъде много интересно за нашите равноправки.

ЕЛЕНА. Една идея... Бихте ли желали, г. Ива-

нов, да ни прочетете някоя сказка...

ИВАНОВ. На граго сърце.

ИРИНА. Браво!

ИВАНОВ. Най-лесното нещо за мене.

АНДРОФОБА. Нещо например из областта на социалното право на жената.

ИВАНОВ. Добре, определете времето и аз съм готов да ви поговоря по този въпрос.

Влиза Квачков.

КВАЧКОВ. Какво, какво приказвате? А-а, madame! (*Покланя се на Андрофоба.*) Как сте?... Как спяхте нощес?

АНДРОФОБА (*усмихната*). Благодаря, много добре!

КВАЧКОВ. Значи, спокойно. Радвам се, радвам се! Ами нещо като температура?

АНДРОФОБА. Никаква температура!

КВАЧКОВ. Ами главоболие?

АНДРОФОБА. Никакво главоболие!

КВАЧКОВ. Може би нещо в стомахчето или гърлото...

ЕЛЕНА (*соннато*). Не чуваш ли, че нищо ѝ няма, ти казва...

КВАЧКОВ. Може би настинка, задушване, слаба кашлица и т.н.

АНДРОФОБА. Не, не, нищо ми няма, бъдете спокоен!

КВАЧКОВ. Радвам се, радвам се! Знаете, моя глъжност е, госпожо, погребно да се информирам за скъпоценното ви, а за мен гваж по-скъпоценно здраве... Представете си, цяла нощ мислех за вас...

ЕЛЕНА (*на себе си*). Виж го сега!

АНДРОФОБА. Ласкае ме вашето внимание, г. докторе!

ЕЛЕНА. Ами ти защо си се наконтил тъй?

ИВАНОВ (*като поглежда Квачков*). Ха-ха-ха!... Чудесно!

ИРИНА (*на Квачков*). Г-н Иванов ще напише трагедия.

ЕЛЕНА (*като се обръща недоволна към масата*). Какво му разправяш, много ти знае той що е трагедия!

КВАЧКОВ. О, зная го аз него, той още от малък беше голям поет. Аз пък намислих да напиша една статия за вестника.

АНДРОФОБА. Нима?

КВАЧКОВ. Физиологическите принципи на модерния феминизъм.

АНДРОФОБА. Ах, тя е тъкмо навременна.

КВАЧКОВ. Със сума английски и немски цитати...

ЕЛЕНА. Че ти не знаеш нито английски, нито немски.

ИВАНОВ. Нищо от това, госпожо. Днес се цитират книги, без да се четат и разбират. (*На Квачков.*) Хубаво ще бъде да туриш някои гръцки и латински цитати – те ще украсят статията, ще я направят по-научна.

КВАЧКОВ. Ще туря, ще туря... Какво щях да кажа още?... Ха! С всички научни аргументи ще докажа вашата теория, госпожо, че природата сама ще еманципира жената, като обезсили свършено мъжа и сведе неговото съществуване до проста биологическа необходимост, какво ще кажете, а?

АНДРОФОБА. Да, да, като например у мравките, пчелите и други животински общества, у ко-

што мъжките индивиди служат само за продължение на рода.

ИВАНОВ. Наистина, това е много вярно: днес има вече мъже, които на драго сърце биха били желали цял живот да изпълняват само тази функция.

АНДРОФОБА. Нали, нали?... А-а, чудесна ще бъде вашата статия, особено при този хубав хоризонт на мисли, който снощи ни разкрихте... Аз ви поздравявам.

ЕЛЕНА *(нервно)*. Чакайте по-напред да я напише!

КВАЧКОВ. Ба-а, не се грижи, още днес ще я напиша.

ЕЛЕНА *(на Ирина)*. Я виж какво прави онази със самовара и донеси онези работи.

Ирина излиза.

АНДРОФОБА. А propos. Обещах да ви дам моята книга, там ще намерите доста материал по този въпрос. *(Тръгва за вътре.)*

КВАЧКОВ. Не, паргон, моля ви се, аз ще я донеса...

АНДРОФОБА. Но моля ви се, г-н докторе, аз сама...

КВАЧКОВ. Кажете само къде е, моля ви се.

АНДРОФОБА. Но защо, моля ви се...

КВАЧКОВ. Позволете ми да ви услужа, моля ви се...

АНДРОФОБА. Защо се безпокоите, моля ви се...

КВАЧКОВ. Боже мой, гоставете ми това удоволствие!

ЕЛЕНА *(разгразнено)*. Та остави най-сетне госпожата на мира!

КВАЧКОВ. Това ми налага кавалерството, но щом не ви е приятно, госпожо...

АНДРОФОБА. О, не, как можете да помислите подобно нещо?... Напротив...

ЕЛЕНА. Книгите са в спалнята на госпожата, разбра ли сега?

КВАЧКОВ. Че какво от туй?

ЕЛЕНА. Как, искаш да влезеш... при това още неразтребена?

КВАЧКОВ. Прегразсъдъци!... Най-после, ще ви придружа до вратата и ще ви почакам.

АНДРОФОБА. Благодаря, но нямаше защо да се безпокоите.

КВАЧКОВ. О, моля ви се! *(Влизат вкъщи. Елена ги изглежда сърдито.)*

ЕЛЕНА. Какъв човек, какъв човек!

ИВАНОВ. Такъв си е услужлив от малък.

ЕЛЕНА. За мене да е, няма да се мръдне от мястото си.

ИВАНОВ. Не мислете тъй, госпожо, наистина, той е сега малко увлечен.

ЕЛЕНА *(иронично)*. От любознание, нали?... Но, чудно, той преди не обръщаше никакво внимание на Андрюфоба... това е от снощи... *(Ирина носи мед и масло.)* Още ли не е готова онази?... *(Бързо влиза вътре.)*

ИВАНОВ *(приближава се до Ирина)*. Интересува ли ви моята истина?

ИРИНА. Много!

ИВАНОВ *(гледа я в очите)*. Ще ви я кажа, но никому няма да казвате.

ИРИНА *(навежда си очите)*. Няма.

ИВАНОВ. Това ще бъде първата ни тайна, нали?

Елена се връща, подир нея Андрюфоба и Квачков.

АНДРОФОБА (на Иванов). Ето и вам един екземпляр.

ИВАНОВ. Че тя голяма книга.

АНДРОФОБА. Написах я, има-няма, за един месец.

КВАЧКОВ. За един месец? Ц-ц... А пък аз за цяла година не бих могъл да я напиша. Само докато започна, ще изгриза десет писалки. Ужасно мъчно и бавно пиша. Река ли да напиша нещо например, рояк мисли изпълват главата ми. Седна ли на масата, дявол знае какво става с мене, като че ли всички мисли се изпокриват и започвам една по една да ги търся.

АНДРОФОБА. Психологически лесно обяснимо...

КВАЧКОВ. Хвана някоя мисъл тъй за опашчицата, измъквам я полекичка цяла-целеничка, напиша я, не е същата, не е това, което искам да кажа, съвсем друго нещо, дяволското...

АНДРОФОБА. Психологически лесно обяснимо...

КВАЧКОВ. Но вие ще ме научите да пиша като вас, нали?

ЕЛЕНА. Да, госпожата си няма друга работа, ами с тебе ще седне да си губи времето.

АНДРОФОБА. О, защо не, с най-голямо удоволствие!

ИВАНОВ (чете заглавието на книгата). „Миналото, сегашното и бъдещото социално положение на жената в обществата и разните обществени групировки“.

КВАЧКОВ. Много интересна книга, ти казвам! Аз вече я разрязвам.

АНДРОФОБА. Разпродаде се като топъл хляб, останали са ми само няколко екземпляра.

ИВАНОВ. Психологически лесно обяснимо... Книги с такива заглавия най-много се купуват у

нас... знаете, само думата „социално“ стигаше...

АНДРОФОБА. Именно, именно. Аз най-много читатели си вербувам из средата на народното учителиство и прогресивните организирани маси.

КВАЧКОВ. Да, да, заглавието.

Пенка донася самовара.

ЕЛЕНА. Оставете сега книгите, ами започвайте да закусите. (Отива при масата, напълва чайника, покрива го с една кърпа, нарежда някои неща по масата.)

ИВАНОВ. А уводната ви статия?

АНДРОФОБА. Тя е един вид програмна статия – знаете, аз изхвърлих баналното вече заглавие „Нашата програма“ и озаглавих статията „Женското движение и днешните партии и партийни групи и подгрупи“... Определям констелацията, положението и поведението на нашите политически партии спрямо нашето движение като обществено и политическо явление...

ЕЛЕНА. С грузи гуми, кои партии ще помогнат на нашата еманципация и кои не.

ИВАНОВ. И кои ще ви помогнат?

АНДРОФОБА. Разбира се, тези, които истински ратуват за интересите на народа и широките народни маси в социално отношение, а те са, без съмнение, левите партии и политическите течения у нас.

КВАЧКОВ. Да, да, левите партии.

АНДРОФОБА. Това определя и нашата линия на поведение в политическите борби. Като политическа организация пар ехелансе ние – равноправните – ще помагаме на левите партии против дес-

ните, на демокрацията против аристокрацията и реакцията... Това е ясно изложено в книгата ми...

КВАЧКОВ. Да, да, тука всичкото го има...

ЕЛЕНА. Моля ви, заповядайте, ще изстине чаят...

ИРИНА. Бурилов още го няма.

ИВАНОВ. Чакаме го с нетърпение?

ИРИНА. О, не!

КВАЧКОВ (на Андрюфоба). Madame! (Подава ѝ ръка.) Ние сме един го други.

АНДРОФОБА (на Квачков). Да, да! (Закашлюва се.)

КВАЧКОВ. Боже мой, вие кашляте?

АНДРОФОБА. Не, сега съвсем случайно...

Сядат.

ИВАНОВ. Но, госпожо, трябва да обърнем голямо внимание. Често такива случайности са сериозни симптоми.

ИВАНОВ (на Ирина). Аз пък го вас, нали? (Сядат един го други.)

ИРИНА. Да... Защо питате чакам ли го?

ИВАНОВ. Така.

КВАЧКОВ. Заповядайте, госпожо, не се стеснявайте.

АНДРОФОБА. Благодаря, ще си взема.

ИВАНОВ. Доколкото зная, има и други женски гружества като...

АНДРОФОБА. Оставете ги тези буржоазки... те са заблудени и не знаят какво искат... Те не можаха да ме разберат и аз ги заряхах.

ИВАНОВ. Собствено, каква е разликата между вас и тях?

АНДРОФОБА. О, тя е грамадна. Преди всичко, равноправките...

КВАЧКОВ. Но, госпожо, моля ви се, вие просто забравяте да ядете... Ние, хората на умствения труд, знаете, трябва добре да се храним. Как беше онова на латински, Ирино?

ИРИНА. Кое?

КВАЧКОВ. Да, да, вие трябва да ядете повече. (Поглежда Елена.) Позволете да ви намажа едно резенче... първо с масълце, после с медец... (На Иванов.) Ти нашата госпожица виждаш ли я, страшна латинка станала... всичките правила знае наизуст.

ЕЛЕНА. Има отличен по латински.

ИВАНОВ. Браво!... Но чудно ми е как младо момиче може да се увлече от един мъртъв език...

КВАЧКОВ. Има си хас да не може... когато учителят е способен...

ИРИНА. Тс-тс... Ще ти се разсърдя...

КВАЧКОВ. Аполон, цял Аполон, пък туй, цветя по катедрата, бонбони, тебешир с червена панделка, всички пригладени, постегнати... Остави се...

ИРИНА. Их, какъв си!...

КВАЧКОВ. Та латински ли няма да научиш в този рай?... Оттамък минаваш и пак го научаваш.

ИВАНОВ (на Ирина). А, тъй ли?

КВАЧКОВ. Разправят, учениците таквиз – учениците онаквиз... учители, учители дайте, че да видите какви гении ще станат тия гечурлига... Та на гумата си ге, човек трябва да яде, госпожо, мозъкът иска кръв... Ще ви намажа друго резенче.

АНДРОФОБА. О, не, благодаря, не мога вече.

КВАЧКОВ. Но възможно ли е това, боже мой?... А-а, затова вие слабееете!

АНДРОФОБА. И аз ако взема да се оплаквам...

ЕЛЕНА. Ти наистина от снощи си станал чужден човек.....

КВАЧКОВ. Да, га... и най-чуждото е, че сам не мога да се позная, бе аз ли съм, не съм ли аз! А това се дължи на нашата сестра. Дайте си ръката, госпожо! (*Андрофоба я подава.*) Вие ме възродихте за нов живот, аз бях спял, вие ми отворихте очите и аз, сестро, прогледнах като Елена!... Аз ви съм вечно признателен... и ще бъда отличен равнопорец!...

АНДРОФОБА. Аз съм прещастлива, че печеля още един борец за нашата кауза...

КВАЧКОВ. На това отгоре още едно резенче, а?

АНДРОФОБА. С удоволствие,

КВАЧКОВ. Елено, още едно чайче за госпожата.

ИРИНА. Ами знаете ли? Бурилов разправил на Пенка за нашето движение и с най-големи погребности.

АНДРОФОБА. А-а, мой е отличен агитатор, особено между широките маси... Увлечателен език, поетичен, разбран...

ИРИНА. Пък и аз нищо не му разбирам.

АНДРОФОБА. Е, мой с тебе приказва на по висок стил. (*Закашлюва се.*)

КВАЧКОВ. Боже мой, каква е тази кашлица?

АНДРОФОБА. Нищо, нищо...

КВАЧКОВ. Не, госпожо, аз трябва внимателно да ви прегледам и да ви прислушам. Дайте си ръката! (*Опишва ѝ пулса.*)

ИВАНОВ. Трябва да е някоя трошица... накриво.

АНДРОФОБА. Да, га.

КВАЧКОВ. Не, не е трошица, огебе нищо не бяхте хапнали и пак кашляхте... Причината е гру-

га – пулсът усилено бие... Да-а, трябва сериозно внимание.

АНДРОФОБА. Но моля ви се, нищо ми няма, това е съвсем случайно.

ЕЛЕНА. Какъв си и ти, госпожата ѝ нищо няма... Може би гърлото ѝ малко настинало. (*Злобно.*) Разбира се, с това деколте по тази хладина...

АНДРОФОБА. Нищо от това... аз току-тъй само.

ЕЛЕНА (*на Иванов*). Понякога гърдите ми се раздират от кашлица, мой да ме погледне поне...

КВАЧКОВ. Ти си чудна, наистина! Че знаеш ли ти, да се разболеє госпожата у нас и, не гай, боже, да стане нещо...

ЕЛЕНА. Хайде, хайде, стига глупости...

КВАЧКОВ. Глупости, зер? Че тогаз да те питам аз тебе кой ще отговаря... пред равноправките?

ИВАНОВ. Прег цял народ!

АНДРОФОБА. Е-е... ще се затрие златото, нали?

КВАЧКОВ (*като става*). Да, пред цял народ, пред цялото човечество! Че това не сме ние – ти и аз – Андрофоба, разбираш ли, Андрофоба!

Бурилов близа тичешком.

АНДРОФОБА (*става*). Какво има?

БУРИЛОВ (*запъхтян*). Ох, чакайте да го напиша... да не го забравя. (*Вади молив и тефтерче.*) Цяла нощ мислих и нищо... а сега тук на чешмата. Това ще каже наблюдателност... направо от народния гений...

ИРИНА. Но какво има?

АНДРОФОБА (*тихо*). Мълчете, мой ще съчини нещо. Такъв е, когато му дойде вдъхновение.

Докторе, наблюдавайте границите между лудостта и гения.

Квачков се приближава близо до нея. Елена наблюдава всичките им движения.

БУРИЛОВ *(пише)*. Дај ръка си, сестро... Мила сестро, дај ръка си... не, не... О, мила сестро, дај ръка си! Да, да... О, мила сестро, дај ръка си! Гнета мъжки да сломим! Готово! Чуйте мотото на вестника. *(Чете, като маха ръка по такта на сричките.)*

О, мила сестро, дај ръка си!
Гнета мъжки да сломим!

КВАЧКОВ. Чудесно, а?

БУРИЛОВ. В него вложих всичката си духовна мощ!... Сега на чешмата едно момиче извика на груго: „Сестро, дај ръка си“... Молния ме озари и мотото беше готово... „О мила“ аз добавих от себе си.

АНДРОФОБА. Не, този унизителен за нас – жените – епитет трябва да се махне... въобще тази дума трябва да се изхвърли из речника на женското движение... тя уронва нашето женско достойнство... И тъй, ще имаме: О, сестро, сестро, дај ръка си.

КВАЧКОВ. Още по-хубаво... превъзходно!

ИВАНОВ. Не, аз съм за първата редакция: О, мила сестро, дај ръка си!

АНДРОФОБА. Освен тъй не едната ръка, а двете, разбирате, множественото число придава особена сила...

КВАЧКОВ. Да, да, множественото число е много важно нещо.

АНДРОФОБА *(на Бурилов)*. И тъй, пиши:

О, сестро, сестро, дај ръце си,
гнета мъжки да сломим!

ИРИНА *(като наднича)*. Ха, ръце с „е“ просто!
БУРИЛОВ. Аз си имам свой правопис!

КВАЧКОВ. Както щете, но първата редакция и мене ми се вижда по-хубава... „Мила сестро“ някак си е тъй хубавичко... *(На Андрюфоба.)* Мила сестро, дај ръце си! *(Посочва ѝ писъмцето, без да забележи Елена; Андрюфоба поглежда с недоумение, после засмяна му подава ръцете си.)* Мила сестро, дај ръце си! Гнета мъжки да сломим!

БУРИЛОВ. И аз съм на това мнение... *(На Ирина.)* Мила сестро, дај ръце си! *(Протяга ѝ ръце, но Иванов се изпречва между него и Ирина, улавя ѝ ръцете с думите: „гнета мъжки да сломим!“)* Бурилов го изглежда недоволен и се обръща към Елена. *(Мила сестро, дај ръце си! Тя гневно тропва с крак и отива към масата.)*

ЗАВЕСА

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

Сцената на първо действие

Петелков седи замислен на стол с броеница в ръце. След малко излиза из кабинета си Квачков.

КВАЧКОВ. А-а, ти ли си бил, бай Петелков?

ПЕТЕЛКОВ. Аз съм, аз съм... Чудиш ли са, че съм гошъл ни по туй, ни по онуй време?

КВАЧКОВ. Да няма нещо болест вкъщи?

ПЕТЕЛКОВ. Бе то да ѝ болест, нейсе, ами по-лошо, по-лошо...

КВАЧКОВ. Че какво има?...

ПЕТЕЛКОВ. Остави са, що ни гоиде го глава – кавга на стари години с жената...

КВАЧКОВ. Нима?

ПЕТЕЛКОВ. И все зараг твойта гостенка. Пардон, прощавай, ако ти е нещо рогнина.

КВАЧКОВ. Коя?... Андрофоба ли?

ПЕТЕЛКОВ. Ха, тя де. Все не мога да ѝ улуча името.

КВАЧКОВ. Не ми е никаква рогнина... Е та?

ПЕТЕЛКОВ. Целият град е рекъл аман от нея... подлуди женурята, знаеш... То и тъй женският е къс, пък тя хептен го скъси.

КВАЧКОВ. Че как тъй?

ПЕТЕЛКОВ. Тъй нà. Като ги подучи да си направят нам кво си гружество, взе да ги подкочоросва и против нас. Защо са ви, кай, мъжете, защо да им робувате и слугувате, зарежете ги, кай, и са бо-

рете за свобода... чуваш ли?... За свобода... и други таквизинака ни врели, ни кипели.

КВАЧКОВ. Я гледай, я гледай.

ПЕТЕЛКОВ. Ами, ами... Че тя като ѝ ръгнала по света без мъж, мен пита ли ма, трябва ли ми жена, не ми ли трябва... и имам ли пари за слугиня. Зарязали къща и деца... станали равноправки... хай да му са не види макар!... Йок, с даскалиците ще са мерят те, гет държавата ги хрантуту наготово... Нà, питай, когото щеш. Догдох да ти го кажа от името на всички почтени граждани... Тя, таз работа, както ѝ тръгнала, не зная на кой край ще излезе... Чунким малко ни са социалистите, ами и с равноправки да са разпавяме. Станавме за резил пред хората... Зевзеците и нас ни прекръстиха равноправци. Ха, чакай да ти кажа, извадиха и прякор – равноправка гемец. *(Шепне му на ухото.)*

КВАЧКОВ *(изведнъж)*. Ха-ха-ха!

ПЕТЕЛКОВ. Ха-ха!... Да ги дявол вземе, отде им доде на ума! Нали са среща, а?

КВАЧКОВ *(продължава да се смее)*. Ха-ха-ха!

ПЕТЕЛКОВ. Та, лафса, таквиз разпави имаме с женурята.

КВАЧКОВ. А жена ти?

ПЕТЕЛКОВ. А, че тя например такваз кротичка – божа кравичка, през гене си ква опърничава станала... Бре, жено, ти ли си, не си ли ти? Чудя са и са мая... Вчера... е, бях си купил от Коля касапа крачетата, ама кви?... Лигите ти потичват. Жено, викам, довечера... пачица, пък аз страшно я обичам тъй с чесънец и хубаво винце. Затварям магазинята и право вкъщи. Хем не са отбих при Чатала на учкия... зер, пача ма чака. Пък то... вятър! Дето ги бях окачил в кухнята, там си и висят. Баре да ги е пипна-

ла... Мари жено, ква е таз работа?... Че като викна оная ми ти жена: „Аз груга работа нямам ли си, аз нямам ли гругество, та ще сегна крачета да готвя?... Като ти са егат крачета, на моите!“ А-а!... ге, гледай ти сега женски акъл, хич ти аз... Ех, г-н докторе, причерня ми на очите, че като грабнах крачетата, че като рекох веднъж – пух! два – пух! по глава, на ти, жено женска, да ма разбереш.

КВАЧКОВ. Ц-ц-ц!

ПЕТЕЛКОВ. Ами как? Досега не съм гугал ръка на законната си съпруга, пази, боже! И това чудо стана... хем все за тази халосия! *(Ослушва се и се озърта.)* Някой да не ни чуе?... Аз са май позапалих...

КВАЧКОВ. Бъди спокоен, няма кой да ни подслушва.

ПЕТЕЛКОВ. Пък ваште вчера като изпъгули кметката и майорката, а че тия ми ти синковци като гугнали една врява из града, като пуснали какви не приказки за жена ми...

КВАЧКОВ. За жена ми?

ПЕТЕЛКОВ. За балъза ти и за она чорльо с дългата коса.

КВАЧКОВ. И какво приказват?

ПЕТЕЛКОВ. Ама ще прощаващ... Демек, мой се навъртал около тях... разбираш я?

КВАЧКОВ *(соннато)*. Как?... Какво каза?... Това е лъжа... низка, мръсна лъжа...

ПЕТЕЛКОВ. Че ѝ лъжа, лъжа ѝ, ама нали приказват... Я да ги нямаше твоите гости...

КВАЧКОВ. Но това е ужасно, боже мой!

ПЕТЕЛКОВ. Всичко щеше да си е мирно и тихо. Отгде се взеха тия поразници, та размътиха ума на женурята?

КВАЧКОВ. Но възможно ли е? Не, не е възможно...

ПЕТЕЛКОВ. Слушай, г-н докторе, я вземи, че ги намури, та и ние да рахатясаме.

КВАЧКОВ. А бе и аз искам да се пръждосат по дяволите, но като влезли под кожата на жена ми...

ПЕТЕЛКОВ. Влезли под кожата ѝ, а?

КВАЧКОВ. Тя все тяхна страна гържи, та се чудя какво да правя.

ПЕТЕЛКОВ. Брей, дяволката недна!... Пък кметът и майорът са ти сърдити, ама как...

КВАЧКОВ. Моля ти се, кажи и на гвамата, че аз не съм крив... на, ти сам виждаш... ще им искам извинение, само да се махнат веднъж от главата ми.

ПЕТЕЛКОВ. Амчи кога ще стане то, я?

КВАЧКОВ. Подир ден-два...

ПЕТЕЛКОВ. Ха дано! Стига са се хрантутили на твой гръб. Че туй малко ли са харчове?

КВАЧКОВ. Виждам и аз.

ПЕТЕЛКОВ. Ти да не си, откога да ги е махнал пристаът, ама за твой хатър, знаеш...

КВАЧКОВ. Бъдете спокойни, всичко ще стане.

ПЕТЕЛКОВ. Думата си е дума, нали? *(Тръгва да си излезе.)* Тогаз сбогом, ачи да са надяваме, а?

КВАЧКОВ. Да, да, говижгане. *(Изпраца го до вратата, Петелков се озърта и изтичва към пътните врата. Квачков замислен стои до вратата, след малко влиза Иванов.)*

ИВАНОВ. Какво си се замислил?

КВАЧКОВ. Знаеш ли какви клюки се пръскат за Елена и Ирина?

ИВАНОВ. Какви?

КВАЧКОВ. Уж Бурилов...

ИВАНОВ. Много естествено. Това трябваше сам да предвидиш.

КВАЧКОВ. Но ти допусках ли подобно нещо?

ИВАНОВ. Аз не допускам... Но и това е възможно.

КВАЧКОВ. Възможно ли, казваш?

ИВАНОВ. Да. Една жена може да ти произнесе колкото щеш като снощната реч на Елена и пак да ѝ се мярка пред очите лицето на някое момче като Бурилова.

КВАЧКОВ. За бога, що гумаеш?

ИВАНОВ. Не виждаш ли Андрофоба?... О, тази Андрофоба, която мрази мъжете, която се бори против тях и... търси твоя поглед, чака твоята любов... Тя жадува за нея... Да, като всяка жена, тя търси сърце и като не намира, с всичката си страст се хвърля в обществена борба, равноправие и какви ли не щеш още фантазии, които ще рухнат при първия любовен трепет... Всяка жена е родена да бъде Жулиета, а много от тях животът прави Андрофоби, т.е. неудовлетворени, недоволни от мъжа и света същества. А Елена е сега на път от първата към втората... Тя е увлечена от идеите на Андрофоба, но те са още светли за нея и не току-тъй лесно ще се реши да ги оскверни... Те по-скоро ще започнат да се изпаряват при първото и по-сериозно подозрение. Виж, Ирина е съвсем друго нещо. Младо, хубаво, жизнерадостно момиче, нежно сърце, понастървено от уроците по латински, само за любов мечтае и копнее.

КВАЧКОВ. Те какво правят вълн?

ИВАНОВ. А-а, чудесна картина, надникни само да видиш... Всички с най-сериозно изражение на лицето пишат материал за вестника. Главите им ще се пръснат от напъгане. Цяла академия на науките, ти казвам. Най-интересна е Ирина – току пише и задрасква, горката, нищо не ѝ се угава – цял

лист изхаби. Но трогателно е нейното постоянство. Андрофоба пък, челото ѝ като ботуш набръчкано, ей с такъвиз букви пълни лист по лист и блъска с попивателната... ще прогъни масата. А Елена я поглежда изпод вежди и перото ѝ сърдито скрибуца. Видиш ли, тя вече започна да се сърди. Поетът, размахал ръце, крачи насам-натам и бърбори нещо под носа си... Ха-ха... да се пръснеш от смях...

КВАЧКОВ. Андрофоба трябва да е прочела писмото, защото сега някак си особено ме поглежда и въздиша.

ИВАНОВ (*плясва с ръце*). Е, работата е вече наред. Ха сега върви при тях и прати тук Ирина да ми даде мастило. (*Влиза в стаята си, Квачков излиза вълн и вика: „Ирино! Ирино!“ Подир малко влиза Ирина.*)

ИРИНА. Пенке! (*Озърта се наоколо, вижда отворената врата на Ивановата стая, приближава се на пръсти, поглежда вътре и веднага се дръпва. Изправя се пред огледалото и набързо си оправя косата и блузата. Бързо влиза Бурилов.*)

ИРИНА (*като го забелязва, тихо*). Какво искаш?

БУРИЛОВ. Да ти прочета. (*Вади из джоба си тефтерчето.*) Само началото, посвещението...

ИРИНА. После, после... сега нямам време...

Иванов влиза и се спира до вратата, без да го видят.

БУРИЛОВ. Таз ли ми е наградата за цяло нощно бдение? (*Приближава се към нея.*) Само две думи да ти кажа... О, съдба, о, щастие!... Чуй поета!

ИВАНОВ (*заг него*). Съдба? Щастие?

БУРИЛОВ (*стряска се и отстъпва*). Какво искате?

ИВАНОВ (*дига пестница и се приближава към него*). Съдба? Щастие?

БУРИЛОВ (*като отстъпва*). Как смеете?

ИВАНОВ (*тупва с крак*). Вън!

Бурилов избягва.

ИРИНА. Ух, че досаген! Казвам му, нямам време, той пак...

ИВАНОВ. Той е поет.

ИРИНА. Да, но вие сте по-голям поет.

ИВАНОВ. Той е влюбен във вас, той ви обожава!

ИРИНА. О, не, не...

ИВАНОВ. Да, га, вие сте всичко за него – и гуша, и сърце, и муза...

ИРИНА. Глупости!

ИВАНОВ. Разбира се, вие, която всецяло ще се предадете на науката, не мислите за любов.

ИРИНА. Андрофоба проповядва това и кака го поддържа.

ИВАНОВ. И вие ще ги последвате, нали?

ИРИНА. Андрофоба казва, която иска да посвети живота си на женското дело, не трябва да се омъжва, но тя казва още, че много жени, макар и омъжени, могат да бъдат съзнателни дейкини.

ИВАНОВ. А вие, вие как мислите?

ИРИНА. Защо ли приказваме такива глупости... Я по-добре ми кажете вашата истина.

ИВАНОВ. Хм, не сте ли забравили вече?

ИРИНА. Как мога да забравя?

ИВАНОВ. Добре тогаз. Слушайте. Моята героиня не ще мъж: връща всичките си кандидати – все царски синове и велможи. Ала най-после не може да устои на бащини и майчини сълзи – знаете,

стари хора, искат да настанят чедото си на добро място, па и на внуче да се порадват – и тя решава да се омъжи за тогова, който ѝ открие вечната истина. Всички млади момци се отчайват и разбягват... кой ще ти търси някаква си вечна истина... Не се отчайва само един.

ИРИНА. И той?

ИВАНОВ. Той, млад момък на моя възраст – имайте предвид, аз описвам себе си, – пада пред нея на колене. (*Иванов клеква пред Ирина, тя се дръпва уплашена.*)

ИРИНА. Какво правите, г-н Иванов?... Станете!

ИВАНОВ. Не, така е в трагедията ми.

ИРИНА. Ами ако ни видят?

ИВАНОВ. Какво от това? Правим ли нещо? Аз ви разправам сюжета на моята трагедия и нищо повече. Елате по-близо. (*Тя се приближава.*) И така, той коленичи пред нея и казва: „Славна, божествена царкиньо, аз тръгвам по света да търся вечната истина. Ако я намеря, ти ще бъдеш блажено-то щастие на моя живот, ако не я намеря, един бог знае къде ще гният костите ми!“ Това трогва царската дъщеря и тя със сълзи на очи се заклева, че или той ще бъде неин любим съпруг, или никои друг, и му подава двете си ръце – дайте си ръцете (*Ирина се колебае*), дайте ги, дайте ги де, няма нищо от това (*тя свенливо ги подава*) – и моят герой, тоест аз... аз, ги покрива с горещи целувки и сълзи... Ей така! (*Целува ѝ ръцете.*)

ИРИНА. Боже мой, каква трогателна сцена! Също като на кинематограф!

ИВАНОВ (*настрана*). О-о! Мила простота!

ИРИНА. После, после?

ИВАНОВ. После той става. (*Иванов става и*

продължава да ѝ държи ръцете.) Тя си обляга русата глава на гърдите му *(гледа втренчено)*, хайде де, като нея...

ИРИНА. А-а? *(Засрамена, се дърпа назад.)*

ИВАНОВ. Прощават се и той тръгва по гори, долини и пустини да търси вечната истина и да сложи някъде мъченически кости!

ИРИНА. Колко жестока!... Аз да съм на нейно място, ще извикам: „Не ща истината!“

ИВАНОВ *(притегля я бавно към себе си, тя свенливо навежда глава)*. И? И?

ИРИНА. И... и...

ИВАНОВ. И тя ще го прегърне, нали?... *(Бавно я отблъсква.)* Но още не... Те трябва да намерят истината!

ИРИНА *(бързо си дръпва ръцете)*. Ах, боже мой, какво правим?

ИВАНОВ. Началото на една трагедия... Искам да напиша една карта на майка си.

ИРИНА. Мазило ли?... Ей сега. *(Влиза в кабинета, Иванов гледа усмихнат след нея. Тя излиза с мазило и перо.)* Майка ви трябва да е много добра жена, нали?

ИВАНОВ. Отлична!

ИРИНА. Обича ли ви много?

ИВАНОВ. Ужасно!... Дотук *(показва врата си)* ми е дошло... един на майка...

ИРИНА. Нима?

ИВАНОВ. Ни баща, ни брат, ни сестра... Някога сме били цяла рота, а сега само двамата...

ИРИНА. Горката майчица!

ИВАНОВ. Познава се, имате нежно сърце...

Отвън се чуват виковете „браво“ и ръкопляскания.

ИВАНОВ. Какво е това?

ИРИНА. Чакай да видя. *(Изтичва навън и вика.)* Нагнуса гонесоха, нагнуса!

ЕЛЕНА *(отвън)*. Вътре! Вътре!

Елена и едно момче внасят грамаден нагнис – червено поле и големи бели букви: „Женска свобода“. След тях Андрофоба и Квачков, тя почти се опряла о него и го гледа засмяна.

ЕЛЕНА *(като слага нагниса)*. Чудесно!

АНДРОФОБА. Внушително! Червено – революция, и бяло – мир!

ИРИНА. Къде ще го окачим?

ЕЛЕНА. Разбира се, под прозорците на твоята стая...

КВАЧКОВ. Да, да, там е най-доброто място... Отдалече ще се вижда.

ЕЛЕНА. Момче, кажи на майстора си да годе подиробег да го окачи.

Момчето излиза.

АНДРОФОБА. Днес е съдбоносен ден за нашата борба, сестри и братя! От днес нататък това градче става велик културен център, арена на грандиозната борба за женска свобода – ето нейното знаме, нейната емблема! Оттук нашият зов като гръмотевичен гръм ще екне по цял свят за борба против тираните. Долю позорното иго!

ВСИЧКИ. Долю, долю!

ЕЛЕНА. Вие знаете, аз основавам този вестник не за някакви облаги, а само и само да помогна с нещо на милиони горки робини. В своята дейност

аз ще се ръководя едничко от тази високоблагородна цел и от примера на идеалните борбини за нашата свобода!

Ръкопляскаят, тя се покланя.

БУРИЛОВ. Сестро, покровителко на моята муза, чуй пееца! *(Иванов отива към него, той млъква и се дръпва на друга страна.)*

ЕЛЕНА. Сега да го занесем горе. Хайде вдигайте!

Бурилов гига предния край.

ИВАНОВ *(прави знак на Квачков да остане)*. Госпожо, и аз да помогна. *(Дига задния край.)* Хайде, поете! *(Тръгват за горе, подир тях Ирина и Елена.)*

АНДРОФОБА *(като се озърта)*. Аз прочетох писмото.

КВАЧКОВ. И?

АНДРОФОБА *(със стеснение)*. Сама не знам какво да кажа...

КВАЧКОВ. Защо?

АНДРОФОБА. Всичко тъй неочаквано, тъй ненадейно... Наистина, вътрешен глас... *(Осмушва се.)*

КВАЧКОВ. И този глас?

АНДРОФОБА *(с наведена глава)*. ... ми подсказва, че може би най-после и моето сърце, стъпкано и захвърлено като непотребна вещ, ще намери утеха и взаимност, за които отдавна то копнее; може би измъчената ми душа ще познае щастие то на... на... как да кажа... на две свързани с гореща симпатия същества...

КВАЧКОВ. Две влюбени същества?

АНДРОФОБА. Да, да...

КВАЧКОВ *(като се приближава към нея)*. И този глас подсказа ли, че тия две същества можем да бъдем ние двамата?

АНДРОФОБА *(стеснено)*. Да, още от първия поглед...

КВАЧКОВ. Значи аз, който с трепет очаквах твоята присъда – живот или смърт...

АНДРОФОБА. О, боже мой, смърт ли казваш?... Не, напротив, чакам с най-голямо нетърпение насаме достойно да ти отговоря. Но ако езикът ми не мръдва, устата ми немеят от възнеение, ела виж таз божествена хартишка... премазана вече тук *(туря ръка на сърцето си)* от хилядите удари на бедното ми сърчице... пипни я, тя гори от душевния ми огън.

КВАЧКОВ. О, гениална жено, цялото ми същество ликува и плува в райско блаженство, сладостно възнеение възпира гъха ми, усилва пулса ми и изпълня най-дребните клетки на тялото ми... Аз те... *(Отгоре се чува тропот и той млъква.)*

АНДРОФОБА. Какво смуги нежния ти слух?

КВАЧКОВ. Любя!

АНДРОФОБА. Ах! *(Простира ръце да го прегърне, но той отстъпва.)*

КВАЧКОВ. Обичам те идеално, възвишено, обичам твоята велика душа, твоя... *(Тропот и млъква.)*

АНДРОФОБА. Ела, ела, при мене вътре *(посочва стаята си)*, там никои няма да ни попречи... Ела да се изприкажем, да разкрием сърцата си, да следем душите си, ела!

КВАЧКОВ. Аз мислех, ти ще ми се присмееш, ще ме презреш.

АНДРОФОБА. О-о!

КВАЧКОВ. Мислех, няма място за мене в твоето велико и благородно сърце, оковано в ледовете на презрението към мъжете.

АНДРОФОБА. Но ти с любовния си жар стопи тез окови! *(Тя се приближава към него.)*

КВАЧКОВ. Пет, тихо!... Може да ни видят...

АНДРОФОБА. Не бой се, няма никой да ни види... Никой не погизира нашата любов...

КВАЧКОВ. Не сме тъй млади, трябва да бъдем по-въздержани.

АНДРОФОБА. Сърцата ни са млади!... *(Простира ръце, той отстъпва към вратата за горе.)* Ела в прегръдките ми... груже мой... Бъди смел!... Ах, обичам те, като... като... не зная как да кажа! *(Чува се тропот и тя избягва назад.)* Ух, пък и тази фирма!

КВАЧКОВ. Но принципите на женското гвижение позволяват ли любовта?

АНДРОФОБА. То е въпрос на схващане и тълкуване... не е принципен...

Отгоре слизат Елена, Иванов и Бурилов, който погир малко незабелязано близа в кухнята.

ЕЛЕНА. Къде сте вие? Защо не додохте да видите мястото на надписа?

АНДРОФОБА. Право да ти кажа, заприказвахме се и забравихме.

КВАЧКОВ. Говорихме за моята статия и за биологичната необходимост на мъжа в бъдещото общество.

АНДРОФОБА. И знаеш ли, той много добре схваща и преценява основните положения. *(Нарочно се закашлюва.)*

ИВАНОВ. Има си хас да ги не схваща... доктор човек... *(Влиза в стаята си.)*

КВАЧКОВ. Боже мой, вие пак кашляте, сестро?

АНДРОФОБА. И аз сама не зная каква е тази кашлица... наустина, ако имате време, прегледайте ме...

КВАЧКОВ. Аз ви казах още оде, но и сега не е късно. Заповядайте, с най-голямо удоволствие... *(Соци кабинета си, тя пристъпва няколко стъпки.)*

ЕЛЕНА *(като я спира)*. Да ви кажа ли коя е причината? Твоята стая е усойна, сестро, слънце не я вижда; най-добре е да се преместиш горе, пък ние с Ирина да слезем долу.

АНДРОФОБА. О, няма защо... защо да ви безпокоя? Аз понякога си кашлям тъй, не че съм настинала.

КВАЧКОВ. И аз мисля, няма защо да безпокоим госпожата.

ЕЛЕНА. Не, не, аз не искам тук в моята къща да си навлечеш някоя болест...

КВАЧКОВ. Не тревожи госпожата напразно.

ЕЛЕНА. Най-добре е горе — широка, светла стая, цял ден я пече слънце... Ей сега ще кажа да ги пренесат нещата.

АНДРОФОБА. Но моля ти се, сестро, мене ми е гори съвестно, че ти се безпокоиш толкова зара мен... Уверявам те, нищо не ми е... при това не съм навикнала на слънце...

КВАЧКОВ. Тъй ли?... Тогаз и гума не може да става за местене... Слънцето за вас ще бъде по-вредно от най-голямата влага...

ЕЛЕНА. При това тука постоянно се навъртат болни хора, знаеш, неприятно... Горе, горе е по-добре за тебе, хигиенична стая. А тук мизеризми

от кабинета, въобще неприятно.

КВАЧКОВ. Слушай да ти кажа, няма защо да безпокоим госпожата, докато внимателно не я преслушам и прегледам...

АНДРОФОБА. Да, да, това мисля е най-доброто...

КВАЧКОВ. Че тогаз ще видим какви мерки...

ЕЛЕНА. Кои ви говори за някакви сериозни мерки? Ти само плашиш госпожата с твоя преглед.

АНДРОФОБА. Няма нищо страшно.

ЕЛЕНА. Тя сама казва, че нищо ѝ няма... Случайно се закашляла няколко пъти, голяма работа, задавила се нещо...

КВАЧКОВ. Не, сестро, медицината не признава случайна кашлица. Всяко слабо начало трябва внимателно да се изследва.

ЕЛЕНА. Но тя не е настинала.

КВАЧКОВ. Не само от настинка човек кашля... За наше спокойствие, сестро, аз трябва внимателно да я прегледам.

ЕЛЕНА. За наше спокойствие, сестро, ти трябва да се преместиш горе.

КВАЧКОВ. Не, аз трябва да я прегледам... О, не бой се, зная да церя кашлица.

АНДРОФОБА. Аз (*закашлюва се*) съм напълно съгласна...

ЕЛЕНА (*раздразнено*). Аз пък не съм съгласна! (*На Квачков.*) Това добре да го знаеш... и няма да позволя... Мислиш, аз съм сляпа и не виждам...

КВАЧКОВ (*свива рамене*). Тя отвори и на двамата ни очите.

ИРИНА (*бързо слиза по стълбите*). Операта уге! Операта уге!

КВАЧКОВ. Къде е? (*Отива към вратата и*

посреща поручик Войнов.) А-а? Добре дошли! Като кога тъй се наканихте?

ВОЙНОВ (*като се покланя*). По служба, по служба, господин докторе!

КВАЧКОВ. Гласът ви пак пресипнал?

ВОЙНОВ. Как няма да пресипне... цял ден си дерем гърлата с тия новобранци... Ех, служба, служба!

Влиза Иванов.

ЕЛЕНА. Заповядайте, г. Войнов, седнете!

ВОЙНОВ. Не, госпожо, първо служба, после дружба.

КВАЧКОВ. Право да ви кажа, днес съвсем не ви се надявахме...

ВОЙНОВ. А трябваше да се надявате... след вчерашния инцидент...

ЕЛЕНА. А-ха!

ВОЙНОВ. Нали?

КВАЧКОВ. Е, какво има?

ВОЙНОВ. Г-н докторе, аз, да, уга при вас, един виг от страна на военните и гражданските власти в този град.

КВАЧКОВ. Какво искаме да кажете с това?

ВОЙНОВ. Искам да кажа, че уга от страна на г-н майора и г-н кмета.

ЕЛЕНА. Тъй ли?

КВАЧКОВ. И целта на вашето посещение?

ВОЙНОВ. Да, целта на моето посещение... Вчера у вас са били госпожата на дружинния и на кмета, нали?

ЕЛЕНА. Да.

ВОЙНОВ. Значи, това не отказвате... И в ня-

какви си разправили сте ги обидили най-жестоко чрез изпъждане от къщи.

ЕЛЕНА. Напротив, ние сме обидени от тях... те първи ни оскъrbиха...

ВОЙНОВ. Дружинният и кметът се чувстват също обидени и искат удовлетворение от вас.

КВАЧКОВ *(сепнато)*. Какво удовлетворение? Какво удовлетворение?

ВОЙНОВ. Най-просто удовлетворение. В неделя след черква вашата госпожа, придружена от вас, ще направи официална визита на обидените и ще поиска извинение.

ЕЛЕНА. Как, аз да искам извинение?

ВОЙНОВ. Да, да, вие, госпожо!

ЕЛЕНА. Чудно ми е как можете да си помислите подобно нещо! Напротив, тези две госпожи нас оскъrbиха и те трябва да искат извинение от нас.

ВОЙНОВ. Вие сте ги изпъдили оттука един вид публично.

ЕЛЕНА. Да, защото не можех вече да търпя техните обидни думи...

ВОЙНОВ. Видите ли, видите ли? Те са ви оскъrbили само с думи, а вие, един вид – с деяние – изпъждане. Коя е по-голяма обига, а? Е-хе, и ние разбираме от съдебните работи!

АНДРОФОВА. Чудна логика!

Войнов я изглежда.

ВОЙНОВ. Съгласете се, госпожо!

ЕЛЕНА. Никога!

КВАЧКОВ. Елено, аз мисля, ти трябва да се съгласиш.

ЕЛЕНА. Как?

КВАЧКОВ. Тоест това е мое мнение.

ЕЛЕНА. Дръж го за себе си. Не, те да искат извинение.

ВОЙНОВ. Госпожо, знайте, г-н майорът го иска, а той е строг човек. Като каже нещо, трябва да стане. Не обича да се шегува...

АНДРОФОВА. Какво?... В една правова гържава само законът заповядва и никой не смее, когато му скимне, да налага волята си на една напълно свободна, самоопределяща се личност... Разбирате ли?

ВОЙНОВ. Не ми е заповядано с вас да водя преговори!

АНДРОФОВА. Твърдост, сестро, твърдост!

ВОЙНОВ. Освен това вие обиждате с постъпката си гражданското съсловие и офицерското тяло...

АНДРОФОВА. Счупена пара не даваме нито за гражданското ви съсловие, нито за офицерското ви тяло!...

ВОЙНОВ. Гръм и молния!... Кръв ще лея! *(Дръпва си шапката.)*

АНДРОФОВА *(уплашена, избягва настрана)*. Революция! Революция!

КВАЧКОВ. Ах, тази жена, тази жена! *(Отива при Войнов.)* Успокойте се, не обръщайте на нея внимание, тя е малко тъй... *(Прави знак с ръка над главата си.)*

ВОЙНОВ. Ела бе, докторе, с тебе да се разберем... Убеди госпожата да се съгласи... Съгласете се, госпожо, а?... Ех, че да му гръпнем един гуляй, както ние си знаем... Една... две бъчонки от мене!... Каква песен намерих... Чудо, чудо ви казвам... Дип че ми е пресипнал гласът... а то да ви изпея само първия стих... та да видите. Тя е тука в тефтерчето ми. *(Тупа по гърдите си.)* Вчера я преписах.

ЕЛЕНА. Оставете, всички увещания са напразно...

ВОЙНОВ. Госпожо!...

ЕЛЕНА. Освен че не се съгласявам, но и ви заявявам, че вашето предложение е обидно за мене.

КВАЧКОВ. Елено! Елено!

ЕЛЕНА. Не... Никого!

ВОЙНОВ. Значи, вие отказвате да искате извинение?

ЕЛЕНА. Да.

АНДРОФОВА. И какво още чакате!

ИВАНОВ (на Андропова). Мълчете, има кой да говори.

АНДРОФОВА. Но туй е насилие над свободната личност.

ЕЛЕНА. Никакво извинение!

КВАЧКОВ. Млъкнете, боже мой!

ВОЙНОВ. Щом не се съгласявате...

АНДРОФОВА. Да, да, идете си и кажете...

ЕЛЕНА. Това е обида за мене.

ИРИНА. И още каква!

АНДРОФОВА. Кажете на вашия майор и кмет...

ЕЛЕНА. И на вашите госпожи...

КВАЧКОВ. Не викайте толкоз, не можем да се разберем.

ЕЛЕНА. Разберете най-сетне – не, не и не!

ВОЙНОВ (на Квачков). Дружинният, за да измие петното...

АНДРОФОВА. Я гледай ти...

ЕЛЕНА. И петно отгоре!

АНДРОФОВА. Какво нахапство!

КВАЧКОВ. Ще ви се не видят разправииите, млъкнете!

АНДРОФОВА. Да, тъй било то, ще мълчим зер... как не!

ЕЛЕНА. Да ни тъпчат, нали?

ИРИНА. Няма да подвием врат!

ВОЙНОВ (високо на Квачков). От вас иска удовлетворение...

ЕЛЕНА. Вашите госпожи нямат работа с него!

АНДРОФОВА. Да, да, ние сме насреща.

ИРИНА. С нас да се разправят.

АНДРОФОВА. Има съг.

ВОЙНОВ (високо). Дружинният ви обявява гуел!

КВАЧКОВ. Ха?

Войнов се покланя и бързо излиза, останалите плахо се споглеждат.

ЗАВЕСА

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

Същата сцена

Квачков, замислен, седи на стол, Иванов се разхожда и пуши.

ИВАНОВ. Ще трябва да им кажем, че ти приемаш гуела.

КВАЧКОВ *(става на крака)*. Що гумаш, за бога! Да приема гуела? И за какво, за какво? Кажи ми, моля ти се... За глупостите на една жена?

ИВАНОВ. Работата не е тъй страшна. И твоят гуел ще стане, както всички безкръвни български гуели... Това е сламката, за която се ловим, разбираш ли?

КВАЧКОВ. Ах, всичките ли жени са такива, или само аз, грешникът, има да патя?

ИВАНОВ. Ние всички мислим, говорим и правим глупости, ала жените имат особена гарба за това. Който иска жена, първо трябва да се научи да цени тази гарба и да ѝ се радва, както баща и майка с радост посрещат всяка глупост на рождбата си... Радвай се, милвай, но... с едната ръка, а с другата гръж здраво, да не ти се качи на главата. Е, приятелю, да живееш с жена, не е шега работа... то е цяло изкуство. Който го владее, щастлив е, който не – бог да му е на помощ!

КВАЧКОВ. Какво мислех, какво излезе?

ИВАНОВ. Най-естественото нещо – от мега само гърнето останало.

КВАЧКОВ. Веднъж да се свърши тази история, че да видиш, знай вече как...

ИВАНОВ. Най-важното не забравяй... *(Приближава се до него.)* Деца!... Деца!... Натъркаляш ли ги гвечки-трички, по дяволите всяка еманципаторска донкихотщина. Да, да... Елена за мене е цяла донкихотка със своята наивност и невъзможни феминистически планове, всецяло увлечена от демagogията на Андрофоба. И много естествено – жена без работа, по цели дни сама, от никого сваятна дума не чува, нищо не чете, ти, залисан с работа, не обръщаш на нея никакво внимание, а в това време в душата ѝ се набира, набира енергия, която избухва в даден момент, и пред тебе стои вече не кротката, мълчаливата Елена, а гореща проповедница на какви ли не щеш фантазии. Ти си за нея вече невъзможен простак, глупак, в чиято глава няма ни една културна идея...

КВАЧКОВ. Нима?

ИВАНОВ. Да, да... тя сама ми каза това.

КВАЧКОВ. Това е ужасно!... Ах, тази Андрофоба! Ще я сграбча за косите и ще я извлека вън на улицата.

ИВАНОВ. Не прави глупости! Нали обеща да ме слушаш?

КВАЧКОВ. Да, но кога ще се свършат тия скандали, боже мой?

ИВАНОВ. Щом Андрофоба е в твои ръце, скоро ще я свършим и по-скоро гори, отколкото си предполагаш. Дуелът ще ускори работата.

КВАЧКОВ. С тази фирма ще станем само за смях на хората.

ИВАНОВ. Това ще укроти Елена и знаеш как – цяло писенце! Като чукнеш с пръст по главичката

малко котенце, то как примигва и свиба ушичките си?... Само още малко търпение. (*Чува се тропот по стълбата.*) Ето ги, идат, аз ще говоря, ти ще мъчиш или пък ще подкрепиш моите думи, чу ли?

Слиза Андрюфоба.

АНДРОФОБА. Не можете си представи по-величествено нещо!

ИВАНОВ (*като сяда на стол*). Вярвам, вярвам... Туй добре, но вестникът?...

АНДРОФОБА (*зад гърба му прави знак на Квачков да се приближи до нея*). То е най-лесното... (*Квачков се приближава до нея и страхливо протяга ръка.*) Аз вече написах и подлистника.

ИВАНОВ. Какво именно?

АНДРОФОБА. Един разказ, разбира се, с малко тенденция. (*Андрюфоба протяга ръка, Квачков отстъпва и сочи на Иванов.*) Убедена съм, на тукашните жени ще направи голямо впечатление... но не зная софийските гами как ще погледнат на него.

ИВАНОВ (*раздвижва се, Квачков се гърпа назад*). Софийските гами ли?... Хм... Не заслужава и да се говори за тях. Дайте им балове, вечеринки, казино, кинематограф!... Сокакини... Днес макара, утре ширит, другиден дантелка, само и само да излязат и да пообиколят всичките магазини по „Ле-ге“, а там – сума зяпачи.

АНДРОФОБА. Жално, жално...

Слиза Елена.

ИВАНОВ (*като става*). Да поговорим за оге-вешната история.

ЕЛЕНА. Моля ви се, оставете. Аз за нищо на света няма да искам извинение от онези гарги!

АНДРОФОБА. Не трябва да компрометираме с непозволени компромиси нашата идея още в самото начало.

ИВАНОВ. Разбира се, и затуй решихме Иван да приеме дуела.

ЕЛЕНА. Как? Ще се биеш ли?

КВАЧКОВ. Да, да, като честен човек.

ЕЛЕНА. Но той каква намеса може да има в чисто личните ми разпратии с онези?

ИВАНОВ. Никаква.

АНДРОФОБА. Тогаз?

ИВАНОВ. Чисто и просто майорът не иска да се разпратя с вас, а с вашия мъж.

ЕЛЕНА. Но аз снощи декларирах, че Иван не ми е вече мъж.

ИВАНОВ. Това зная. Но за хората не е тъй – те още ви считат мъж и жена.

ЕЛЕНА. Не ме интересува какво мислят хората.

АНДРОФОБА. Не ни влиза в работа.

ИВАНОВ. Не ще съмнение, но Иван все пак ще трябва да се бие с майора.

КВАЧКОВ. Кавалерско удовлетворение!

ЕЛЕНА. Никакво удовлетворение! Ние сме обигените.

ИВАНОВ. Тъкмо затова и Иван трябва да търси удовлетворение от майора за обигите, които ви е нанесла майоршата, и за клюките, които пръска наляво и надясно из града.

ЕЛЕНА. Какви клюки?

ИВАНОВ. Може би туй не знаете, но Иван всичко знае.

КВАЧКОВ. Да, аз всичко зная.

АНДРОФОБА. И какво е то?

ИВАНОВ. Глупости, уж вие, госпожицата и Бурилов нещо...

ЕЛЕНА. Мръсници, не ги е срам!

АНДРОФОБА. Низка клевета!... Възможно ли е човек да си допусне дори подобна мисъл?

ИВАНОВ. Разбира се, Иван не вярва в тези клюки, но и той е горчиво оскърбен... И двамата са оскърбени и като честни мъже трябва да намерят удовлетворение за поруганата чест. Кръвта на единия трябва да измие позорните петна.

ЕЛЕНА. Хорските клюки няма защо да го смущават, той не ми е мъж.

ИВАНОВ. Да, но в очите на хората той е ваш съпруг и дългът му налага да очисти честта си.

АНДРОФОБА. Да не мислят тези господа, че ние от страх не приемаме дуела, напротив, на граго сърце бихме дали първата жертва за тържеството на нашата идея, но ние, членовете на едно културно общество, не можем да се солидаризираме с един отживял времето си зверски обичай.

КВАЧКОВ. Ба-ба, туй зависи от мене.

ЕЛЕНА. Аз няма да позволя.

КВАЧКОВ. Ти не можеш да ми налагаш вече твоите желания, нито пък аз на тебе – моите.

АНДРОФОБА. В една модерна правова държава съгът дава удовлетворение на обидените.

ИВАНОВ. Зависи от обидения... Да речем, Иван ви послуша и откаже. Какво го очаква? Майорът има право, където го срещне, или да го убие, или да му удари една плесница.

АНДРОФОБА. За тържеството на нашата идея можем да предпочетем една плесница.

КВАЧКОВ. Вие предпочитате, а на мене ще ми пицят ушите цял живот!

ИВАНОВ. Както и да е, Иван трябва да се бие и знайте, че той ще бъде убит.

И ДВЕТЕ. Убит?

ИВАНОВ. Бездруго... Майорът си играе с оръжиято.

КВАЧКОВ. Да, и аз вече си написах завещанието.

ЕЛЕНА. Боже мой! Боже мой! Какво правиш?

КВАЧКОВ. Впрочем, ти няма за какво да скърбиш, нищо вече не те свързва с мене.

ЕЛЕНА. Ах, какво направихме?

КВАЧКОВ. Късно е вече!

ЕЛЕНА. Не, не, приятелю мой, ти трябва да живееш!

ИВАНОВ. Тогаз извинение от майорката!

ЕЛЕНА. Да бягаме оттук!

АНДРОФОБА. Да, да бягаме!

КВАЧКОВ. Никога!

ИВАНОВ. Има още едно спасение.

И ДВЕТЕ. Кое?

ИВАНОВ. Още днес да се разделите.

ЕЛЕНА. Какво, какво?

ИВАНОВ. Окончателно да се разведете.

ЕЛЕНА. А-а!

КВАЧКОВ (*отива зад гърба на Иванов и тихо го пита*). Какво говориш ти? (*Иванов го успокоява, той махва с ръка и влиза в кабинета си.*)

ИВАНОВ. Да, госпожо, той още днес трябва да напусне тази къща! Колкото повече стои тук, толкова е по-опасно за живота му. Той трябва на дело да покаже, че не е ваш съпруг, че не е отговорен за нищо пред майора и че пръснатите за вас клюки не го засягат. А това е много лесно, понеже

вий тъй и тъй не сте съпрузи...

ЕЛЕНА. Но ние пак можем да живеем заедно като другари и да си помагаме в живота.

АНДРОФОБА. Това е просто една икономическа сделка и нищо повече.

ИВАНОВ. Уви! Нашите българи не са така цивилизовани, че да разбират подобни икономически сделки... Казах ти, докато Иван е тука, мой е ваш съпруг и трябва да се бие.

АНДРОФОБА. Наистина, така погледнато на въпроса, това е много право и аз мисля...

ЕЛЕНА. Ах, боже мой!

ИВАНОВ. Животът му е във ваши ръце – спасете го!

АНДРОФОБА (*като я тупа по рамо*). Спаси го! Сестро, спаси го!

ИВАНОВ. Толкоз повече, че вие сте готова за тази раздяла.

АНДРОФОБА. Идеята, сестро, идеята!

ЕЛЕНА. Добре, тъй трябваше да стане рано или късно.

ИВАНОВ. Той сам искаше да го предложи, но се боеше да не си помислите, че бяга от дуела.

ЕЛЕНА. Горкият! Наистина, би ми било малко мъчно, ако раздялата за него би била нещастие, но щом тя му спасява живота, аз на драго сърце я желая.

АНДРОФОБА. О, възвишен хероизъм... Сестро, ти окончателно победи себе си и предразсъдъците, които са вковали нашия живот!

ЕЛЕНА. Да, чувствам се вече свободна от тези предразсъдъци и се гордея с това, което направих. Наистина, има моменти в миналото, които са ми оставили мили спомени, но които (*заплаква*,

облегната на рамото на Андрюфоба) скоро, скоро ще забравя пред трескавата дейност на новия живот. Някога аз любех един човек, бях някога щастлива, но още по-щастлива съм сега, когато раздялата ми с него му спасява живота.

АНДРОФОБА. О, мили, благородни сълзи!... Знай, сестро, не всяка от нас тъй щастливо се разделя с миналото. Ти може би една от хилядите не напускаш с проклятие миналото.

ИВАНОВ. Да му съобща радостната вест. (*Влиза в кабинета.*)

ЕЛЕНА. Да, това трябва да стане и колкото по-рано, толкова по-добре, нали?

АНДРОФОБА. Разбира се, ти сега всецяло можеш да се предагеш на делото като мене и никак-ви семейни задължения няма да ти пречат.

ЕЛЕНА. Да, и аз ще мога да постигна заветната си мечта – като се стабилизира малко нашата организация, знаеш ли, и аз мога да замина в странство и да се позанимая с моята философия.

АНДРОФОБА. Чудесно! Аз просто те облажавам.

ЕЛЕНА. И там основно ще се запозная с фе-минизма и суфражетките.

АНДРОФОБА. Блазе ти, сестро!

ЕЛЕНА. Чакай, чакай, ще наредим така, че и ти да догнеш с мене.

АНДРОФОБА. О, какво щастие наистина би било за мене! Аз ти благодаря от все сърце, сестро! Знаеш ли каква грамадна полза за дялото?

КВАЧКОВ (*влиза тичешком, след него Ив-анов*). Да вярвам ли? На тебе, сестро, дължа живота си... Аз се преродих и заживях нов живот и твоята благородна душа ще ми бъде пътеводителка... В борбата за преуспяване на нашата идея осланям

се на моите най-идеални, най-благородни чувства към тебе, благодетелко!

ЕЛЕНА. Аз още повече ти благодаря, брате мой, че ти с благоразумието си ми даде възможност да те спася телесно и душевно, да ти отворя вратата на нов живот, в който ти близаш с пречистена душа от греховете на миналото и с най-благородни влечения и идеи към поробените ти сестри!

АНДРОФОБА. О, успокой се, сърце... Ще се пръсне то от радост, като виждам плодовете на хвърленото от мене семе в тази благословена къща... Не... не... не мога вече да говоря! *(Стиска им ръцете.)*

ИВАНОВ. Да не губим време... Ти още днес трябва да заминеш и майорът ще се откаже от дуела. След известно време вие можете пак да заживеете като другари.

ЕЛЕНА. Не, аз реших друго... Щом поуредим тука организацията, аз, Андрюфоба и Ирина ще заминем за странство.

КВАЧКОВ *(стреснато)*. А?

ЕЛЕНА. Защо, чудно ли ти е?

ИВАНОВ. Няма нищо чудно, напротив, най-разумното нещо.

Влизат бързо Тодорова и Петелкова.

ТОДОРОВА. Чудесно! Великолпно!

ПЕТЕЛКОВА. Хе-е, от моста чак са вижда.

ТОДОРОВА. Като блеснала на слънцето!

ЕЛЕНА *(на Иванов)*. Членки на настоятелството!... Г-н Иванов, наш съпартизанин... Запознайте се. *(Ръкуват се.)* Както виждате, г-н Иванов, сега почти цялото настоятелство е пред вас.

ПЕТЕЛКОВА. Шаранкова я няма. Аз минах да

я взема, пък тя турила гренчово да вари, друг път, кай, ще дога на заседание.

ТОДОРОВА. Капитанова е в училището, погир малко ще доде. Да знаете колко е доволна от библиотекарството... и тя като мене много обича литературата. Майорката и кметката, казвам ви, ще се пукнат от яг. Ах, както е окачена, просто възхитително. Хората се събират и гледат.

ЕЛЕНА. Нима?

ТОДОРОВА. Да... да... Гледайте, казвам ви, гледайте вие и му мислете! Но какъв внушителен изглед!

АНДРОФОБА. Тя трябва просто да хипнотизира!

ПЕТЕЛКОВА. Божичко, и толкоз души са набрали! А погир малко ще рукне целият град.

АНДРОФОБА. Нека... нека да видят какво е жената и какво може тя.

ИВАНОВ *(на Квачков)*. Внимавай да не се усъмни Андрюфоба, че всичко пропада... Ела малко... *(Влиза в кабинета с него, вратата остава отворена.)*

ТОДОРОВА. И то благодарение на тебе, сестро, да, само на тебе.

АНДРОФОБА *(като сочи Елена)*. Ето кому трябва да благодарим... Тя е душата на нашето движение!

ЕЛЕНА. О не, напротив, ти, сестро!

АНДРОФОБА. Не, не, и хиляди пъти не... Ти си все и вся тука и аз с радост ти отстъпвам първенството... Ученичката надминава учителката!

ЕЛЕНА. Не е ли безразлично за нашето движение коя какво е направила?

АНДРОФОБА. Не!

ТОДОРОВА. О, разбира се, не!

АНДРОФОБА. Съвременничките трябва вярно да преценяват заслугите на своите дейци и на тази преценка да базират доверието си...

ЕЛЕНА. Но какво съм направила аз? Ти имаш толкова годишна дейност зад гърба си, а аз... едва сега започвам.

АНДРОФОБА. О, аз не би желала да свърша така, както ти започваш... Слушайте, сестри, и разправяйте на вси страни това велико дело, достойно за пограждане от всички ратнички на нашата свобода... (*Глуха глъчка откъм улицата.*) Нашата председателка днес направи един велик жест, който навеки ще бъде записан в историята на женската еманципация. Тя направи най-голямата жертва, която може да направи една жена за нашето движение, тя с нечуван героизъм и хладнокръвие се отрече от всички глупави традиции и гнили предразсъдъци на досегашния си живот, тя се отказа от мъж и семейство.

ТОДОРОВА. А-а-а!

ПЕТЕЛКОВА. Кво, кво?

АНДРОФОБА. Тя напусна мъжа си.

ПЕТЕЛКОВА. Кво приказваш?

ЕЛЕНА. Да, ние още днес се развеждаме.

ПЕТЕЛКОВА. Ц-ц! Гледай... гледай!

АНДРОФОБА. А това създаде две крупни сили за нашата борба – нея самата и бившия ѝ мъж... Редки са такива равноправки и ние трябва да ги търсим, да ги създаваме, защото те са истинските боркини за нашата свобода. (*Шумът навън се усилява.*) Ето защо тя с право заслужава най-високото положение, което може да постигне една членка в нашата организация... Ней се пада шефството на нашата партия и аз тук, пред всички

ви, я провъзгласявам за шефка!... Под нейното умно и енергично ръководство буйните вълни на нашето стихийно движение широко ще се разляят и ще удавят гнусната тирания!

ВСИЧКИ (*ръкопляскат*). Браво! Браво!

Квачков и Иванов влизат.

ЕЛЕНА. Сестри, не заслужих с нищо тази висока награда, тя по право принадлежи на тази високоблагородна жена, която от скромност крие заслугите си... Но за да заслужа тази висока чест, аз подарявам на партийния фонд половината от негвижимите си имоти...

ВСИЧКИ (*ръкопляскат*). Браво! Ура!

Андрофоба я презръща.

ПЕТЕЛКОВ (*влиза запъхтян*). А бе, докторе, ква ѝ таз работа бе, джанъм? Уж ще я пъдиш, пък фирма сте окачили. Сума свят са ѝ набрал вън... Ще стане някоя гюрултия, аз не са каращисвам. (*Вижда жена си.*) А-а, ти тука ли си мари? Скоро дома! (*Квачков се приближава до него и го увещава.*)

ПЕТЕЛКОВА. Ами ти що щеш подире ми?

ПЕТЕЛКОВ. Жено, не ти ѝ тук мястото.

ПЕТЕЛКОВА. То ѝ моя работа!

ПЕТЕЛКОВ (*на Квачков*). Не мърдам от мястото си, догдето не са махне тя от тука.

ПЕТЕЛКОВА. Я ти са махай по-скоро... Сестри, какво доживях, тоз поразник да ма бий!

ВСИЧКИ. А-а!

КВАЧКОВ. Но моля ви се!

ПЕТЕЛКОВА. Чакай да те нацапам аз тебе

във вестника, та хубаво да помниш как са бий жена не с друго, ами с крачета... Гиди поразнико неген!

ПЕТЕЛКОВ. И колко бой ще едеш, догде ти до-
гу умът в главата.

ПЕТЕЛКОВА *(плюе пред него)*. У-у, не та ѝ срам!

АНДРОФОВА. Но туй е нетърпимо!

ТОДОРОВА. Безпозобно!

ПЕТЕЛКОВА. Вън, вън!

ПЕТЕЛКОВ. Чакай да ти кажа аз тебе. *(Хва-
ща я за ръката.)*

ПЕТЕЛКОВА. Ах, помощ, помощ, сестри, за-
гинах!

ЕЛЕНА. Нямате право, господине, да посяга-
те на личната свобода на жена си.

АНДРОФОВА *(спуска се да освободи ръката на
Петелкова)*. Но това е нечувана тирания!

Елена и Тодорова се спускат и тласкат навън Пе-
телков.

ПЕТЕЛКОВ. Чакай, ще ми паднеш ти мен в ръ-
чичките!

ИВАНОВ *(на Квачков)*. Ама комедия, а?

ПЕТЕЛКОВА. Безсрамник!

Шумът вън се усилва.

ЕЛЕНА. Успокойте се, госпожо!

АНДРОФОВА. Ах, мъже, мъже!

ТОДОРОВА. Просто възмутително... до гън
гуша!

ИРИНА *(бързо слиза отгоре)*. Елате... елате...
Цяла тълпа на улицата... Искат да замерят с ка-
мъни... Цял митинг!

ЕЛЕНА. Кой смее?... Полиция, полиция... *(Тича
подире ѝ, също и другите. Квачков и Андрюфоба ос-
тават.)*

АНДРОФОВА. Пак сами!... О, скъпи моменти!

Чуват се виковете.

КВАЧКОВ. И скоро съвсем сами... свободно ще
се възнесем с крилете на любовта си... Но да не гу-
бим време... Аз напушам Елена и реших да се оженя
за тебе...

АНДРОФОВА. О, боже мой, да вярвам ли уши-
те си?

КВАЧКОВ. Вярвай ги, вярвай ги...

АНДРОФОВА. Но това е невъзможно.

КВАЧКОВ. Невъзможно?... Ти не ме обичаш?

АНДРОФОВА. Как може да си помислиш подоб-
но нещо?... Не видиш ли, цялото ми същество гори
от любов към тебе? Най-бесни вихри и урагани не
могат угаси божествения огън на сърцето ми!

КВАЧКОВ. Тогава?

АНДРОФОВА. Но има нещо по-високо от лично-
то ми щастие — това са моите идеи, които толкоз
години проповядвам пером и словом и за които съм
готова и кръвта си да пролея... Да, груже мой, аз, ко-
ято разкъсах връзките на първия си брак, не мога да
се обвързвам с втори... Но за човека, който едничък
между толкоз много можа да открие бисерите на мо-
ето сърце, ценностите на моята гуша и да ги плени
и да ме въведе в рая на истинската любов, аз мога да
направя една отстъпка... Нали ние можем да си жи-
веем, заедно да споделяме радостите и скърбите на
тоз живот, без да си налагаме брачния хомот, без да
се лишаваме от личните си свободи?... Нали?

КВАЧКОВ. О, да! О, да!

АНДРОФОБА. Но... Да бъдем благоразумни. Да потърпим още малко. *(Отвън се чува глъчка, Квачков безпокойно се обръща.)* Ти заминуи днес. Подир няколко гения ще оставя тука Елена и Ирина да се залисват с дружеството и веднага ще дога при тебе... Тогаз... о, блаженство!

Глъчката се усилва, чуват се виковете „Долу“, остър звук от удар на камък по тенекия.

КВАЧКОВ *(стреснато)*. Какво е това?

АНДРОФОБА. Революция!... Под нейните удари се рогат нашата любов! Какво предчувствие! Представи си, сънувам нощес, на прозореца ми кацнали гвенки бели гълъбченца...

КВАЧКОВ. Пък то ето какво било! Ние като две гълъбчета *(прегръща я)* ще изхвъркнем из тази къща.

АНДРОФОБА. Но не сега веднага.

КВАЧКОВ. Защо?

АНДРОФОБА. Какво ще каже Елена... тя ще ни попречи.

КВАЧКОВ. Ха, малко искам да зная... Още днес, още днес!... Не ми отнимай живота!...

Виковете се усилват, още няколко удара, шум от разбито стъкло. Отгоре се чува гласът на Елена: „Помощ! Помощ!“ Андрофоба се гърпа от ръцете на Квачков, но той не я пуска.

ЕЛЕНА *(бързо слиза)*. Помощ!... Полиция!... *(Като ги вижда прегърнати.)* А-а! А-а!

АНДРОФОБА. Не е вярно!... Не е вярно!...

ЕЛЕНА. О, боже мой! Хора, елате да ги видят!

ме! *(Притиска им главите с двете си ръце.)* Така стойте... така стойте, да ви види цял свят!

АНДРОФОБА *(като се гърпа)*. Не аз!... Не аз!... Протестирам!

ЕЛЕНА. Ти?... Ти?

АНДРОФОБА *(като се гърпа)*. Той!... Той!... Аз не съм крива!

Отвън се чуват свиркания и виковете.

ЕЛЕНА. Елате!... Елате!... *(Чуват се стъпки по стълбите.)* Таз била Андрофоба, а? Самоотвержена деятелка, а?

АНДРОФОБА *(като се изскубва из ръцете на Квачков)*. Аз не съм крива... Той... той насила...

Влиза Ирина с камък в ръка.

ЕЛЕНА *(хваща се за главата)*. Ах, това е ужасно!

ИРИНА *(към Андрофоба)*. С този камък счупиха прозореца, сестро.

ЕЛЕНА. Сестро?... Безсрамница... мръсница! *(Ирина се спира учудена.)* Женско движение!... Свобода!... Змия усойница, свила гнездо в къщата ми!...

Отвън силни удари по нагписа.

ИРИНА. Како?

ТОДОРОВА *(бързо слиза)*. Ще счупят нагписа!

ИРИНА. Как?... Няма ли, боже, поне едн стражар...

ЕЛЕНА. По дяволите нагписът!

ТОДОРОВА. Какво каза?... Туй ме учудва...

ЕЛЕНА. На, питай я...
АНДРОФОБА. Аз не съм крива...

Иванов и Петелкова слизат; във виковете полека заглъхват.

ПЕТЕЛКОВА (на Елена). Ще изкъртят фирмата! Проклети гечурлига!

ИВАНОВ (успокоително). Приставът годе, ще ги пръсне ей сега.

ЕЛЕНА (на Андрофоба). И смееш още да се оправдаваш?

ТОДОРОВА. Но какво има, боже мой?

АНДРОФОБА. Да, аз не съм крива... (Към другите.) Тя сама ме блъсна в прегръдките му, за да ме компрометира пред вас...

ТОДОРОВА. Кво, кво?

ЕЛЕНА. Как не те е грях от бога да лъжеш мари? Не ви ли заварих прегърнати... На, вижте ги...

АНДРОФОБА. А-ха!

ПЕТЕЛКОВА. Що гумаш?

ЕЛЕНА. Нас горе ни замерят с камъни, а те тука се прегърнали и се целуват.

ТОДОРОВА. Вот скандал!

ПЕТЕЛКОВА. У-у, срамотия!

ЕЛЕНА (на Квачков). Ами... ти... ти... женен човек?

КВАЧКОВ. Аз съм свободен...

ЕЛЕНА. Не те е срам! (На Иванов.) На, вижте си приятеля и вашата прехвалена Андрофоба!...

ПЕТЕЛКОВА. Боже, боже, да не вярваш очите си...

АНДРОФОБА. Аз не съм крива. Тя от завист...

ЕЛЕНА. Млък!... Чунки още снощи не забеле-

жих твоята игра. Я ги питай какво са правили двамата нощес цяла нощ в градината?

ТОДОРОВА. Нима?

ПЕТЕЛКОВА. Гледай! Гледай!

АНДРОФОБА. Кой?... Аз... Не е вярно... Подла клевета...

Иванов и Квачков си шушнат нещо.

ЕЛЕНА. Тъй зер... безсрамнице... подла клевета? Вижте я как се е нагиздила коконата с това деколте... Уж кашля, прицъло ѝ се да я прегледа насаме в кабинета. Мразела мъжете, а? Пък се убива дял ден около него!... А на мене – „Остави го, сестро, спаси му живота... жертвай се за женската свобода...“ Аз да го оставя, пък тя да го вземе... Вижте я виш, лицемерката. Още сега да се махаш от къщата ми, кукумявко недна! (Спуска се към нея с издигнати пестници. Квачков се изпречва между двете.)

ПЕТЕЛКОВА (на Тодорова). Гледай я ти нея каква била!

ТОДОРОВА. Ами-и!

КВАЧКОВ. Да не си помислила да дигнеш ръка върху нея!... Слушайте. Тази жена (сочи Елена) ме отритна... мене... мъжа си... Тя потъпка сърцето ми, любовта ми и най-последно ме изпъди!...

ЕЛЕНА. Не е истина!

КВАЧКОВ. Не ме прекъсвай! Ето свигетелите! А високоблагородната Андрофоба...

ЕЛЕНА. Мръсница!

КВАЧКОВ. Не обиждай!... Която цял живот е посветила на една възвишена, благородна идея...

ЕЛЕНА. Лъжа!... Лъжа!...

КВАЧКОВ. ... Ми даде своята блага, нежна утеха... Тя и за мене, отритнатия, намери свободно кътче в сърцето си, аз я възлюбих от все сърце и душа.

ЕЛЕНА. Не те е срам!... Женен човек!...

КВАЧКОВ. Аз съм вече свободен и тя ще бъде моя възлюбена жена!

ЕЛЕНА. Ах! *(Поница да падне. Ирина и Тодорова я подкрепят.)*

ИВАНОВ *(успокоително)*. Но защо се тревожите, госпожо, вашият бивш съпруг е свободен да прави каквото си ще.

ЕЛЕНА *(плачливо)*. И вие ли?... И вие ли?...

ИВАНОВ. Той изгуби вашето сърце и намери друго!... А че се е улучила госпожа Андрофоба, това е само една случайност и нищо повече.

ЕЛЕНА. И вие съучастник?

ИВАНОВ. Но, госпожо, той е само една биологическа необходимост...

ЕЛЕНА. Лъжи, лъжи и само лъжи!... Доста вече...

АНДРОФОБА. Драги сестри, аз в нищо не съм виновна.

ЕЛЕНА. Имаш още лице да говориш!... Боже, боже! Отде се довляхохте на главата ми... Как хитро ме вплетохте в лъжите си и се готвехте да ме ограбите... Дай, сестро, пари за вестник, дай за хонорар... дай за фонд... Ба-а, да имате да взимате!... Зле сте направили сметката...

КВАЧКОВ. Кой как си е направил сметката, не знай, но ние с госпожата още сега заминаваме. *(На Иванов.)* А ти, приятелю, погрижи се за вещите ни.

ЕЛЕНА *(хваща Квачков за ръка)*. Къде, къде ще

вървиш?... Аз не те пускам.

КВАЧКОВ. А-а, това е вече друг въпрос. Значи, няма да се развеждаме... *(На Андрофоба.)* Госпожо, взимам гумите си назад и... оставам тука при жена си.

ЕЛЕНА. Ах! *(Обляга се на него.)*

АНДРОФОБА. Как?... Ти ме отблъскваш?... Забравяш обещанието си?... Да вярвам ушите си?...

КВАЧКОВ *(иронично)*. Вярвай ги, вярвай ги!

АНДРОФОБА *(с недоумение)*. Огеве вярвай, сега пак вярвай!

КВАЧКОВ. Няма нищо чудно, госпожо. Ние гласяхме нашия бъдещ съвместен живот при условие, че Елена ще ме напусне... Това условие пада, следователно и нашето решение...

АНДРОФОБА. О, изменници! *(Бързо влиза в стаята си.)*

ЕЛЕНА. Ами другият, другият къде е?...

ИВАНОВ. Къде другаде, ако не е в кухнята?

ЕЛЕНА *(бързо влиза в кухнята)*. А-а, ти тука ли си, господинчо?

ПЕТЕЛКОВА. Боже, боже, да се чудиш и маиш!

Всички се струпват пред вратата на кухнята.

БУРИЛОВ *(отвътре)*. Ама аз... нищо... аз... какво...

ЕЛЕНА *(излиза от кухнята, като мъкне за ръка Бурилов)*. Я ела ти тука, аз да те питам какво правиш ти по цял ден в кухнята...

БУРИЛОВ. Аз... сестро... нищо... аз само... ръцете, сестро... Но защо е всичко това... нищо не разбирам...

ИРИНА. Чистник, той само ръцете си мие!...

ИВАНОВ. Ами нощес с Пенка в градината?

ЕЛЕНА. А-а, значи, той е бил?...

ПЕТЕЛКОВА. Гледай ги маскара с маскара!

БУРИЛОВ *(на Иванов)*. Протестирам против вашите голни подозрения, господине. Отношенията ми с Ирина и Пенка са най-чисти... аз им чета своите произведения... *(На Ирина.)* Не е ли така, сестро?... *(На Иванов.)* А вие ми завиждате и ме преследвате, защото имам успех пред жените... Аз крия ли съм за това...

ИВАНОВ *(спуска се към него, той отстъпва)*. Успех ли, никаквико негун!

ЕЛЕНА *(хваща го за яката)*. Ами парите... парите...

БУРИЛОВ. Какво парите?... Те са хонорар за бедното ми съществуване... Ето, аз написах още. *(Вади из джоба си сгъната книга и я подава, Елена я смачква и хвърля.)* Пардон... пардон... моята поезия, сестро!

ЕЛЕНА. Сестро, а?... Да се махате с твоята Андрофоба по дяволите!... Чу ли?...

БУРИЛОВ. А-а, това ме просто учудва...

АНДРОФОБА *(излиза с шапка на глава и куфар в ръка)*. Досъ, гръж. *(Подава му куфара.)*

БУРИЛОВ. Значи, и тука фиаско!

АНДРОФОБА *(на Квачков)*. Ти, който ми се къланеше във вечна любов? Значи, всичко това било лъжа, преструвки, измама?... О, кажете, има ли по-жестока подигравка с една жена, която цял живот е посветила да служи на поробените си сестри!... Вий всички видяхте, кажете, има ли? Още веднъж компромис с мъже?... Никога!... Няма милост за вас... До гроб ще ви преследвам...

ЕЛЕНА. Хайде, хайде... по-скоро!

АНДРОФОБА. Чакай... чакай... Да не мислиш,

че ще те оставя, без да ти платя?

КВАЧКОВ. Сега ние плащаме!

БУРИЛОВ. О, световни неправди!... О, сили небесни!

ЕЛЕНА *(иронично)*. Най-голямо щастие за нея е да страда за идеята.

АНДРОФОБА. Навеки ще ви прикова с перото си о позорния стълб!... Невежа тълпа! *(Тупва с крак.)* Тю *(заплюва)*, презрени нищожества!... Гнила буржоазия!

ЕЛЕНА. Вън!

БУРИЛОВ. О, раби заблудени!

ИВАНОВ *(блъска Бурилов към вратата)*. Хайде, господин поете!

БУРИЛОВ. О-о!

АНДРОФОБА *(тръгва, спира се до вратата, обръща се и прави заканително движение с ръце)*. Бездушни!

Излизат.

КВАЧКОВ. Най-сетне!

ПЕТЕЛКОВА. Бе джанъм, ква излезе тя таз работа?... Да са чудииш и маииш!

КВАЧКОВ *(приближава се до Елена, тя навежда глава като виновна)*. Е, слава богу, свърши се и тази история!

От улицата се чуват виковете „Уха! Долу!“ – и свирни.

ТОДОРОВА. Какво е това?

ИВАНОВ. Триумфално изпращане на една раб-ноправка.

ПЕТЕЛКОВА. У-у! Тичайте, мари сестри, да гледаме! *(Изтичва навън, подир нея Тодорова.)*

ЕЛЕНА. Скоро, Ирцо, и ний да видим. *(И двете изтичват по стълбите нагоре.)*

ИВАНОВ. На... жени... и пак жени!

ЗАВЕСА.

ЗЛАТНАТА МИНА

КОМЕДИЯ В ЧЕТИРИ ДЕЙСТВИЯ

ЛИЦА:

ХАДЖИЕВ
ХАДЖИЕВА
МАРИЯ
АНГЕЛИЕВА
ПЪРГОВА
ЛЮБЕНОВ
ВЕТРОВ
БРАТАНОВ
ПЪРГОВ
БАЙ БОЖИЛ
СОНЯ
МИМИ
РУСА

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

Трапезария. Г-жа Хаджиева седи до масата и шие.
Хаджиев спи на един диван.

ХАДЖИЕВ *(спи)*. Хи-хи-хи...

ХАДЖИЕВА. Какво е това?

ХАДЖИЕВ. Ха-ха...

ХАДЖИЕВА. Гледай ти, боже господи, смее се насън. Какво ли сънува? *(Става и отива при него.)*

ХАДЖИЕВ. Хо-о-о...

ХАДЖИЕВА *(гърпа го)*. Тотъо... Тотъо...

ХАДЖИЕВ *(като се стряска)*. А?... Кої?... Какво?... Ти ли си?...

ХАДЖИЕВА. Аз съм... аз съм.

ХАДЖИЕВ. Защо ме будиш?... Събуди ме на най-хубавото. *(Сяда на дивана и си трие очите.)*

ХАДЖИЕВА. Ти се смееш. Какво сънува?

ХАДЖИЕВ. Отде се намери да ме събудиш, какъвто сън сънувах!

ХАДЖИЕВА *(пак сяда до масата и си взима работата)*. Какъв сън?

ХАДЖИЕВ. Ах, чуден сън! Беше на едно място и една гама, т.е. едни хора... но няма да го кажа.

ХАДЖИЕВА. Защо?

ХАДЖИЕВ. Нека първо се изпълни, че тогава. Този сън е едно пророчество за голямата ми работа, която иде... иде...

ХАДЖИЕВА. И която още гържиш в тайна от нас?

ХАДЖИЕВ. Разбира се. Защото, ако ти кажа и ако не стане, тогава веднага ще загрънкаш – да беше тъй, да беше иначе, защо това, защо онова – гълга и широка. Има с месеци да ми опяваш. Затова, докато не се опече добре една работа, никому ни гумица, особено на жена. Това е мой принцип.

ХАДЖИЕВА. Ух, твоите принципи!

ХАДЖИЕВ. Какво да правя, аз с принципи живея. Не, ами цял съм изтъкан от принципи. В това отношение съм твърд и непоколебим като големите гържавници.

ХАДЖИЕВА. И слава богу, че у нас няма такива гържавници.

ХАДЖИЕВ. Защо?

ХАДЖИЕВА. Представям си каква ще бъде нашата гържава, когато се управлява от хора като тебе.

ХАДЖИЕВ. Аз съжалявам само едно, че навремето не се улових о гържавното кормило, за да мислиш днес по-другояче за моите способности. Но скоро ще ми чуеш гласа и тогава пак ще говорим.

ХАДЖИЕВА. Това чувам всеки ден и досега, слава богу, нищо. Други отдавна са заловили по някоя работица, а ти?...

ХАДЖИЕВ *(като става от дивана, енергично)*. Трябва да знаеш, аз не съм като другите. Аз не търся работица и господари по разни банки и не зная къде си. Аз сам съм си господар, аз сам ще си създам работа.

ХАДЖИЕВА. Добре де... добре де... ще видим.

ХАДЖИЕВ. Най-после, разбери, омръзна ми всеки ден едно и също. Почакай, потърпи и като му доде времето, ще узнаеш. Още малко остана. Но твоето женско нетърпение и любопитство край

нямат... Ей нà, затуй господ ви изгони из рая, че и нас повлякохте подире си.

ХАДЖИЕВА. Е, стига... стига!

ХАДЖИЕВ. Само ми мътиш главата с разни глупости и ме караш да излизам от кожата си. Ето и сега се увлякох в излишни приказки, аз, който се пазя от каквото и да било увлечение. *(Гледа часовника.)* О-хо, закъснял съм, а мене хора ме чакат за важна работа.

ХАДЖИЕВА. Твоите работи...

ХАДЖИЕВ. Пак ли... пак ли... Къде е Мария?

ХАДЖИЕВА. Почива си на хлад в салона.

ХАДЖИЕВ. Добре... Къде ми е палтото? *(Оглежда се да го намери.)*

РУСА *(влиза бързо)*. Една госпожа... Ангелиева.

ХАДЖИЕВ. А?... а?... Г-жа Ангелиева?... В салона...

ХАДЖИЕВА. Там е разхвърляно и Мичето спи на канапето.

ХАДЖИЕВ. Тук тогава... чакай... де ми е палтото? Дявол да го вземе, тука беше...

ХАДЖИЕВА. Ей го там на стола.

ХАДЖИЕВ *(като го дръпва, на Руса)*. Покани я тука. *(На Хаджиева.)* Иди я посрещни, тя е голяма, важна особа.

ХАДЖИЕВА. Коя е тя?

ХАДЖИЕВ. После... после... *(Изчезва в салона, вдясно.)*

ХАДЖИЕВА *(отива към вратата и посреща Ангелиева)*. Заповядайте, госпожо. Търсите мъж ми?

АНГЕЛИЕВА. А-а, виждате госпожа Хаджиева? *(Подава ръка.)* Чувала съм много пъти от г-н Хаджиев...

ХАДЖИЕВА. Заповядайте, госпожо, седнете.

Ангелиева сяда до масата гърбом към салона.

ХАДЖИЕВ (*влиза от салона*). А-а, госпожо, вий?...

АНГЕЛИЕВА (*като му подава ръка*). Чудите се, нали?

ХАДЖИЕВ. А... не, защо?

АНГЕЛИЕВА. По тази горещина и може би не навреме ви безпокоя.

ХАДЖИЕВ. О, моля, моля, любезна госпожо... Но запознахте ли се с жена ми?

АНГЕЛИЕВА. О, да, тя тъй мило и любезно ме посрещна.

ХАДЖИЕВА. О-о, госпожо.

АНГЕЛИЕВА. Вярвам, ще бъдем занапрег добри приятелки.

ХАДЖИЕВ. Разбира се... разбира се.

АНГЕЛИЕВА. Знаете ли, г-н Хаджиев, вашата госпожа е премила жена.

ХАДЖИЕВА. О-о, госпожо...

ХАДЖИЕВ. Изобщо казано, да.

АНГЕЛИЕВА. Ах, не... вие се шегувате.

ХАДЖИЕВА. Той винаги тъй си приказва за мене пред хората.

АНГЕЛИЕВА. Но виждам по очите му, сърцето друго говори.

ХАДЖИЕВ. Ах, сърцето, сърцето... Кой ли би надникнал в това сърце?

ХАДЖИЕВА. Не вярвам да се реши някой от-сега нататък.

АНГЕЛИЕВА. И какво ще видим?

ХАДЖИЕВ. Вулкан... огън... лава!...

ХАДЖИЕВА. Аз виждам само гим и пушек.

ХАДЖИЕВ. Да, собствената жена на тез години...

АНГЕЛИЕВА. Ха-ха... и двамата сте забавни.

ХАДЖИЕВ. Но да оставим тези деликатни въпроси.

АНГЕЛИЕВА. Аз мислех, че може би сте отишли вече там, при господата.

ХАДЖИЕВ. Да, да, аз се готвех да вървя, когато вий додохте. (*Прави знак на Хаджиева да си излезе.*)

АНГЕЛИЕВА. Аз, знаете ли, исках да се видя с вас, преди вие да сте се видели с тях.

ХАДЖИЕВ. На ваше разположение, госпожо. (*Прави знак с ръка на Хаджиева да си излезе.*)

АНГЕЛИЕВА. Благодаря.

ХАДЖИЕВА. Ще ме извините за малко, нали, госпожо?

АНГЕЛИЕВА. О, моля, госпожо.

ХАДЖИЕВ (*сяда срещу нея*). И тъй, госпожо, на ваше разположение съм.

АНГЕЛИЕВА. Значи, вий окончателно сте решен да влезете в нашето съдружие.

ХАДЖИЕВ. Преокончателно, госпожо, и както знаете, след малко всичко ще се свърши – минавам Рубикон!

АНГЕЛИЕВА. Ще съобщя това на девер си веднага. Той много се интересува.

ХАДЖИЕВ (*с лек поклон*). Моля, поздравете г-н министра от моя страна, макар че още не съм имал честта да му бъда представен.

АНГЕЛИЕВА. О, той ви знае вече, аз госта му говорих за вас.

ХАДЖИЕВ (*лек поклон*). Благодаря за вниманието.

АНГЕЛИЕВА. О, моля... Това исках само да ви питам. (*Става. И Хаджиев става.*) Ах, да, една малка молба.

ХАДЖИЕВ. С най-голямо удоволствие, госпожо.
АНГЕЛИЕВА. Видите ли, г-н Хаджиев, мъж ми се помина без време.

ХАДЖИЕВ. Да, тежка загуба за вас. И както чувам, той бил прекрасен човек.

АНГЕЛИЕВА. Ангел, ангел... не можете си представи... във всяко отношение.

ХАДЖИЕВ. Млад човек?

АНГЕЛИЕВА. Как да ви кажа, горе-голе като вас.

ХАДЖИЕВ. Хм...

АНГЕЛИЕВА. Наистина, в годините ни имаше доста разлика.

ХАДЖИЕВ. Какво са годините, когато сърцата...

АНГЕЛИЕВА. Именно... именно... Ах, втори като него надали ще се намери.

ХАДЖИЕВ. А-а... защо? Вий сте още млада, при това запазена, хубава...

АНГЕЛИЕВА. Не това исках да кажа, а въобще втори като него в света.

ХАДЖИЕВ. Ах, пардон, аз пък...

АНГЕЛИЕВА. Колко за мене, аз вече не мисля...

ХАДЖИЕВ. Нима са се свършили добрите хора на света?

АНГЕЛИЕВА. Както и да е, това не е важно.

ХАДЖИЕВ. Поне засега.

АНГЕЛИЕВА. Да, именно. И така, той след смъртта си ми остави своя дял в тази мина. Право да си кажа, от тези работи много не разбирам. Аз, като жена вдовица...

ХАДЖИЕВ. О, да, когато човек е вдовец, пардон, вдовица...

АНГЕЛИЕВА. При това, да се срещам с онези хора – съдружниците – и с други непознати лица, съгласете се, за една жена вдовица...

ХАДЖИЕВ. О, разбирам, разбирам ви отлично, госпожо.

АНГЕЛИЕВА. Вихте ли се съгласили в тия срещи и разни преговори да ме представлявате?

ХАДЖИЕВ. О-о, на драго сърце, госпожо, иска ли питане?

АНГЕЛИЕВА. Вий сте много добър, г-н Хаджиев, и знаех, че ще се съгласите. Аз ви благодаря. Ний често ще се срещаме и вий всичко ще ми съобщавате, нали?

ХАДЖИЕВ. О-о, разбира се!

АНГЕЛИЕВА. Ще ви бъда признателна. А сега, довиждане. *(Подава му ръката си, той я целува, тя тръгва към вратата на коридора.)* Ах, да, една идея...

ХАДЖИЕВ. Кажете...

АНГЕЛИЕВА. Не, по-после, по-после.

ХАДЖИЕВ. Защо не сега?

АНГЕЛИЕВА. Впрочем, това е пак една молба.

ХАДЖИЕВ. Толкоз повече, толкоз повече, мила госпожо. Както виждате, аз съм готов винаги да ви служа.

АНГЕЛИЕВА. О-о, в това не се съмнявам вече. И тъй, чакайте от мене една малка, скромна молба.

ХАДЖИЕВ. Защо не веднага?

АНГЕЛИЕВА. Малко по-после.

ХАДЖИЕВ. Добре тогава. С нетърпение ще очаквам.

АНГЕЛИЕВА. Вий сте много мил човек... от пръв поглед ви познах.

ХАДЖИЕВ *(лек поклон)*. О-о, госпожо, ласкаете ме... правите ме да се червя.

АНГЕЛИЕВА. И наистина се зачервихте... като ученик. Боже мой!

ХАДЖИЕВА *(като влиза към коридора)*. Ах, госпожо, вий си вече отивате? Аз искам да ви по-черпя.

АНГЕЛИЕВА. О, моля, не се безпокойте... груг път ще дога за по-гълго.

ХАДЖИЕВ. Винаги сте добре дошли у нас, госпожо.

АНГЕЛИЕВА. Нагявам се... А сега, говижгане. *(Ръкува се и излиза, подир нея Хаджиев.)*

ХАДЖИЕВА. Коя ли ще е пък тази?... Такава една сладкодумна...

ХАДЖИЕВ *(влиза и трие ръце)*. Ах, очарователна... очарователна...

ХАДЖИЕВА. Какво, какво?

ХАДЖИЕВ. Нищо. Казвам – приказлива жена!

ХАДЖИЕВА. Коя е тя?

ХАДЖИЕВ. Важна особа – жена на брата на егун министър.

ХАДЖИЕВА. Кои министър?

ХАДЖИЕВ. Стига ти толкоз.

ХАДЖИЕВА. Защо не ми каза, че да побързаме с кафето.

ХАДЖИЕВ. Изгоряла е тя за твоего кафе... такава изтънчена, деликатна...

ХАДЖИЕВА. Приказки... Голяма работа, като е снаха на министър.

ХАДЖИЕВ. Наистина, не е, да речеш, жена-та на министър или пък самият министър, но, дявол да го вземе, все пак замириша на нещо министърско вкъщи, а?... И още повече ще замирише... още повече... само чакай.

ХАДЖИЕВА. Нищо не разбирам.

ХАДЖИЕВ. Естествено. Слушай, в този момент едно ще ти кажа само – от днес нататък

ний започваме полека-лека да се издигаме все нагоре и нагоре и можем да стигнем кой знае къде... Ай, дявол да го вземе!... *(Трие си ръцете, отива към вратата на салона, поглежда гръжката на вратата и махва с ръка презрително.)*

ХАДЖИЕВА. Ти пак ли гледаш гръжките на вратите?

ХАДЖИЕВ. И не без причина, разбира се!

ХАДЖИЕВА *(свива рамене и сяда на първото си място)*. От някое време насам станал си особен. Бързаш, ходиш някъде, тук у нас приказваш ей такъвиз особени работи, бравите гледаш, започна и насън да се смееш...

ХАДЖИЕВ. Всичкото си има причина... Аз сега излизам. Скоро ще се върна, може би с двама господи, или пък те сами ще догат. Да ги поканиш в салона. Стана ли Мичето?

ХАДЖИЕВА. Да. Трябва ли ти?

ХАДЖИЕВ. Не. Аз излизам... говижгане. Ах, великолепен... великолепен! *(Излиза.)*

МАРИЯ *(влиза подир малко откъм салона)*. Е, коя беше тази госпожа?

ХАДЖИЕВА. Баща ти ми каза, че била братова жена на някой си министър. Казва се Ангелиева.

МАРИЯ. Че кой ще е той?

ХАДЖИЕВА. Зная ли аз!... Ти пак ли с книгата, Миче?

МАРИЯ. Нали той каза, че ще дога днес?

ХАДЖИЕВА. И ти ако не се начете!

МАРИЯ. Колко ли пък чета – отварям книгите му само когато той дога – да ме види с тях.

ХАДЖИЕВА. Каква е тази сега?

МАРИЯ. Любовта на Гьоте.

ХАДЖИЕВА. Че нали прежната?

МАРИЯ. Прежната беше любовта на Байрона. След тази щял да ми донесе друга любов. Та като съм прочетяла и трите, да съм направила сравнение.

ХАДЖИЕВА. Той да остави тия книжки и любови настрана, ами да ти каже направо, каквото ще казва, стига съм го гледала да ми дохожда току-тъй, че хората започнаха вече да подмятат.

МАРИЯ. Той като мълчи, не иде аз да му заговоря първа.

ХАДЖИЕВА. Не ти казвам да му запрюказваш, а да го доведеш готам, че той да ти се обясни. Нали си свършила, интелигентна, пък и не си грозна. Каква си такава мома да не можеш да се харесааш на хората!

МАРИЯ. Той ме харесва, мамо, но е много срамежлив.

ХАДЖИЕВА. То е тъй – ако не те харесваше, нямаше да дохожда у нас. Но с това само работа не става.

МАРИЯ. Понякога, като говоря за любовта на великите хора, виждам го, иска да каже нещо по-таквоз, тъй загатне отдалече, зачерви се и млъкне.

ХАДЖИЕВА. Е, ти му помогни, дай му кураж, не го гледай в очите да го смуцаваш. Я, какво е туй на лицето ти от тази страна? Тук си оставила повече пудра. Изтрий се. Бъди по-внимателна, такива скромни като него не обичат пудра.

МАРИЯ. Иде някой. Той е. *(Оправя си косата и с книгата в ръка изтичва в коридора. Хаджиева си оправя косата и се намества по-добре на стола си. Влизат Пъргова и Мария.)*

ПЪРГОВА. Добър ден, Нонке, откога не съм те виждала... *(Ръкуват се.)*

ХАДЖИЕВА. Как'тъй се намери?

ПЪРГОВА. Отивам на заседание, пък то вън един пек, рекох си, чакай да се отбия у вас, хем да се видим, хем да пием едно кафе.

ХАДЖИЕВА. Заповядай... добре си направила... да си поприказваме... отдавна не сме се виждали... Миче, кажи на Руса.

Мария излиза.

ПЪРГОВА. Тя още ли е у вас? Сега съм налетяла на една слугиня – господ да те пази, сестро. Мързелива, мръсна, нищо не знае, децата не поглежда. Аз като не се свъртам вкъщи от гружества и заседания, можеш да си представиш какво е. Сега трябва да си търся друга. А-а, добрата слугиня е цяла благодат. Излез сутрин – вечер се върни, не бой се – и обед, и вечеря наред. Ами тъй сега – готук ми доде. Ти какво шиеш?

Мария влиза.

ХАДЖИЕВА. Една блуза – лятна – за Мичето.

ПЪРГОВА. Хубавичка... Миче, ти как си, растеш ли? Няма ли нещо да ни зарадваме? Вчера бях у Шумкови... те готвят годеж.

ХАДЖИЕВА. Нима?

МАРИЯ. Пък ние нищо не знаем.

ПЪРГОВА. Ами да не се надяваш. Тя, Вена, нали си я знаете, една такваз сбутана, в очи не влязла, дето казват, пък той един млад, хрисим, и положение, и състояние, но на, щастие. Аз се чудя и мая как са го омагьосали. Бе този човек нема ли очи? Гледам сега вашето Миче – каква разлика, и питане не ще.

МАРИЯ. Все трябва да е харесал нещо у нея.
(Излиза.)

ПЪРГОВА. Ами вашият учител как е? Още нищо ли?

ХАДЖИЕВА. Ох, какво да ти кажа? Все тъй. Но никому нито думица!

ПЪРГОВА. Как щяло мари, сестро!

ХАДЖИЕВА. Дохожда често, носи ни книги да четем, приказваме по литература, пие кафе, Мичето му посвири и туйто.

ПЪРГОВА. Нали знаеш, гнес младите започват с книги, после бонбони и най-после, хоп...

ХАДЖИЕВА. Разбирам, но кога... кога?... Какво има да му мисли, какво има да решава? Харесал и туйто. Пък той да е нещо кой знае какво – да речеш...

ПЪРГОВА. Каквото дал господ, сестро, туй. Тежки години, ергените мъчно се женят, все избират. Момичета тъй от обществото май много поостанаха. Давай, сестро, давай, веднъж под венчило да мине, че каквото излезе.

ХАДЖИЕВА. И аз това гледам, ами като се затегнало, ни натъй – ни наонъй. Мисля си, да му затворим вратата, не иде.

ПЪРГОВА. Бива ли такава глупост! Туй се казва, в ръцете ви е и да го изпуснете. Ами да му се подсказе тъй отстрани, аз... например, а? Тия работи и с приказки стават – тук ще му продумат, там ще му продумат и, виж, станало.

ХАДЖИЕВА. И мен ми е минавало това през ума.

ПЪРГОВА. Иде ми отръпки, нали знаеш, сума сватби съм направила.

ХАДЖИЕВА. Виж, това ако ни направиш, за гушата си ще го направиш, сестро.

Мария донася кафето на Пъргова.

ПЪРГОВА. Благодаря, Миче, да си жива, моя хубавице... Каква си се разхубавила!...

МАРИЯ. О-о!

ПЪРГОВА. А как е господин Тотъ?... И него отгавна не съм виждала.

ХАДЖИЕВА. Откато се е пенсионира, не се спира на едно място. Все ходи, търси да залови някоя голяма работа, нали знаеш неговите фантазии? Думам му да си гържи службата, той – не. Излезе с една гола пенсия, други като него... е-хе... Де да видим какво ще излезе.

ПЪРГОВА. Отгде знаеш – всичко става, стига да иска да работи човек.

ХАДЖИЕВА. Колкото за работа, бива го още. Но много избира, не ще каква да е работа – нещо голямо, самостоятелно, а за това пари трябва.

МАРИЯ. Иде някой. (Изтичва в коридора.)

ХАДЖИЕВА. Г-н Любенов ще да е, той по това време идва.

МАРИЯ (от вратата). Мамо, г-н Любенов. (Влизат.)

ХАДЖИЕВА (като става). Добре дошли, г-н Любенов. (Ръкува се.)

ПЪРГОВА (като се ръкува с него). Откога не сме се виждали, г-н Любенов.

ЛЮБЕНОВ. Струва ми се, отгавна... Пък и къде ли ходя, та да се видим. (Сяда.)

ПЪРГОВА. Хм, малкото ми пръстче казва, че често ходите някъде и там често ви виждат.

ЛЮБЕНОВ (стеснително усмихнат). Нима?

ПЪРГОВА. Не е лошо... не е лошо. Човек ходи там, където го тегли нещо.

ЛЮБЕНОВ *(за да промени разговора)*. Ами как са вашите дружества, госпожо?

ПЪРГОВА. Ох, не питайте... Разкъсала съм се да ходя по заседания и, чудно, все мене избират в настоятелствата.

ЛЮБЕНОВ. Знаят ви, че обичате обществените работи.

ПЪРГОВА. Да ви пази господ от такава булка – добро няма да видите, като моя мъж.

Смях.

ПЪРГОВА *(става)*. Аз съм се заприказвала, а времето минава... Я да видим *(поема от Хаджиева блузата)* каква хубава блузичка... Миче, майка ти много ще те нагизди... Прилича ли ти? Дај да видим? *(Отива към нея, иска да ѝ я премери на бюста, Мария се дърпа.)* Не се стеснявай... г-н Любенов е наш човек... Чудесно, чудесно ти отива... Пък като си се разхубавила, напълняла, капка... цяла капчица... ха-ха... *(На Любенов.)* Такова момиченце не се изпуска... *(Мария се дърпа засрамена.)* Засрами се... Нищо де... нищо. Време е вече да ти намерим едно момченце. Ако искаш да знаеш, вече питат за тебе и какви още! А сега да си вървя, че много се забавих... Хайде довиждане... *(Ръкува се, излиза с Хаджиева.)*

ЛЮБЕНОВ. Много е приказлива тази госпожа.

МАРИЯ. Една бърборка... страшно ми готягва понякога.

ЛЮБЕНОВ. Не ви са приятни последните ѝ гуми.

МАРИЯ. Ах, оставете...

ЛЮБЕНОВ *(с въздишка)*. Кој знае?

МАРИЯ. Не ми ли вярвате?

ЛЮБЕНОВ. О, моля ви... Прочетохте ли книгата?

МАРИЯ. Не още... Чета я бавно, за да разбера по-добре.

ЛЮБЕНОВ. До коя глава?

МАРИЯ. До половината...

ЛЮБЕНОВ. Четете... Четете и ще проникнете в сърцето на един велик човек.

МАРИЯ. Трябва да е много интересно.

ЛЮБЕНОВ. Не само интересно, но и поучително и, как да ви кажа още...

МАРИЯ. Аз я чета и не зная защо си мисля за вас...

ЛЮБЕНОВ. За мене ли?

МАРИЯ. Да... и за Гьоте, разбира се... тъй ми иде на ума.

ЛЮБЕНОВ *(свенливо)*. И аз си мисля за вас, като ви донасям книги.

МАРИЯ. Нима?

ЛЮБЕНОВ. Да.

МАРИЯ. Значи, ний си мислим един за други.

ЛЮБЕНОВ. Да! *(Става и се приближава зад Мария, дърпа си яката, като че ли го души нещо.)*

МАРИЯ. А?... Какво казахте?

ЛЮБЕНОВ. Аз ли?... Нищо, нищо... аз само тъй...

МАРИЯ. Благодаря.

ЛЮБЕНОВ. Защо?

МАРИЯ. Че си мислите за мене.

ЛЮБЕНОВ. О, няма защо... Това е толкова малко, аз нещо повече дори... *(Прави усилие да каже нещо.)*

МАРИЯ. Казахте, нещо повече?

ЛЮБЕНОВ. Да, да, нещо повече... Госпожице, не искате ли да посвирите? *(Облекчен, въздъхва.)*

МАРИЯ. Това ли искахте да ми кажете?... Нали знаете, аз не умея добре да свиря.

ЛЮБЕНОВ. О, вий свирите божествено. Когато ви слушам, аз цял съм слух.

МАРИЯ. О, не...

ЛЮБЕНОВ. Да, да... аз цял се унасям... и като гледам вашите малки пръстенца да подскочат ей тъй по клавишите, иде ми... иде ми... не зная какво да направя...

МАРИЯ *(като става)*. Че какво оттуй... *(Право движение, като че свири на пиано)*. На всички пръстите така подскочат.

ЛЮБЕНОВ *(с въздишка)*. За вас нищо, но мене питате ли ме... Аз благоговя... *(Нежно ѝ хваща ръцете и горещо целува пръстите и ръцете)*.

МАРИЯ *(отмята глава назад)*. Ах, боже мой!

ЛЮБЕНОВ. О, о... *(Чува се шум в коридора, двамата бързо се разделят)*. Да, да... прочетете тази книга.

ХАДЖИЕВА *(влиза)*. Изпратих я най-последните приказки край нямат.

МАРИЯ *(шепнешком)*. Ти ни попречи! *(Високо)*. Ний говорихме тук за литература и сега г-н Любенов ме моли да му посвиря, пък аз...

ХАДЖИЕВА. Че защо не посвириш? *(На Любенов)*. Тя не свири лошо, но се стеснява. Хайде посвири, няма защо да се стесняваш от г-н Любенов.

МАРИЯ. Е, какво да ви свиря?

ЛЮБЕНОВ. Онзи прелестен романс... той тъй говори на сърцето и душата... възбужда у мене такива чувства... *(Мария тръгва, подир нея Любенов)*.

ХАДЖИЕВА. Ха вий, деца, идете в салона, аз пък тук ще си продължа работата. Миче, притвори вратата след себе си, че ми духа оттам... *(Ма-*

рия и Любенов влизат в салона вдясно. Щом те излизат, Хаджиева оставя блузата на масата. След малко се чува пианото, но скоро спира. Хаджиева става.) Ох, мила света Богородичке, развържи му езика!... *(Ослушва се.)* Дано... дано...

ХАДЖИЕВ *(бързо влиза запъхтян, с шапка на глава)*. Още ли ги няма?

ХАДЖИЕВА. Пст-пст!

ХАДЖИЕВ. Какво?... там ли са? *(Иска да влезе.)*

ХАДЖИЕВА. Къде? Не може.

ХАДЖИЕВ. Защо?

ХАДЖИЕВА. Остави ги двамата насаме.

ХАДЖИЕВ. Как ще ги оставя насаме, работата е бърза, тия хора мене чакат.

ХАДЖИЕВА. Какви ти хора!... Там са Мичето и Любенов.

ХАДЖИЕВ. А-а...

ХАДЖИЕВА. Тя му свири и той може би сега ще ѝ се обясни... О, божичко!

ХАДЖИЕВ. Какво?... Ще се обясни ли, казваш?

ХАДЖИЕВА. Да, той е много разположен сега.

ХАДЖИЕВ. Чакай... умната... да не излезе прибързано.

ХАДЖИЕВА. Как прибързано?... Нали чакаме това всеки ден и всеки час?

ХАДЖИЕВ. Тъй... но... чакай...

ХАДЖИЕВА. Та какво има, говори.

ХАДЖИЕВ. Чакай... чакай... да размисля... в главата ми сега едни големи мисли... та не ми е го тия гребни работи... но трябва да се съобразим с новите обстоятелства...

ХАДЖИЕВА. Чакай, чакай, нищо не разбирам. Догето кажеш една свястна дума, ще извадиш душата на човека.

ХАДЖИЕВ *(като хваща Хаджиева за ръка и я отвежда до масата)*. Аз една дума казвам, но десет пъти я обръщам в главата си... Слушай сега. Днес ставам съдружник в една златна мина... Ще внеса един малък капитал и почваме веднага работа.

ХАДЖИЕВА. Златна мина... капитал? Какво значи това?

ХАДЖИЕВ. Аз зная, ти мъчно схващаш... Напреди всичкият си ум, за да разбереш... Слушай сега: ние, пет души съдружници, започваме да разработваме една златна мина, т.е. да копаям злато... от земята.

ХАДЖИЕВА. Злато?

ХАДЖИЕВ. И след три месеца аз съм милионер.

ХАДЖИЕВА. Милионер!

ХАДЖИЕВ. Разбра ли сега защо обяснението на оногова може да бъде прибързано... и то много прибързано?

ХАДЖИЕВА. Да-а... Разбира се, ние милионери и да дадем Мичето на един учител! О, това не може да бъде, това не може да бъде! *(Пианото засвирва същото парче.)* Но защо това не ми каза по-рано?

ХАДЖИЕВ. Одеве нали ти загатнах, че започваме да се издигаме?

ХАДЖИЕВА. Да, но за милионите нищо не ми каза.

ХАДЖИЕВ. Докато не обмислих добре работата, никому ни гък, ни мък... По-после ще узнаеш всичко... Значи, решено – никакво обяснение! Извикай Мичето, по-скоро, по-скоро... да спре туй проклето пиано, докато не е пламнал онзи.

ХАДЖИЕВА. Не бой се, той лесно не пламва.

ХАДЖИЕВ. Извикай я, ти казвам! Зная аз колко души са изгорили тия пиана.

ХАДЖИЕВА *(отваря вратата и се изкашлюва)*. Миче... Миче... ела за малко, баща ти те вика.

МАРИЯ *(влиза, затваря вратата след себе си)*. Ах, мамо, татко... *(Прегръща майка си.)* Свърши се, свърши се благополучно!

ХАДЖИЕВ И ХАДЖИЕВА. Какво?... Какво?...

МАРИЯ. Свърши се... обяснението... Той ме обича, той ме обожава!

ХАДЖИЕВ. Гръм и молния!

ХАДЖИЕВА. Ах, дявол неген!

ХАДЖИЕВ. Пст!... По-тихо!... хладнокръвие... Да не губим присъствие на духа.

МАРИЯ. Но защо ме гледате тъй?... Вместо да се зарадвате...

ХАДЖИЕВ. Да се зарадваме?

МАРИЯ. Но какво има... нищо не разбирам... нали това отдавна очаквахме?

ХАДЖИЕВ. После ще разбереш. Сега ми разправи как стана това... да видим докъде е стигнала работата.

МАРИЯ. Аз сегнах и започнах да свиря, а той, както стоеше облегнат на пианото и ме гледаше, изведнъж ми грабна ръцете, каза ми, че божествено свиря, че душата ми плачела, и почна горещо да ми целува пръстите...

ХАДЖИЕВ. Пианото, пианото, видиш ли, аз ти казах, пианото!

ХАДЖИЕВА. Кукувица да ми изпие ума, че те накарах да му свириш, ти добре си не щеше...

ХАДЖИЕВ. После... после?...

МАРИЯ. После падна на колене, започна да ми целува ръцете с думите: „Ти си моят живот, ти си моето щастие!“

ХАДЖИЕВ. Гледай ти, мустакат дангалак...

срамежлив бил, а пада на колене пред едно хлапе.

МАРИЯ. Но той не беше в себе си, татко, нали любовта е по-силна от всичко?

ХАДЖИЕВ. Вятър!... А ти... ти какво?

МАРИЯ. Мене ми стана тъй леко... тъй хубаво!... От щастие си затворих очите, а той... той... *(тя си закрива с ръце очите)* ме прегърна...

ХАДЖИЕВА. Какво?... Да не те е целунал?

МАРИЯ. Да.

ХАДЖИЕВ. Гръм и молния!

ХАДЖИЕВА. Но това е вече цяло безобразие...
Защо, защо си затвори очите?...

МАРИЯ. Ах, това беше тъй сладко... първата целувка!... Никой друг така не ме е целувал...

ХАДЖИЕВ. И това трябваше още!... Възмутително!

ХАДЖИЕВА. Не, това не може да се търпи, той е престъпил границите на всяко благоприличие. *(На Хаджиев.)* Ти трябва да му искаш обяснение и удовлетворение... Дуел... дуел за тази кръвна обига. Той опозори цялото ни семейство... Разбирам да си изкаже чувствата, да се обясни, да направи предложение, но да целува, докато не му е дадено съгласие!...

МАРИЯ. Но аз се съгласих, мамо, и му казах, че го обичам.

ХАДЖИЕВ. Туйто, крепостта отвътре се е предала.

ХАДЖИЕВА. Защо му каза, ти трябваше нас да питаш.

МАРИЯ. За по-скоро...

ХАДЖИЕВ. По дяволите!... Така е, кога жени мислят и решават.

МАРИЯ. Крива ли съм аз, когато все туй приказвахме?

ХАДЖИЕВ. Така приказвахме вчера, онзи ден, а днес обстоятелствата са съвсем други.

ХАДЖИЕВА. Да, други са обстоятелствата.

ХАДЖИЕВ. Внимание! Станалото – станало, по него после ще вземем решение, а сега влез вътре и по някой начин го изпрати да си отиде... хладно, достойно...

МАРИЯ. Как ще го изпратя току-тъй след такава трогателна сцена?

ХАДЖИЕВ. Кажу, че си развълнувана... че главата те боли от възмущение.

ХАДЖИЕВА. Развълнувана... развълнувана... остави вратата отворена... ний сме тука...

Мария влиза в салона, като оставя вратата отворена.

ХАДЖИЕВ *(като се разхожда тихо)*. Ето каква каша сте забъркали.

ХАДЖИЕВА. Ти си крив, че не ми каза по-рано.

ХАДЖИЕВ. Не ми говори!... Човек не бива да ви оставя ни една минута без надзор... на ваша глава, това знае аз...

Влизат Мария и Любенов.

ЛЮБЕНОВ. Добър ден, г-н Хаджиев.

ХАДЖИЕВ *(хладно)*. Добър ден...

ЛЮБЕНОВ. Как сте... добре ли сте?

ХАДЖИЕВ. Благодаря!

ЛЮБЕНОВ. Как отиват работите?

ХАДЖИЕВ. Благодаря!

ЛЮБЕНОВ. Да-а... Вий ще ме извините... аз много бързам... имам работа.

ХАДЖИЕВ. Когато човек има работа, разбира се...

ЛЮБЕНОВ. И така, говиждане... *(Ръкува се с Мария по-продължително. Излизат подир него Мария и Хаджиева. Хаджиев изважда от джоба си един камък, поглежда го и пак го скрива. Хваща бравата на салонната врата и я гледа. Влизат Хаджиева и Мария.)*

ХАДЖИЕВА. Какво гледаш там?

ХАДЖИЕВ *(поглежда разсеяно и като дохожда на себе си)*. Видяхте ли?... Хладно, достойно. Искаш ли да се отървеш от някого – никакви въпроси и къси отговори.

МАРИЯ. Той сам бързаше да си отиде. Каза, че след станалото трябвало да си събере мислите, да влезе в себе си и да обмисли официалното предложение.

ХАДЖИЕВА. Съветвам го да не бърза с него.

МАРИЯ. Не мога да разбера защо сте негодовни сега. Вий криете нещо от мене.

ХАДЖИЕВ. Слушай! Неговото предложение вчера, онзи ден – добре дошло, но днес, когато ти си дъщеря на милионер...

МАРИЯ. Милионер?... Какво чувам, истина ли?

ХАДЖИЕВА. Най-чиста истина!

МАРИЯ. Наследство!

ХАДЖИЕВ. Никакво наследство, глупаво дете, а с пот и кръв на челото.

МАРИЯ. Ах, къде е, къде е Борис? Да го настигна...

ХАДЖИЕВ. Стой!... Ни крачка към него.

МАРИЯ. И той да сподели нашата радост.

ХАДЖИЕВ. Но не и моите милиони... Той не е роден за това... за тях ще намеря по-достоеен зет.

МАРИЯ. Ах, тамко...

ХАДЖИЕВ. Но за това по-после... *(Изважда из джоба си камък и го издига нагоре.)* Ето ключа на нашето щастие! Виждате ли този камък? Дръж! *(Подава го на Мария.)* Дай го на майка си! *(Тя го подава на Хаджиева.)* Тежи ли?

МАРИЯ. Много тежи, тамко!

ХАДЖИЕВ. А защо тежи?... Отговорете, като много знаете... Глупави – защото в него има злато.

МАРИЯ. Злато?

ХАДЖИЕВ. Най-чисто злато! Знайте сега и двете – на едно място на земното кълбо *(оглежда се някой да не чуе)* тук... близо до нас, по-после ще узнаете къде, има грамадни скали под земята от този златен камък и те влизат в нашата мина.

МАРИЯ. И ти я купи?

ХАДЖИЕВ. Нищо не разбираш... ти само слушай... В този камък... ето гледайте... има гребни, гребни зрънца чисто злато.

ХАДЖИЕВА. Аз нищо не виждам.

ХАДЖИЕВ. Ти въобще нищо не виждаш.

МАРИЯ *(показва на майка си)*. Наистина, ето... като гребни люспици.

ХАДЖИЕВ. Такива камъни ще къртим на мината, с една голяма машина ще ги чупим на пясък, а пясъкът ще промиваме с вода и ще получим много, много златен пясък, като в туй шишенце... *(Изважда от джоба си едно шишенце.)*

МАРИЯ И ХАДЖИЕВА. Ай!

ХАДЖИЕВ. Или пък изпотрошените камъни ще нагриваме в една голяма печ, а златото ще се топи и ще си тече отдолу... и ще застива на големи буци или гълги пръти.

МАРИЯ. Та това е цяло богатство, тамко!

ХАДЖИЕВ. Ха, какво ти богатство!... Милиони... милиарди ще потекат...

МАРИЯ. Ах, божичко, автомобил... Виена... Париж!...

ХАДЖИЕВ. Аз пък ще направя дворец... Дръжките на прозорците и вратите от чисто злато – златният дворец, да се знае!

ХАДЖИЕВА. Ами, как не, апашите да крадат гръжките.

ХАДЖИЕВ. Да крадат – има за всички... Но, помнете, благородният човек се познава, като се издигне. Затова още утре да не вземете да се надувате и да не поглеждате старите си приятели. На Любенова няма да затворим вратата си, но ти, Миче, гръж се с него... благородно, достойно и хладно... насаме не оставай с него и той сам ще разбере, че между нас не му е мястото...

МАРИЯ. Ах, тамко!

ХАДЖИЕВ. Ах-мах – няма. Казах – туй е моята воля.

МАРИЯ (плаче). О, нещастна аз!

ХАДЖИЕВ. Не е време за сълзи, дете мое. Не бой се, аз се грижа за твоето щастие много повече, отколкото ти мислиш... Всичко това за тебе правя... всички тия милиони за тебе трупам... Нещо повече, ще облагодетелствам Любенов, ще го пратя в странство да следва.

МАРИЯ. Наистина, прати го, тамко.

ХАДЖИЕВ. И ти така полека-лека ще изстинеш към него без дълбоки душевни трагедии.

ХАДЖИЕВА. А да беше ни казал по-рано...

ХАДЖИЕВ. Не исках да давам напразно надежди, мислех си, че от тази работа нищо няма да излезе. Но като изучих добре работата – ти зна-

еш, на гнила гръска аз не стъпвам, – разбрах, че с малко пари много ще излезе, само кураж и воля, и днес реших – мечка страх, мене не! Сега чакам да догат другите съгружници.

МАРИЯ. Та ти не си ли сам?

ХАДЖИЕВ. Не, още четирма – един прост човек, който открил мината, един адвокат, мой стар приятел, който ми откри работата и благодарение на когото ние... това значи приятелство.

МАРИЯ. Още кой?

ХАДЖИЕВ. Един депутат и една госпожа – жената на брата на един министър. (На Хаджиева.) Ти я познаваш вече.

ХАДЖИЕВА. Да не е гнешната тука?

ХАДЖИЕВ. Тя, същата. О, тя е прекрасна, великолепна жена... вдовица.

ХАДЖИЕВА. Мъж ѝ, братът на министра?

ХАДЖИЕВ. Умрял. Както виждате, мината не е някоя проста, обикновена мина, а има, тъй да се каже, политически характер. Там депутат, министър, разбирате, каквото зависи от правителството – лесно-лесно...

ХАДЖИЕВА. Е, как достигна пък до тебе тази мина?

ХАДЖИЕВ. Много просто. Те работили малко, но като си похарчили парите, работата спряла – туй земята е проклето нещо: лапа-лапа и чак като се насити, започва да ти дава... Тия работи после ще разберете. Моят приятел, адвокатът, ме намира – ти си щастливец, казва, и аз им протягам ръка с парите си и ставаме пет души господари на мината. По-рано са били само четирма.

ХАДЖИЕВА. Да не те изиграят?

ХАДЖИЕВ. Аз ще ги свържа така здраво... и

нали давам парите, лъвската част тука... Какво нещо е туй съдбата! — Не върви, не върви, па като рукне изведнъж!... *(Като гледа камъка.)* Цял живот труг и мъка и най-последна пенсия, а сега от това само камъче в няколко месеца милиони, милиони! *(Хаджиева излиза в коридора.)* И кой се навяваше... току-тъй от невиделица.

МАРИЯ. Миналата галече ли е, татко?

ХАДЖИЕВ. Много близо — сутрин там, вечер тук.

МАРИЯ. Кога ще ни заведеш?

ХАДЖИЕВ. Тези дни.

ХАДЖИЕВА *(влиза с един хаван)*. Дај камъка!

ХАДЖИЕВ. Защо?... Какво си намислила? *(Прихва да се смее.)* Ти луда ли си?... Хич с хаван злато чука ли се? Тогава всеки ще си чука злато като сол. Ха-ха! И къде ще му излезе краят? Какво ще правим ний, богатите, когато и селяните започнат да си чука така злато?... Машина трябва тук, ти казвам.

ХАДЖИЕВА. А на миналата как чука камъните?

ХАДЖИЕВ. То е на по-дребни камъчета и с едни големи чукове.

ХАДЖИЕВА *(като взима от него камъка)*. Дај ми ти мене да опитам.

Хаджиева започва да чука. Мария и Хаджиев гледат в хавана.

РУСА *(от вратата)*. Господарю, двама гости!

ХАДЖИЕВА. В салона... в салона!

ХАДЖИЕВ. В салона! *(Тръгва към вратата.)*

ХАДЖИЕВА *(подир Хаджиев)*. Хем да си отваряш очите... добре да ги обвържеш!

ЗАВЕСА

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

Кабинетът на Хаджиев, по пода пръснати камъни от миналата.

ХАДЖИЕВ *(Мария му подава един камък)*. Този е от галерията „Св. Никола“, него ще го туря на тази лавица. *(Туря го до други камъни на една етажерка.)*

МАРИЯ *(като му подава друг)*. А този, татко?

ХАДЖИЕВ. Чакай да не сбъркаме. *(Гледа в един списък на бюрото.)* Този е пак оттам... хайде и него на тази лавица... В тази галерия има много материал и все чиста руда... няма други примеси. Тя е нова галерия... погълна и тя много пари. Дај ми онзи големия. *(Посочва го на пода. Мария му го подава.)* Този е от „Св. Вартоломей“.

МАРИЯ. Той е много тежък.

ХАДЖИЕВ. Чисто злато... Калифорния...

МАРИЯ. Само че с него сега нищо не мога да си купя.

ХАДЖИЕВ. Разбира се... но после, после!

МАРИЯ *(като му подава друг камък)*. Кога ще ни заведеш с мама да видим къщичката за работниците?

ХАДЖИЕВ. Има време... Ще идем, ще идем... На този тук му е мястото... И тази е добра галерия. Тия галерии са все на слънце, на припек, златото не обича сянка.

МАРИЯ. Ами то нали е на тъмно, скрито вътре в скалите.

ХАДЖИЕВ. Тъй, но скалите просмукват слънчевите лъчи... (Като *нарежда последните два камъка*.) Така... сега е по-гружко... тия камъни така по пълнят очи.

МАРИЯ. Тамко, да наречем някоя галерия Любенова.

ХАДЖИЕВ. Ах, този Любенов... все той ти е в главата.

МАРИЯ. В сърцето.

ХАДЖИЕВ. Все то!

МАРИЯ. Защото той ме обича, пък и аз го обичам.

ХАДЖИЕВ. Слушай, Миче. Ние по този въпрос трябва да поговорим по-сериозно. Работите в мината вървят отлично – разбиват се канари, нови галерии, материал се трупа, но всичко туй гълта много: и работниците гълтат, и земята гълта, а злато още не вадим. От груга страна, тук пръснахме много, нали ни нарочиха милионери, не можеше как да е: грехи, мобили, гости. Майка ти не ще какво да е, а това струва пари.

МАРИЯ. Аз ще се откажа от всичко.

ХАДЖИЕВ. Късно е вече. Тъй загазахме – няма връщане. Спестеното отиде, взех назаем. А трябва още малко пари за някои работи на мината, та да повикаме инженер от странство да я прегледа.

МАРИЯ. И тогава?

ХАДЖИЕВ. О, тогава компанията на този инженер ще стане наш съгружник, ще хвърлим в земята няколко милиона, за да извадим милиарди. Всичкото е, докато додем до компанията, додем ли веднъж, тя е лесна.

МАРИЯ. Вземи пак назаем.

ХАДЖИЕВ. Няма откъде, никои не дава.

МАРИЯ. Нали ще ги извадиш тези пари.

ХАДЖИЕВ. Съмняват се, страх ги е... прост народ въобще. Нямамо било доста злато, така казал някой си наш професор. Същият бил казал така за една медна мина, пък европейците я грабнаха като топъл хляб.

МАРИЯ. Много знаят нашите учени!

ХАДЖИЕВ. Чудя се защо ги гържат на служба, та да пречат на хората. Злато ли е туй, или не, не те питам колко е. Колкото си извадя, то е моя работа... Само инженерът веднъж да доде, не с очи, а с носа си ще подуши златото... (*Чука се на вратата*.) Влез!

ЛЮБЕНОВ (*влиза*). Добър ви ден!

МАРИЯ. Ах!

ХАДЖИЕВ. О-о!

ЛЮБЕНОВ. Неканен гост, нали?

МАРИЯ (*насреща му*). Добре дошли! (*Ръкуват се, Хаджиев му подава ръка, без да стане*.)

МАРИЯ (*като му подава стол*). Заповядайте!

ЛЮБЕНОВ. Е, как върви мината?

ХАДЖИЕВ. Отлично!... Работите по проучването се развиват отлично... излиза отличен материал... с една гума, всичко отлично.

ЛЮБЕНОВ. Значи, не е ненадеждна като всички златни мини у нас.

ХАДЖИЕВ. Каква ти ненадеждна мина!... Ний, туй се казва, днес-утре чакаме европейски инженер... после европейска компания... после концесия, експлоатация... и т.н., и т.н. – гълга и широка е тя!

ЛЮБЕНОВ. Вчера се намерих в едно кафене,

там ми показаха около една маса едни хора огърпани, с изтрпихи лакти, казаха ми, че се занимавали с мини. Джобовите им пълни с периметри за въглища, мед, желязо, азбест и какво ли не още... Все за милиони приказват.

ХАДЖИЕВ. Така е, когато се говори за мина, все на милиони се смята.

ЛЮБЕНОВ. Кой каквото имал, заложил, продал... и всичкото мината погълнала. Та и те сега мечтаят за европейски компании.

ХАДЖИЕВ. Миньорството е такова нещо... Който няма пари, да не се залавя, че жив ще влезе в земята. Ами вий как сте, г-н Любенов? Учат ли, мурват ли децата в училището?

ЛЮБЕНОВ. Децата разпуснахме, настъпва ваканция.

ХАДЖИЕВ. Ах, да, наистина!

МАРИЯ. Вий казахте по-напред, че тук ще прекарате ваканцията.

ЛЮБЕНОВ. Да, щях, но вчера получих една телеграма, която ме вика час по-скоро вкъщи. Баща ми бил много тежко болен.

МАРИЯ. Баща ви?... От какво?

ЛЮБЕНОВ. Не зная. Впрочем, той е много стар човек и като на всички стари хора малко му трябва.

ХАДЖИЕВ. Ба, има старци, като се запънат, над стоте минават.

ЛЮБЕНОВ. Не ми се вярва. Той иначе наистина е здрав, но пък кой знае. През това лято очаквах него и майка си на гости тук и щях да ви ги говеда.

МАРИЯ. Дано ни ги пак говеде.

ХАДЖИЕВ. Да-а... Човешки живот, не знаеш какво те чака утре.

ЛЮБЕНОВ. Отдавна го съветвах да разпродаде всички имоти.

ХАДЖИЕВ *(внезапно)*. А-а, имате имоти!

ЛЮБЕНОВ. Да... нивя, лозя, къща...

ХАДЖИЕВ. Та-ка-а?

ЛЮБЕНОВ. И да се съберем всички тука.

ХАДЖИЕВ. Братя, сестри?

МАРИЯ. Г-н Любенов има само едно братче.

ХАДЖИЕВ. Значи, сега оставате само с майка си и едно малко братче?

МАРИЯ. Но, татко, какво приказваш? Бащата на г-н Любенов е още жив.

ХАДЖИЕВ. Ах, да, да, паргон... Искан да кажа в случай на нещастие де... Ами как са сега цените на имотите по вас?

ЛЮБЕНОВ. Миналата година, като разпихвах, бяха много добри, а сега вярвам да са още по-високи.

ХАДЖИЕВ. О-хо!

МАРИЯ. Ами скоро ли ще се върнете?

ЛЮБЕНОВ. Не зная, право да ви кажа, как ще се случи.

ХАДЖИЕВ. Разбира се... разбира се... Миче, я виж за майка си... *(Мария става и тръгва към вратата.)* Или чакай... аз да видя... Ти позабавлявай тук г-н Любенова... Аз ей сегичка, за минутка. *(Тихо на Мария.)* Дай му надежда. *(Излиза.)*

ЛЮБЕНОВ *(бързо става и прегръща Мария)*. Миче!

МАРИЯ. Борисе!

ЛЮБЕНОВ. Отдавна... отдавна не сме бивали тъй насаме.

МАРИЯ. Да... наистина.

ЛЮБЕНОВ. Да не подозират нещо?

МАРИЯ. Ни най-малко.

ЛЮБЕНОВ. О, какво щастие!

МАРИЯ. Да, милий мой... Но ти сега си нажален и мене ми е така мъчно за тебе.

ЛЮБЕНОВ. О, мило дете, не тъжи.

МАРИЯ. Но ти няма да се бавиш много, скоро ще си догеш, нали?

ЛЮБЕНОВ. Ако бъде по-добре баща ми, няма да се бавя, ако ли пък, не дай, боже, стане нещо... ще ми се отвори госта работа. В такъв случай може да прескоча за малко да се видим.

МАРИЯ. Прескочи... прескочи.

ЛЮБЕНОВ. А след това ние трябва да помислим и за нас малко... че не мога вече така.

МАРИЯ. Туй е най-лесното... Ти там гледай... и да ми пишеш веднага, щом стигнеш.

ЛЮБЕНОВ. Мъчно ми е, че ще трябва да ти пиша сухи официални писма като на просто позната, когато тук сърцето ми... гори...

МАРИЯ. Нищо, миличък, аз това ще чета между реговете... Идам! *(Всеки сяда на мястото си.)*

ХАДЖИЕВА *(влиза и се ръкува)*. Какво чувам, г-н Любенов, щели сте да ни оставите.

Влиза Хаджиев.

ЛЮБЕНОВ. Да, госпожо, викат ме.

ХАДЖИЕВА. Дано бъде на добро и скоро да се върнете.

ЛЮБЕНОВ. Не се знае, но във всеки случай няма да се бавя много.

ХАДЖИЕВА. Върнете се, че както сме свикнали, без вас ще ни бъде празно тука.

ХАДЖИЕВ. Те, жените, граги Любенов, винаги себе си гледат.

ХАДЖИЕВА. Дори на нашата Руса ѝ гомтъч-нява, когато прескочите да не догите.

ЛЮБЕНОВ. О-о!

ХАДЖИЕВА. Аз съвсем се забравих, няма ли да пиете поне едно кафе?

ЛЮБЕНОВ. Благодаря, госпожо, аз и тъй се бавих. Бързам да си наредя багажа, нали знаете, на път...

ХАДЖИЕВ. Разбира се... разбира се, човекът ще върви на път.

МАРИЯ. Все има време за едно кафе.

ЛЮБЕНОВ. Право да ви кажа, госпожице, нито ми се пие, нито ми се яде, нещо ми е стиснало тук гърлото.

ХАДЖИЕВА. Бедният, това е от тревога. Не мислете, че нещо лошо непременно ще се случи... може би баща ви, като ви види...

ЛЮБЕНОВ. Дай, боже! И така, засега прощавайте *(ръкува се)* и до скоро виждане!

ХАДЖИЕВ *(с едната ръка се ръкува, а другата на рамото му)*. Добър път, драгий приятелю... Кураж и надежда... и до скоро виждане живо и здраво! *(Излизат, чуват се благопожелания в коридора. След малко се връща Хаджиев, а подир него и Хаджиева.)* Е, какво ще кажеш на туй отгоре сега?

ХАДЖИЕВА. Ама де-де! Поне гумица да е прогумал, ами все литература и музика.

ХАДЖИЕВ. Ти как не се сети да го попиташ поне веднъж какво е, що е?

ХАДЖИЕВА. Хич не ми доде на ума. Като ми влязло в главата учител, та учител... и си викам, заможен човек става ли учител?

ХАДЖИЕВ. А бе то кой знае колко е заможен и какви са тия имоти. Добре, че се изказа, аз ще

поразпитам тук-там. Само онзи старият, като е тръгнал да си върви, по-скоро да си върви, че такива старци, като се заинатят, нищо не продават. Кой знае – лозя, нивя, къща – ако е нещо за прегкума, добра работица може да се направи. Откъдето се не надяваш, оттам ще изскочи.

ХАДЖИЕВА. Ветроф се забави с новия.

ХАДЖИЕВ. Добре, че стана така, какво щеше да прави Мичето с двамата. Чакай, че аз още не съм я предупредил. Къде е тя? Още ли изпраща? *(Хаджиева влиза в коридора. Хаджиев се спира пред етажерката с камъните и ги гледа.)*

МАРИЯ *(влиза)*. Ти си ме викал, татко.

ХАДЖИЕВ. Да продължим разговора си, Миче. Значи, няма пари за мината и няма откъде да се вземат.

Влиза Хаджиева.

МАРИЯ. Ще вземем от Бориса.

ХАДЖИЕВ. О-хо-хо!... Докато той си отиде, докато умре баща му...

МАРИЯ. Ах, татко, не говори така.

ХАДЖИЕВ. Е, хайде, по-учтиво – докато се пресели във вечността.

МАРИЯ. Не, не искам да кажа това, но да не мислиш, че той ще умре.

ХАДЖИЕВ. Когато се говори сериозно и умно, говори се така – без чувства и сантименталности, а с предвиждане. Ние сме в такова положение, че всичко трябва да пресмятаме и предвиждаме... с най-голяма точност... ни на косъм отклонение. *(На Хаджиева.)* Така ли е?

ХАДЖИЕВА. Така.

ХАДЖИЕВ. Та на гумата си. Докато старият умре, докато синът продаде имотите си – тя е дълга и широка. А пък парите ни трябва да днесутре, нямаме време за чакане. Наистина, ние с майка ти едва сега разбрахме, че твоят избраник заслужава го известна степен... го известна степен нашето внимание. *(На Хаджиева.)* Така ли е?

ХАДЖИЕВА. Така.

ХАДЖИЕВ. Затова ти казах да му дадеш една малка надежда, за всеки случай. Но всичко това, което той ни каза, трябва да се провери, разбира се. Излезе ли вярно, можем да го приемем за твой кандигат между другите.

МАРИЯ. Че какви други кандигати имам аз?

ХАДЖИЕВ. Ти не знаеш, пък аз зная. Мината ги народи, но аз ги пресявам и чакам да намеря нещо едро... едро...

Вратата се отваря и влиза Ангелиева.

АНГЕЛИЕВА. Ах, милото семейство – всички тук!

ХАДЖИЕВ *(отива бързо към нея)*. А-а, великолепна госпожо! *(Целува ѝ ръка.)*

АНГЕЛИЕВА *(като протяга ръце на Хаджиева и Мария)*. Бях у шивачката си и се отбих у вас.

ХАДЖИЕВА. Нещо ви шият?

АНГЕЛИЕВА. Една лятна рокля... съвсем обикновена.

ХАДЖИЕВ. Елегантна, разбира се, като за вас.

АНГЕЛИЕВА. Ха-ха, защо пък да се разбира. Вам всичко мое ви се вижда елегантно, нали?

ХАДЖИЕВ. Абсолютно всичко.

АНГЕЛИЕВА. О-о, беше време, г-н Хаджиев, когато вашите гуми не биха били само комплимент, но... сега?

ХАДЖИЕВ. Аз не мога да разбера вашата слабост да се подценявате.

АНГЕЛИЕВА. Както и да е, да оставим този вечен спор между нас. Какво правите тук? (*Приближава се до етажерката и с лорнет гледа камъните.*) А-ха, това е ругата.

МАРИЯ. Да, подреждаме я според галериите.

АНГЕЛИЕВА. Е, как върви работата?

ХАДЖИЕВ. Отлично и преотлично! Извадихме вече грамаден материал.

АНГЕЛИЕВА. Виждам, виждам. И сега добре разбирам, че ако излезе нещо от тази мина, то ще се дължи само на вас – на вашата енергия, предвидливост...

ХАДЖИЕВ. О-о, госпожо!

АНГЕЛИЕВА (*на Хаджиева*). Наистина, така е. Ний хвърлихме там сума пари и нищо не направихме. Ето на, министърът казва, само г-н Хаджиев е в състояние да спаси мината.

ХАДЖИЕВ (*с поклон*). Това ме ласкае, госпожо. Вярно, не жала ни труд, ни средства, за да изведа работата до добър край. И тогава, тогава...

АНГЕЛИЕВА. О-о, тогава!

МАРИЯ. Ах, тогава!

ХАДЖИЕВА. Да, тогава!

ХАДЖИЕВ. И знаете ли, ний не сме галеч от този край. Скоро, скоро ще доде компанията. Ех, има наистина малко мъчнотии, но с божия помощ...

ХАДЖИЕВА. Вратата се хлопна, те трябва да угат.

АНГЕЛИЕВА. Кои?

ХАДЖИЕВ. Ветроф с един млад господин – търговец, който изказал желание да влезе в нашето съдружие.

АНГЕЛИЕВА. Прекрасно. Богат ли е?

ХАДЖИЕВ. Дяволски богат.

ХАДЖИЕВА. Аз ще ви остава за минутка, разправяйте се.

АНГЕЛИЕВА. И аз уга с вас, госпожо. По-после ще видим този млад господин.

ХАДЖИЕВ. Добре, идете в салона, там ще додем и ние след малко. (*Ангелиева и Хаджиева излизат вляво на Мария.*) Бъди внимателна с новия, ласкава и приветлива.

МАРИЯ. Аз съм гала обещание на Бориса, нему принадлежа.

ХАДЖИЕВ. Не противоречи и не сърди баща си, настъпват важни моменти... (*Взема от етажерката един камък, сяда на бюрото и го разглежда.*)

РУСА (*отваря вратата*). Гости!... Заповядайте, госпога!

ВЕТРОВ (*влиза с Братанов*). Добър ви ден!

ХАДЖИЕВ (*като става*). О-о, заповядайте, госпога!

ВЕТРОВ. Да ви представя г-н Братанова.

ХАДЖИЕВ (*като се ръкува*). Много ми е приятно... Дъщеря ми. (*Братанов се ръкува с нея.*)

ВЕТРОВ. Работите ли... работите ли?

ХАДЖИЕВ. Разбира се, както винаги.

ВЕТРОВ (*на Братанов*). Госпожицата ни е най-ревностна сътрудница.

ХАДЖИЕВ. На г-н Братанов може би е чудно, но аз се водя от един принцип в живота – всеки човек, който и да е, какъвто и да е, трябва да работи, макар и да не е в нужда.

БРАТАНОВ. Принципът на американските милионери.

ВЕТРОВ. Именно!

БРАТАНОВ *(като се приближава до етажерката)*. Това е, значи, рудата.

ХАДЖИЕВ. Да, наредена според галериите.

МАРИЯ. Този къс е от галерията „Св. Никола“.

БРАТАНОВ *(поема отломъка, разглежда го и помирихва)*. На нищо не мирише.

МАРИЯ. Златото не мирише... Много тежи.

ХАДЖИЕВ. Пълен е със злато... чисто злато!

ВЕТРОВ. Тип Калифорния!

ХАДЖИЕВ *(подава на Братанова друг къс)*. Този е от „Св. Вартоломей“.

БРАТАНОВ. И този тежи.

ВЕТРОВ. Тип Трансвал.

МАРИЯ. Този е от Любенова, ах, паргон, от „Бабина глава“. *(Подава го на Братанов.)*

БРАТАНОВ. Но аз не виждам никакво злато.

ХАДЖИЕВ. О, то мъчно се вижда.

МАРИЯ. Едва се забелязва с просто око. Ето, гледайте тука. *(Тя му сочи, той се навежда към нея и гледа.)*

БРАТАНОВ. И-и, и колко гребно!

ВЕТРОВ *(като поставя под окото му лупа)*. Сега?

БРАТАНОВ. О-о-о... едро като просо.

ХАДЖИЕВ. Злато първо качество... Чиста Калифорния!

БРАТАНОВ. Нима има различни качества злато?

ВЕТРОВ. Всички видове си приличат, само че едно се намира тъй, друго се намира иначе.

ХАДЖИЕВ. Тъй Калифорния, иначе Трансвал.

ВЕТРОВ. Златото в тия камъни и въобще в

нашата мина е чисто, самородно, не е смесено с други метали и може да се добие по чисто механически начин чрез промиване на добития пясък или чрез топене.

ХАДЖИЕВ. Пък ако намерим някоя дебела златна жила, в което не се съмнявам, отиде тя!

БРАТАНОВ. И колко кила злато вадите на ден?

ВЕТРОВ. Много не вадим... Вадим само за проба при проучване на пластове и за спомен на разни приятели, които посетят нашата мина. У вас ли е шишенцето, г-н Хаджиев?

ХАДЖИЕВ *(вади го от джоба си)*. Ето... погледнете.

БРАТАНОВ *(поема го и гледа)*. Да, да! Тогава наистина тази мина е цяло богатство.

ВЕТРОВ. Какво ти богатство – милиарди, милиарди лежат в нашата мина. Дайте ми да хакна в нея няколко милиона, че да видите какво ще извадя. Разбира се, ний с нашите скромни средства днес това не можем да направим. Ний си проучваме периметра, копаем си галерии и един ден, когато чужди капиталисти подушат нашата мина, ще се запретнат мъжки и ще извадят златото изпод носа ни.

БРАТАНОВ. Че защо ще я дадете на чужденци?

ВЕТРОВ. Защото в тази страна няма кой да ни чуе. Казахме на гържавата, казахме и на народа – тук лежи едно грамадно богатство, дайте с общи сили да го извадим, защото ний, петимата съдружници, нямаме средства да построим една голяма инсталация и да започнем една грандиозна експлоатация. Ний, каквото можахме, направихме, помогнете ни бе, хора, докрай да изкараме. Не го правим за

себе си, нито за децата си, а за народа, за гържавата! Я ми кажете вий, каква ще стане нашата България, когато там хе, от Балкана, рукне злато? Всички го разбират, но свиват рамене. Защо?... Защо, а? Защото си стиснали кесииите. Българинът си е такъв – първо иска да му гадеш, че после да ти гадеш. А-а... тука само това не може – земята иска първо да ѝ гадеш, а после тя стократно, хилядократно, милионократно ще ти го върне.

ХАДЖИЕВ. Такова нещо е мината.

ВЕТРОВ. Затова ний решихме тук никаква помощ да не търсим. Ний си имаме нашите европейски компании, които разполагат с милиони и милиарди, ний си водим преговори с тях и която ни предложи най-износни за нас условия, нея ще повикаме.

БРАТАНОВ. Жално, жално... такава добра работа – в ръцете на чужденците.

ВЕТРОВ. Ний не сме криви... Направихме всичко възможно, за да избегнем това, и сме спокойни пред съвестта си. Ха, друг е сега въпросът, ако в момент на непредвидена нужда, защото вий твърде добре знаете – както всички хора, така и ние самите често не можем свободно да разполагаме с капиталите си, ако в такъв момент, казвам, се яви някой, и то свой, а не чужд човек и ни предложи своята помощ, но не за големите нужди на мината, пази, боже, това е вече решено между нас, ний бихме го приели в съдружието си с право на печалби за в бъдеще, там вече, както се уговорим.

ХАДЖИЕВ. Да, разбира се... такъв човек... защо не?

ВЕТРОВ. Както вий искате, например.

БРАТАНОВ. Виждам, тази работа е госта сериозна и ще трябва да я проуча, преди да се намеся.

ВЕТРОВ. О, разбира се.

ХАДЖИЕВ. Мене гледайте и не бойте се, аз съм я така изтънко изучил... тъй вярвам в щастливия изход...

БРАТАНОВ. О, вярвам и аз, г-н Хаджиев, но това е мой принцип за всяка работа.

ХАДЖИЕВ. О, поклон пред принципите!

БРАТАНОВ. Ще ми гадете книгата на мината.

ВЕТРОВ. С най-голямо удоволствие.

БРАТАНОВ. След това ще отидем някой ден на мината, за да видим какво трябва още да се направи.

ВЕТРОВ. На ваше разположение, когато обичате.

МАРИЯ. Ще видите, там е тъй хубаво! Когато отида там, не ми се връща тук.

БРАТАНОВ. Ще додете ли и вие с нас, госпожице?

ХАДЖИЕВ. Разбира се. Тя познава всичките пластовете до най-малката подробност.

МАРИЯ. А природата!...

БРАТАНОВ. Представям си. Обичате ли природата, госпожице?

МАРИЯ. О-о, цял живот бих желала да прекарам сред природата!

ХАДЖИЕВ. О, неграта на природата!

БРАТАНОВ. Чудесно казано! Как се отива до там?

ВЕТРОВ. Качваме се на влака, слизаме на гара Мечкаревци и после два часа път с кончета.

БРАТАНОВ. Та то е съвсем близо.

ХАДЖИЕВ. И никога не подозираше това грамадно съкровище тъй близо до нас.

БРАТАНОВ. Да, наистина. Ще направим чудесен пикник. Аз имам прекрасно вино в бутилки.

ВЕТРОВ. Там има един извор като лег, тъкмо за вашето вино.

ХАДЖИЕВ. Избира под грамадните скали, откъдето вадим тия камъни.

МАРИЯ. А по върховете им се вият орли.

ВЕТРОВ. Алпийска картина!

БРАТАНОВ. О-о!

ХАДЖИЕВА (влиза). Добър ден!

ХАДЖИЕВ (на Братанов). Жена ми. (На Хаджиева.) Г-н Братанов се интересува много от нашата мина. Вярвам, ще станем добри приятели.

БРАТАНОВ (като целува ръка на Хаджиева). Това ме ласкае.

ХАДЖИЕВА (като се ръкува с Ветров). Как сте, г-н Ветров?

ВЕТРОВ. Благодаря, добре съм.

ХАДЖИЕВА. Да не съм ви прекъснала работата?

ХАДЖИЕВ. Ние се почти разбрахме.

БРАТАНОВ. Тъкмо що говорихме за една малка разходка до мината.

ХАДЖИЕВА. О-о, там е чудесно... да видите въздух, вода, природа!...

БРАТАНОВ. Ще додете ли и вие с нас, госпожо?

ХАДЖИЕВА. С най-голямо удоволствие. Там се чувствам като в рай.

БРАТАНОВ. Значи и ви обичате природата.

ХАДЖИЕВА. О, да! Ний всички вкъщи обичаме природата. Но там ни се вижда по-особено, дали защото си е наше, или кой знае.

БРАТАНОВ. Разбира се, разбира се.

ХАДЖИЕВА. Но защо не минете в салона, госпожа?

ХАДЖИЕВ. Трябваше да покажем на г-н Бра-

танов минералите. Сега можем да додем и при тебе на гости в салона да ни почерпиш с нещо. Хайде, госпожа.

ХАДЖИЕВА. Заповядайте, г-н Братанов.

Той излиза, подир него Хаджиева и Мария.

ХАДЖИЕВ. Таз работа как ти се вижда?

ВЕТРОВ. Поема... поема момчето. Както ти казах, той е богат, много богат и няма наоколо му някой стар човек да му дава ум, занимава се с гребна търговия. А нам колко ни трябва да говедим инженера?

ХАДЖИЕВ. Да не излезе като гругите – да се разходи, наяде и напие на наша сметка и после – прощавай!

ВЕТРОВ. Той поне ще донесе вино.

ХАДЖИЕВ. Че дотук ми додоя тези, които се интересуват от нашата мина.

ВЕТРОВ. Възможно е и това. Но не ми се вярва. Аз имам нос и подушвам надеждните.

ХАДЖИЕВ. Както подуши и мене, а?

ВЕТРОВ. Като погледна човека, веднага знам – за нас ли е, не е ли за нас.

ХАДЖИЕВ. Ти добре му приказва.

ВЕТРОВ. Чакай ти да видиш на мината как ще му приказвам. Не може без живо слово, не може без красноречие... кой ще ги извади току-тъй да ти даде пару?

ХАДЖИЕВ. Така и мене омотаваше. Биба те, много си устат. Ех, да имах твоите уста, министър щях да стана и не ми трябва никаква мина.

ВЕТРОВ. Не говори така... я веднъж да прескочим трапа... тогава... тогава...

ХАДЖИЕВ. Да минем в салона. Там е и г-жа Ангелиева.

ВЕТРОВ. О-о, тя веднага ще го убеди. Тя умее...

ХАДЖИЕВ. Великолепна жена!

ВЕТРОВ. Великолепна!

Тръгват за салона.

АНГЕЛИЕВА *(като влиза)*. За минутка, г-н Хаджиев... *(Като вижда Ветров.)* А, добър ден, г-н Ветров. *(Той ѝ целува ръка.)* Искан да поговоря с вас, г-н Хаджиев.

ВЕТРОВ. В такъв случай аз ви оставам. *(Влиза в салона.)*

ХАДЖИЕВ. С най-голямо удоволствие, госпожо.

АНГЕЛИЕВА. Забелязала съм, виж винаги с най-голямо удоволствие говорите с мене.

ХАДЖИЕВ. Виж сте забелязали това, очарователна госпожо?

АНГЕЛИЕВА. Ха-ха! Преди малко великолепна, сега очарователна!

ХАДЖИЕВ. А подир малко възхитителна!

АНГЕЛИЕВА. О-о, това е много вече... Наистина, всичко ли у мене ви се харесва?

ХАДЖИЕВ. Всичко, всичко – от петите до главата!

АНГЕЛИЕВА. Та какво толкоз хубаво и елегантно намирате у мене?

ХАДЖИЕВ. Какво ли? Точно не мога да кажа, но чувствам, дълбоко чувствам нещо особено, едно очарование, една прелест... тъй да кажа.

АНГЕЛИЕВА. О, само поет или художник може да каже това!

ХАДЖИЕВ. Да, мила госпожо, и такъв може би щях да бъда, и може би цял народ щеше да се гордее с моето име, но животът... животът... окова моя талант... *(Сочи главата си.)* Тук има въображение... *(Сочи сърцето си.)* Тук има огън...

АНГЕЛИЕВА. Да, има още, това се вижда. Аз ви разбирам добре – животът, оковите на живота... жена, семейство...

ХАДЖИЕВ. О, не ми споменавайте, не ми помрачавайте красивите минути на вашето присъствие тук, когато се чувствам възрожден, когато усещам в гърдите си, тъй да кажа, пламъка на едно въдъхновение... под погледа на вашите очи...

АНГЕЛИЕВА. Само поетически ли огън?

ХАДЖИЕВ. Т.е. как?

АНГЕЛИЕВА. Друг огън – например любовен?

ХАДЖИЕВ. О-о, не смея да кажа.

АНГЕЛИЕВА. Я виж ти срамежливото момче! *(Удря го леко по бузата с едната си ръка.)*

ХАДЖИЕВ *(като хваща и целува ръката ѝ)*. О, тази прекрасна, мила ръчица, как сладко бие!

АНГЕЛИЕВА *(гърпа си ръката)*. А, не...

ХАДЖИЕВ. Ах, извинете, госпожо, аз се поуъллякох въпреки моите принципи от нищо да не се увличам. Нали знаете, нашият предател – сърцето – ни дебне на всяка стъпка.

АНГЕЛИЕВА. Както и да е, но по-после пак ще говорим за предателството на сърцето, а сега да поговорим за нещо по-сериозно... *(Сяда на дивана.)* Елате, седнете до мене. *(Той сяда.)* По-близо, не бойте се. *(Той се приближава.)* Така. Слушайте сега! Помнете ли, пръв път като додох тук у вас?

ХАДЖИЕВ. Как да не помня? То беше решителен ден за мене. Аз дори тогава ви сънувах...

АНГЕЛИЕВА. О-о, нима? Ще ми разправите някой ден този сън. Той трябва да е бил приятен?... Помнете ли, тогава ви загатнах за една малка молба.

ХАДЖИЕВ. Как да не помня? Аз всеки ден чаках с нетърпение да я чуя и изпълня.

АНГЕЛИЕВА. Не бързайте.

ХАДЖИЕВ. Защо? Възможно ли е вий да молите и аз да не изпълня?

АНГЕЛИЕВА. Кой знае? Може би и това е възможно...

ХАДЖИЕВ. За бога, кажете по-скоро, за да се убедите в обратното.

АНГЕЛИЕВА. Добре. Аз имам нужда от пари!

ХАДЖИЕВ. ??

АНГЕЛИЕВА. Да, трябва ми пари... Не вярвате?

ХАДЖИЕВ. Т.е. как? *(Дръпва се малко назад.)*

АНГЕЛИЕВА. Ето на, вий се гърпате вече.

ХАДЖИЕВ. Не... аз... пардон. *(Пак се приближава.)*

АНГЕЛИЕВА. И аз реших на вас да продам моя дял от мината.

ХАДЖИЕВ *(става изведнъж)*. Как?... Какво говорите?... Да се откажете от едно богатство, което днес-утре ви е в ръцете?... Не, това е невъзможно, това е чудовищно!

АНГЕЛИЕВА. Принудена съм.

ХАДЖИЕВ. Да излезете от съдружието... да ни оставите, когато вий сте душата, за мене поне, на цялата работа?

АНГЕЛИЕВА. Няма друг изход... Но седнете да размислим.

ХАДЖИЕВ *(като сяда)*. Защо ви трябва пари?

АНГЕЛИЕВА. По съветите на трима лекари

аз трябва това лято непременно да отида на море, иначе...

ХАДЖИЕВ. Иначе?

АНГЕЛИЕВА. Здравето и животът ми са застрашени.

ХАДЖИЕВ. Нима?

АНГЕЛИЕВА. Да, аз още миналата година трябваше да отида, но нещастие с мъж ми... А тази година пропусна ли – моят катар в гърлото, моят бронхит в гърдите, моят стар плеврит...

ХАДЖИЕВ. О-о!

АНГЕЛИЕВА. Да, да, моето малокръвие... ще се развият, ще ме съкрушат и надали ще дочакам идещата пролет...

ХАДЖИЕВ. Бедната!

АНГЕЛИЕВА. Да-а, и ще си спомняте някога за бедната ваша великолепна госпожа... *(Вади кърпичка и си трие очите.)*

ХАДЖИЕВ. О, не, не! *(Нежно ѝ сваля ръката от очите.)* Не се тревожете... лекарите често...

АНГЕЛИЕВА. Аз сама предчувствам... не зная как да го кажа... като че ли мъж ми ме вика... призракът на смъртта не ме оставя ни за минутка...

ХАДЖИЕВ. О-о, не говорете ужасни работи!

АНГЕЛИЕВА. Да, имате право. *(Весело.)* Как намирате новия ми парфюм? *(Поднася му с едната си ръка кърпата да я помирише, той я притиска с двете си ръце до устата и дълго мирише.)*

ХАДЖИЕВ. Ах... ах... ах... унася... унася!

АНГЕЛИЕВА *(като я оставя в ръката му)*. Нали?

ХАДЖИЕВ. Унася... прелест... ах!

АНГЕЛИЕВА. Е, какво ще ме съветвате да правя?

ХАДЖИЕВ *(като замаян)*. А?... Какво говорих-

ме?... Да, вий трябва да живеете... не ни оставяйте... не ме оставяйте!

АНГЕЛИЕВА. А морето?

ХАДЖИЕВ. За вашето скъпо здраве всички жертви... Всички жертви и живота си дори! *(Пада на колене пред нея.)* Живота... живота... Не ме отблъсквайте... обичайте ме... *(Целува ѝ ръцете.)* А когато извадим златото, тогава цял свят е наш! *(От салона се чува пианото – модерен танц. И двамата се стряскат.)*

АНГЕЛИЕВА. Какво е това?

ХАДЖИЕВ *(като сочи салона)*. Оковите на живота ми.

Ангелиева тръгва към салона, подир нея Хаджиев, като стиска кърпата о гърдите си, после я помисва и я скрива в джоба си.

ЗАВЕСА

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

Салон. Мария влиза бързо откъм трапезарията и разкъсва едно писмо. Чете. Подир нея Хаджиева.

ХАДЖИЕВА. От кого е това писмо?

МАРИЯ. От Борис.

ХАДЖИЕВА. Какво пише?

МАРИЯ. Горкият! Баща му след едномесечно тежко боледуване починал.

ХАДЖИЕВА. Напиши му утре едно кратко... сухо съболезнование и нищо повече.

МАРИЯ. Това ще го натъжи много, той и сега е така нажален. Трябва да е забелязал вече сухостта на прежните ми писма.

ХАДЖИЕВА. Той и трябваше да се досети най-после.

МАРИЯ. Все пак мене ми е жално за Бориса. Аз така го обикнах... кротък, мил, нежен. А този Братанов, не зная защо, не ми се харесва. Уж мене обича, пък на всички прави комплименти, целува ръце...

ХАДЖИЕВА. Такива са светските господа – ти после ще го обикнеш.

МАРИЯ. Понякога ми приказва такива работи, че ме е срам да си ги помисля, а камо ли да ги чуя от мъж.

ХАДЖИЕВА. Ти се прави, че нищо не разбираш.

МАРИЯ. Искал бил да ме превъзпита, да съм се отворила. Пък един лош поглед...

ХАДЖИЕВА. Не обръщай внимание.

МАРИЯ. Река ли му да каже на вас, той се мръщи... била съм от старомодните, не съм била самостоятелна, студена, кокетка и други такива глупости.

ХАДЖИЕВА. Бе той скоро-скоро на колене ще падне пред мене да те иска, нека само инженерът си каже гумата.

МАРИЯ. Не е чудно той това да чака...

ХАДЖИЕВА. О-хо, разбера ли аз това, има да си помислим, господинчо мой, не ще бъдеш само ти... Не е чудно да ти хвърлим парите в лицето и вън!

ПЪРГОВА *(влиза от трапезарията)*. Туйто, оставили сте си гостите сами и тука с часове се разпращате.

МАРИЯ. Ей сега, ей сега. *(Влиза в трапезарията.)*

ХАДЖИЕВА. Излязохме да видим какво станаха... още ги няма... Влакът оттам никога не закъснява...

ПЪРГОВА. Да не останат там да спят?

ХАДЖИЕВА. Тотъо каза, че непременно ще доведе инженера. Нали този чай е зарад него... пък утре той ще си върви.

ПЪРГОВА. Нима тъй скоро?

ХАДЖИЕВА. Че той е от няколко дни тук. Бил в Цариград по друга работа, сетне тука и утре право за Белгия... Тук ли ще останеш?

ПЪРГОВА. Там ми стана горещо, тук е по-хладничко. *(Разглежда мобилите.)* Гледам, промяна в салона.

ХАДЖИЕВА. Някои стари работи заменихме с нови.

ПЪРГОВА. Гарнитурата нова, нали?

ХАДЖИЕВА. Старата се беше досущ изтри-

ла и не приличаше на новите обстоятелства.

ПЪРГОВА. Ами какво стана учителят, пардон, г-н Любенов?

ХАДЖИЕВА. Струва ми се, заминал за провинцията при домашните си – тъй чуваме.

ПЪРГОВА. Нали имаше някакви намерения.

ХАДЖИЕВА. Имаше, но разбрал е сам, види се, че не му е тук мястото.

ПЪРГОВА. Навярно сега някой друг кандигат.

ХАДЖИЕВА. Кандигати много. Но Мичето май не мисли за женитба... Нали знаеш, по-хубаво от моминството няма. Да е жива и здрава, мъж лесно се намира. Ето и г-н Пъргов. *(Пъргов влиза.)* Аз да ида там. *(Хаджиева влиза в трапезарията.)*

ПЪРГОВА. Дали вече пътя на учителя. Купили нова гарнитура... огледалото ново, този килим го нямаше по-рано. *(Отива при пианото.)* Същото пиано.

ПЪРГОВ *(като пали цигара)*. Чудно любопитство.

ПЪРГОВА. Забогатели хората, купуват, разбира се... Мичето искала още да момува, а по-напред се разграха да търсят мъж.

ПЪРГОВ. Всяка коза на свой крак виса.

ПЪРГОВА. Ти пък... ти пък... тебе нищо не те интересува. Не можа и ти да намериш някоя мина... Погледни какво правят хората...

БОЖИДАРОВ *(влиза, като се оглежда)*. Тук човек няма ли? *(Като вижда Пъргови.)* Добър ден... Тук ли е г-н Хаджиев?

ПЪРГОВА. Няма го, но госпожата е тук, тя ей сега ще дойде.

БОЖИДАРОВ. Ще я чакам. *(Вее си със сламената шапка.)* Страшно горещо... Ваша милост не сте от къщата...

ПЪРГОВА. Гости сме... *(Гледа мобилите.)*

БОЖИДАРОВ. Скъпи изглеждат.

ПЪРГОВА. Не са евтини... за богати хора.

БОЖИДАРОВ. Това огледало колко ли струва?

(На себе си.) Пиано, килим, канапета...

ПЪРГОВА *(като сочи влизащата Хаджиева)*.

Ето г-жа Хаджиева.

БОЖИДАРОВ. Добър ден, госпожо, търся г-н Хаджиев.

ХАДЖИЕВА. Той е на мината с един белгийски инженер.

БОЖИДАРОВ. Доге ли инженерът?... Слава богу!

ХАДЖИЕВА. Чакаме ги да се върнат, но той не ще може да ви приеме, понеже има гости. Защо ви е?

БОЖИДАРОВ. Трябва ми по важна работа. Кажете му, че съм го търсил. Утре рано да ме намери... работата е сериозна.

ХАДЖИЕВА. Защо пък той да ви намери? Елате го потърсете, щом ви трябва.

БОЖИДАРОВ. Вие му кажете, че съм го търсил, и той веднага ще ме намери.

ХАДЖИЕВА. Къде?

БОЖИДАРОВ. Той знае.

ХАДЖИЕВА. Но кой сте вие?

БОЖИДАРОВ. Кажете му бай Станчо... Той знае... Сбогом. *(Излиза.)* Непременно... работата е сериозна.

ПЪРГОВА. Кой е този?

ХАДЖИЕВА. Кой го знае. Откак сме отворили мината, що свят се изпровървя тука, какви ли не хора... тогава още не съм виждала.

ПЪРГОВА. Влезе тука, гледам, да е някой от поканените, не е... един такъв никакъв...

ХАДЖИЕВА. От къде на къде поканен?

ПЪРГОВА. Та тъй си мисля и аз. Започна да разглежда мобилите, да разпитва кое колко струва.

ХАДЖИЕВА. Виж го ти простак!... Тотъо да угел да го потърси...

Влизат Соня и Лили от трапезарията. Братанов след тях.

БРАТАНОВ *(на госпожиците)*. Питаме ме защо съм по-щастлив от Париса? Защото аз нямам една златна ябълка, че да се чудя на коя от вас двесте да я дам. Затова пък имам златна табакера и ще ви дам по една цигара. *(Вади табакерата си.)*

ПЪРГОВА. Не изкушавайте, г-н Братанов, младите момичета!

СОНЯ *(като взема цигара)*. Вместо златна ябълка само една цигара?

ЛИЛИ. Наистина много малко... Дайте поне огън!

БРАТАНОВ. О, огън... Колкото обичате, мои богини! *(Драсва кибрит.)*

СОНЯ. Само че купешки, нали?

ЛИЛИ. И не всичките клечки горят.

БРАТАНОВ. Пак недоволни? Тогава... понеже целувките останаха там на масата... ще ви дам още по една дълбока – кажете какво? – по една дълбока въздишка...

Смях.

ХАДЖИЕВА. Където е г-н Братанов, там има смях!

ПЪРГОВА. Той го носи със себе си и върти главите на младите момичета.

БРАТАНОВ. Тук млъквам – имат гумата младите госпожици...

СОНЯ. О-о, пазете се от нашата гума!

БРАТАНОВ. Бягам... бягам! *(На Пъргова.)* Как са вашите грукества, госпожо?

ПЪРГОВА. Ваканция... пълен застои... цял ден вкъщи със сгърнати ръце.

БРАТАНОВ. Имате гумата, г-н Пъргов!

Пъргов махва с ръка.

ПЪРГОВА. Той няма мнение по това!

Отвън се чува шум.

МАРИЯ *(излиза из трапезарията и тича към вратата на коридора)*. Игам!

ХАДЖИЕВА *(изтичва подир нея)*. Игам!

ПЪРГОВА *(изтичва подир нея)*. Игам!

Някои от гостите излизат, някои се струпват на вратата.

ХАДЖИЕВ *(в коридора)*. Мегам-месѝо, мегам-месѝо!

Влизат Хаджиев с гочени грехи, гетри, чанта и бинокъл през рамо на кръст, колониална шапка на глава и алпийски бастун в ръка; след него Хаджиева, Мария и други гости, Ветров, бай Божил с гисаги на рамо.

ХАДЖИЕВ. Анфен... анфен... ето ни!

ХАДЖИЕВА. Къде е инженерът?

ХАДЖИЕВ. Извинете ме пред дамите, каза,

че не съм в състояние, значи – умора, вино, глава... бррр! и отиде в хотела си.

МАРИЯ. Ах, колко ми е жал, че не доде.

ХАДЖИЕВ. Затова пък го поканих утре на обед.

ХАДЖИЕВА. И добре си направил... *(На Мария.)* Иди дигни ненарязаната торта. *(Мария влиза в трапезарията.)*

ХАДЖИЕВ. Но, мегам-месѝо, заповядайте, сегнете... *(Всички сядат освен бай Божил.)* А-а, бай Божиле, гай гисагите тука. *(Поема ги от него и ги туря настрана.)* Това са камъни от всичките галерии... ще ги носи чак в Белгия да им направи погребна анализа. Сегни, бай Божиле, сегни, не се стеснявай... бъди като у дома си. Той откри мината. *(Тихо.)* Лапнахме милионките, а?... *(Тука го по рамото.)* Добро Божил, добро Божил – тъй му вика инженерът.

ПЪРГОВА. Нима той говори български?

ХАДЖИЕВА. Няколко думи само.

ХАДЖИЕВ *(имитира)*. Много малко... малко вода... чекай малко... добро жени... ха-ха-ха... *(Като се усеща.)* Бе аз съм се съвсем забравил, като че ли съм още на мината... Пардон, мегам-месѝо! *(Сваля си шапката, бинокъла, чантата и ги оставя заедно с бастуна в един кът.)*

БРАТАНОВ. С тази шапка изглеждате цял плантатор.

ХАДЖИЕВ. Плантатор бе, плантатор!... Да го вземе дявол! Цял ден мисля на какво приличам и не мога да се сетя. Пуста гума, висци ми на езика, ама ге-ге... Чудесна шапка, гържи хлад... Но кой ще ти се занимава с плантации, докато има златни мини.

ПЪРГОВА. Е, какво каза инженерът за мината?

ХАДЖИЕВ. Щом слязохме от конете, сякаш с носа си подуши златото, че като се провикна он-

зи ми ти човек... мин гор... мин гор... разбирате, златна мина!

ПЪРГОВА. О-о!

ХАДЖИЕВ. Да-га... Че като започна с един ей такъв особен чук да кърти... накърти от всички галерии. След това седнахме, ядохме, пихме... с една дума, опекохме работата!

ХАДЖИЕВА. Значи?

ХАДЖИЕВ. Значи... значи... тръгна тя, отиде тя.

АНГЕЛИЕВА *(като се показва на вратата)*. Добър ден...

ХАДЖИЕВ *(става бързо да я посрещне)*. О, мадам! *(Целува ѝ ръката.)*

АНГЕЛИЕВА. Аз се забавих малко, а виѝ сте вече тук. *(Ръкува се с останалите.)*

ХАДЖИЕВ *(като дига ръка)*. Победа... победа; великоленна госпожо!

АНГЕЛИЕВА. Да?

ХАДЖИЕВ. И в чест на нашата победа искам да ви предложа един тост от все сърце и гуша.

АНГЕЛИЕВА. О, с най-голямо удоволствие бих изпила една чаша с вас.

ХАДЖИЕВ *(подава ѝ ръка)*. Моля, медам... месѝо... алон.

Влиза в трапезарията, подир тях гостите, последни влизат Ветров и Братанов.

БРАТАНОВ. Старият съвсем полудя – от мината ли, от вдовицата ли?

ВЕТРОВ. От двете.

БРАТАНОВ. Какво каза инженерѝт?

ВЕТРОВ. Старият го каза.

БРАТАНОВ. Лугѝ хора не слушам.

ВЕТРОВ. Имаѝ още малко търпение тогава. *(Влизат, остава бай Божиѝ сам.)*

ХАДЖИЕВ *(като се връща)*. А бе, бай Божиѝе, къде остана ти?

БАЙ БОЖИѝ. Мене ми е вече време.

ХАДЖИЕВ. Какво ти време? Не ставай такъв. Ела и тук да му сръбнем, нали хванахме бика за рогата...

БАЙ БОЖИѝ. Право казваш, хванахме го най-после.

ХАДЖИЕВ. Да не мислиш, че ми срамиш масата пред гостите? А-а, ти не ме знаеш какъв човек съм аз!

Преди да влязат, Хаджиева излиза от трапезарията и го задържа.

ХАДЖИЕВА. Кажѝ ми сега, истина ли?

ХАДЖИЕВ. Как да не е истина? Нима ще те лъжа?

ХАДЖИЕВА. Като не доде инженерѝт, аз си помислих кой знае какво е станало и тук тѝй само пред хората...

ХАДЖИЕВ. Хайде де... нищо подобно... По-после ще ти разправя всичко подробно, а сега при гостите...

ХАДЖИЕВА. Кажѝ, кажѝ... цял ден чакам, зарадвай ме.

ХАДЖИЕВ. Какво да ти кажа?... Милиони... милиарди.

ХАДЖИЕВА. Той ли каза?

ХАДЖИЕВ. Той ами, и все на френски... милионс, милиардс!

ХАДЖИЕВА *(като полита към него)*. Ах, боже, какво ми стана... притъмня ми...

ХАДЖИЕВ. Де-де... не глупей такава от някакви си милиони... да ти се смеят хората.

ХАДЖИЕВА. Съвсем ми се взе умът...

ХАДЖИЕВ. Присъствие на духа... ела на себе си, жено!

ХАДЖИЕВА *(като си трие челото)*. Почакай малко.

ХАДЖИЕВ. То и да забогатее човек, лошо.

ХАДЖИЕВА. Мина ми... нищо сега.

ХАДЖИЕВ. Слава богу.

От салона влизат Соня и Лили.

ХАДЖИЕВ. А вий, госпожици, къде?

ХАДЖИЕВА. Те пиха вече чай, вий като закъсняхте.

ХАДЖИЕВ. Тогава малко вино?

СОНЯ. О, благодарим... ний отиваме на пианото.

ХАДЖИЕВ. С удоволствие ще послушаме. *(Влиза в трапезарията с Хаджиева.)*

СОНЯ. Благодаря им за виното. Това ми било милионери.

ЛИЛИ. Чакай де, още не са.

СОНЯ. Кога щат да бъдат.

ЛИЛИ. Жалко, че инженерът не доде да го видим. Както го хвалеше Мичето...

СОНЯ. Кой го знае и той какъв е. За Мичето всички са нещо... представи си милионерка с такъв вкус.

ЛИЛИ. За нея и Братанов е нещо.

СОНЯ. Глупец – иска да бъде духовит, не мога да го търпя.

ЛИЛИ. Танцува отлично. С него бих протанцувала докрай света.

Откъм коридора влизат Братанов и Ветров.

БРАТАНОВ. Струва ми се, че нищо не ще излезе.

ВЕТРОВ. Почакай... почакай... още малко търпение, и ще видиш.

БРАТАНОВ. Ще видим, но ни стотинка повече.

ВЕТРОВ. Как може тъй?... Можем ли да не му дадем нещо повече от разноските? Да го предразположим в наша полза.

БРАТАНОВ. Какво ще му дадете вие в сравнение с това, което той ще получи от компанията, ако всичко излезе така, както ний очакваме.

ВЕТРОВ. Ти тези хора не ги знаеш – те са навикнали да гърпат от всички страни, стотинка не пропускат. После, веднъж сме дошли долука, трябва да отидем докрай... да не ни е мъчно.

БРАТАНОВ. Но ако не излезе нищо?

ВЕТРОВ. Здраве! Ще търсим друга компания.

БРАТАНОВ. А че оногова стария *(сочи трапезарията)* ще доведете го просияшка тояга.

ВЕТРОВ. Не е миньор този, комуто и ризата от гърба не продават. Вяра, вяра, млади човече, и желязна воля, докато постигнеш, не, докато сграбчиш за врата целта си... Видиш ли ме, всичко съм заровил в тази мина, най-после и себе си ще зароя, но ще догат други след мене и те може би ще бъдат щастливците...

БРАТАНОВ. Да те изровят...

ВЕТРОВ. Не се смей... Тъй стават големите работи на света, за тях трябва вяра и надежда, а

това е най-доброто у Хаджиев – въпреки всички клюки и приказки наоколо той стои богро с вярата си и чака.

БРАТАНОВ. Но защо приказваме напразно – разбрах, не може да се говори святно с миньор и комарджия.

ВЕТРОВ. Ха, сега каза една права дума – тия два занаята си приличат като две близачета: колкото повече губиш, толкова по-се увличаш – няма стига!... Но както и да е, дай пари за инженера.

БРАТАНОВ. Не... нямам.

ВЕТРОВ. Ти ме знаеш каква съм лепка, няма да те оставя на мира, докато не дадеш, дай ги поне с време.

БРАТАНОВ *(като се приближава до госпожиците)*. Да потанцуваме ли?

ЛИЛИ. О, с удоволствие... Свири, Соня.

Соня свири, Братанов и Лили се хващат да танцуват. Ветров ги гледа.

МАРИЯ *(влиза бързо)*. Пст... моля тишина. Тамко ще гържи реч.

СОНЯ. Реч ли? *(Престава да свири и с Лили изтичват към вратата на трапезарията. Мария тръгва подир тях, но Братанов я спира.)*

МАРИЯ. Аз съм ви съргута... Защо не отидохте на мината?

ХАДЖИЕВ *(в трапезарията)*. Мегам-месю, в този тържествен момент аз дигам чашата... *(Всрещу шума не се чува.)*

БРАТАНОВ. Какво да правя без вас всред онези чукари?... Вий сте моята малка златна мина... избор на любов и щастие... *(Като вижда Ветров,*

който се приближава към тях.) Добре... добре... върви слушай речта...

Ветров отива към вратата на трапезарията.

МАРИЯ. Това съм чувала много пъти.

БРАТАНОВ. Безумно влюбеният шепне безброй пъти едно и също, докато непреклонната хубавица му отвори сърцето си.

МАРИЯ. Вие знаете кой пази пътя за моето сърце.

БРАТАНОВ. Ах, пак същото!

МАРИЯ. Защо и аз да не казвам безброй пъти едно и също?

БРАТАНОВ. Кажете ми поне обичате ли ме?

МАРИЯ. Когато ми позволят. *(Избягва към вратата.)*

БРАТАНОВ. Хай, дявол момиче! Толкова пари и нищо. Жена и мина! *(Търси си яката.)*

ХАДЖИЕВ. Пия за България... за благо на България... Ура!...

Соня, Лили и Мария се връщат в салона при пианото.

БРАТАНОВ. Чухте ли речта?

СОНЯ. Да.

ЛИЛИ. Един хубав тост.

Влизат Ветров и Пъргов.

БРАТАНОВ. Интересно е да се знае какво е мислила всяка от вас в това време.

ПЪРГОВ *(на Ветров)*. Такава мина – разбирам. Наистина, голямо щастие.

ВЕТРОВ. Но знаете ли колко пари досега, колко работа?... Остави му вече главоболията и разперишите.

ПЪРГОВ. О, вярвам... вярвам.

ВЕТРОВ. И всичко това още не е свършено. Ха, доде ли веднъж компанията, тогава вече ще си отсърхнем и ще се видим накъде сме.

Влизат Ангелиева и Хаджиев.

АНГЕЛИЕВА. Да, всичко това, което ми казахте, е прекрасно. *(Като се оглежда и по-ниско.)* Ах, га, исках да ви попитам, утре ще мога ли да получа останалото?

ХАДЖИЕВ. Надявам се... Кога ще заминете?

АНГЕЛИЕВА. Другиден.

ХАДЖИЕВ. Тогаз непременно... Преди да заминете, ще се видим.

АНГЕЛИЕВА. Бездруго. *(Високо.)* Да... всичко това е много утешително... Нали, г-н Пъргов? Вий как мислите? *(Говори с Пъргов.)*

Госпожиците и Братанов се смеят.

СОНЯ. Ах, г-н Братанов, какъв сте!

ЛИЛИ. Запушвам си ушите и няма да ви слушам.

ХАДЖИЕВ *(на Ветров)*. Е, как е?... Говори ли му?

ВЕТРОВ. Говорих... наред.

ХАДЖИЕВ. Много ми трябва и за инженера, и за полици... гледай повечко... още днес. Не ми иде аз да му искам.

АНГЕЛИЕВА *(към младите)*. Младите защо се смеят тъй, а? *(Отива при тях.)*

ПЪРГОВ *(на Хаджиев)*. Е, г-н Хаджиев, като свършите с мината благополучно, ще дога да ви кажа една работа, да я заловим заедно. Малко, много малко капитал трябва.

Влизат Пъргов и бай Божил.

ХАДЖИЕВ. А бе вий сте чудни хора! Каква похубава работа от тази... от земята сухо злато да вадиш?

ПЪРГОВ. Вярно. Но само вий имате мина.

ХАДЖИЕВ. Искаш ли да работиш, ела при мене и не бой се.

ПЪРГОВА. Какво? Какво?

ХАДЖИЕВ. Мъж ви, госпожо, ще бъде един от големите директори на моята мина... И знаете ли колко ще получава?

ПЪРГОВА. Хайде де... че това чиновничество вече не се търпи.

ХАДЖИЕВ. Почакайте малко... още малко търпение. *(Отива при Ангелиева, която оставя младите.)*

ПЪРГОВА *(на мъжа си)*. Ела... *(Вика с ръка бай Божил.)* Той продава разни периметри.

БАЙ БОЖИЛ *(като бърка във вътрешния джоб)*. Имам за въглища... за бакър... за олово и сребро. Всичките са добри, чужденците ги харесват, но засега не се решават... казват, още неспокойно у нас.

ПЪРГОВ. Защо ми са периметри?

ПЪРГОВА. Не ставай такъв... човекът продава... ето случай за някоя мина.

БАЙ БОЖИЛ. Имам и азбест... По кило да вадиш, пак ти стига, като сапун се харчи... За наши

българи по-евтино, че малко зор за пари. Иначе милиони че изкарам: чужденците, кога да е, пак че гойдат.

ПЪРГОВ. Друг път, друг път.

БАЙ БОЖИЛ. Твое знание.

ХАДЖИЕВ. Но, медам-месю, защо не седнем... Заповядайте, седнете. *(Всички сядат освен младите около пианото.)* Тъй, да поотгъхнем малко, че днес цял ден на крака... Дръж, бай Божилю. *(Подава му цигара.)* Добро Божилю а, добро Божилю... ха-ха-ха... Пипнахме ние бика за рогата, а?

Влиза Хаджиева.

БАЙ БОЖИЛ *(като става да запали от неговата)*. Тя се казва... *(Пали.)*

ХАДЖИЕВ. Бе тук кибрит няма ли?

ХАДЖИЕВА. Как да няма? *(Връща се в трапезарията, донася и го оставя на масичката за цигари.)*

АНГЕЛИЕВА. Е, нагостихте ли добре инженер-ра?... За това нищо не ни казахте.

ХАДЖИЕВ. Угощението ли? Ах, то бе чудесно! Като обиколихме галериите, а те не са близко една до друга, пък и госта на стръмно, слязохме при избора под сянката. Там вече постлана черга, наоколо шарени възглавници... селски...

ВЕТРОВ. Очите му отидоха в тия възглавници.

ХАДЖИЕВ. Насядахме ний и започнахме със сливовица, разбира се, ама студена като лег... и разни закуски оттука, после едно балканско яре, прегърбило се на кола... и червено вино... и най-после една извита селска баница и толкоз, че яде тоз ми ти синковец... Селско, народно искам, казва, не ща градско... ушите му плющяха...

ВЕТРОВ. Ама и згравата си пийна.

ХАДЖИЕВ. Как да не пие човекът? Онова ми ти вино – искри, искри... Че Бойчо като наду кавала си... един от нашите работници чудно свири на кавал... като заизвива едно жално, жално... как да не пиеш?... Че като зина дядо поп... Забравих да ви кажа, с нас бяха кметът, дядо поп и някои по-стари селяни от селото... та запя своите си хайдушки песни за гора зелена и вода студена... ех, мамоо!... душите ни разтърси... Пък един глас, чак горе в скалите ечи... Страшен поп, ви казвам, един едър, едни гърди, цялото село събра... „Скоро гайдата *(скача от стола си)*, викнах аз, гайдата!“ Че като я наду дядо Райчо, че като писна... като се изви онуй хоро по моравата... туй моме, булки, ергени, нали се случи празник, като скочихме и ний с него! Картина, картина ви казвам!

АНГЕЛИЕВА. Наистина, цяла картина.

ХАДЖИЕВ. Човекът остана просто поразен... Обичам, казва, вашия честен и трудолюбив народ!

ВЕТРОВ. Да-а.

ХАДЖИЕВ. Викам си на ума – ге, ге!

АНГЕЛИЕВА. Е, мо...

ХАДЖИЕВ. Обикнах, каза, вашата България.

ПЪРГОВ. Той сигурно ще грасне тук-таме за нас нещичко.

ХАДЖИЕВ. О-о, бъди сигур... Не нещичко, ами коджамити статии... Гледам го, всичко да види, всичко да разбере... Любопитства човекът... Но най-много му хареса носията.

ХАДЖИЕВА. Това вече на всички чужденци...

ХАДЖИЕВ. Онези булки и моме като се пременили, нагиздили, очите му все в тях.

АНГЕЛИЕВА. Трябваше да му подарите някой хубав костюм.

българи по-евтино, че малко зор за пари. Иначе милиони че изкарам: чужденците, кога да е, пак че гойдат.

ПЪРГОВ. Друг път, друг път.

БАЙ БОЖИЛ. Твое знание.

ХАДЖИЕВ. Но, медам-месю, защо не седнем... Заповядайте, седнете. *(Всички сядат освен младите около пианото.)* Тъй, да поотгъхнем малко, че днес цял ден на крака... Дръж, бай Божице. *(Подава му цигара.)* Добро Божил а, добро Божил... ха-ха-ха... Пипнахме ние бука за рогата, а?

Влиза Хаджиева.

БАЙ БОЖИЛ *(като става да запали от неговата)*. Тя се казва... *(Пали.)*

ХАДЖИЕВ. Бе тук кибрит няма ли?

ХАДЖИЕВА. Как да няма? *(Връща се в трапезарията, донася и го оставя на масичката за цигари.)*

АНГЕЛИЕВА. Е, нагостихте ли добре инженер-ра?... За това нищо не ни казахте.

ХАДЖИЕВ. Угощението ли? Ах, то бе чудесно! Като обиколихме галериите, а те не са близко една до друга, пък и госта на стръмно, слязохме при извора под сянката. Там вече постлана черга, наоколо шарени възглавници... селски...

ВЕТРОВ. Очите му отидоха в тия възглавници.

ХАДЖИЕВ. Насядахме ний и започнахме със сливовица, разбира се, ама студена като лег... и разни закуски оттука, после едно балканско яре, прегърбило се на кола... и червено вино... и най-последно една извита селска баница и толкоз, че яде тоз ми ти синковец... Селско, народно искам, казва, не ца градско... ушите му плюяха...

ВЕТРОВ. Ама и згравата си пийна.

ХАДЖИЕВ. Как да не пие човекът? Онова ми ти вино – искри, искри... Че Бойчо като нагу кавала си... един от нашите работници чудно свири на кавал... като заизвива едно жално, жално... как да не пиеш?... Че като зина дядо поп... Забравих да ви кажа, с нас бяха кметът, дядо поп и някои по-стари селяни от селото... та запя своите си хайдушки песни за гора зелена и вода студена... ех, мамоо!... душите ни разтърси... Пък един глас, чак горе в скалите ечи... Страшен поп, ви казвам, един егър, едни гърди, цялото село събра... „Скоро гайдата *(скача от стола си)*, викнах аз, гайдата!“ Че като я нагу дядо Райчо, че като писна... като се изви онуй хоро по моравата... туй моме, булки, ергени, нали се случи празник, като скочихме и ний с него! Картина, картина ви казвам!

АНГЕЛИЕВА. Наистина, цяла картина.

ХАДЖИЕВ. Човекът остана просто поразен... Обичам, казва, вашия честен и трудолюбив народ!

ВЕТРОВ. Да-а.

ХАДЖИЕВ. Викам си на ума – ге, ге!

АНГЕЛИЕВА. Е, то...

ХАДЖИЕВ. Обикнах, каза, вашата България.

ПЪРГОВ. Той сигурно ще драсне тук-таме за нас нещичко.

ХАДЖИЕВ. О-о, бъди сигур... Не нещичко, ами коджамити статии... Гледам го, всичко да види, всичко да разбере... Любопитства човекът... Но най-много му хареса носията.

ХАДЖИЕВА. Това вече на всички чужденци...

ХАДЖИЕВ. Онези булки и моме като се пременили, нагиздили, очите му все в тях.

АНГЕЛИЕВА. Трябваше да му подарите някой хубав костюм.

ХАДЖИЕВ. Купих му няколко престилки и възглавници, да си носи за спомен... да видят какво знае нашият народ... Бе той веднъж да свърши работа, аз цял ще го отрупам със сукмани.

ВЕТРОВ. Такива хора не бива да ги изпускаме. Тук ще се обади един, там – други... имаме нужда от тях... особено сега.

ПЪРГОВ. Разбира се.

ХАДЖИЕВ. Затуи гледах да му се отсрамим, както трябва. Там го гостихме, тук го гощавахме... развеждахме го из града – туи музеи, паметници, градини...

МАРИЯ. Тамко, Банкя забравихме.

ХАДЖИЕВ. И там ще го заведем, като годе втори път.

ПЪРГОВА. Значи, той пак ще дойде?

ХАДЖИЕВА. Разбира се.

ХАДЖИЕВ. Като започнем работата с компанията, той може и тук да се пресели да живее... Хареса му много нашата столица... изглед, въздух, вода... само телефоните ни куцали... ха-ха...

ПЪРГОВА. Ех, то не може да бъде всичко в рег, я.

БРАТАНОВ. Ами за улиците не става ли дума?

ХАДЖИЕВ. Виж, за тях нямам лице да го попитам.

СОНЯ. Женен ли е?

МАРИЯ. Има и деца.

ХАДЖИЕВА. Ах, забравих да ти кажа – един годе да те търси.

ХАДЖИЕВ. Кой?

ХАДЖИЕВА. Забравих му името... той се казва... едно тъй...

ПЪРГОВА. Един къс, дебел...

ХАДЖИЕВ. Къси, дебели по света, колкото щеш.

ХАДЖИЕВА. С папка...

ПЪРГОВА. И със сламена шапка...

ХАДЖИЕВ. С папки и сламени шапки – милион...

ВЕТРОВ. Бай Станчо ще да е.

ХАДЖИЕВ. Ха, бай Станчо ли?

ХАДЖИЕВА. Каза утре да отидеш да го намериш, че работата била сериозна.

ХАДЖИЕВ. Аз да ида да го намеря! О-хо, приятелю горски, ний вече другояче приказваме сега. Сега той да ми годе мене, да го видя аз. И десет хиляди бай Станчовци не могат ме уплаши вече. Ха, гледай го ти него... мушморок!

ХАДЖИЕВА. И какъв още!

ХАДЖИЕВ. Но медам-месйо!... Ах, извинете, откато съм с инженера, все френски ми в устата.

ПЪРГОВА. Вуй добре се разбирате с него?

ХАДЖИЕВ. О, много добре... кое с френски, кое с влашки... френски и влашки са тъй... (Трие си показалците.) Той, сиромашът, бъкел не знае влашки, но все поразбирва нещичко. Та на думата си... той ще извести на чуждия свят за нашата мина.

ВЕТРОВ. Трябва да знаете, че досега по-известните златни мини са на изчерпване, златото от ден на ден намалява.

ПЪРГОВА. И аз четох нещо такова във вестниците.

ХАДЖИЕВ. Представете си сега какъв шум ще повдигне нашата мина, то ще се пише и говори, ще рукнат тука чужденци да гледат, изучават, отиде тя... Ето какво голямо политическо... политическо значение има мината за България... Пък финансовата страна... остави я ти нея!

ПЪРГОВА. Разбира се, разбира се.

ХАДЖИЕВ. Думи не ми идват да я опиша... какво си приказваме ний? То грамадно богатство, невиджано и нечувано досега.

БАЙ БОЖИЛ. Сега вече нова черква в нашето село.

ХАДЖИЕВ. Бе каква ти черква – чудеса ще направим ний.

ПЪРГОВА. Ами левът... нашият лев?

ХАДЖИЕВ. Ще скочи, та ще налага всичките чужди валути.

ПЪРГОВА. Аз бих полудяла.

ХАДЖИЕВ. Питате ли ме мене... питате ли? От одеве все нещо тук в главата върти... върти...

ХАДЖИЕВА *(като се приближава бързо)*. Тотъ, какво ти е?

ХАДЖИЕВ. Нищо... малко таквоз, от виното и от жегата...

ХАДЖИЕВА. Ти си уморен... посегни.

ХАДЖИЕВ. Я гледай... аз съм бил станал. *(Сяга.)* И като си помисля, туй грамадно богатство само с честен труг... с пот на челото... никакви гържавни гоставки, постройки, С.Г.О.П и не зная какво си още... Ах, дявол да го вземе... милиони... милиарди... златни гворци! *(Унася се във внезапна къса дрямка. Всички се струпали наоколо му, сепва се със силен вик.)* Бай Станчо!

ХАДЖИЕВА. Тотъ... какво ти е?...

ЗАВЕСА

ДЕЙСТВИЕ ЧЕТВЪРТО

В кабинета. Вратата на салона запечатана с голям червен печат. На етажерката същите камъни, колониалната шапка на Хаджиев. Хаджиева седи на стол замислена, с ръце между коленете. Мария на бюрото чете книгата на Любенов.

ХАДЖИЕВА. В последното си писмо писа, че скоро щял да доде, а още го няма.

МАРИЯ. Трябва да си има много работа.

ХАДЖИЕВА. Да беше му писала, а?

МАРИЯ. Пак ли това?

ХАДЖИЕВА. Но той те обича.

МАРИЯ. Боже мой, разберете най-после, сега вече не мога да му пиша така, както вий искате.

ХАДЖИЕВА. Той нищо не знае, той дори не подозира, че сме искали да му откажем.

МАРИЯ. Аз нали зная – това стига.

ХАДЖИЕВА. Ех, пък толкоз вече! Той само да узнае, веднага ще доде.

МАРИЯ. За да плаща нашите глупости ли?

ХАДЖИЕВА. Да ни помогне само. О, той ще го направи зараг тебе... той е добър.

МАРИЯ. Сега ви е добър... добре, че го оценихте най-после... Но ний не заслужаваме неговата помощ.

ХАДЖИЕВА. Не се сърди само, не се сърди.

МАРИЯ. Ах, защо ли ви послушах?... Всичко другояче щеше да бъде.

ХАДЖИЕВА. Но ние за твое добро, гъще.

МАРИЯ. Добро?... По-добре да не говорим, защото да се огорчаваме, когато нашето положение и тъй е...

ХАДЖИЕВА. Ох, не ми напомняй... Когато си помисля само какво за нас говорят хората, просто обезумявам.

ПЪРГОВА (*бързо влиза*). Ах... Нонке... Нонке... Какво става у вас? (*Прегръща Хаджиева, прегръща Мария.*)

ХАДЖИЕВА (*с кърпа на очи*). Ето какво става! (*Сочи запечатаната врата.*) Ще продават вече.

ПЪРГОВА. Боже мой, значи, истина било това!... Чувах по-напред да се приказва такова нещо, но не повярвах... пък и ти нищо не ми каза... После, тия дни имало във вестниците... Аз, заета със заседания, мисля си да годя ли, да не годя ли... знаеш, тъй... най-после днес си казах, ще уда — приятно, неприятно...

ХАДЖИЕВА. О, не, не... напротив... добре, че е годе... всички ни оставиха.

ПЪРГОВА. Но как стана всичко това?

ХАДЖИЕВА. Как стана?... Много просто... мината... Ах, тази проклета мина... да ѝ опустее златото! (*Плаче.*)

МАРИЯ. Стига, мамо.

ПЪРГОВА. На плачи, Нонке... недей...

ХАДЖИЕВА. Плача, плача... ден и нощ плача... сън не ме хваща... Само призори ще се унеса малко и забравя, но като се събудя, още по-лошо. И защо ли се будя, защо не си заспя навеки... та да свърши веднъж.

ПЪРГОВА. А-а, недей готолкоз, не се отчайвай така... Най-после, станало, каквото станало, все ще се намери някоя леснина — не е смърт, да не може да се поправи.

ХАДЖИЕВА. Хубаво ми приказваш за утеха,

но твоите думи не ме утешават. Защо, защо стана всичко това, защо се увлякохме в тази дяволска мина? Тя най-напред ни взе ума, а после ни изеде.

ПЪРГОВА. Нали уж компанията?

ХАДЖИЕВА. Ох, сестро, всичките ни надежди бяха в нея.

МАРИЯ. И тя отказа.

ПЪРГОВА. Нима?

ХАДЖИЕВА. Чакахме известие — ха днес, ха утре. Душата ни излезе. Тотъо цял се стопи. Но все с надежда... най-после писмо...

ПЪРГОВА. И?

МАРИЯ. Мината не била съвсем безнадеждна... но трябвало още много да се работи... за в бъдеще компанията щяла да я има предвид.

ХАДЖИЕВА. С други думи, отказ. Като чух това, сестро, нещо ей тука ме пресече. Тотъо ед-ващо не полудя...

ПЪРГОВА. Какъв удар за него!

ХАДЖИЕВА. Като от гръм поразен — ни чува, ни приказва... не спи, не яде, само като дете плаче... погледне ни, и заплаче.

ПЪРГОВА. Горкият!

ХАДЖИЕВА. Викахме доктори... нерви, санаториум в странство... Къде ти, счупена пара няма... Човекът отива, лудее пред очите ни... цял ужас, сестро!

ПЪРГОВА. Гледай, гледай...

МАРИЯ. И пак г-н Ветров, ти казваше такъв-онакъв, но той да не беше...

ХАДЖИЕВА. Наистина, той ни увлече в тази каша, но благодарение пак на него Тотъо се съвзе... кое с приказки, кое с нови надежди... така по цели дни, човекът годе на себе си...

ПЪРГОВА. И по-добре ли е сега?

ХАДЖИЕВА. Слава богу, нищо му няма... Сега само философства, както си го знаеши... Сега и си мисля, на всички тия беди отгоре, ако беше ни сполетяло и това чудо, какво ли щяхме да правим?

ПЪРГОВА. Здравето, сестро, здравето, оттам напътък всичко е лесно.

ХАДЖИЕВА. Ох, лесно, казваш, но като си помисля какво ще стане... цяла изтръпвам... На, Мицето и той... претръпнаха ли, какво ли?... Сякаш им е все едно... аз не мога и не мога...

МАРИЯ. Кажу веднъж – каквото ще да става и туйто...

ХАДЖИЕВА. Ох, за тебе всичко е лесно, че не знаеш как се е пестило и как се е събирало парче по парче.

ПЪРГОВА. Ами инженерът?

ХАДЖИЕВА. Господ да го порази инженера!... Хранихме го, поухме го и чест му направихме, и пари му дадохме, а той кой знае там какво е приказвал, маската, тук звездите от небето ни сваляше.

ПЪРГОВА. И сега?

ХАДЖИЕВА. Сега... златото си стои там, в земята, тя погълна и нашето – всичко, каквото бяхме си спестили през цял живот.

ПЪРГОВА. Нима?

ХАДЖИЕВА. Тъкмо бяхме решили да си струпаме една къщица, изскочи мината и дай, сестро, няма край... С нашите пари заровихме и чужди, сега хората си искат парите, а няма откъде и ще продават, каквото намерят.

ПЪРГОВА. Боже, боже!

ХАДЖИЕВА. Тотьо, като беше се унесъл, щеше да прави дворец със златни ключалки, а сега на,

тез... простите червени печати. Ах, каква глупост, каква глупост! С всичкия си ум се заловихме злато да копаем и станяхме за присмех на цял свят.

МАРИЯ. Никои не ни е крил.

ХАДЖИЕВА. И затова ме е най-много яд... сами се заслепихме. Тотьо, уж умен, предвидлив, като доде един ден, че като ни обсипа с едни милиони... купища злато... ний, жени, ума си изгубихме и чак сега се опомнихме... до шия в дългове.

ПЪРГОВА. И с тази продажба изплаща ли се всичко?

ХАДЖИЕВА. Какво се изплаща? С тази продажба само един ни гони... онзи дебелият, късият с папката... помниш, тогава на чая... един проклет лухвар.

ПЪРГОВА. Лухвар ли?

ХАДЖИЕВА. Той после още веднъж угва, но Тотьо го нахока и изпъди.

МАРИЯ. Това татко не биваше да прави.

ХАДЖИЕВА. Разбира се. Че като се разсърди онзи ми ти човек, щом доде отказът на компанията, веднага с един пристап описа мобилите. Аз, казва той, нямам доверие в тези хора, искам да се запечатат трапезарията и салонът, докато си платят дълга или се продават вещите.

ПЪРГОВА. Виж ти, проклетник!

ХАДЖИЕВА. Ами. Бре молби, бре унижения, нищо не помогна – непреклонен. И представи си, сега няма къде да ядем, няма къде да си посрещнем гостите.

МАРИЯ. И кой ли ни угва сега?

ХАДЖИЕВА. Е, като паднахме, всички бягат от нас. А по-рано... вечери, чайове... мало и голямо се изпровървя тука... А сега с една малка пенсия как ще живееш, как ще плащаш?

МАРИЯ. Аз ще стана учителка, ще работя и ще помагам на татка.

ХАДЖИЕВА. Ах, мой, умникът, не заслужава това.

МАРИЯ. Не само той... и ний сме криви. А аз на себе си никога няма да простя, че се победох по чужд ум... Най ми е жално за пианото.

ХАДЖИЕВА *(на Пъргова)*. Тя го има още от малка.

МАРИЯ. Но какво? Нали е да изкупваме греховете си... *(Излиза.)*

ХАДЖИЕВА. И тя плаче. Каквото ѝ бяхме приготвили, отиде. Ще я оставим на улицата, горката.

ПЪРГОВА. А Братанов?

ХАДЖИЕВА. Той пръв избяга... Какво искаш? Парите при пари отиват. Ох, няма как да се обърне работата, че аз нему да му покажа.

ХАДЖИЕВ *(влиза, мълчаливо подава ръка на Пъргова, сваля си шапката, трие си потта от челото)*.

ХАДЖИЕВА. Какво?

ХАДЖИЕВ *(с въздишка)*. Нищо... отникъде ни пара... Отгоре ми се смеят в очите – за златната ли мина трябват пари?... Глупци!

ХАДЖИЕВА. Никаква надежда?

ХАДЖИЕВ. Никаква.

ХАДЖИЕВА. Значи, ще продават... *(Тихо плаче.)*

ХАДЖИЕВ *(на Пъргова)*. Катастрофа, госпожо, катастрофа!... *(С ръка повдига главата на Хаджиева.)* Не плачи... не плачи... сега е времето на катастрофи... богатства пропаднаха, царства пропаднаха...

ХАДЖИЕВА. Да, но за тях четем само по вестниците, а нашето?

ХАДЖИЕВ. Е, и с нашето полека-лека ще свикнем. Всичко е навикът. Свикнеш ли веднъж, свършено е. Наистина, страшно нещо е да ти оголят къщата за дълг, но свикнеш ли с тази мисъл, нищо. Напротив, ще ти се види нещо обикновено – имаш дълг, плащай, господинчо! А-а, нямаш пари? Дај да видим какво има за продан! Мислиш ли така, ти си вече наполовина философ.

ХАДЖИЕВА. И с твоята философия ще тръгнем голи и боси по улицата.

ХАДЖИЕВ. Не бой се, имало е и такива философи.

ПЪРГОВА. О, малко по-далеч от такава философия.

ХАДЖИЕВ. Дошло е, няма как, щеш, не щеш. Както бяхме свикнали с богатството, още преди да го имаме, и си живеехме със златни мечти и надежди...

ХАДЖИЕВА. Празни надежди.

ХАДЖИЕВ. Да, сега вече може да се каже така, но преди?

ХАДЖИЕВА. Умните хора живеят с ум, а не с надежди.

ХАДЖИЕВ. Ум – колкото щеш... но без надежда... например аз...

ХАДЖИЕВА. Само с твоя ум не ми се хвали вече.

ХАДЖИЕВ *(на Пъргова)*. Тя просто не мисли какво говори... *(На Хаджиева.)* Не знаеш ли ти, че човек без надежда е жив труп, гледа, мърда, но не живее човешки, не мисли... И в тези наши нещастия, ако у мене от време на време не блясваше една надеждица, че все пак, кога да е, оттам ще изскочи някое и друго милионче...

ХАДЖИЕВА. Е, глупости вече не мога да слушам.

ХАДЖИЕВ. Знаеш какво бих направил? С един остър нож... кръц-кръц гърлото...

ПЪРГОВА. О-о, не думайте...

ХАДЖИЕВА. Боже мой, с глупав мъж накъде?

ХАДЖИЕВ. Глупав?... Да нямаше тука ум, да нямаше вяра и надежда, тогава щеше да останеш с гъщеря си на улицата и да се чудиш какво да правиш... А-а, в първия момент то беше решено и свършено, но надеждицата...

ХАДЖИЕВА. Я да те питам аз тебе, като имаш не една, а толкоз много надежди, като вярваш толкоз в приказките на онзи ветрогонец, какво направи, къде ти е златото, къде ти са милионите?

ХАДЖИЕВ. Жена и пак жена, ти със своя малък ум не можеш да се издигнеш и да погледнеш понадалече.

ХАДЖИЕВА. Не ми трябва да гледам надалече, аз гледам тук отпреде си и виждам червените печати. Ах, изядоха ни главите мечти и надежди!

ХАДЖИЕВ (на Пъргова). Човек не може с нея сериозно да говори... Тя е така потресена от всичко това, че е изгубила всяко присъствие на духа и хладнокръвие.

ХАДЖИЕВА. Какво хладнокръвие бре, когато ей сега ще годат да продават?

ХАДЖИЕВ. Тя пак своето... Аз решително се отказвам да говоря с нея.

ХАДЖИЕВА. Та след всичко станало имаш ли лице да говориш и да се оправдаваш?

ХАДЖИЕВ. Така ли, така ли мислиш?

ПЪРГОВА. Оставете... оставете... Защо напразно само гуми. Те нищо няма да помогнат.

ХАДЖИЕВ. На... кажи ѝ, но разбира ли ти тя? Като не може да излезе на глава с ум, започва да се кара.

ХАДЖИЕВА. Такава съм... Не мога да бъда като твоята великолепна госпожа... любезна... усмихната...

ХАДЖИЕВ. Ах, остави я, по дяволите!

ХАДЖИЕВА. Сега я пращаш по дяволите, а доскоро не можеше да ѝ намериш място вкъщи. То едно внимание... великолепна... очарователна... сякаш мед от устата му. Не би жена, не би чудо!

ХАДЖИЕВ. Та няма ли да млъкнеш?

ХАДЖИЕВА. А-ха, това те сърди... Разбира се... излезе по-умна жената от тебе. Не си хвърля парите в онази дупка, докато има глупци да търсят за нея злато... Блазе ѝ, сега си се разхожда край морето!

ХАДЖИЕВ. Млък, ти казвам!

ПЪРГОВА (на Хаджиева). Успокой се... защо такива гуми?

ХАДЖИЕВ. Неразбрана жена!... (Разхожда се ядосан, вади кърпа и си трие потта, помирихва я и като вижда, че е кърпата на Ангелиева, с едно гневно движение я разкъсва.)

ХАДЖИЕВА. Неразбрана зер, като му казвам истината в очите... Къде е тя сега да ти помогне, къде ти е министърът, депутатът... На министър било замирисало вкъщи... Сега наистина замира и още как!

ХАДЖИЕВ. Лесно се рита умрял лъв.

ХАДЖИЕВА. Лъв?... Ти - лъв?...

ХАДЖИЕВ. Ритайте, блъскайте, но по-далеко стойте, мой не е умрял... мой е само ранен.

ХАДЖИЕВА. Мари сестро, чуваш ли го какво приказва?

ХАДЖИЕВ. Той ще скочи и виш всички пак в лапите му.

ХАДЖИЕВА. Пак ли милиони... пак ли милиони?

ХАДЖИЕВ. Нищо не се знае...

ХАДЖИЕВА. Ти ще избиеш ли из главата си тези милиони?

ХАДЖИЕВ. Светът е колело.

ХАДЖИЕВА. Или като те заблъскам с тези камъни по твоята чутура неразбрана... *(Хвърля с ярост камъните от етажерката, един по един.)* На ти милиони... на ти милиони!...

ХАДЖИЕВ *(като ѝ хваща ръцете)*. Ти полудя ли?

ХАДЖИЕВА. И ще полудея от твоя ум, това по-добре да го знаеш!

ПЪРГОВА. Боже мой, защо всичко това? *(Мъчи се да ги раздели.)*

ХАДЖИЕВ *(като я оставя)*. Жено, опомни се... присъствие на духа... хладнокръвие!... Не ставай за смях пред хората!

ХАДЖИЕВА. Ти отгавна ни направи за смях! ... *(Като грабва колониалната шапка от етажерката, на Пъргова.)* На, гледай... ей за тази дяволска шапка само... за нея само пръснахме толкоз хилаци... тя му е печалбата: подари му я инженерът... Да бях знаела, сто такива шапки да му купя, че да миряса! *(Гневно я захвърля на пода.)*

ХАДЖИЕВ *(на Пъргова, с жест към главата)*. Хем наистина, прихванаха я вече...

ВЕТРОВ *(влиза учуден)*. Чукам на вратата, никой не отговаря.

ХАДЖИЕВА. А-е, ето го и другия...

ХАДЖИЕВ. Не се чува от женски гивотци.

ВЕТРОВ. Какво виждам? Ругата... шапката...

на пода... О, познавам добре това, неведнъж ми се е случвало същото въщи... *(Навежда се и събира камъните, на Хаджиев.)* Не, това да не те смуцава, приятелю. *(Хаджиев поема шапката и я оставя на етажерката.)* Тези камъни пак ще потрябват.

ХАДЖИЕВА. Да си чукате главите с тях.

ВЕТРОВ. Така мислеше и жена ми, но господ я вразуми, че отиде с децата при баща си и ме остави на мира да си гледам работата.

ХАДЖИЕВА. Да гоните вятъра.

ВЕТРОВ. Е то, както го вземе човек. Но вярвайте, тя един ден ще се върне.

ПЪРГОВА *(иронично)*. Когато изкопаете златото, нали?

ВЕТРОВ. Естествено.

ХАДЖИЕВ. И по-рано... само да подуши нещо.

ВЕТРОВ. О-о, жените имат нос!

ХАДЖИЕВА. Инженерът... и той подуши златото с носа си.

ХАДЖИЕВ *(жегнат, махва с ръка)*. Ех!

ВЕТРОВ *(на Хаджиев)*. Остави ги, нека се смеят, нека продават, и ризата от гърба ти да продават... дори живи да ни заровят в мината... един ден...

ХАДЖИЕВА *(на Пъргова)*. Боже, боже... луди хора...

ВЕТРОВ. Ех, госпожо, лудост и гений...

МАРИЯ *(бързо влиза, и на Ветров)*. Хвърлете му го в очите, кажете му, че не съм го чела! Ах, боже мой, и тази ли обига трябваше?

ХАДЖИЕВА. Какво?... Какво? *(Грабва писмото от ръцете на Мария.)*

ВЕТРОВ. Братанов ме помоли да го предам на госпожицата.

ХАДЖИЕВ (*чете, приближава се и Хаджиева*). Чакай, тук нещо не разбирам... А, гръм и молния! Подлец!

ВЕТРОВ. Нищо не разбирам.

ХАДЖИЕВА. Боже мой ти господи, в това ни нещастие, той какво намислил.

ХАДЖИЕВ. Това било приятел!... (*На Ветров*). Ти знаеш ли какво пише... знаеш ли какво предложение носиш на гъщеря ми?... (*Изправя се заплашително пред него*.)

ВЕТРОВ. Нищо, нищо не зная... той ми само даде писмото да го предам и ми каза, че е готов да помогне.

ХАДЖИЕВ (*грабва писмото от Хаджиева и го дава на Ветров*). На, чети! Сатаната не би могъл да измисли нещо по-мръсно.

ВЕТРОВ (*като чете*). Отвратително! Бог да ми е свидетел, нищо не знаех. Ако да знаех съдържанието на писмото, никога не бих го донесъл. Това би значило и аз да ви оскърбя. Но аз мислех, приятел... ще помогне в нужда.

ХАДЖИЕВ. Приятел?... Змия в пазвата си съм гържал.

ХАДЖИЕВА. Бедното ми дете и това доживя! (*Отива при Мария, след нея и Пъргова*.)

МАРИЯ (*плачешком, на Хаджиева*). Аз ти казвах, все такива работи ми говореше.

ХАДЖИЕВА. Кои го е знаел, че е такъв човек.

МАРИЯ. От първия ден още го познах.

ПЪРГОВА. И как го търпяхте да ви влиза вкъщи?

ХАДЖИЕВ (*на Ветров*). Не, това не се търпи. Кажи му... ний може всичко да сме изгубили, но честта ни остава... разбра ли... честта ни оста-

ва!... И тежко томува, който само помисли да посегне на нашата чест... Не ти, аз, аз ще му кажа и ще му докажа това! Отмъщение, отмъщение! Дайте ми оръжие... гайте ми оръжие! (*Излиза*.)

ВЕТРОВ (*приближава се до Мария*). Госпожице, вярвайте ми, кълна ви се в децата си, аз нищо не знаех... не бих ви донесъл това писмо.

ХАДЖИЕВА. Аз съжалявам, че ви донехте този безсрамник тук, у нас.

ХАДЖИЕВ (*влиза бързо и размахва един готварски нож*). Кръв, кръв иска тази обига!... Де е той? Де е този подлец?

ВЕТРОВ (*като го хваща за ръката*). Успокой се, какво мислиш да правиш?

МАРИЯ И ХАДЖИЕВА (*спускат се към Хаджиев*). Тамко!... Тамко!

ВЕТРОВ. Хладнокръвие!

ХАДЖИЕВ. Няма хладнокръвие!... Кръв... Кръв! Отмъщението ме души, очите ми тъмнеят! Ще го намеря... той не заслужава по-благородно оръжие... с този нож ще го разпоря като жаба! (*Дърпа се*.) Оставете ме, ви казвам, вдън земя ще го намеря, на ако ще да уга и на бесилката!

ЛЮБЕНОВ (*като влиза*). Какво става тук?

ВСИЧКИ (*издават вик на изненада*). А-а!

ХАДЖИЕВ. Ти... ти, старий ми приятелю.

ЛЮБЕНОВ. Да...

ХАДЖИЕВ. Ти идеш сега при нас?... Ела, ела... повдигни, утеши един съкрушен човек.

ЛЮБЕНОВ (*като вижда ножа*). Как, готам ли?... Че да посегнете върху живота си?

ХАДЖИЕВ. О-о, не...

ЛЮБЕНОВ. Слава богу!

ХАДЖИЕВ. Искях да убия един негодник.

ЛЮБЕНОВ. С това негодниците няма да се свършат, а вий невинна жертва за един негодник, оставете го на дяволите!

ХАДЖИЕВ. Право казваш, старий ми приятелю... (*Стиска му ръката.*) Аз винаги съм казвал, ти си умен човек. И само твоята мъдрост може да укроти моя гняв, а както бях пламнал, кой знае какво чудо щях да направя... Но, жено, къде сте? ... Ето нашия стар приятел... (*Ръкуват се.*)

ХАДЖИЕВА. Ти ни залуса с твоите кръсци и не можахме да посрещнем г-н Любенов, както трябва, и да му изкажем нашите най-дълбоки съчувствия.

ЛЮБЕНОВ. Но аз ги получих вече.

ХАДЖИЕВ. Наистина, старий ми приятелю... (*Стиска му ръката.*) Бог да те утеши.

ЛЮБЕНОВ. О, благодаря. Но тук какво става?

ХАДЖИЕВ. Тук ли?... Падаме... падаме от Олимп... сега кротко и смирено лежим в подножието му.

ЛЮБЕНОВ. Инженерът, компанията?

ХАДЖИЕВ. Инженерът годе, яде, ни на наша сметка, обикна България и си отиде, а компанията ни похвали за усърдна работа и нищо повече.

ЛЮБЕНОВ. А мината?

ХАДЖИЕВ. Престана да яде и умря... Ехото на последните удари в галерията сега ще чуем по-дир малко тука.

ЛЮБЕНОВ. Но защо не ми писахте за всичко това?

ХАДЖИЕВА. Как ще ви пишем, когато вий си имахте там свои грижи?

ХАДЖИЕВ. О, за нищо на света не бихме безпокоили приятелите си.

ЛЮБЕНОВ. Очаквах поне от госпожицата... Както и да е, късно научих от вестниците и едва успях да пристигна тука.

ХАДЖИЕВ. Нима само за това?

ЛЮБЕНОВ. Извинете, аз може би съм си позволил много... да се намеся във вашите частни работи... но, вярвайте ме, от най-чисти помисли да помогна на мои близки, между които са протекли най-щастливите часове от живота ми...

ХАДЖИЕВ. О-о!... Не за тебе ли са тия гуми, Миче?

Мария навежда глава.

ЛЮБЕНОВ. И аз си позволих, преди да гойда тука, да уредя въпроса при съдебния пристав.

ХАДЖИЕВ. О, провидение, неуведаеми са твоите пътища!

ЛЮБЕНОВ. Госпожо... (*Подава ключовете от запечатаната стая на Хаджиева.*)

ХАДЖИЕВА. Боже мой, не сънувам ли?... Няма ли да догат?

ЛЮБЕНОВ. Никога.

ХАДЖИЕВ. О, спасение!... И аз съм тръгнал злато да търся в земята, когато то било тъй близко до нас, в сърцата на нашите добри приятели... Сине мой! (*Прегръща го.*) Миче, ела тука... отгабна виждам вашето влечение, деца мои.

ЛЮБЕНОВ. Аз приемам това щастие, но с едно условие... вече никаква мина!

ХАДЖИЕВ. А милионите?

ЛЮБЕНОВ. Тях ще оставим за по-богати, а ний ще се задоволим с това, което имаме и с черен труд и ум ще спечелим.

ХАДЖИЕВ. Прицето! *(Улавя им ръцете да ги съедини.)* Скоро салона... салона отворете!... Долу печатът!... *(Хаджиева строшава печата и отваря салона.)* Ти каза права гума – ум! Да, ум! Увлечеш ли се, изпуснеш ли го за малко, отиде, та се не видя. За тази поука аз платих много, но не съжалявам, защото мъдростта е по-ценна от всички земни богатства... А сега, медам-месйо, в салона!

Както са уловени за ръце, и тримата влизат в отворения салон, подир тях другите.

ВЕТРОВ. От тогова миньор не излезе, ще намеря другуго.

ЗАВЕСА

ГОЛЕМАНОВ

КОМЕДИЯ В ТРИ ДЕЙСТВИЯ

ЛИЦА:

ГОЛЕМАНОВ
ГОЛЕМАНОВА
ВЕНА
ЛЮБОМИР
БАБА ГИЦКА
ГОРИЛКОВ
ИЛИЕВА
КРИВОДРЕНСКИ
ВЛАДИМИРОВ
ЧАВДАРОВ
ДРАГИЕВА
КИРЧЕВ
СИВКОВ
НАДКА
ПЕТРАНОВ
ПЕТРАНОВА
Д-Р ЖИВКОВ
СЛУГА

Действието става в София преди войните.

Сцената и за трите действия представя работния кабинет на Големанов. В дъното врата за салона. Вляво прозорци. Вдясно врати за коридора и трапезарията. Към прозорците писалище, книжа по него, телефон и гр. Отдясно на вратата за салона конзола с бюста на Големанов. Столове и кожени кресла наоколо. По стените картини в златни рамки.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ВЕНА (*пише на писалището*).

ЛЮБОМИР (*влиза от трапезарията, отива при нея*). Любовно ли писмо?

ВЕНА. Ти знаеш, аз не пиша любовни писма, а само получавам и ги късам, след като се посмея с тях.

ЛЮБОМИР. Как всички си приличате!

ВЕНА. Кои?

ЛЮБОМИР. Жените. Виждат всички казвате това, но не любовно писмо, а само една дума, един глупав комплимент ви завъртява ума.

ВЕНА. Ти много знаеш!

ЛЮБОМИР. Е, какво пишеш тогаз?

ВЕНА. Една записка за Надка.

ЛЮБОМИР. Хубаво момиче... един крак!

ВЕНА. Ти само това гледаш, а очите ѝ?

ЛЮБОМИР. Старомодно и сантиментално. За мене хубавият крак струва много повече от всякакви очи, лице и т.н.

ВЕНА. Глупости!

ЛЮБОМИР. Поздравя я от мене. Тези дни не съм я виждал.

ВЕНА. Ела на тениса да я видиш.

ЛЮБОМИР. Нямам време. Пари имаш ли?

ВЕНА. Ни стотинка. Ти вчера имаше много пари.

ЛЮБОМИР. Всичко отиде. Едно дяволско пет...

ВЕНА (*като става*). Пак ли тегли? Така ти се пада... ти няма да се вразумиш... Нали виждаш, като теглиш на пет, все така свършваш.

ЛЮБОМИР. Все се заричам, пък като ми доде, нещо ми казва – опитай, опитай...

ВЕНА. Казва ти тебе!

ЛЮБОМИР. И като че ли не аз, а тя ме тегли... проклетата петорка!

ВЕНА. А като се знаеш какъв си, защо отиде с всичките пари? Половината да беше оставил тук. И аз на тебе се налявах днес за пари.

ЛЮБОМИР. Дай, ако имаш, днес може да ми тръгне и да си извадя загубата.

ВЕНА. Казах ти, нямам ни пара. И мама няма.

ЛЮБОМИР. Това значи баща скъперник.

ВЕНА. Почакай да стане министър.

ЛЮБОМИР. И тогаз нищо добро за нас.

ВЕНА. Син на министър!

ЛЮБОМИР. Празна работа – пак ще ми натяква, че за нищо не ме бива, че нищо не печеля. На, нямам с какво да си купя цигари. Иди му поискай.

ВЕНА. Няма да даде.

СЛУТАТА (*като влиза*). Една депутация.

ВЕНА (*става и взема записката*). Тамко е отпатък... сега ще му кажа.

ЛЮБОМИР. Аз излизам. (*Излиза през вратата на коридора*.)

ВЕНА (*на слугата*). Да влязат. (*Влиза в трапезарията*.)

СЛУТАТА (*от вратата*). Заповядайте, господа! (*Влизат Криводренски и Владимир*.) Г-н Големанов ей сега ще доде. (*Излиза*.)

КРИВОДРЕНСКИ. Тази е новата му къща. Ти тук не си идвал. Виж как се е наредил. Цял палат!

ВЛАДИМИРОВ. Богат човек.

КРИВОДРЕНСКИ. С лопата ги рине... Днес депутат, утре министър...

ВЛАДИМИРОВ. Има да почака! Хората не са си изгубили толкова ума, та моя глупак...

КРИВОДРЕНСКИ. Парите му имат ум и за него. Такъв-онакъв, хората му се смеят, ама той се вре между тях и пак го слушат. Това е парата! Гледай го какъв се е надул там (*сочи бюста*), като жаба.

ВЛАДИМИРОВ. За това го бива, но друго си мисля аз, кмете. Ще ни огрее ли нещо, като сме дошли тук при него?

КРИВОДРЕНСКИ. От кумова срама все ще даде нещо. По-рано, колчем му искахме, все казваше – „Виш го изкарайте, отворете го, пък аз ще ви дам такъв дар, та мало и голямо да ме запомни... А тъй – де да зная в чий джоб ще идат париците ми...“ Е, на тез думи отгоре аз смятам най-малко да изплати дълга на читалището, пък като му прочетем и адреса... Защо е богат?

ВЛАДИМИРОВ. Кой го знае, какъвто е стиснат.

КРИВОДРЕНСКИ. Стиснат е, дяволът. Аз не зная някому да е помогнал. На бедни, казва, пет пари не давам – да работят като мене.

ГОЛЕМАНОВ (*влиза*). А-а, виш ли сте били депутацията?... Добър ден! (*Ръкува се*.) Сядайте. (*Всички сядат*.) Казвай сега, кмете, какво има, какво няма там по вас?

КРИВОДРЕНСКИ. Има нещо ново – изкарахме вече читалището.

ГОЛЕМАНОВ. Ха-а... значи, готово?

ВЛАДИМИРОВ. Готово, наредено... най-после.

КРИВОДРЕНСКИ. Само да го отворим, да го осветим.

ГОЛЕМАНОВ. Кога мислите?

КРИВОДРЕНСКИ. Когато кажеш ти.

ГОЛЕМАНОВ. Да, да... Щё трябва да изберем някой по-голям празник... да бъде по-тържествено.

ВЛАДИМИРОВ *(вади от джоба си един лист, става, изкашлюва се и започва да чете, става и Криводренски.)* Високоуважаемий г-н Големанов...

ГОЛЕМАНОВ *(става)*. Какво?... Адрес ли?

КРИВОДРЕНСКИ. Да, от страна на читалището.

ГОЛЕМАНОВ. Чакай!... *(Звъни, влиза слугата.)* Госпожата и децата тук! *(Слугата влиза в трапезарията.)* Как му беше името?

ВЛАДИМИРОВ. „Пробуда“.

ГОЛЕМАНОВ. Да, да... „Пробуда“. Беше ми шукнало из ума. Да-а, по-личен ген... Едно културно тържество... О, аз непременно ще дога.

КРИВОДРЕНСКИ. Надяваме ти се.

ГОЛЕМАНОВ. Ще доведа и някого от министрите.

КРИВОДРЕНСКИ. Ха да видим и ний министър в нашия град.

ГОЛЕМАНОВ. Ще доведа, ще доведа. То ще бъде едно мило културно тържество. „Пробуда“ — да буди нашия край, разбирате ли?

Влизат г-жа Големанова и Вена.

ГОЛЕМАНОВА. Добър ген, г-н кмете. *(Ръкува се, подир нея и Вена се ръкува с него.)*

ГОЛЕМАНОВ *(на жена си)*. Ти не познаваш г-н Владимир... директора на нашата прогимназия.

Големанова и Вена се ръкуват с Владимир.

ГОЛЕМАНОВА. Приятно ми е. Добре дошли, господа. Заповядайте, седнете.

ГОЛЕМАНОВ. Чакай, де е Любомир?

ВЕНА. Излезе.

ГОЛЕМАНОВ. Това момче никога не се свърта вкъщи!... *(На Владимир.)* Чети!

ВЛАДИМИРОВ *(се изкашлюва и чете)*. Високоуважаемий г-н Големанов и граги съгражданино, с вашата щедра десница се издигна нов храм на светлина и просвета в нашия със славни заслуги в миналото роден градец. Признателното гражданство, като ценя високо...

Вратата откъм коридора шумно се отваря и бързо влиза Горилов.

ГОРИЛОВ *(запъхтян)*. Честито... честито!

ГОЛЕМАНОВА. Какво... какво?

ГОРИЛОВ. Не знаете ли новината?

ГОЛЕМАНОВ. Каква новина?

ГОРИЛОВ *(като вижда Криводренски и Владимир)*. А, виждате ли? Какво е това?

ВЛАДИМИРОВ. Адрес от читалището.

ГОРИЛОВ. По-после... по-после!

ГОЛЕМАНОВ. Нека го дочетат.

ГОРИЛОВ. Няма време за четене *(като ги блъска с ръце към вратата да излязат)*, после... после!

КРИВОДРЕНСКИ. А бе чакай... адреса... читалището!

ГОРИЛОВ. Какъв ти адрес... Какво ти читалище? Тука сега стават такива важни работи!

ГОЛЕМАНОВ. Господа, после ще ви приема. Почакайте малко там. *(Сочи към коридора, на слу-*

гата.) Герге, по едно кафе на гостите! *(Криводренски и Владимиров излизат, Горишков затваря вратата след тях.)* Е?

ГОРИШКОВ. Днес следобед министър Ангелов внезапно умря!

ГОЛЕМАНОВА И ВЕНА. А-о!

ГОЛЕМАНОВ *(радостно изненадан)*. Що думаш?

ГОРИШКОВ. Ига право от клуба, там се получи това съобщение по телефона.

ГОЛЕМАНОВА. Но как така?

ГОРИШКОВ. Няма подробности. Веднага след банкета станало му зле, легнал си, но докато годе лекар, той побързал и предал благополучно богу дух.

ГОЛЕМАНОВ *(на себе си)*. Ха така ге!

ВЕНА. Ах, ужасно!

ГОРИШКОВ. И престанал човекът да бъде министър!

ГОЛЕМАНОВА. Гледай, гледай.

ГОЛЕМАНОВ *(с едва прикрита усмивка)*. И всичко това е вярно?

ГОРИШКОВ. Както е вярно, че сега съм тук, пред вас.

ГОЛЕМАНОВ. И този човек, който преди два месеца едва не ме умори, сега лежи неподвижен там някъде в провинцията!

ГОЛЕМАНОВА. А жена му знае ли вече?

ГОРИШКОВ. Не знаа.

ВЕНА. Бедната жена!

ГОЛЕМАНОВА. Горкият човечец!

ГОРИШКОВ. Аз, преди да поднеса на опечалената вдовица дълбоките си съболезнования, тич, право тук, да честитя и да взема мюжгето.

ГОЛЕМАНОВА. Какво да честитиш?

ГОРИШКОВ *(сочи Големанов)*. Министерство! ... Бог да прости единия министър, да живее другият министър! *(Тупа Големанов по рамото.)*

ВЕНА *(на Големанова)*. Мамо, татко най-последно министър!

ГОЛЕМАНОВ *(засмян)*. Пст... по-тихо!

ГОЛЕМАНОВА. Кога... кога?

ГОРИШКОВ. Скоро, скоро! След погребението една малка реконструкция на кабинета и бай Йовчо, хоп, вътре!

ГОЛЕМАНОВА. Ах, боже!

ГОРИШКОВ. Видя ли сега какво ти думам аз? Чакай, търпение, ще ти годе редът... ти – не, ще се цепя. Един политик трябва да бъде не само предвидлив, но и търпелив.

ГОЛЕМАНОВ. Търпение, търпение, но готук ми годе! Кога ще вляза в кабинета? Когато паднем ли?

ГОРИШКОВ. Не бой се, додохме ли веднъж на власт, има време и да влезеш, и да излезеш...

ГОЛЕМАНОВ. Ба-ба, аз вляза ли веднъж...

ГОРИШКОВ. Тъй е думата ге.

ГОЛЕМАНОВ. Такива думи май не ми се слушат. *(Като се разхожда.)* И какво не направи този човек пред шефа, за да ми грабне министерството!... И колко му се радва?... Два месеца, два месеца само!

ГОЛЕМАНОВА. Не знаа, сиромашът, какво го чакало.

ГОЛЕМАНОВ. Той прави, каквото прави, аз простих, забравих, но господ, види се, не е забравил... О-о, той не забравя и не прощава!

ВЕНА. И кое министерство ще вземеш, татко?

ГОРИШКОВ. Кое то му дагат, ще видим.

ГОЛЕМАНОВА. Ами ако те убият, Йовчо?

ГОРИШКОВ. Хайде ге, защо ще го убиват?

ГОЛЕМАНОВА. Тъй... защото е министър.

ГОЛЕМАНОВ. Държавният мъж не принадлежи на себе си... Народът ме е избрал да го управлявам и ще го управлявам, пък той каквото ще да прави с мене.

ГОЛЕМАНОВА. Ти тъй гумаш сега, но после?
ГОЛЕМАНОВ. Големанов казва само едно, никога гве.

ВЕНА. Тамко, ти гледай външното...

ГОРИЛКОВ. О-хо, виж къде я тегли нея — дипломати, аташета, като онуй, дето като сянка подире ти.

ВЕНА. Не позволявам тъй да говориш за моите приятели.

ГОРИЛКОВ. Че какво лошо казах?

ВЕНА. Уж нищо лошо, пък все тъй... зная аз...

ГОЛЕМАНОВ. Наистина, Вено, чувам и аз, онуй младото... Кирчев много се зазяпва подире ти.

ВЕНА. Той ми кавалерства, придружава ме от тенуса до дома.

ГОЛЕМАНОВ. Това не ми се харесва. Баща му професор, счупена пара няма, такъв зет не ми трябва.

ВЕНА. Ха-ха, какво си помислил! Не бой се, аз само се забавлявам, той е така смешен и мил.

ГОРИЛКОВ. Та любов от смях като излезе...

ГОЛЕМАНОВ. Да нямаме после разпавици.

ГОЛЕМАНОВА. Бъди спокоен. Тя си знае много добре кой е за нея и кой не е.

ВЕНА. Но да знаете пък кой наистина се занася подире ми?

ГОЛЕМАНОВ. Кой?

ВЕНА. Твоят приятел... Чавдаров.

ГОЛЕМАНОВА. Що гумаш?

ГОЛЕМАНОВ. Приказки!

ВЕНА. И как ме гледа на тенуса! Доге, сегне, засърба чай и очите му все у мене.

ГОРИЛКОВ. Харесва ти играта.

ВЕНА. Много разбира!... И едни глупави комплименти!

ГОЛЕМАНОВА. Той така... бащински.

ВЕНА. Бащински зер... Да беше по-интересен, би могло малко флирт.

ГОЛЕМАНОВ. Де-ге!

ГОЛЕМАНОВА. Приказва ли се така за стар човек?

ВЕНА. Но друго... извади си портфейла, тамко.

ГОЛЕМАНОВ. Защо?

ВЕНА. Ще ти кажа защо... *(Големанов си изважда портфейла.)* За добрата новина мюждето ще гадеш на мене... Енчо се отказва от него в моя полза.

ГОРИЛКОВ. Виж ти хитруша!... Хвана ни и гвамата.

ГОЛЕМАНОВ. Какво, пари? *(Скрива портфейла. Вена му хваща ръката.)*

ВЕНА. Дай!

ГОЛЕМАНОВ. Нямам!

ВЕНА. Имаш... имаш... най-после, за едно министертво!

ГОРИЛКОВ. Е, бай Йовчо, за тази гума само...

ГОЛЕМАНОВ. Нека първо стане...

ГОЛЕМАНОВА. Дай, та да стане... Иначе пак нещо може да се случи.

ГОЛЕМАНОВ. Де и ти сега пророкувай!

ВЕНА *(като протяга ръка)*. Господин министре, аз чакам.

ГОЛЕМАНОВ. Защо ти са?

ГОРИЛКОВ. За мюжде не се пита... Ако не гадеш ти, аз ще дам.

ВЕНА (на Големанов). Аз от тебе искам... ти ставаш министър.

ГОЛЕМАНОВ. Не ти трябва – имаш всичко, нищо не ти липсва...

ВЕНА. Една министерска дъщеря все трябва да има гребни пари у себе си.

ГОЛЕМАНОВ. Точка!

ВЕНА. Но, господин министре...

ГОЛЕМАНОВ. Точка!...

ВЕНА (сърдито). Точка и запетая! (Избягва.)

ГОЛЕМАНОВ (на Големанова). Видиш ли, видиш ли? Това било възпитание! Но всичко е от оногава. Пари, пари – изядоха ме тез деца!

ГОРИЛКОВ. Бай Йовчо, тук не си прав. Любо има нужда от твоята подкрепа... докато си изгържи изпита, докато стажува. Как мислиш ти, в днешни времена лесно ли се става адвокат?

ГОЛЕМАНОВ. Каквото му трябва за в работата, не отказвам, но за гуляи, да ме прощава! Като вземе да печели, да прави каквото ще, не му се намесвам. Доста съм харчил подире му, стига вече... да си търси лесното... Съсипаха ме неговите науки!

ГОЛЕМАНОВА. Сега трябва да си доволен – ето нă, скоро ще свърши момчето.

ГОЛЕМАНОВ. Като загуби две златни годинки в чужбина.

ГОЛЕМАНОВА. Не му е било по сърце.

ГОЛЕМАНОВ. Кой му е крив, да си е отварял очите, като си е избирал науката. Добре, че го гръпнах тук, а то ти, както го беше разглезила с пари, надали и правото щеше да свърши.

ГОЛЕМАНОВА. Сега пък аз крива!

ГОЛЕМАНОВ. Ами кой?

ГОРИЛКОВ. Я оставете това...

ГОЛЕМАНОВА. Ще се съсипе, ако гаде на момчето някоя пара.

ГОЛЕМАНОВ. Отде пари... отде пари? Вашето гай-гай няма край. Чакайте, и аз ще умра един ден и тогава, каквото намерите.

ГОЛЕМАНОВА. Боже мой господи, гледай сега какво приказва.

ГОЛЕМАНОВ. Карате ме из кожата си да излизам.

ГОЛЕМАНОВА. Ти пък недей излиза.

ГОЛЕМАНОВ. Точка!

ГОЛЕМАНОВА. Ех, и ти с твоите точки. (Излиза.)

ГОЛЕМАНОВ. Точка, казвам!

ГОРИЛКОВ. Хайде стига, че нещо по-важно ни чака...

ГОЛЕМАНОВ. Вместо да разменим мисли по положението в един такъв съббоносен, важен момент, те мислят за пари.

ГОРИЛКОВ. Шефът навярно ще си доде веднага.

ГОЛЕМАНОВ. Разбира се, дори довечера.

ГОРИЛКОВ. И утре или другиден погребението...

ГОЛЕМАНОВ. Само по-скоро да пренесат оногава, няма нужда от никакви церемонии, депутации и пр.

ГОРИЛКОВ. Утре сигурно ще бъде тук. И веднага след погребението нов министър ще влезе в кабинета.

ГОЛЕМАНОВ. Ще има време тук-там да се поработи.

ГОРИЛКОВ. Няма защо, работата е тъй узряла, че министерството като зряла ябълка – право в устата ти.

ГОЛЕМАНОВ. И миналия път беше узряла, пък ябълката падна в устата на козията брада. Зная вече как.

ГОРИЛКОВ. Тогава беше съвсем друго – волята на шефа.

ГОЛЕМАНОВ. Да не бях чакал със скръстени ръце, тя щеше да бъде на моя страна. Но сега да ми се яви някой съперник, ще го разбия на пух и прах. О, няма да остава да ми грабнат министерството!

ГОРИЛКОВ. То със скръстени ръце ний няма да стоим, все ще продумаваме тук-там, ще граснем някоя и друга статийка по вестниците. Но и без това, по-сериозен кандигат от тебе няма. Кой например, Чавдаров ли?

ГОЛЕМАНОВ. Остави го този голтак, дай му само митинги да прави и да крещи.

ГОРИЛКОВ. Или ще кажеш доктора?

ГОЛЕМАНОВ. Той да си гледа болните и да не си пъха гагата в държавните работи... държавата не е болница.

ГОРИЛКОВ. Или ще кажеш някой от младите?

ГОЛЕМАНОВ. Те има още хляб да ядат. С жълто на устата държава не се управлява.

ГОРИЛКОВ. Е, тогаз кой остава?

ГОЛЕМАНОВ. И аз си мисля – този не бива, онзи не иде... някой по-такъв от мене не виждам... Пак аз си оставам, кой каквото ще да казва.

ГОРИЛКОВ. Ти си човек почтен, опитен в партийните работи и политиката, имаш състояние...

ГОЛЕМАНОВ. Бедняци ще ни управляват! Той няма един забит кол, изтърпанили го министър. Той има ли нещо в тази държава, че да трепере над нея? Де му е имотът, де му са парите?... Той едни избо-

ри не може да изкара, министър ще става. Аз колкото пари съм дал за партия, за избори! Де се намираме ний? Догето богатите не се намесят в управлението, тази държава няма да прокопса, помни ми думата.

ГОРИЛКОВ. Искан ли питане, то си е открай време тъй.

ГОЛЕМАНОВ. Така е по цял свят, така трябва да бъде и у нас. Министрите трябва да бъдат богати, за да не бъркат в държавната каса.

ГОРИЛКОВ. Разбира се.

ГОЛЕМАНОВ. И на туй отгоре да не стана министър. (Дърпа го за яката.) Отговаряй де!

ГОРИЛКОВ. Как няма да станеш!

ГОЛЕМАНОВ. Туй държава ли е?

ГОРИЛКОВ. Разбира се... разбира се...

ГОЛЕМАНОВ (се разхожда). Че аз в двореца влизам-излизам като у дома си. Те туй приятелство какво си го мислят?... Не, ще забедат онази черна муцуна... кривокракия в двореца, че той за пред очите на цар ли е?... Аз не съм бил достоен... да ме прощават те мене!... Или шефът ще измъкне някой роднина?... Държава с роднинство ли се управлява?

ГОРИЛКОВ. Туй е най-възмутителното... Да назначиш чиновник свой роднина – иди-годи, – но да направиш някой бездарник министър само защото ти е роднина. Това вече...

ГОЛЕМАНОВ. На, правят го... Пък ако искаш да знаеш, и аз съм роднина с шефа.

ГОРИЛКОВ. Нима?

ГОЛЕМАНОВ. Да, но аз си мълча. Не търся подпора в роднинството.

ГОРИЛКОВ. За пръв път чувам.

ГОЛЕМАНОВ. Как да не знаеш това досега?... Баба Гицка, баба на жена ми, е, как да ти кажа, нещо, нещо като сватя на бабата на шефката – баба Мицка. Баба Гицка и баба Мицка са били нещо повече от роднини – най-големи приятелки в техния град. За това приятелство още се приказва. Шефката рано е изгубила майка си и била отглеждана от баба Мицка. Двете баби са я обикнали като свое дете и тя ги е обикнала. След смъртта на баба Мицка...

ГОРИЛКОВ. Ама тя не е ли жива?...

ГОЛЕМАНОВ. Тя отдавна е умряла. Шефката вижда в лицето на баба Гицка баба Мицка, разбираш, баба си.

ГОРИЛКОВ. Чакай... чакай... баба Гицка, баба Мицка – баба Мицка, баба Гицка... обърках бабите...

ГОЛЕМАНОВ. Слушай бре, баба Гицка е нашата баба и шефката, като види баба Гицка, сеца се за баба Мицка и ѝ става много мило. С една дума, баба Гицка е звеното между шефката и нас. Разбираш, живо звено.

ГОРИЛКОВ. Малко ръждясало.

ГОЛЕМАНОВ. Когато баба Гицка е у нас, шефката постоянно идва да говори с нея, извежда я, разхожда я... с една дума, мило ѝ е... Енчо, една идея – баба Гицка да доде тук!

ГОРИЛКОВ. Защо ти е?

ГОЛЕМАНОВ. Как защо ми е? – Шефката у нас, баба Гицка у нея, ходене-дохождане, ще се приказва, ще се разправя и т.н. Козята брада не се ли докара роднина на шефа?

ГОРИЛКОВ. Нали сега уж приказвахме против роднинството?

ГОЛЕМАНОВ. То между нас, никой не ни е

чул... (Звъни.) Това ще бъде един добър удар – шефката има голямо влияние върху шефа, тя се бърка във всичките му работи... Аз да я взема на моя страна... (Влиза слугата.) Кажу на госпожата да доде тук. (Слугата влиза в трапезарията.) Хората нека си приказват за роднинството ми... то човекът се гледа.

ГОРИЛКОВ. Тъй, но няма нужда от това.

ГОЛЕМАНОВ. Не е зле нещо повече да се направи – глава ли ще ме заболи? Аз сега ще действам, няма вече да стоя със скръстени ръце... (Влиза Големанова.) Ще повикам телеграфически да доде тук баба Гицка.

ГОЛЕМАНОВА. Защо ти е?

ГОЛЕМАНОВ. Трябва ми по важна работа.

ГОЛЕМАНОВА. Че нали по-лани ти се скара с нея и просто я изпъди.

ГОЛЕМАНОВ. Тогава бяхме в опозиция. Цели партии се карат в опозиция и се примиряват, за да додат на власт, та аз ли няма да се помирят баба ти за едно министерство?

ГОЛЕМАНОВА. Нищо не разбирам.

ГОЛЕМАНОВ. После ще разбереш.

ГОЛЕМАНОВА. Тя едва върви, оглушала... нагали ще може да доде тук.

ГОЛЕМАНОВ. Не бой се, тя и нас ще преживее. Още сега ще телеграфирам. (Сяда на писалището и пише.) Живка болна. Присъствието баба Гицка необходимо, пратете я. Големанов.

ГОЛЕМАНОВА. Боже, какво пишеш, че болна ли съм аз?

ГОЛЕМАНОВ. Нищо, само това ще я говее. (Звъни.) Докато тя доде, ти ще оздравееш.

ГОЛЕМАНОВА. Виж какво намислил!

ГОЛЕМАНОВ. Как да не знаеш това досега?... Баба Гицка, баба на жена ми, е, как да ти кажа, нещо, нещо като сватя на бабата на шефката – баба Мицка. Баба Гицка и баба Мицка са били нещо повече от роднини – най-големи приятелки в техния град. За това приятелство още се приказва. Шефката рано е изгубила майка си и била отглеждана от баба Мицка. Двете баби са я обикнали като свое дете и тя ги е обикнала. След смъртта на баба Мицка...

ГОРИЛКОВ. Ама тя не е ли жива?...

ГОЛЕМАНОВ. Тя отгавна е умряла. Шефката вижда в лицето на баба Гицка баба Мицка, разбираш, баба си.

ГОРИЛКОВ. Чакай... чакай... баба Гицка, баба Мицка – баба Мицка, баба Гицка... обърках бабите...

ГОЛЕМАНОВ. Слушай бре, баба Гицка е нашата баба и шефката, като види баба Гицка, сеца се за баба Мицка и ѝ става много мило. С една дума, баба Гицка е звеното между шефката и нас. Разбираш, живо звено.

ГОРИЛКОВ. Малко ръждясало.

ГОЛЕМАНОВ. Когато баба Гицка е у нас, шефката постоянно идва да говори с нея, извежда я, разхожда я... с една дума, мило ѝ е... Енчо, една идея – баба Гицка да годе тук!

ГОРИЛКОВ. Защо ти е?

ГОЛЕМАНОВ. Как защо ми е? – Шефката у нас, баба Гицка у нея, ходене-дохождане, ще се приказва, ще се разправя и т.н. Козята брада не се ли докара роднина на шефа?

ГОРИЛКОВ. Нали сега уж приказвахме против роднинството?

ГОЛЕМАНОВ. То между нас, никои не ни е

чул... *(Звъни.)* Това ще бъде един добър удар – шефката има голямо влияние върху шефа, тя се бърка във всичките му работи... Аз да я взема на моя страна... *(Влиза слугата.)* Кажу на госпожата да годе тук. *(Слугата влиза в трапезарията.)* Хората нека си приказват за роднинството ми... то човекът се гледа.

ГОРИЛКОВ. Тъй, но няма нужда от това.

ГОЛЕМАНОВ. Не е зле нещо повече да се направи – глава ли ще ме заболи? Аз сега ще действам, няма вече да стоя със скръстени ръце... *(Влиза Големанова.)* Ще повикам телеграфически да годе тук баба Гицка.

ГОЛЕМАНОВА. Защо ти е?

ГОЛЕМАНОВ. Трябва ми по важна работа.

ГОЛЕМАНОВА. Че нали по-лани ти се скара с нея и просто я изпъди.

ГОЛЕМАНОВ. Тогава бяхме в опозиция. Цели партии се карат в опозиция и се примиряват, за да додат на власт, та аз ли няма да се помиря с баба ти за едно министерство?

ГОЛЕМАНОВА. Нищо не разбирам.

ГОЛЕМАНОВ. После ще разбереш.

ГОЛЕМАНОВА. Тя едва върви, оглушала... нагали ще може да годе тук.

ГОЛЕМАНОВ. Не бой се, тя и нас ще преживее. Още сега ще телеграфирам. *(Сяда на писалището и пише.)* Живка болна. Присъствието баба Гицка необходимо, пратете я. Големанов.

ГОЛЕМАНОВА. Боже, какво пишеш, че болна ли съм аз?

ГОЛЕМАНОВ. Нищо, само това ще я говее. *(Звъни.)* Докато тя годе, ти ще оздравееш.

ГОЛЕМАНОВА. Виждам какво намислил!

ГОЛЕМАНОВ. В политиката – целта оправдава средствата. (*Влиза слугата.*) Тази телеграма на пощата. (*Подир слугата.*) Стой... Герге, колко пари ти дадох... Добре, гледай да не ти вземат повече... ха върви! (*Слугата излиза.*) Утре-груги ден тя е тука, слугата ще иде да я стовари от влака... А-а, това е един добър удар!... Сега – при шефката.

ГОЛЕМАНОВА. Ами ти нали обеща на шефката малко розово масло?

ГОЛЕМАНОВ. (*удря се по главата.*) И ти чак сега ли се сети да ми напомниш?

ГОЛЕМАНОВА. Забравила съм.

ГОЛЕМАНОВ. Забравила си!... Сега как ще иде у нея?... Откога съм ѝ го обещал... Кой знае какво си е помислила!

ГОРИЛКОВ. Защо ѝ е пък масло?

ГОЛЕМАНОВ. Щяла да го даде на някоя си от дипломацията, да си имала съвсем чисто нашенско.

ГОРИЛКОВ. Добре де, утре, като отворят магазините, ще ѝ купиш уж нашенско, все то... кой ще го познае?

ГОЛЕМАНОВ. Сега, сега ми трябва, за да ѝ го занеса... разбираш ли? (*На Големанова.*) Ти нямаш ли някое мускалче някъде?...

ГОЛЕМАНОВА. Имаше едно съвсем изветряло, кой го знае къде е...

ГОЛЕМАНОВ. Чакай... онези... (*Отваря вратата на коридора.*) Елате тук! (*Влизат Криводренски и Владимир, който разгъва адреса и се изкашлюва.*) После, после ще го четеш, сега ви викам за груго. Обещах да дам на един дипломат нашенско чисто масло... Няма ли някой от вас случайно у себе си?

КРИВОДРЕНСКИ. Да съм знаел...

ВЛАДИМИРОВ. Аз... аз имам, но много малко...

съвсем чисто... сам го върх за един професор като проба... ще прави някакви опити.

ГОЛЕМАНОВ. Дай го!

ВЛАДИМИРОВ. В хотела е.

ГОЛЕМАНОВ. Скоро ми го донеси. Трябва ми за политическа цел. Науката може да почака... политиката не може. Ще ти го платя.

ВЛАДИМИРОВ. А не, щом е за такава работа...

ГОЛЕМАНОВ. Името на нашия градец ще се чуе в една велика империя!... Вземете един файтон на моя сметка и веднага ми го донесете... Хайде скоро! (*Криводренски и Владимир излизат.*) Парарете се добре! Така! Два удара готови, и то какви! (*На Големанова.*) Иди се облечи и върви у Ангелови, там съчувствие, съболезнование и т.н. – твоя работа. Чакай ме там.

ГОЛЕМАНОВА. Добре. (*Излиза.*)

ГОЛЕМАНОВ. (*На телефона.*) Сега атаката!

ГОРИЛКОВ. С кого ще говориш?

ГОЛЕМАНОВ. С шефката! (*Звъни на телефона.*)

ГОРИЛКОВ. Като те гледам, бай Йовчо, цял Наполеон прег сражение.

ГОЛЕМАНОВ. Ало! Такъв съм си аз – дай ми да разпореждам, да заповядвам, да управлявам... Ало... Обаждайте се бе, хора! (*Звъни.*) Ало... ало... В странство рrrт-рrrт! готово, а тука, у нас, пази, боже... Скоро гом министър-председателя! (*Изкашлюва се и по-тихо.*) Ало... кой там, моля?... моля... тук минис... пардон... Големанов. Моля, вкъщи ли е госпожата?... Да, ако обича за минутка... (*На Горилков.*) Там е, готвела се да излезе, отидоха да я повикат... – Добър ден, добър ден!... Извинете, че ви безпокоя... Как сте?... Приятно ми е... Ний сме добре, благодаря... Ето какво... помнете ли, бях ви

обещал розово масло от нашия град... Как, мислите, че съм забравил? Може ли такова нещо?... Напротив, още същия ден поръчах на един верен политически приятел чисто, специално за вас... никъде не може да се намери такова... Днес ми го донесоха... Няма защо. Друго, ще имаме гостенка. Коя ли? Баба Гицка... Да, да, ще си припомните детските години, ха-ха... Непременно, щом доде, ще ви съобща... Не, нищо не зная, още не съм излизал... Какво? Какво говорите, за бога? Ах, ужасно! Но как е възможно – вчера жив и здрав между нас, а днес?... Каква загуба!... Ами шефът?... Довечера ли? Г-жа Ангелова знае ли?... Веднага, не трябва да я оставяме сама... веднага ще пратя жена си... Да, да, в такъв момент приятел се познава... Заповядайте?... Да, ей сега ще дойда и ще донеса маслото... Ах, моля, моля, не съм ви забравил, но камара, срещи, депутации, и сега една ме чака... Ей сега на, веднага тръгвам... Довиждане... *(Затваря телефона.)* Отлично!... Вика ме да ми каже подробности и да си поговорим... разбираш къде бие... и заедно да отидем у Ангелови... Тръгна тя.

ГОРИЛКОВ. Тя и без това ще тръгне.

ГОЛЕМАНОВ. Тъй е по-сигурно.

ГОЛЕМАНОВА *(влиза)*. Аз съм готова.

ГОЛЕМАНОВ. Да вървим. *(Тръгва към вратата.)*

ГОРИЛКОВ. А маслото?

ГОЛЕМАНОВ. Ах, да, онези още не са го донесли... Тогава ти върви самичка... Там ще кажеш, че ей сега шефката ни е съобщила скръбната вест.

ГОЛЕМАНОВА. Че нали Енчо одева?

ГОЛЕМАНОВ. Пст... никому ни дума за това. Върви!

ГОЛЕМАНОВА. Отивам... довиждане. *(Излиза.)*

ГОЛЕМАНОВ. Аз нарочно се направих пред шефката, че нищо не зная... Да не каже, на, онзи едва умрял, и този вече се обажда... Разбираш играта? А така – тя сама ме вика...

ГОРИЛКОВ. Виж, това е тънка дипломация.

ГОЛЕМАНОВ. Нали? *(Самодоволно се изправя пред бюста си.)* Енчо, бива ли ме за министър... ей тъй, както ме гледаш?

ГОРИЛКОВ. О, де да са всички министри както тебе.

ГОЛЕМАНОВ. Хубаво е да си министър, дявол да го вземе! Власт... чест... слава! Министър Големанов! *(Движение с ръката, като че ли се подписва.)* Най-високото стъпало, на върха, по-нагоре – небе! Големството ни е в кръвта... и името ни такова. Кои не знае Големановци? Дядо ми... баща ми... аз – все на първо място! Ах, защо не са живи те, да видят най-малкия Големанчо министър! *(Разхожда се и затананиква през зъби.)* Зелен листец, зелен листец, буково дърво!... Страшно съм доволен от себе си, Енчо!

ГОРИЛКОВ. То се вижда, нали запя...

ГОЛЕМАНОВ. Запеля ли, добър признак, искай от мене, каквото щеш, сбърча ли ги тези *(сочи веждите си)* – огън и пламък: не се мяркай пред очите ми – страшен съм, брей! Характер... такъв съм си от таквозицък...

ГОРИЛКОВ. Е, добре, какво да ти искам, като си тъй разположен?

ГОЛЕМАНОВ *(гледа си часовника)*. Закъснях... онези още ги няма.

ГОРИЛКОВ. Тогава да поговорим сега малко за мене.

ГОЛЕМАНОВ *(разсеян)*. Добре... добре... Но защо се бавят още?

ГОРИЛКОВ. Аз, както знаеш, отгавна работя в партията и не съм от последните...

ГОЛЕМАНОВ *(разсеян)*. Зная... Зная... *(Отива към прозореца и гледа на улицата.)* Ах, ще ме забавят и ще изпусна шефката.

ГОРИЛКОВ *(като ходи подире му)*. Нищ, погребните, се нареждаме край големите. Ето на, аз около тебе и в избори, и във всичко, каквото потрябва. Додохме на власт, шефът за нещо повече от околийски началник не ме цени. Както знаеш, аз отказах... Сега ти ставаши министър, ти ме познаваш, цениш ме, ще ме наложиш.

ГОЛЕМАНОВ. О, бъди сигурен... ще те наложат, ще те наложат...

ГОРИЛКОВ. Окръжен управител... и после, както става... депутат...

ГОЛЕМАНОВ. Ай, дявол да ги вземе онези, още ги няма...

ГОРИЛКОВ. Толкоз време сме вече на власт, а аз още нищо... гребни работици тук-там само... Затова ли се предадох на политика?

ГОЛЕМАНОВ. Да идеш да ги потърсиш, а?

ГОРИЛКОВ. Аз какво ти говоря, ти какво ми говориш?

ГОЛЕМАНОВ *(разсеян)*. Да, га, гребни работици... но ще изпусна шефката...

ГОРИЛКОВ. Ех, подврга шефката, какво пък толкоз? Ти мислиш, че тя ще ти го даде в кърпа вързано... Слушай, моля ти се.

ГОЛЕМАНОВ. Слушам, слушам, но не разбираш ли, онези... да идеше да видиш къде се дянаха, а?

ГОРИЛКОВ *(нервно)*. Къде да ги търся, в кой хотел?

ГОЛЕМАНОВ. Истина, как не ти доде на ума да ги попиташ?

ГОРИЛКОВ. И таз хубава, теб не ти дошло, че на мене ли?

ГОЛЕМАНОВ *(на Големанова, която бързо влиза)*. А ти тука ли си още?

ГОЛЕМАНОВА. Слава богу, нищо ти няма!

ГОЛЕМАНОВ. Какво, какво?

ГОЛЕМАНОВА. Чакай. *(Сяда да си отдъхне.)* Ще ти разправа... Отидох там и аз като на човек протягам ръка и казвам, каквото трябва да се каже, а тя, като ме богна с един зловец поглед, че като писна оназ жена, аз в чудо се намерих.

ГОЛЕМАНОВ. Гледай ти женище!

ГОЛЕМАНОВА. Ами-и... че крива ли съм аз, крив ли си ти? На туй отгоре доде и шефката...

ГОЛЕМАНОВ. Туйто!

ГОЛЕМАНОВА. „Мъж ти, каза, щеше да доде при мене...“ „Че той се канеше“ – отвърнах аз. „Канил се, но не се накарал“ – рече тя. Аз, като знаех как ти бързаше да идеш при нея, зачудих се, че още не си отишъл. И си рекох да прескоча вкъщи да видя какво става, та още те няма... Сега съм спокойна, слава богу, нищо ти няма...

ГОРИЛКОВ. Че какво ще му е?

ГОЛЕМАНОВА. Отде да зная... Малко ли нещо в такива случаи... я му е приляло от голяма радост...

ГОЛЕМАНОВ. Радост ли, аз се пукам от яг, че онез гарги още не идат с маслото, пък тя... Друг кой беше там?

ГОЛЕМАНОВА. Чавдаров... той май с шефката доде.

ГОЛЕМАНОВ. Ето ти на... врегил се да иде при нея... а аз гремя ли, гремя тук...

ГОРИЛКОВ. Това няма никакво значение.

ГОЛЕМАНОВ (*нервно*). Това няма значение, онова няма значение, тогава какво има значение? Или да легна тук и министерството само да пагне в устата ми? Ще ме оставите ли най-после аз сам да си нареждам работите?

ГОРИЛКОВ. Не се сърди, не се сърди...

ГОЛЕМАНОВ. Изкарвате човека из търпение. (*Влизат Криводренски и Владимиров.*) Маслото, маслото!

ВЛАДИМИРОВ (*дава му едно стъкло*). Ето го...

ГОРИЛКОВ. Защо се забавихте толкоз?...

КРИВОДРЕНСКИ. Той си загубил ключа от куфара, търсихме друг и като не намерихме, счупихме куфара.

ГОЛЕМАНОВ. Добре сте направили, ще ви го платя... (*На Владимиров, който вади адреса.*) Друг път... друг път!...

КРИВОДРЕНСКИ. То е късичко, бай Големанов... само две минутки...

ГОЛЕМАНОВ. Късо... дълго, нямам време.

КРИВОДРЕНСКИ. Че да си вървим довечера, а то...

ГОЛЕМАНОВ. Важни държавни работи! Не ми мътете мозъка с вашите читалища... Точка!

ВЛАДИМИРОВ. Ще закъснеем, г-н Големанов...

ГОЛЕМАНОВ. Точка... точка... точка! (*Избягва, подир него Големанова.*)

ЗАВЕСА

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

СИВКОВ (*опрял се о писалището*). На Големанак пак не му върви...

ГОРИЛКОВ (*чете вестник, повдига глава, поглежда го и пак зачита*).

СИВКОВ. Чудно... миналия път, така и сега в началото на кризата все той изпъква и ха, ха да се намести, някой го измести... Изглежда силен в началото.

ГОРИЛКОВ (*като дига очи от вестника*). Много шаткаво казано.

СИВКОВ. Защо?

ГОРИЛКОВ (*чете*). По всяка вероятност новият министър несъмнено ще бъде известният лидер и т.н.

СИВКОВ. Е ма?

ГОРИЛКОВ. Вероятно... несъмнено? Кажу чисто и просто: новият министър ще бъде едн-кой си и туйто.

СИВКОВ. А-а, не може тъй... трябва малко по вестникарски. Не бой се, тез думи тук (*посочва*) – според последните ни от достоверен източник сведения – усилят мисълта на първите.

ГОРИЛКОВ. Трябваше по-положително.

СИВКОВ. Добре, ами ако той не излезе, а някой друг?

ГОРИЛКОВ. Какво от това?

СИВКОВ. Нали ще кажат, че нашата „Правда гума“ пак излъгала.

ГОРИЛКОВ. Между нас казано, това нерядко става.

СИВКОВ. Вестник – какво искаш? Колкото за това тук (*сочи вестника*), пак много е казано в негова полза... Биография, портрет, ласкав отзив за неговата дългогодишна обществена и политическа дейност... А да ме питаш, какви заслуги?

ГОРИЛКОВ. Е, депутат – то се знае вече.

СИВКОВ. Моята статия няма да му повреди, а по-скоро ще му помогне... Но там горе, около кабинета, вогите много се мътят.

ГОРИЛКОВ. Пази, боже, някой да излезе от кабинета – като наскочат едни заслужили, достойни, способни, ще се намериш в чудо кого да избереш – кой от кой по-добър...

СИВКОВ. Добре, че ги има, ако ги нямаше?

ГОРИЛКОВ. Виж, партията един ден може да остане без членове, но без кандидати за министри – никога.

СИВКОВ. Ти си отгавна в партията, не ти ли е минавало през ума да станеш министър?

ГОРИЛКОВ. Защо да не стана? Само Големановци ли ще се катерят по министерските кресла? За това няма ценз и никой не те пита какво знаеш и какво можеш.

СИВКОВ. Имаш право.

ГОРИЛКОВ. Е, колко искаш сега за това?

СИВКОВ. Ти сам виждаш, това е нещо повече, много повече от една обикновена реклама.

ГОРИЛКОВ. Нали знаеш, той цепи косъма не на две, а на три.

СИВКОВ. Да, но имай предвид целта... Аз така му подготвям, че само да стане министър, да видиш той сам колко ще му даде.

ГОРИЛКОВ. Ти много на това не се надявай... За умрелия колко взе?

СИВКОВ. Ни стотинка. То е друго. Там публиката плаща и още как... Виж, да умре Големанов, то е вече друг въпрос... Всичко безплатно – и биография, и портрет, и каквото искаш...

ГОРИЛКОВ. И ще му платиш отгоре, а?

СИВКОВ. Разбира се. Смърт, убийство, любовни истории, публиката обича това и граби вестника с хиляди... Но всеки ден нямаме такива новини.

ГОРИЛКОВ. И всекидневната преса гладува.

СИВКОВ. Естествено. Сега да беше някой нов човек, иги-годи, хората ще се питат кой е, що е. А то Големанов, кой не го знае, кой не му е виждал портрета във вестниците и не веднъж и дважд?

БАБА ГИЦКА (*влиза бавно от трапезарията, като се подпира с бастун*).

ГОРИЛКОВ. Добър ден, бабо.

БАБА ГИЦКА. А?

ГОРИЛКОВ (*по-високо*). Добър ден, бабо.

БАБА ГИЦКА. Добре, добре съм, синко, сполай на бога... Автомобилът доде ли?

ГОРИЛКОВ. Няма го още... (*по-високо*) няма го... рано е.

БАБА ГИЦКА. А-ха, ами да го чакам ли?

ГОРИЛКОВ. Ще го чакаш я... къде сама?

БАБА ГИЦКА. А?

ГОРИЛКОВ (*хваща я и я туря да седне в едно кресло*). Сядай тука!

БАБА ГИЦКА. А?

ГОРИЛКОВ (*жест с пръст да мълчи*). Пст!... (*На Сивков.*) Омръзна ми да си дера гърлото с нея... глуха е.

СИВКОВ. Коя е тя?

ГОРИЛКОВ. Баба на з-жа Големанова и приятелка на бабата на шефката.

СИВКОВ. О-хо! Зарад това ли шефката е така близка с Големанови?

ГОРИЛКОВ. Туй бабище, както го гледаш сега, кажи-речи, държи една нишка от съдбините на България... едно министерство!

СИВКОВ. Хайде де!

ГОРИЛКОВ (*като показва вестника на баба Гицка*). Познаваш ли този човек тука?

БАБА ГИЦКА. А? (*Вглежда се.*)

ГОРИЛКОВ. Бай Йовчо... бай Йовчо...

БАБА ГИЦКА. А-ха... Аз май неговиждам... Е, ще го направят ли министър?

ГОРИЛКОВ. Щам, щам...

БАБА ГИЦКА. И Гинка тъй дума.

ГОРИЛКОВ (*на Сивков*). Шефката.

БАБА ГИЦКА. Пък аз ѝ думам – прилича му да стане министър. Пък тя – почакай, бабо Гицке, сал царската дума веднъж да излезе.

ГОРИЛКОВ. Ще, ще излезе...

БАБА ГИЦКА. Ами туй момче кое е?

ГОРИЛКОВ. Мой приятел... редактор на вестник... пише вестници.

БАБА ГИЦКА. Аха... а какво работи?

ГОРИЛКОВ. Много си разбрала... (*На Сивков*). Всичко иска да знае, иди ѝ разправай, ако си нямаш работа.

БАБА ГИЦКА. Прилича му... прилича му... само добре да се пази.

ГОРИЛКОВ. Защо, бабо?

БАБА ГИЦКА. А?

ГОРИЛКОВ (*високо*). Защо да се пази?

БАБА ГИЦКА. У-ух бре, не ми викай тъй като на глуха!

ГОРИЛКОВ. Туйто!

БАБА ГИЦКА. Няма ли го още автомобиля?

ГОРИЛКОВ. Няма го.

БАБА ГИЦКА. Не ми се седи на едно място. (*Влиза в салона.*)

СИВКОВ. На колко е години?

ГОРИЛКОВ. Осемдесе, съвсем здрава, че е глуха, не ѝ пречи да бърбори и да си муши носа навред. Наяде се, наспи се и тръгва.

СИВКОВ. То се вижда, не ще мога да дочакам Големанова – имам работа в редакцията. Ако има нещо ново, обърни телефона. Пък за онова ще пратя точна сметка... Довиждане. (*Тръгва да излезе, откъм коридора влиза Любомир.*)

ЛЮБОМИР (*на Сивков*). Зрасти... Нещо ново?

СИВКОВ. Нищо... Чете ли?

ЛЮБОМИР. Ето го в джоба ми... ще го прегледам. (*На Горилков*.) Къде е старият?

ГОРИЛКОВ. В клуба, още одеве отиге.

ЛЮБОМИР (*пали цигара*). Ига от кафенето. Смешна работа – всеки час нов кандигат. Онзи ген бяха само старият и Чавдаров, вчера още двама, а днес са вече шест, утре кой знае колко ще бъдат... Все Чавдаров на първо място, за стария вече слабо се чува.

ГОРИЛКОВ. Може изведнъж пак да се обърне – не бой се.

ЛЮБОМИР. О, съвсем не се боя... малко искам да зная старият министър ли е, не е ли.

СИВКОВ. Господа, аз ви оставям... (*Излиза.*)

ЛЮБОМИР. Този сигурно е дошъл да покаже на стария новата реклама. Не ще го зарадва тя,

ако е видял как са го нажулили тук. *(Подава на Горилков вестник и той чете. Отваря вратата на трапезарията.)* Вено!

ВЕНА *(влиза от трапезарията)*. Какво има?

ЛЮБОМИР. Ела!

ВЕНА *(като се доближава)*. Има ли?

ЛЮБОМИР *(вади от джоба си една банкнота)*.

Дръж, снощи потръгна малко.

ВЕНА. Само толкоз ли?

ЛЮБОМИР. Друг път повече, голяма загуба има да се вади. Аз пак излизам.

ГОЛЕМАНОВА *(влиза от трапезарията)*. Любомир е!

ЛЮБОМИР *(тръгва)*. Бързам... имам работа.

ГОЛЕМАНОВА. Чакай... само две гуми.

ЛЮБОМИР. Две гуми – добре, трета – не!

ГОЛЕМАНОВА *(като се доближава до него)*.

Къде беше на обег?

ЛЮБОМИР. Нали казах по телефона да не ме чакате.

ГОЛЕМАНОВА. И с това, разбира се, ти си спокоен...

ЛЮБОМИР. Напълно.

ГОЛЕМАНОВА. Какво момче си ти? Какво мислиш?

ЛЮБОМИР *(иронично)*. Точка! Ти си каза двете гуми! *(Обръща се да излезе.)*

ГОЛЕМАНОВА. За вечеря тука!

ЛЮБОМИР. Благодаря за поканата! *(Излиза.)*

ГОЛЕМАНОВА. Мисли си!

ГОРИЛКОВ. Ако го пусне картата.

ГОЛЕМАНОВА. Проклетни карти, но баща му е крив, пет пари не му дава. Да печели – хайде, а като губи?

ГОРИЛКОВ. И като няма откъде да плаща, няма да играе.

ВЕНА. Ами ако прави дългове?

ГОРИЛКОВ. Кой е луг да му дава? Не вижгат ли, че баща ти, какъвто е, още много години има да живее.

ГОЛЕМАНОВА. Ах, от другари нещо по-свременно не можа да научи.

ГОРИЛКОВ. Кой не играе на млади години? Ще му мине и нему като на всички ни... Младини!... Е, Венке, от утре още едн лазарник.

ВЕНА. Двайсе и втора!

ГОРИЛКОВ. Я с каква гордост го каза.

ВЕНА. Разбира се.

ГОРИЛКОВ. Ех, тъкмо преди двайсе години и аз тъй си казвах годините.

ВЕНА. Добра утеха наистина, че си бил някога на двайсе и две години... ха-ха!...

ГОРИЛКОВ. Гледай я ти нея! Чакай, и ти ще поостарееш, и тогаз ще те питам.

ВЕНА. Тогаз ще му мисля, а сега ще се радвам на младостта си, старче! *(Бързо го хваща за ръка и го върти, като се върти около него.)*

ГОЛЕМАНОВА. Мари Вено, какво правиш?

ВЕНА. Искам да завъртя главата на това момче.

ГОЛЕМАНОВ *(влиза от коридора)*. Какви са тия лудории!... Онзи изфуча като глиган край мене, без да се обади... тази като луда се върти тука!

ВЕНА *(с поклон)*. От голяма радост, г-н мистре!

ГОЛЕМАНОВ. Ще ви дам една радост.

ВЕНА *(с поклон)*. Извинете, господин мистре! *(Избягва.)*

ГОЛЕМАНОВ *(като вижда баба Гицка, която влиза от салона)*. Шефката?

ГОЛЕМАНОВА. Няма я още. Чакаме я.

ГОЛЕМАНОВ. Обади ли се някой по телефона?

ГОРИЛКОВ. Някой.

ГОЛЕМАНОВ. Друг път като бесни звънят.

БАБА ГИЦКА *(на Големанов)*. Излезе ли царската дума?

ГОЛЕМАНОВ *(маха с ръка)*. Оставете ме!

ГОЛЕМАНОВА *(на баба Гицка)*. Хайде, бабо. *(Хваща я под ръка и я извежда в трапезарията.)*

ГОЛЕМАНОВ *(сяда на писалището и чете вестника)*.

ГОРИЛКОВ. Искат да му платим.

ГОЛЕМАНОВ *(разсеяно)*. Лесно, да не бърза толкоз.

ГОРИЛКОВ *(след малко)*. Има ли нещо ново?

ГОЛЕМАНОВ *(нервно)*. Какво ново... какво ново искаш от тези хора? Сдушили са се плъховете при шефа, който знае каква я мътят... В клуба само гребосъкът... човек просто нищо не може да разбере. Досрамя ме от момчетиите там да чакам... аз... един Големанов... моля ти се, настрана!... Крият се от мене, нищо не ми казват... само шушукат нещо... *(Гневно удря с вестника по масата и става.)* Да им се не види най-после и партията, и министерството!... *(Разгневен, крачи из стаята.)*

ГОРИЛКОВ. Спокойствие... спокойствие.

ГОЛЕМАНОВ. Какво спокойствие? Министерството отива... отива по дяволите!... Не виждаш ли?

ГОРИЛКОВ. Аз не виждам още нищо опасно.

ГОЛЕМАНОВ. Как така?

ГОРИЛКОВ. Много просто. Шефът и минис-

трите още обмислят размястванията и навярно още не са се спрели на новия министър.

ГОЛЕМАНОВ. А докато се сещат, кандигатите пъкат, пъкат... Знаеш ли колко станаха?... Днес вече шест! Ама кой не, кой не? Не стават тези работи тъй... Шефът, ако си гържи думата, трябва да каже – ела сам, бай Големанов! – и свършено... никакви кандигати, никакви апетити!... А така – аз от първо място кой знае къде съм сега?...

ГОРИЛКОВ. Убеден съм, все си между първите.

ГОЛЕМАНОВ. Не, един Големанов трябва да бъде пръв, а не между първите! Между първите – това значи на една гръска с Чавдаровци и всички други! *(Разхожда се.)* Проклет да е!

ГОРИЛКОВ. Кои?

ГОЛЕМАНОВ. Чавдаров... нощес пак го сънувах – нещо ми се зъбеше... Онзи ме яде, яде, този ще ме дояде...

ГОРИЛКОВ. В края на краищата ти пак ще сполучиш. Най-после, ако шефът се е разколебал, шефката...

ГОЛЕМАНОВ. Е, шефката... шефката... какво шефката? Какво направи тя досега, като домъкнахме и онази глухетина! Нищо, абсолютно нищо... Но тя ще ми падне на ръка и така ще я нажуля аз нея, та друг път да си свижда устата и да не грънка работи, които не са за нея!... Помниш ли?... *(Погражава.)* „Само отчаянието на тази нещастна жена ме въздържа да ви поздравя с министерско кресло!“ И аз, глупак, нося масло, целувам ръка, кланям се!... *(Удря се по главата.)* Но тази... тази!...

ГОРИЛКОВ. Бай Йовчо... бай Йовчо, малко повече спокойствие и хладнокръвие! Успокой се – ти гнес си нервен, разгразнен и губиш търпение. Не

бива тъй прибързано да отсичаш, особено против шефката. Тука не си прав. Аз съм уверен, тя, каквото и да прави, прави го в твоя полза. Да почакаме още няколко дни с търпение и ще видиш.

ГОЛЕМАНОВ. Още няколко дни ли?... Душа, гуша у мене не остана, разбираш ли? Още няколко дни... като миналия път... историята се повтаря. В първите три дни не стане ли, знай си аз, нищо няма да излезе.

ГОРИЛКОВ. Ти много бързаш.

ГОЛЕМАНОВ. Не разбирам защо трябва да се протака. Един министър умря, час по-скоро друг на негово място. Преди всичко благото на страната... с него никои не смее да си играе! Имате достоен кандидат... веднага... моментално!

ГОРИЛКОВ. Но...

ГОЛЕМАНОВ. Никакво но... Висшите интереси на отечеството не позволяват. Бавите ли се, протакате ли, значи, колебаете се кого да изберете от няколко души. Е, добре, един Големанов стои високо над тези неколцина... Той може би стои по-високо и от вас!... Де сега да не отварям уста...

ГОРИЛКОВ. Напълно съгласен, но...

ГОЛЕМАНОВ. Един Чавдаров – голтак, вчера нямаше какво да яге, крещи само по митингите, какви заслуги? Никакви! Никому неизвестен, остави го управител, защо го дигах депутат, министър? Толкоз му стига умът на оногова. Струнал си човекът една воденичка, дотече ли вода, събере своите и си замеле... а-а, така не може. Не, тъй партия не се води. Тук хората пари харчат, време губят, спокойствие жертват, туй се казва, богатства за благото на народа залагат – не, те настрана! Ха-а, това вече не се търпи, това е полити-

чески скандал, какъвто никъде по света няма... Не, каквото щеш казвай, не вървим добре. Способното, почтеното – настрана, негодното, безчестното – налице! Ако ние не ценим нашите първи хора, ако ние гледаме да смажем всекиго, щом малко-малко се издигне над нас – на чети тази мръсотия! (*Вади от джоба си вестник и му го подава.*) Питам се аз, какво прави този, който от най-високото място оправя съдбините на отечеството, какво мисли короната?

ГОРИЛКОВ. Е, бай Йовчо, ти далеч отиде.

ГОЛЕМАНОВ. Нима ще остави той да се подиграват с неговите верни приятели?

ГОРИЛКОВ. Не може, парламентаризъм!

ГОЛЕМАНОВ. Парламентаризъм за такива хора? Не, той трябва да им погръпне малко ушите – стойте, господа, какво правите вий, къде отивате? (*Пауза.*) Нахвърлях ти тук няколко горчиви мисли, сглоби ги довечера в една статия за утре в отговор на този групел (*сочи вестника*), пък и онези да се сепнат малко... ако я вършат, да я вършат свъстно. Иначе не отговарям за последиците... издъно ще разгрусам партията... Цепя се, Енчо, цепя се, ей! А колко ще повлека подире си?

ГОРИЛКОВ. Аз мисля...

ГОЛЕМАНОВ. Не те питам какво мислиш, а ти казвам да напишеш статията и с повече пипер, теб ти иде отръки, аз нямам време и спокойствие за това... Разбери, аз не обичам политиката на скръстени ръце. Взимай пример от мен, учи се от един опитен политик... (*вратата откъм коридора се отваря и полека влизат Криводренски и Владимир*) гържавник... (*Като ги вижда.*) А-а, вий ли сте?... (*Иронично.*) Добре сте ми дошли, гълъбче-

ма! Как пък улучихте тъкмо навреме!... *(Владимиров вади адреса.)*

КРИВОДРЕНСКИ. Слава богу, толкоз пъти те дирихме и най-последно...

ГОЛЕМАНОВ. Ме пипнахте!... а!? Слушайте, приятели, нямам време сега за вашия адрес. Оставете го тук и си идете. Когато бъда по-свободен, аз ще видя какво пише. Сега имам много по-важна работа.

ВЛАДИМИРОВ. Но, господин Големанов...

КРИВОДРЕНСКИ. Ама, бай Големанов, гражданите... гжужеството...

ВЛАДИМИРОВ. Натоварен съм аз лично, като председател, да ви го прочета.

ГОЛЕМАНОВ. И аз зная да чета... дайте го и — точка!

КРИВОДРЕНСКИ. Ако нямаш време сега, ще догдем, когато кажеш.

ГОЛЕМАНОВ. Дайте го, ви казвам... Аз не обичам много да приказвам...

КРИВОДРЕНСКИ. Нали уж чест да ти направим?

ГОЛЕМАНОВ *(грабва адреса от ръката на Владимирова)*. От чест мен готук ми е дошло! *(Сочи си гърлото.)*

ВЛАДИМИРОВ. Моля ви, поне сега пред нас го прочетете.

КРИВОДРЕНСКИ. Може да има нещо да ни кажеш.

ГОЛЕМАНОВ. Ще ви пиша... ще ви пиша. Хайде сега! *(Отива към писалището.)*

ГОРИАКОВ *(на Големанов)*. Прочети го... прочети го... не е дълго.

ГОЛЕМАНОВ. Добре.

КРИВОДРЕНСКИ *(на Владимирова, успокоително)*. Слава богу!

ГОЛЕМАНОВ *(чете на себе си)*. Многоуважаемый г-н Големанов и грагий съгражданино, с Вашата щедра десница... хм, това добре... се издигна нов храм на светлина и просвета в нашия със славни заслуги в миналото роден градец... *(Отвън се чува тръба на автомобил. Големанов бързо поглежда през прозореца.)* Шефката! Шефката! *(Хвърля адреса на масата и изтичва в коридора.)*

КРИВОДРЕНСКИ. Туйто... пак се измъкна!

ГОРИАКОВ. Какво да ви правя, като нямате късмет.

КРИВОДРЕНСКИ. Пак на зъл час... Коя каза той...

ГОРИАКОВ. Жената на шефа... Не разбирате ли, той се готви министър да става, а вий с вашия адрес току му се време в очите.

КРИВОДРЕНСКИ. Как да не разбираме?... Ами си мислим, сега на тази му радост да го намерим, че нещо повечко за читалището...

ГОРИАКОВ. И много добре сте намислили. Затова елате утре... утре, вярвам, ще бъде вече всичко свършено.

КРИВОДРЕНСКИ. Ами както чуваме, работата май... тоз Чавдаров, а?

ГОРИАКОВ. Нали шефката годе гнес тука, неговата е изпята... Аз ви казвам, Големанов утре е министър!

ВЛАДИМИРОВ. Ами като му дадохме вече адреса?

ГОРИАКОВ. Вземете си го. *(Подава им го.)* Той сам да го прочете, че после да ви пише... вятър!

КРИВОДРЕНСКИ. Как хитро щеше да ни се

изплъзне, дяволът!

ГОРИЛКОВ. Името гледайте да промените.

ВЛАДИМИРОВ. А-а, само това не може.

ГОРИЛКОВ. Как да не може, кой ще ви укори за това?... Нали ви зная всичките там.

КРИВОДРЕНСКИ. Там чакат само парата.

ГОРИЛКОВ. Какво е това „Пробуда“? Пробуди колкото щеш, а читалище „Големанов“ само едно в цяла България! И как ще го обвържете... това е най-важното...

ВЛАДИМИРОВ. Тъй, но без решение... не си е в реда...

ГОРИЛКОВ. Колко работи без ред стават, та му мислиш толкоз... Защо си най-послед председател на читалището, а? Слушайте виш мене... После там в адреса: Многоуважаемият Министре, никакъв Големанов...

ВЛАДИМИРОВ. Колко пъти съм го съчинявал и преписвал.

ГОРИЛКОВ. Нищо, още веднъж го пресъчини.

КРИВОДРЕНСКИ. Ами ако не стане министър?

ГОРИЛКОВ. Ще му дадете тоя... стария адрес... Виш донесете и двата, че който притрябва...

Вратата откъм салона се отваря, бързо влиза Големанов, в салона се вижда шефката – Илиева.

ГОЛЕМАНОВ (като отива към трапезарията). Къде са онези? (Като вижда Криводренски и Владимир.) А-а, вие тука ли сте още? Сбогом... сбогом!... (Прави им знак с ръка да излязат. Те си излизат. Той отваря вратата на трапезарията и вика.) Къде сте, за бога? (Влиза вътре.)

ИЛИЕВА (като влиза от салона). А-а, Горил-

ков... Добър ден. (Подава му ръка, той я целува.) Отдавна не сме се виждали... ново-вехто?

ГОРИЛКОВ. Чакаме... чакаме с нетърпение новото от шефа.

ИЛИЕВА. Още малко... днес или утре. Оставих ги вкъщи да решават.

ГОЛЕМАНОВ (води баба Гицка за ръка, подир тях Големанова и Вена). Ето го звеното... живото звено между нас!

ИЛИЕВА. Добър ден, бабо Гицке. (Целува ѝ ръка, баба Гицка я целува, с другите се ръкува.) Как си, бабо?

БАБА ГИЦКА. Дал ти бог добро, чедо!

ГОЛЕМАНОВ. Нашата баба Гицка си е винаги добре и ще живее още дълго за наша радост и утеха.

ИЛИЕВА. Дай, боже!

БАБА ГИЦКА. А?

ИЛИЕВА (високо). Искаш ли да се повозиш?

БАБА ГИЦКА. Автомоби́ла ли? Аз съм готова.

ИЛИЕВА. Вено, идете днес без мене... виш двесте... Аз ще си почина тук, докато се върнете... С тая криза тия дни се чувствам страшно уморена. Елате по-скоро, че ми трябва колата.

ВЕНА. Шанката ми! (Припва в трапезарията.)

БАБА ГИЦКА. Ами царската гума?

ИЛИЕВА. Ще... ще излезе... (На Големанов.) А пък ний ще си поговорим малко, докато те се върнат.

ГОЛЕМАНОВ. С най-голямо удоволствие. (На Големанова.) Избегу я.

ГОЛЕМАНОВА. Хайде, бабо, на автомобила. (Хваща я под ръка и тръгват за коридора. Баба Гицка се обръща и поглежда шефката.)

ИЛИЕВА. Върви, бабо, върви.

БАБА ГИЦКА. А?

ГОРИЛКОВ *(високо)*. С Вена... ще идете... *(Излиза подире им в коридора, затваря вратата.)*

ГОЛЕМАНОВ. Заповядайте. *(Сочи кресло.) И двамата седат един срещу други.)*

ИЛИЕВА. Знаете добре, аз не стоя далече от работите на нашата партия.

ГОЛЕМАНОВ. О, разбира се...

ИЛИЕВА. И винаги съм гледала, било на власт, било в опозиция, да помогна, доколкото мога, с моето скромно мнение и съвети.

ГОЛЕМАНОВ. О, да, да.

ИЛИЕВА. Сега, доколко моите съвети са били полезни, това остава вий, мъжете, да прецените.

ГОЛЕМАНОВ. Отлични... прекрасни са вашите съвети, госпожо. Ние всички високо ги ценим... а най-много шефът... Цяло щастие е за него, че той има такъв съветник.

ИЛИЕВА. Благодаря за вашето ласкаво мнение *(Големанов се покланя)*, аз го много ценя. *(Големанов се покланя.)* Аз и тъй се надявах, че вий с вашия здрав, смислен поглед на работите *(Големанов се покланя)* добре ще оцените моята работа в партията.

ГОЛЕМАНОВ. О-о, госпожо!

ИЛИЕВА. Откакто сме на власт, у мене е заседнала една мисъл — ние не добре използваме нашите хора.

ГОЛЕМАНОВ. На, същото казах преди малко тук на Енча.

ИЛИЕВА. Толкова по-добре, лесно ще се разберем. Ние всички си способни хора оставаме тук за домашна работа, тъй да кажа, а за чужбина не помисляме.

ГОЛЕМАНОВ *(на себе си)*. Къде ли бие?

ИЛИЕВА. Предстоят ни важни събития, в

странство трябва да имаме достойни представители. Мислите ли като мене?

ГОЛЕМАНОВ. Напълно.

ИЛИЕВА. Не обикновени чиновници-дипломати, а видни политически лица, в които ние, тукашните, можем да имаме пълно доверие...

ГОЛЕМАНОВ. Разбира се, разбира се. *(На себе си.)* Ба, не се ловя на таз въдица аз.

ИЛИЕВА. Аз съм си набелязала няколко души *(вади бележник)*, но първият, който трябва да върви, е... кой мислите?

ГОЛЕМАНОВ *(иска да надникне в бележника)*. Не мога да зная.

ИЛИЕВА. Чавдаров.

ГОЛЕМАНОВ. Чавдаров!

ИЛИЕВА. Да. Какво ще кажете?

ГОЛЕМАНОВ. Тъкмо за тази работа човек, прекрасен, отличен...

ИЛИЕВА. Аз очаквах това да кажете, макар че напоследък една хладина между вас двамата може би.

ГОЛЕМАНОВ. О, това нищо не значи... вие знаете, когато е за общи работи, общо благо, у мене личното настрана... Да, по-добър от него за това няма.

ИЛИЕВА. И аз тъй мисля.

ГОЛЕМАНОВ. Но...

ИЛИЕВА. Какво но?

ГОЛЕМАНОВ. Съгласен ли е той? Питайте ли го?

ИЛИЕВА. Да, той е съгласен.

ГОЛЕМАНОВ *(радостно)*. Съгласен! Браво! Да върви, да върви час по-скоро!... Аз отгавна съм мислил за него, той е хитър, тънък дипломат...

ИЛИЕВА. Той е образован, знае френски...

ГОЛЕМАНОВ. Тъкмо, тъкмо...

ИЛИЕВА. Богат, няма да чака само на една запламата...

ГОЛЕМАНОВ. Тъкмо, тъкмо...

ИЛИЕВА. Само че...

ГОЛЕМАНОВ. Какво?

ИЛИЕВА. Той казва – аз, за да представя българския народ тъй, както трябва и както аз зная...

ГОЛЕМАНОВ. О-о, той е талант... бива го!

ИЛИЕВА. Трябва, казва, да отворя къща, да се ожения.

ГОЛЕМАНОВ. Туй ли му само не достига? Та най-лесното нещо е да се ожени човек. Булки къде-то ще и колкото ще.

ИЛИЕВА. О, само една му трябва... разбира се. Затуй додох да се посъветвам с вас. Вие като стар, опитен човек...

ГОЛЕМАНОВ. О, ще го оженим ние него... Кажете му – аз... аз... ще го ожения, оставете всичко на мене... Как да не помогна на стария си приятел?

ИЛИЕВА. И той се надява много на вашата помощ и има право, защото, между нас казано, в замяна, знаете, какво ви остава.

ГОЛЕМАНОВ. Това не е важно... това не е важно!... За мене важи приятелството, не е да не ме знаете, приятелството и нищо повече... Каква жена иска?... Аз ще му намеря едно младо, хубаво момиче, богато, от най-висшето общество, да се гордее с него! Където Големанов похлопа, ще му отворят.

ИЛИЕВА. И той тъй мисли, една ваша дума стига.

ГОЛЕМАНОВ. Разбира се, Големанов само една дума казва... Той гали има някоя на ума си?

ИЛИЕВА. Има.

ГОЛЕМАНОВ. И коя е тази щастливка?

ИЛИЕВА. Вашата Вена.

ГОЛЕМАНОВ (*скача като ужилен*). Коя? Коя?...

ИЛИЕВА. Вашата Вена.

ГОЛЕМАНОВ. Нищо не разбирам...

ИЛИЕВА. Много просто. Той харесва, обича Вена и ме праща да искам ръката ѝ.

ГОЛЕМАНОВ. Харесва... обича Вена?... Но Вена е още малко, глупаво момиче... неразбрано... Може ли тя да бъде жена на един пълномощен министър? Наистина, тя играе на тенис, но малко ли и други играят? При това е бедна, нищо няма... нито пък е хубава... една палава, такава никаква... Какви, какви по-хубави, по-богати и по-умни момичета има!...

ИЛИЕВА. Има, но вкус... не харесва.

ГОЛЕМАНОВ. Да остави на моя вкус... аз да му избера!

ИЛИЕВА. Той казва – Вена, та Вена и никоя друга... Любов!

ГОЛЕМАНОВ. Любов у тоз дъртак?

ИЛИЕВА. Наистина, той безумно я обича. Отдавна ми е казвал, но не е имал случай досега да ѝ се открие.

ГОЛЕМАНОВ. Това липсваше само.

ИЛИЕВА. Ако не доде Вена с мене, казва, аз няма да замина.

ГОЛЕМАНОВ. И таз хубава!

ИЛИЕВА. Аз не мога да се разделя от нея, казва, аз не мога да не я виждам. Ако не ми я дадат, ще остана тук и отдалече ще си я гледам.

ГОЛЕМАНОВ. На тениса ли?... Че как ще я гледа, като я затворя вкъщи или я изпратя някъде?

ИЛИЕВА. О, това ще бъде твърде жестоко от ваша страна.

ГОЛЕМАНОВ. Тя е толкова малка и срамежлива, че не смее да погледне чужди мъж в очите...

ИЛИЕВА. И това му-се най-много харесва. Той казва, възпитание има в тази къща. Обикнал Вена, защото е скромна и възпитана. Добре правите, че държите Вена така стегнато, защото каквото време настана.

ГОЛЕМАНОВ. Ужасен разврат!

ИЛИЕВА. Разбира се, докато се яви някой сериозен, солиден кандидат, а не някой млад прахосник, зестрогонец...

ГОЛЕМАНОВ. Пардон... пардон... аз нищо нямам...

ИЛИЕВА. Сериозен, възпитан, добър, който не мисли за зестра и който с любовта си ще я ощастливи... Но да поговорим сериозно по това. Сегнете... Струва ми се, между всички наши приятели аз най-добре с вас се разбирам.

ГОЛЕМАНОВ. О, да, да, ний се разбираме. *(Сяда.)*

ИЛИЕВА. Казвате, стар. Преди всичко, мой е пет-шест години по-млад от вас, а това е най-важното.

ГОЛЕМАНОВ. Но е по-стар от жена ми.

ИЛИЕВА. Това нищо не значи.

ГОЛЕМАНОВ. А как ще ѝ казва мамо?

ИЛИЕВА. Боже мой, шефът е много по-стар от вас и ви казва бай Големанов, нали?

ГОЛЕМАНОВ. Е, га.

ИЛИЕВА. Вигите ли? Но и без това може, стига той да я обикне и да я чувства като своя родна майка... Знаете ли какво ми каза? Край Вена обикнах Големанови като мои същински родители.

ГОЛЕМАНОВ. Я, какъв син съм си намерил...

ИЛИЕВА. Да, представете си и как се е при-

вързал към вас. Вън от това, че сме си свои, от една партия, нещо по-свое ме тегли към тях, казва. Чуйте, Вена е дете на нашата партия и тя трябва да си остане у нас. Не бива да пръскаме силите си... При това зет богат, с бляскава политическа кариера.

ГОЛЕМАНОВ. Малко закъсняла...

ИЛИЕВА. Тъкмо в разцвета на възрастта си... В Англия кога-кога по-късно започват държавните мъже!

ГОЛЕМАНОВ. Де да сме в Англия!

ИЛИЕВА. А в какво общество ще се движи и тук, и в чужбина Вена? Тъкмо за гъщерята на един министър.

ГОЛЕМАНОВ. Е, га, га, в това не се съмнявам.

ИЛИЕВА *(става)*. Господин Големанов, най-после една жертва повече... апелирам към вас! В тези тежки и съdboносни минути нашият измъчен народ има нужда от вас тука, от него там...

ГОЛЕМАНОВ *(става тържествено)*. Един Големанов за народа си е давал жертви и пак ще дава... Няма какво, тежка е съdbата на държавниците и на царете... те не принадлежат на себе си... Ето ръката ми! *(Илиева поема ръката му.)* Съгласен... Ако греша, нека бог ме съди!...

ИЛИЕВА. О, бог ще ви оправдае... бъдете сигурен, защото глас народен, глас божи!

ГОЛЕМАНОВ. Амин!

ИЛИЕВА. Слава богу, днес свършихме едно добро дело!

ГОЛЕМАНОВ. Да, но какво ще кажат тук, въкъщи?

ИЛИЕВА. Каквото каже бащата... в тази къ-

ща се чува неговата гума. Ах, добрите стари наши нрави!

ГОЛЕМАНОВ. Вярно.

ИЛИЕВА. Видите ли колко добре ви познава вашият зет...

ГОЛЕМАНОВ. Кои, кои?

ИЛИЕВА. Та Чавдаров, боже мой!

ГОЛЕМАНОВ. Ах, да.

ИЛИЕВА. Той казва – една ваша гума стига.

ГОЛЕМАНОВ. Вярно, добре-зле, така е в тази къща.

ИЛИЕВА. Пък и аз ще ви помогна. Мисля, в тази къща и аз имам малко влияние.

ГОЛЕМАНОВ. Огромно, госпожо!

ИЛИЕВА. От друга страна, гнешните момичета не обръщат голямо внимание на младост и любов, те повечето гледат високо положение, охотен живот...

ГОЛЕМАНОВ. Пардон, още една гума – никаква зестра!

ИЛИЕВА. Само Вена... Само Вена... И нищо друго.

ГОЛЕМАНОВ. Той ли каза това? О, той е хитра лисица, какво ли си мисли – скоро старият ще хвърли топта... но не се знае кой кого ще превари.

ИЛИЕВА. За бога, какво говорите?

ГОЛЕМАНОВ. Не е да не ме знаете, аз не съм богат човек...

ИЛИЕВА. Боже мой, цял свят знае, че вий сте богат...

ГОЛЕМАНОВ. Аз?

ИЛИЕВА. Само с вашите добродетели и дарби, разбира се.

ГОЛЕМАНОВ. Уви, кой ги цени днес?

ИЛИЕВА. Партията и после... историята един ген!

ГОЛЕМАНОВ. Да, вярно... Историята един ген...

ИЛИЕВА. И тя достойно ще ви оцени. *(Големанов се покланя.)* Както и да е, ние скоро ще имаме съгласието на Вена и майка ѝ. Впрочем, това е по-последна работа. Чавдаров може да почака малко, щом като имаме вашата гума.

ГОЛЕМАНОВ. Дадох я, а той да почака.

ИЛИЕВА. Докато се уреди кабинетният въпрос... То е най-важната и първа работа, която с вашето съгласие се много улеснява.

ГОЛЕМАНОВ. И как?

ИЛИЕВА. Много просто. Вие влизате веднага, още днес в кабинета и поемате Министерството на народната просвета.

ГОЛЕМАНОВ. Ах, боже мой, нима вече?

ИЛИЕВА. Да, да... почти... Поздравявам ви. *(Протяга му ръката си.)*

ГОЛЕМАНОВ *(сграбчва двете ѝ ръце)*. Благодаря... благодаря... *(Целува ги.)* Истина ли? Боже мой!

ИЛИЕВА. Знайте, прочее, че на тази комбинация шефът и ний всички отдаваме голямо политическо значение както за страната, тъй и за партията... Да сплотим силите на партията около шефа, да ги използваме за благо на народа и напредъка на отечеството!

ГОЛЕМАНОВ. Да ги сплотим за благо на народа... О, вий сте гений... имате голям ум!

ИЛИЕВА. А вий имате голямо щастие... Какво сънувахте нощес?

ГОЛЕМАНОВ. Защо?

ИЛИЕВА. Защото днес и зет, и министерст-

во! Кой като вас!... Но къде е госпожата?

ГОЛЕМАНОВ. Тук, тук... *(Тича към трапезарията, отваря вратата и вика.)* Елате, елате... *(Влизат Големанова и Енчо.)*

ИЛИЕВА. Поздравете господина министъра!

ГОЛЕМАНОВА. Истина ли?

ИЛИЕВА. Да, да... почти... довечера може би ще излезе указът...

ГОРИЛКОВ. Кое министерство?

ИЛИЕВА. Просветама.

ГОРИЛКОВ *(на себе си)*. Тю, най-мършавото министерство!

ГОЛЕМАНОВА. Ах, Йовчо!... *(Спуска се и го прегръща.)* Най-после министър... Боже мой, боже мой!

ГОРИЛКОВ. Господин министре! *(Протяга ръка, Големанов небрежно му подава само два пръста.)* Пожелавам лека и плодотворна работа в новата служба на народа.

ГОЛЕМАНОВ. О-о, там има работа и каква още! Аз добре познавам просвещението...

ГОЛЕМАНОВА. Като се оженихме, той беше народен учител.

ИЛИЕВА. Тъй ли?

ГОЛЕМАНОВ. Да, с гордост го заявявам. Нека види светът как с труд и чест се издигнах на най-високото стъпало в държавата... Нека види младото поколение, което сега се учи и което утре ще бъде под моята власт... Утре ще кажа на всички учители: при вас иде един стар учител, който добре познава вашите нужди и недъзите на вашето просвещение... Елате с общи усилия да нарежим тези работи... *(На другите.)* Че днешните училища, училища ли са?... Учениците цял ден с цигара в уста из улиците и после – служба дайте... А-а,

тъй не може, господа, тук трябва твърда ръка!...

САУГАТА *(влиза)*. Автомобилът се върна.

ИЛИЕВА *(на Големанов)*. Хайде сега да ви забегам при шефа и другите министри...

ГОЛЕМАНОВ. Тогава по-скоро...

Илиева излиза, подир нея тръгват Големанов и Горилков.

ГОРИЛКОВ *(на Големанов)*. Статията?

ГОЛЕМАНОВ *(като излиза)*. Ти луг ли си?

ГОЛЕМАНОВА *(преди да излезе, на Големанов, който се връща насреща ѝ)*. Защо се връщаш?... Защо се връщаш?...

ГОЛЕМАНОВ *(спира се стреснат)*. Забравих да си взема... табакерата... царската табакера!...

ГОЛЕМАНОВА. Де сега за една табакера!... Върви, върви... не се връщай... *(И двамата бързо излизат.)*

ЗАВЕСА

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

238

СТ. А. КОСТОВ

Чай по случай рождения ден на Вена. Гости – повече млади, нейни приятелки и приятели, някои по-стари роднини и познати на Големанови. Вратата на салона е отворена. През цялото действие движение на гостите от салона към трапезарията и обратно. Като се вдига завесата, в салона танцуват танго.

ЧАВДАРОВ *(до вратата, на Големанова)*. Г-ца Вена много хубаво свири.

ГОЛЕМАНОВА. Не особено, тя би могла много по-добре да свири, но няма търпение. Пианото иска да се грънка всеки ден.

ЧАВДАРОВ. Но и тъй тя прекрасно свири. Колко е хубаво, когато вкъщи има пиано и жената свири... Вие свирите ли, госпожо?

ГОЛЕМАНОВА. Едно време, сега не. Изглежда, обичате домашния живот.

ЧАВДАРОВ. Много... Петимен съм за тих семеен живот и добре уредена къща.

ГОЛЕМАНОВА. Защо тогаз не сте се оженили досега?

ЧАВДАРОВ. Не се ожених само защото не бях готов да се ожения тъй, както аз искам.

ГОЛЕМАНОВА. А сега?

ЧАВДАРОВ. О, сега е вече друго.

ГОЛЕМАНОВА. Оженете се тогаз!

ЧАВДАРОВ. На граго сърце, ако и да кажат някои, че съм малко закъснял.

ГОЛЕМАНОВА. Да се ожени човек, никога не е късно. При това вий не сте много стар.

ЧАВДАРОВ. О, напротив, аз се чувствам много млад... Сърцето ми копнее за любов. Водите ли, аз никога не съм злоупотребявал със здравето си. Пък и не съм имал време – цял погълнат от политика, обществена работа, вестникарство.

ГОЛЕМАНОВА. О, да, то се вижда по лицето ви – запазен човек.

ЧАВДАРОВ. Нали?

ГОЛЕМАНОВА. Хайде аз да ви намеря – искате ли? Жена възпитана, образована, хубава... тъкмо за вас.

ЧАВДАРОВ. Петимен съм да се ожения за едно добро, възпитано, на това гържа много, може и без зестра, момиче.

ГОЛЕМАНОВА. Момиче?... Да, намират се и по-големи момичета... *(Пианото престава да свири, танцуващите се пръскат. Вена влиза от салона.)* Вено, г-н Чавдаров казва, че много хубаво свириш.

ВЕНА. Аз?... Ха-ха-ха!... Лъжете се, г-н Чавдаров, аз свиря само няколко модерни танца и нищо друго.

ЧАВДАРОВ. Но ги свирите очарователно...

ВЕНА. О, не... Обичате ли музиката?

ЧАВДАРОВ. Обожавам!

ВЕНА. А танците?

ЧАВДАРОВ. Не танцувам...

ВЕНА *(учудена)*. Как... вий не танцувате?

ЧАВДАРОВ. Ще ме научите...

ВЕНА. О, на граго сърце! Кажете само кога да започнем! *(Излиза бързо в трапезарията.)*

ГОЛЕМАНОВА. Малко е палава, не ѝ се сърдете.

ЧАВДАРОВ. Напротив, това най-много ми се

239

ГОЛЕМАНОВ

харесва у едно младо момиче. Ах, прелестна е вашата гъщеря, госпожо, весела, изрива, отлично възпитана... В днешно време голяма рядкост... кой ли щастливец ще ѝ се радва?

Нагка и Курчев бързо минават от салона в трапезарията.

ГОЛЕМАНОВА. Ето едно добро и хубаво момиче... по-големичко...

ЧАВДАРОВ. Не е... като вашата Вена...

ГОЛЕМАНОВА. Сега вече знай вашия вкус... Искате ли да се сродим?

ЧАВДАРОВ. О, да се сродим, да вляза във вашето мило семейство, та това е най-горещото ми желание.

ГОЛЕМАНОВА. Една моя сродница... млада, хубава вдовица...

ЧАВДАРОВ. Вдовица?

ГОЛЕМАНОВА. Да, но без дете, живяла само една година с мъжа си, още го жали, а зарад вас тя ще го прежали... добре възпитана, здрава, чудесно свири, без зестра... тъкмо каквато търсите... тя е тука... сега ще ви я доведе. *(Влиза в салона.)*

ЧАВДАРОВ *(подире ѝ)*. Госпожо... госпожо, ай, дявол да го вземе!

ИЛИЕВА *(влиза от салона)*. Как върви? Прегризнатите ли ги?

ЧАВДАРОВ. Опитах се.

ИЛИЕВА. Тъй отдалече... отдалече, както ви казах.

ЧАВДАРОВ. Отдалече, отдалече, но дявол знае какво излиза – младата бяга от мене като някакво диво козле, а старата иска да ме жени за вдовица.

ИЛИЕВА. Тъй ли?... Нищо, нищо, докато узнаят. Ах, тука е много горещо, пие ми се нещо студено. Да идем в трапезарията. *(Влизат в трапезарията.)*

ГОЛЕМАНОВА *(влиза от салона с Драгиева)*. Трябва да е в трапезарията.

ДРАГИЕВА. Нали той ще замине за Берлин?

ГОЛЕМАНОВА. Да, но първо иска да се ожени. Търси млада, хубава, възпитана, без зестра. Ти си тъкмо за него. Искате ли да се сродим с нас. Аз му говоря за тебе.

ДРАГИЕВА. Ах, лелю! Той какво каза?

ГОЛЕМАНОВА. Той е възхитен... ха, още и хубаво да свири на пиано...

ДРАГИЕВА. Каза ли ми, че съм свършила консерватория?

ГОЛЕМАНОВА. Ух, изумих, но сега ще му кажа. Той обожава музиката. После ще изсвириш нещо... ела сам! *(Тръгва за трапезарията.)*

ДРАГИЕВА. Срам ме е, лелю...

ГОЛЕМАНОВА. Я, сякаш, че си младо момиче... Няма срам в тези работи... Ела! *(Влизат в трапезарията. От трапезарията излизат Горилков и Петранова.)*

ПЕТРАНОВА. Какво щастие за нас, че Големанов взима търговията.

ГОРИЛКОВ. Аз вярвам, че тази комбинация е окончателна.

ПЕТРАНОВА. Тогаз още утре-гругиден Христос ще го направите началник. Стига толкоз години подначалник.

ГОРИЛКОВ. О, много бързаш. Чакай де...

ПЕТРАНОВА. Няма какво да чакам.

ГОРИЛКОВ. А сегашния началник?

ПЕТРАНОВА. На друго място или уволнение. Голяма работа!

ГОРИЛКОВ. Тези работи тъй лесно не стават, както си ги мислиш ти.

ПЕТРАНОВА. Много лесно, щом иска човек. Ти си гясната ръка на Големанов. А тази гясна ръка е и моя, нали? *(Плясва го по бузата, той ѝ целува ръката.)* Разбрахме се, нали?

ГОРИЛКОВ. Той е малко свитичък за началник.

ПЕТРАНОВА. Нищо му няма... Нали си гледа работата.

ГОРИЛКОВ. Добре ге, лесно.

ПЕТРАНОВА. Няма добре, няма лесно – мене гледай, като ти приказвам – обещавай, както трябва, че иначе няма да ме видиш вече.

ГОРИЛКОВ. Ветке, такива гуми от тебе не искам...

ПЕТРАНОВА. Като не искаш, назначи го началник... Обещавай и целувай ръка. *(Подава му ръка, той я целува.)* Ти остани тук. Аз отивам при него.

ГОРИЛКОВ. Защо, да не подозира нещо?

ПЕТРАНОВА. От някое време ми ръмжи нещо, кой знае какво го е прихванало.

ГОРИЛКОВ. Пази се... от тих човек се пази.

ПЕТРАНОВА. Не бой се. Пак ще се видим... *(Влиза в салона. Горилков сяда на писалището, запалва цигара.)*

Д-Р ЖИВКОВ *(влиза откъм салона и си вее лицето с кърпа. Спира се към бюста на Големанов. Иронично на Горилков.)* На таз мъдра глава венец трябва да има...

ГОРИЛКОВ. Не е чудно и това един ден да стане.

Д-Р ЖИВКОВ. Ха-ха!...

ГОРИЛКОВ. Защо не?

Д-Р ЖИВКОВ. Имаш право, щом го правят министър.

ГОРИЛКОВ. Колко груги като него са станали министри. Криви ли са те?

Д-Р ЖИВКОВ. Да, увират се навред, гугат шум около себе си и докато умните се смеят, те им се налагат.

ГОРИЛКОВ. Та и умните оглуняват... ха-ха!

Д-Р ЖИВКОВ. Жалко.

ГОРИЛКОВ. Ами кой както свари да се нареде край тях.

Д-Р ЖИВКОВ. Няма го още... Много се забави.

ГОРИЛКОВ. Той е при шефа... Трябва ли ти?

Д-Р ЖИВКОВ. Искам да го поздравя.

ГОРИЛКОВ. Него, глупавия?

Д-Р ЖИВКОВ. Какво да правя? Тъй гошло.

ГОРИЛКОВ. Много работи тъй дохождат.

Д-р Живков влиза в салона, подир него Горилков. От трапезарията излиза бързо Вена, подир нея Нагка и Курчев.

ВЕНА *(като се спира)*. Не мога, не мога да го търпя вече... Все тъй занесено ме гледа, усмихва ми се, някакви глупави комплименти... дето и да се обърна – ококорил едни очи право у мене... У, кошешки очи! Хайде да танцуваме... Ти сега ще свириш, Нагке.

От трапезарията близат Чавдаров и Драгиева.

ДРАГИЕВА. Вие обичате Шопена, нали?... О, тъй нежен...

ЧАВДАРОВ. Да, га.

ДРАГИЕВА. Тъй нежно шепне на влюбените.

ЧАВДАРОВ *(като гледа към Вена)*. Да, га.

ВЕНА *(като забелязва Чавдаров)*. Ух... ето го пак!... *(Избягва в салона, подир нея Нагка и Кирчев.)*

ЧАВДАРОВ. Дива коза... гива коза!

ДРАГИЕВА *(с недоумение)*. Пардон, Шопен... гива коза?

ЧАВДАРОВ *(като се опомня)*. Нищо... нищо... шепне на влюбените.

ДРАГИЕВА. Да, шепне на влюбените... Ах, неговите ноктюрни... Знаете, аз в консерваторията...

Пианото засвирва танго и танцуват.

ЧАВДАРОВ. Пак ли танцуват?

ДРАГИЕВА. Да... Обичате ли модерните танци?

ЧАВДАРОВ *(нервно)*. Отвратителни.

ДРАГИЕВА. И аз не ги обичам, просто не мога да ги търпя.

ЧАВДАРОВ. Чудно ми е как тези почтени бащи и майки позволяват на гъщерите си тъй безобразно да се кълчат в ръцете на разни хлапац.

ДРАГИЕВА. Аз пъ обичам на пианото, но в затворен семеен кръг с малко отбрани гости, които разбират от музика. Шумните концерти не обичам и почти никога не излизам.

ЧАВДАРОВ. Кой танцува? Свестен човек не виждам... все момчети...

ДРАГИЕВА. Прелестни са домашните концерти... Хубава домашна обстановка... топло, интимно... Канят ме често в легациите...

ЧАВДАРОВ. Кой танцува сега с госпожица Вена?

ДРАГИЕВА *(поглежда в салона)*. Кирчев... от

Външното министерство... Като сянка ходи подир Вена, навсякъде.

ЧАВДАРОВ. Тъй ли?

ДРАГИЕВА. Но без успех... тя не иска и да знае.

ЧАВДАРОВ *(на себе си)*. Все едно... още утре ще го махна от министерството.

ДРАГИЕВА *(подире му)*. Какво казахте? *(Пауза.)* Обичате ли Вагнера?

ЧАВДАРОВ *(разсеян)*. А?

ДРАГИЕВА. Обичате ли Вагнера?

ЧАВДАРОВ. Да, га...

ДРАГИЕВА. Листа?

ЧАВДАРОВ. Да, га... *(С нетърпение.)* Обичам всичките... музиканти... всичките...

Влиза от трапезарията Големанова.

ДРАГИЕВА. Елате, ще ви посвиря нещо от Шопена.

ГОЛЕМАНОВА. Ето, тя свири чудесно, нашата пианистка.

ЧАВДАРОВ. С най-голямо удоволствие бих послушал.

ДРАГИЕВА. Елате там... там, по-близо.

ЧАВДАРОВ. Не, аз тука... малко отдалече.

ДРАГИЕВА. Защо?

ЧАВДАРОВ. Навик.

ДРАГИЕВА *(като тръгва)*. Чуген навик. *(Влиза в салона.)*

ЧАВДАРОВ *(на себе си)*. Ей че грака!

ГОЛЕМАНОВА. Е, как, харесва ли ви се?

ЧАВДАРОВ. Прекрасна млада госпожа... но как да ви кажа? Знаете, аз, погълнат от обществена и

политическа работа, досега не съм имал възможност да обичам, да вкуся онази възвишена любов, която така пленително ни рисува поетите.

ГОЛЕМАНОВА. От нея... от нея... ще я вкуси-
те. (*Чува се пианото.*) Слушайте само как свири.

ЧАВДАРОВ (*след малко*). Да вкуся от тази любов
искам, но със същество... с жена, чието сърце е
още чисто, никога не е любило, с други думи, аз да
съм първият... първата ѝ любов.

ГОЛЕМАНОВА. О-о!... но слушайте... слу-
шайте...

ЧАВДАРОВ (*след малко*). Мислите, не ще наме-
ря такова момиче?... То ще бъде моята звезда и ще
блести в най-висшето общество тук и в чужбина.

ГОЛЕМАНОВА. Но защо ви е, боже мой, първа
любов?... Вий не знаете каква мъка е то!... Това мо-
миче ден и нощ ще ви виси на врата, мира не може-
те си намери... По-добре си вземете една жена, ве-
че улегнала, та живот да видите... Слушайте, слу-
шайте!

Полека влизат откъм коридора Кривогренски и
Владимиров със свит адрес в ръка.

КРИВОДРЕНСКИ. Добър ден, госпожо!

ГОЛЕМАНОВА. А-а, добър ден! (*Ръкува се с
двамата.*) Добре, че додохте... днес имаме праз-
ник... рожденият ден на моята гъщеря.

КРИВОДРЕНСКИ. Как пък случихме? Честни-
то тогаз!... Къде е госпожицата да я поздравим?

ГОЛЕМАНОВА. Заповядайте! (*Кани ги в салона.*)

КРИВОДРЕНСКИ (*като наднича*). О-о, толкоз
гости... не сме за там... (*На Владимиров.*) Ний по-
добре тука, а?

ГОЛЕМАНОВА. Венке... Венке!... Ето я, иде. (*На
Вена, която влиза.*) Ела да приемеш поздравления.

ВЕНА. А-а (*подава ръка на двамата*), благо-
даря!

КРИВОДРЕНСКИ. Да живеете и да се радвате.

ГОЛЕМАНОВА. Почерпи господата сега.

КРИВОДРЕНСКИ. Няма нужда... няма нужда,
благодарим.

ВЕНА. Как да няма нужда, за мое здраве по
един чай или по едно вино?

КРИВОДРЕНСКИ. За ваше здраве като е, раз-
бира се.

ВЕНА. Заповядайте! (*Завежда ги в трапеза-
рията.*)

ЧАВДАРОВ. Колко е мила ваша Вена!

ГОЛЕМАНОВА. Елате, тя ще ни посвири още
нещо.

ЧАВДАРОВ. Петимен съм... (*Големанова го
хваща под ръка и почти го завлича в салона, откъ-
дето влизат Петранов и Петранова.*)

ПЕТРАНОВА. Ела тук да те питам аз тебе
защо си мълкнал такъв? Няма ли си, глух ли си? Как
не намери поне една думица да кажеш, да ти чуят
хората гласа!

ПЕТРАНОВ. Като не ме питат... (*Разхожда се.*)

ПЕТРАНОВА. Да, чакай да те питам! В тази
глава няма ли толкоз ум, да измисли нещо? И аз във
висшето общество съм го повела! Какво ще кажат
хората?

ПЕТРАНОВ. Е, де... (*Разхожда се.*)

ПЕТРАНОВА. Какво си закрачил тъй с ръце в
гжобове, да не мислиш, че се намираш в някоя кан-
целария? Стой! (*Дръпва го за ръкава, той се спи-
ра.*) Мене гледай! Кога ще те чуя и ти да заприказ-

ваш като хората по разни въпроси, да разсъждаваш? Уж висше образование, тежко ти! И той началник ще става, не началник, а кърпач – цял ген да мълчи и клечки да набива...

ПЕТРАНОВ. Е-ех, стига де!... Иди приказвай с Горилков, той е приказлив, и за мене приказва...

ПЕТРАНОВА. Какво, какво? Какво каза?... Я го повтори! Ах, ще ме изяде моя човек от онзи ген – Горилков, та Горилков! И тука ли скандал, не ти ли стига само вкъщи? *(Силно го ощипва по ръката, той се дръпва.)* Чакай ти, аз ще ти дам един Горилков... да си мислиш вкъщи!

Пианото свири. Откъм коридора близа Любомир.

ЛЮБОМИР. А-а, добър ген, госпожа Петранови! *(Ръкува се, на Петранов.)* Как е работата?

ПЕТРАНОВ *(като си пипа ощипаната ръка)*. Криво-ляво...

ЛЮБОМИР. Да не се обърне само на ляво-криво!

От трапезарията близат Илиева и Вена.

ЛЮБОМИР. Госпожо! *(Целува ръка на Илиева.)*

ИЛИЕВА. Къде се губите, млади господине?

ВЕНА. Гостите отдавна питат за тебе.

ИЛИЕВА. И хубавите госпожици.

ЛЮБОМИР. На тяхно разположение съм.

ИЛИЕВА. Ръката! *(Двамата близат под ръка в салона. Вена сяда на бюрото с подпряна на ръце глава.)*

ПЕТРАНОВА *(на мъжа си, шепнешком)*. Чуваши ли как благородно си говорят хората, а ти – криво-ляво... отгде ти доде пък това на ума? И с

министерски син приказваш? Хайде там, между хората! *(Блъска го пред себе си в салона.)*

КИРЧЕВ *(близа откъм салона, пали цигара)*. Вашата вдовичка разлива там всичките си музикални прелести, а вие тук мечтаете!

ВЕНА. Искате да ме разсмееете?

КИРЧЕВ. Ни най-малко, защото пред нас се разиграва една страшна трагедия.

ВЕНА. О-хо!

КИРЧЕВ. В душата на вашия нов обожател.

ВЕНА. Ха-ха!

КИРЧЕВ. Любовта фатално го тегли към вас, хубавице, но енергичната ръка на майка ви също така фатално го тегли към вдовичката и Шопена...

ВЕНА. Ха-ха! Кой ви каза това?

КИРЧЕВ. Никои, аз сам подуших. Погледнете само! *(Сочи салона.)* Две фатални сили една срещу друга – конфликт, колизия, трагедия!

ВЕНА. Ромео?

КИРЧЕВ. Цял-целеничък!

ВЕНА. Бедният старец!

КИРЧЕВ. И само вие можете да го измъкнете от това трагично положение.

ВЕНА. Уви, слаби са моите ръце, а той е много тежък – ха-ха!

КИРЧЕВ. Или поне с един нежен поглед, с една мила усмивка разведрете лицето на този новоизпечен дипломат, защото неговата мрачна физиономия би смутила веселата европейска дипломация и кой знае каква катастрофа би сполетяла нашата външна политика!

ВЕНА. За успеха на нашата външна политика безброй нежни погледи и мили усмивки! Елате да видите! *(Тръгва към салона, в това време Чавдаров вли-*

за насреща ѝ.) Ах, г-н Чавдаров, тъкмо вас търся!

ЧАВДАРОВ (*изненадан*). О-о... мене?

ВЕНА. Но защо сте така намръщен?

ЧАВДАРОВ. Аз?... О... не!

ВЕНА (*иронично*). Може би Шопен?

ЧАВДАРОВ (*с досада*). О-о, Шопен!

ВЕНА (*кокетно*). Аз искам да сте весел!

ЧАВДАРОВ. О, много мило!

ВЕНА. Аз искам да се смеете на моя рожден ден... непрекъснато да се смеете!

ЧАВДАРОВ. О, мила госпожице!

ВЕНА. Та засмейте се най-после. Смейте се... и без това досадно „о-о!“.

ЧАВДАРОВ. Ха-ха-ха! Наистина, вие сте чудесна! Без „о-о“... ха-ха!

ВЕНА. Отлично! Винаги така се смейте и ние! Каква катастрофа за нашата външна политика! (*Бързо влиза в салона.*)

ЧАВДАРОВ (*с недоумение към Кирчев*). Какво иска да каже?

КИРЧЕВ. И аз нищо не разбирам. (*Влиза в салона.*)

ЧАВДАРОВ. Чудно! Тя иска да се смея – може би засмян по ѝ се харесвам?... Може би това е началото на нейната любов?... О-о, мило, мило дете! Но тогава хлапак все пак ще го махна от министерството. (*Тръгва след нея за салона. Влизат Големанова и Драгиева откъм салона.*)

ГОЛЕМАНОВА (*на Чавдаров*). Е, как, нали хубаво свири нашата пианистка?

ЧАВДАРОВ (*нервно*). Прекрасно!

ДРАГИЕВА. О-о!

ЧАВДАРОВ. Чудесно, великолепно!

ДРАГИЕВА. Не заслужавам...

ГОЛЕМАНОВА. Тя е все така скромна...

Д-Р ЖИВКОВ (*влиза от салона, на Драгиева*). Госпожо, благодаря за удоволствието, да, едно мило удоволствие.

ДРАГИЕВА. Приятно ми е.

ГОЛЕМАНОВА. Тя е много скромна и тъкмо това казвах на г-н Чавдаров.

Д-Р ЖИВКОВ. Скромността краси гарбата...

Влизат от салона Илиева, баба Гицка, Горилков, Петранови и др. някои гости.

ИЛИЕВА. Бабо Гицке, и тук да поседим малко.

БАБА ГИЦКА. А?

ГОРИЛКОВ. Седни... седни... (*Туря я да седне в креслото.*) На нея се приказва с една-две думи само... едно-две и нищо повече. Иначе нищо не може ви разбра.

ИЛИЕВА. Тя трябва да е уморена... туй движение, танци наоколо ѝ...

ГОРИЛКОВ. Нищо ѝ няма... (*Като сочи д-р Живков.*) Бабо, доктор... доктор!

БАБА ГИЦКА. Доктор? Не ми трябва... и без доктор ще си умра. (*Смях.*)

ГОРИЛКОВ. Не вярва ни доктор, ни медицина.

ГОЛЕМАНОВА. Такива са старите... Едно време не е имало доктори и хората по-малко са боледували.

ПЕТРАНОВА. А днес повече доктори – повече болни.

Д-Р ЖИВКОВ. Естествено, повече болни за повече доктори, иначе какво ще правим ний?

Откъм коридора влиза Големанов под ръка с Вена.

ГОРИЛКОВ. Ето го най-после нашия министър.
ГОЛЕМАНОВ. Най-после! *(На Илиева.)* Госпо-
жо! *(Целува ѝ ръка.)*

ИЛИЕВА. Е, какво?

ГОЛЕМАНОВ. Листата готова... в джоба на шефа... шефът в двора! Чакай да видим дали съм изскочил из джоба му? *(Гледа си часовника.)* Май... май... изскачам вече... Шефът веднага ще ми се обади.

ГОЛЕМАНОВА. Значи?

ГОРИЛКОВ. Значи, в тази минута царят под-
писва указа и той е вече министър.

ГОЛЕМАНОВА *(като го прегръща)*. Йовчо!

ВЕНА *(го прегръща)*. Тамко!

БАБА ГИЦКА. Царската дума, а?... Честито,
синко! *(Прегръща го.)*

ИЛИЕВА. Честито! *(Стиска му ръката.)*

ГОЛЕМАНОВ *(целува ръка)*. Благодаря!

ЧАВДАРОВ. Драги приятелю! *(Стиска му ръ-
ката.)*

ГОЛЕМАНОВ. Благодаря! *(Големанов протяга
и двете си ръце, гостите поздравяват. Той минава
в салона при другите гости.)*

ГОЛЕМАНОВА. Ах, боже, като си помисля само!

ГОРИЛКОВ. Че си министерка ли? Сега име-
то ще екне по цяла България, та чак в странство
ще се чуе!

ГОЛЕМАНОВА. Каква чест, каква слава! На-
истина, отдавна го очаквахме, но пак не мога да
повярвам... главата ми се взема.

ИЛИЕВА. Нищо, докато свикне човек.

ГОРИЛКОВ. Човек лесно свиква с големство,
като че ли е роден за него.

Д-Р ЖИВКОВ. Властта веднага преобразява
човека...

Големанов влиза откъм салона.

ГОЛЕМАНОВ. Като рекохте Големанов ми-
нистър, та министър... на ви го най-после минис-
тър! А каква работа, а каква отговорност го чака,
това и на ум не ви минава. Ех, ще се работи, няма
какво, цял живот съм работил и пак ще работя...
Дайте ми само работа, не че ме е страх.

Д-Р ЖИВКОВ. Работете, но здравето преди
всичко, г-н министре.

ГОЛЕМАНОВ. Здравето ли? Стомана? Ям ка-
то вълк, спя като агънце!

Д-Р ЖИВКОВ. Това ме много радва, макар че
с такива пациенти далеч не се отива.

ГОЛЕМАНОВ. Какво да правя? Съжалявам, но
не мога да ти помогна. Виж, с нещо друго да ме за-
помниш?

Д-Р ЖИВКОВ. Тогаз едно съвсем малко хо-
да-тайство.

ГОЛЕМАНОВ. С голямо удоволствие.

Д-Р ЖИВКОВ. Имам един момък, чиновник в
Търговията...

ГОЛЕМАНОВ. Чакай, чакай... в Търговията ве-
че не се бъркам... аз имам Земеделието.

ИЛИЕВА. Земеделието?

ГОЛЕМАНОВ. Да. В последния момент... ей се-
га... тъй изпадна комбинацията.

ГОЛЕМАНОВА. А вчера Просвещението.

ГОЛЕМАНОВ. Да, днес Търговията, а таз ве-
чер Земеделието и напред все това министерст-
во. Въпрос на комбинация. Човек трябва да е готов
за всяко министерство.

Д-Р ЖИВКОВ. Кой взе Търговията?

ГОЛЕМАНОВ. Право да ти кажа, не помня.

Толкоз комбинации правихме, че ми гръмна главата... Шефът взима Външното...

ГОРИЛКОВ. Както си беше...

ГОЛЕМАНОВ *(на г-р Живков)*. Но все пак мога да му помогна. *(Започва да говори с Илиева и др.)*

ПЕТРАНОВА *(на Горилков)*. При друг министър не го оставям... Първо ще го преместим в Земеделието и после ще го направим началник.

ГОРИЛКОВ. Той какво разбира от земеделие?

ПЕТРАНОВА. А Големанов какво разбира от земеделие?

ГОРИЛКОВ. Неговото е друго... той е министър...

ГОЛЕМАНОВ. Да, работа има там... и още каква работа! Утре ще ги събера всичките и ще им кажа: „При вас иде един стар земедеец...“

ГОЛЕМАНОВА *(на Илиева)*. Едно време имахме гюлеви градини и лозя.

ИЛИЕВА. А, тъй ли?

ГОЛЕМАНОВ. Познавам аз земеделието и всичките му недъзи... Там иска твърда ръка... гори ли ще ми секаш?

ЧАВДАРОВ. Горите... горите... е най-болният въпрос, на него ще трябва да обърнеш особено внимание.

ГОЛЕМАНОВ. Зная аз... Откога сме говорили с царя по тия гори... колчем се срещнем, все ще ми каже – бай Големанов, нашите бедни гори отиват... отиват!

ВЕНА. Тамко, кога ще те вика на аудиенция?

ГОЛЕМАНОВ. Е, то вече негова работа... аз съм всякога готов.

ИЛИЕВА. Ще бъде тия дни навярно.

ЧАВДАРОВ. И ще ти окачи нещо на шията.

ГОЛЕМАНОВ. Негова работа, не му се меся. Но ти знаеш, Големанов за оргени не работи и за делата си не чака никаква награда.

ПЕТРАНОВА. Г-н министре, при тази ваша радост мога ли и аз да ви помоля за нещо?

ГОЛЕМАНОВ. Какво е то?

ПЕТРАНОВА. Една съвсем малка, гребна работа.

ГОЛЕМАНОВ. Добре – щом е възможно. Възможното от мене, невъзможното от бога!

ПЕТРАНОВА. Обещавайте ми?

ГОЛЕМАНОВ. Моята министерска дума! Ох, утре като рукнат молби, ходатайства и какво ли не! Блазе му, че е невидим!

ИЛИЕВА. Кой?

ГОЛЕМАНОВ. Господ. Никой не го вижда и си е спокоен, а ний, министрите!...

Д-Р ЖИВКОВ *(на Горилков)*. Ако не се побърка този човек, едно чудо ще бъде!

ГОЛЕМАНОВА. Аз пък съвсем забравих да ти кажа, депутацията е тука.

ГОЛЕМАНОВ. Тука ли? Я да догат да ги видя аз тези приятели... *(Големанова влиза в трапезарията.)* От няколко дни ме гонят, не могат да ме намерят. Ах, човек не принадлежи на себе си. *(Влизат Големанова, Криводренски и Владимиров.)* Де се губите бе, приятели, та ви няма никакви?... *(Големанов се ръкува с тях.)*

КРИВОДРЕНСКИ. Хайде, честито да е!

ВЛАДИМИРОВ. Честито, г-н министре!

ГОЛЕМАНОВ. Благодаря! *(На Криводренски.)* Пак миришеш на вино.

КРИВОДРЕНСКИ. Че като стана министър, на ливанто ли искаш да ти мириша?

ГОЛЕМАНОВ. Де да видим какво ще ми кажете.
ВЛАДИМИРОВ (се изкашлява и започва да чете адреса).

„Многоуважаемий г-н Министре и скъпи съгражданино! Много и големи са Вашите заслуги за благоденствието на нашия роден градец. Като роден учител, като политически и обществен деец, като роден представител в големите си грижи за родината не забравихте и нашия със славни заслуги в миналото роден градец. А като министър на България пред Вас се открива още по-широко поле за ползотворна дейност. Един ден Вий със задоволство ще се обърнете да видите дълбоките бразди по туй поле от Вашето орало. (Големанов вади кърпа и си трие очите.) Поради тия Ви големи заслуги и поради голямата подкрепа, която дадохте за съграждането на нашето читалище, нашето ученолюбиво и просветно дружество в последното си заседание Ви провъзгласи, драги съгражданино и многоуважаемий господин Министре, за свой почетен председател и Ви моли да благоволите лично да откриете готовото вече читалище – този нов храм на просвета в нашия роден градец.

В очакване, Вашите съграждани Ви поздравяват от дълбините на сърцето си с новия висок пост, който заехте като министър на България, и Ви пожелават дълъг щастлив живот и дълга плодотворна дейност за града ни и отечеството.

Живейте, прочее, за благо на народа ни!“

Ръкопляскания.

ИЛИЕВА. Ах, какво мило тържество!

ГОЛЕМАНОВ. Трогнат... трогнат... (Стиска

им ръцете и поема от Владимирова адреса. Всички се натрупват около Големанов и гледат адреса. Възгласи: „Колко красиво написано, какъв почерк.“) Кой го е писал?

ВЛАДИМИРОВ (скромно). Аз.

КРИВОДРЕНСКИ. Цяла нощ си е играл.

ГОЛЕМАНОВ. Bravo!... Ти заслужаваш тук да бъдеш учител, с това краснописане аз няма да те забравя.

КРИВОДРЕНСКИ. А-а, не си го даваме ний.

ГОЛЕМАНОВ. Драги съграждани!

ГЛАСОВЕ. Пст, пст!

ГОЛЕМАНОВ. Вашият адрес тъй дълбоко ме трогна, че не намирам думи да кажа нещо повече за себе си от това, което вий казахте, и от това, което каза целокупният български народ, като ме постави на най-високо място да ръководя съдбините му. Аз съм се грижил за вас и, дай, боже, живот и здраве, пак ще се грижа и трудя за вас. С благодарност приемам голямата чест, която ми отдавате. Обещавам ви да дога тържествено да открия новия храм на културата в нашия роден градец и ви обещавам да доведа на туй културно тържество и нашия любим господар, комуто неведнъж съм разправял за вас и за нашето родно огнище. Много здраве на моите мили съграждани и им занесете този скъп дар (вади ключ, отваря писалището и взема един плик), който за вечни времена ще краси новия храм и ще назидва потомството... (Вади от плика един стар пожълтял малък портрет.) Това съм аз... Големанов... учителят Големанов! Нека види мало и голямо как от прост учител с труд и чест се издигнах на най-високото стъпало, на върха!... (Подава портрета на Криводренски, този го поема с недоу-

мение. Ръкопляскания.) На, уголемете го и го окачете на най-лично място в читалището.

ИЛИЕВА (като взема портрета от ръцете на Криводренски). Какъв мил спомен! (Предава портрета на други гости.)

ГОЛЕМАНОВ. Най-скъпият ми спомен от миналото, с дълбока тъга лишавам семейството си от него... Но там той ще бъде по-полезен. (Ръкува се с Криводренски и Владимир.) Хайде, носете си много здраве и ми пратете едно заявление за помощ... аз ще ви издействам от правителството една помощ за читалището.

Д-Р ЖИВКОВ. Това е най-важното... (Гласове: „танци, танци!“ Гостиите се дръпват в салона, пианото засвирва фокстрот.)

ВЛАДИМИРОВ (на Криводренски). Е?... (Криводренски го гледа, без да отговори. Владимир го дърпа за ръката.) Е, какво ще кажеш за това?

КРИВОДРЕНСКИ. Чакай... чакай да се опомня.

ГОРИЛКОВ. На, гледай и се опомни! (Дава му портрета.)

КРИВОДРЕНСКИ. Този ли бил скъпият дар, дето толкоз му се налявахме?

ГОРИЛКОВ. Това и дяволът не би могъл да измисли!

ВЛАДИМИРОВ. Аз казвах... аз казвах! (Дръпва портрета от Криводренски.) Тази смет няма да окача в читалището. (Хвърля портрета на пода.)

ГОРИЛКОВ. Какво правиш... полудя ли? Ако види, като муха ще те смаже. (Поема портрета.)

ВЛАДИМИРОВ. От него не се боя, да не мисли той, че може да ни разиграва както си ще!

КРИВОДРЕНСКИ. Министър, а? Чакай да нахокам това магаре, че да запомни как се разигра-

ват кмет и директор! (Тръгва към салона.)

ГОРИЛКОВ (затваря бързо вратата на салона и се изпречва пред него). Стой... не прави скандал пред хората... не го ли знаеш какъв е, когато се разсърди?

КРИВОДРЕНСКИ. Огефе трябваше, но дума не ми дойде на езика... (С юмрук пред носа на бюста.) Лъжец, глупец, скъперник! (Плюе пред бюста.)

ГОРИЛКОВ. Хокай, колкото щеш, този носи.

ВЛАДИМИРОВ. И онзи носи, но от по-силните.

ГОРИЛКОВ. Е, като сте по-слаби, вървете си и давайте заявление.

ВЛАДИМИРОВ. От държавата и без него можем да искаме.

КРИВОДРЕНСКИ. Пак за сметка на държавата... моя благодетел, моя заслужил мъж!

ГОРИЛКОВ. Та вие сами проглушихте света с неговите заслуги... Големанов тъй, Големанов онъй!

ВЛАДИМИРОВ. Агресът... Агресът!... (Спуска се към писалището и взима адреса, скъсва го.) Ето на, край и на тази лъжа!... Хайде да се махаме оттука!

КРИВОДРЕНСКИ. А маслото, фийтона?

ВЛАДИМИРОВ. Остави ги по дяволите!

КРИВОДРЕНСКИ (с юмруци към бюста). Скъперник... жаба!

Излизат.

ГОРИЛКОВ. Хайде... хайде! (Изпраща ги.)

Пианото престава. В кабинета влизат Вена, Курчев, Нагка и Любомир. През вратата на салона се вижда как Големанов се ръкува с някои от гостите, които си отиват.

НАДКА. Вие късно додохте?

ЛЮБОМИР. Да, имах си малко работа.

НАДКА. Преди по-често се виждахме на тениса.

ЛЮБОМИР. Бях по-свободен.

НАДКА. Сега се занимавате за изпита?

ЛЮБОМИР. О, не, още не съм започнал. *(На излизане от кабинета.)* Баща ми се сърди, че съм закъснял малко с висшето си образование. Пък аз мисля – човек се учи цял живот и не е важно кога ще получи някаква диплома.

Всички се смеят и излизат в коридора.

ГОЛЕМАНОВ *(като влиза с Горилкова от салона)*. Уморен съм, Енчо, уморен съм!... Малко ли мъки и тревоги бяха тия три-четири дни? Блесне надежда и тръгне на добре, току изведнъж стои и хайде тич нагоре-надолу, обърне се, тръгне и ха-ха, хоп изведнъж назад... като лодка, която се бори с вълните, докато стигне на брега... Най-после, слава богу! Само който не е ставал министър, той не знае каква е мъка. Но тази вечер ще му гръпна един сън!

ГОРИЛКОВ. Почивай и не ме забравяй.

ГОЛЕМАНОВ. Бъди спокоен... *(Спира се пред бюста си.)* Ех, приятелю, ти си все старият, същият, а аз не съм вече същият. Сега инак мисля, инак приказвам, инак стъпвам, инак ме гледат хората и всичко по-инак. Чудно нещо е това властта... изведнъж ставаш по-голям, по-тежък, по-важен. Ще трябва груг бюст, но тези дяволи художници ще ми одерат кожата като на министър... *(Като поглежда телефона.)* А бе какво стана с този шеф, че още не се обаждат?

ГОРИЛКОВ. Защо?

ГОЛЕМАНОВ. Обеща, щом излезе от двора, да ми се обади.

ГОРИЛКОВ. Може би още не е излязъл. Да не е задръжан на вечеря?

ГОЛЕМАНОВ. Без мене, без другите... Колкото го обича царят... *(Влиза Любомир откъм салона.)* Къде се дяваш, скитнико?

ЛЮБОМИР. Тук съм, тамко.

ГОЛЕМАНОВ. Виждам колко си тук... По цял ден те няма, вечер не те вижда човек... а баща ти тия дни се мятат като риба на плясък! Толкоз искаш да знаеш какво става с него! Че той става министър, че издига фамилията, че прославя името, което ти недостойно носиш, това не те ли радва?

ЛЮБОМИР. Радва ме.

ГОЛЕМАНОВ. Е, какво като те радва?

ЛЮБОМИР. Нищо.

ГОЛЕМАНОВ. Нищо ли? *(На Горилков.)* Чуи го, чуи го младото поколение! Хората отде да си е се надпреварват да ме поздравяват, а той... нищо!

ЛЮБОМИР. Поздравявам те, тамко...

ГОЛЕМАНОВ *(криви се)*. Поздравявам те, тамко!

ГОРИЛКОВ. Не се е сетило момчето.

ГОЛЕМАНОВ. Не се е сетил, а да иска пари, се сеца, да гуляе, се сеца, да прахосва, се сеца. Чуваш, че и на карти поиграваш... Брей, ушите ти изкъсвам. Като вземеш да печелиш, прави, каквото знаеш, а сега изпита, че счупена пара вече не даваш за твоите науки.

ЛЮБОМИР. Слушам.

ГОЛЕМАНОВ. Че няма да те погледна, чуваш ли? После, ще престанеш да се водим с разни момичета куриашки като тази Нагка.

ЛЮБОМИР. Тя е приятелка на Вена.

ГОЛЕМАНОВ. Точка! Не ми трябва вкъщи. И сестра ти да ми не мъкне вече тук разни момчети... Отсега напътък името! Разбра ли?

ЛЮБОМИР. Разбрах.

ГОЛЕМАНОВ. Хайде марш! *(Любомир отива в трапезарията. На Горилков.)* Какво да ги правиш, без морал от време на време не може... На бой поголеми от мене, а ума им още го няма в главата.

Големанова и Чавдаров влизат от салона.

ГОЛЕМАНОВА. Наистина, г-н Чавдаров, няма да сбъркате... пък колко е добра само да знаете, каква е къщовница, а както свири... ще бъде приятна и на най-висшето общество... *(На Големанов.)* Говорим за наша Мариука... Тя е съвсем млада, да не я знае човек, би казал момиче.

ГОЛЕМАНОВ. О, да, да... и аз я хваля...

ГОЛЕМАНОВА. Хайде, г-н Чавдаров, няма какво да ѝ гледате повече, вярвайте ме... едно голямо добро... ще направите.

ГОЛЕМАНОВ. За кого... за кого?

ГОЛЕМАНОВА. Та за г-н Чавдарова... той иска да се жени.

ГОЛЕМАНОВ. По-добра от нея за тебе, здраве!... Подписвам ти с две ръце.

ГОЛЕМАНОВА. Защо ви е първа любов?

ЧАВДАРОВ. Лесно... лесно... *(Хваща Големанов под ръка.)* За минутка, госпожо. *(Отделят се, а Големанова се връща в салона.)* Слушай, вчера шефката не ти ли говори нещо за мене, за Вена, за тебе?...

ГОЛЕМАНОВ *(като се удря по главата)*. Истина... вярно... вярно!

ЧАВДАРОВ. Тогаз какво ми говориш за друга?

ГОЛЕМАНОВ. Вярно... съвсем съм изумил... каквото съм записан тези дни.

ЧАВДАРОВ. Значи?

ГОЛЕМАНОВ. Не бой се... гумата – гума.

ЧАВДАРОВ. Днес гледам едно хлапе все около нея...

ГОЛЕМАНОВ *(разхожда се)*. Не бой се, нищо няма... ще му дам пътя.

ЧАВДАРОВ *(ходи подире му)*. Тя някак си страни от мене...

ГОЛЕМАНОВ. Още не знае... но ти гледай да се харесате.

ЧАВДАРОВ. Половината е свършена – тя отдавна плени моето сърце, сега остава нейното, а това зависи и от тебе.

ГОЛЕМАНОВ *(разсеяно)*. Каквото зависи от мене... всички усилия...

ЧАВДАРОВ. То от много усилия май не ще има нужда, защото, както виждам от друга страна, тя като че ли започва да ми симпатизира – иска да ме учи на модерни танци, иска да ме вижда все весел и засмян – едни такива аванси, разбираш?... Кога ще им кажеш?

ГОЛЕМАНОВ. А?... Лесно... лесно...

ЧАВДАРОВ. Аз мисля...

ГОЛЕМАНОВ. При вас иде един стар земеделец...

ЧАВДАРОВ. А?... Какво?...

ГОЛЕМАНОВ. Нищо, нищо... всичко, което зависи от мене... всички усилия и реформи. *(Телефонът звъни.)* Шефът!... Шефът!... *(Поема слушалката.)* Ало, ало... тук министър Големанов!... Там кой? Ти ли си бе, шефе? Добър вечер... Е, какво има, шефе?... Какво? Какво? *(Приближават се до него Чавдаров и Горилков.)* Оставка на кабинета?... Кога?...

Как смееш?... Как смееш?... Кой те е упълномощил?
Ало... ало... триста дяволи! *(Тръшва слушалката.)*

ГОРИЛКОВ. Какво?

ЧАВДАРОВ. Какво има?

ГОЛЕМАНОВ. Какво има ли? Онзи гъртак по-
дал оставката на кабинета. Как смее?

ЧАВДАРОВ. Оставката?

ГОРИЛКОВ. Защо?

ГОЛЕМАНОВ. Как смее?... Кой е той?... Царят
искал да говори и с другите партии и той, глупакът,
му дал свобода с оставката на кабинета... Защо му
са на царя другите партии? *(При шума от салона
влизат Големанова, баба Гицка, Драгиева, Петра-
нови, д-р Живков и други гости, от трапезарията –
Вена, Кирчев и Любомир.)* Кой е царят?... Кой е ше-
фът? Как смеят да си играят с оставка, как смеят
да ми отнемат министерството, което целокуп-
ният народ ми е дал... Как смеят?... Кои са те?...

Д-Р ЖИВКОВ. Ха, та той не бил изскочил из
гроба на шефа?

ГОРИЛКОВ. Всичко по дяволите!

ЧАВДАРОВ. Но, бай Големанов...

ГОЛЕМАНОВ. Никакъв бай Големанов... госпо-
дин министре!... Чуваш ли ти, чувате ли вий?... Гос-
подин министре!...

ЧАВДАРОВ. Но...

ГОЛЕМАНОВ *(силно възбуден)*. Ти кой си?... Ти
какво представляваш от себе си?... Вън, вън оттука!

ГОЛЕМАНОВА. Йовчо!

ВЕНА. Тамко!

ГОЛЕМАНОВ. Вън... всички вън!... Тук аз съм
министър... аз съм шеф... аз съм цар!... Точка!...

ЗАВЕСА

НОВОТО ПРИСТАНИЩЕ

КОМЕДИЯ В ТРИ ДЕЙСТВИЯ

ЛИЦА:

КОЧЕВ	— министър
БУКОВ	} народни представители
БАШЛИЙСКИ	
ИВАНОВ	— главен секретар
НИКОЛИЕВ	} чиновници
ПРОДАНОВ	
ВИДИНОВ	} просители
КУПЕШКОВ	
ДИМОВ	
АРСОВ	
ИВАНОВ	— разсилен
ПЕТЪР	— слуга
МАЛИНКА	
ГИНА	
Г-ЖА БУКОВА	
Г-ЖА ПРОДАНОВА	
ПЕТ ДЕЦА	

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

Кабинет на министъра в едно министерство. Вдясно врата, вляво бюро, пред него две кресла. Заг бюрото прозорец. В дъното го стената диван, над него няколко картини по стената.

ИВАН (*с кърпа бърше праха от бюрото и под-
режда книжата*).

НИКОЛИЕВ (*подава си главата през врата-
та*). Бай Иване, бай Иване!

ИВАН (*поглежда към вратата*). Кои е? А, ти
ли си Николчев?... Влез, влез, не бой се!

НИКОЛИЕВ. Няма ли го още? (*Влиза на пръсти*.)

ИВАН. Какво има?

НИКОЛИЕВ. Моля ти се за една услуга... Пус-
ни после при господин министра жена ми... Моите
молби не помогнаха, дано нейните помогнат.

ИВАН. Добре, ама късно си се сетил... Наме-
риха ти вече и заместник.

НИКОЛИЕВ. Кои е мой?

ИВАН. Някой си Вудинов.

НИКОЛИЕВ. Кои е заг гърба му?

ИВАН. Буков.

НИКОЛИЕВ. Ай, дявол да го вземе!

ИВАН. Вудя ли сега? А-а, мой е един плъх... то-
зи Буков!... Само ходи по министерствата и търси
служби. Дето намери, шибне свой човек.

НИКОЛИЕВ. Значи, няма надежда?

ИВАН. Че какво да ти кажа? Ами тука ли ти е булката?

НИКОЛИЕВ. Тука... *(Връща се към вратата и тихо вика.)* Малинке... Малинке!... Влез!

МАЛИНКА *(влиза с кърпа на очи)*. Ох... ох, боже мой!

НИКОЛИЕВ. Още не... Още не е дошъл.

МАЛИНКА *(снима си кърпата от очите)*. Ти като се забави, аз помислих, че е тука.

ИВАН. Рано е още да плачеш, булка... Пази сълзите си за после. *(Продължава да чисти.)*

НИКОЛИЕВ *(на Малинка)*. Този е бай Иван.

ИВАН *(на Николиев)*. Много ти е младо булчето, господин Николиев... Да ти е живо. Откога сте женени, а?

НИКОЛИЕВ. Не е отскоро. Тя си е тъй младолика.

ИВАН. Виж, младоликите жени все са си хубави.

НИКОЛИЕВ. Кой ти гледа хубост сега?

МАЛИНКА. Ах, боже мой, тъкмо пред зимата... Каква ли ще бъде и тя? Ако бъде като миналата, тежко ни и горко!

ИВАН. За всички лошо, госпожо!

МАЛИНКА. Нашето... нашето ще бъде тегло! Без работа, без пари, без клечка дърва... не зная какво ще се прави.

НИКОЛИЕВ *(на Малинка)*. Той е най-старият в това министерство.

ИВАН. Кажу-речи, трийсе години.

МАЛИНКА. Охо!

ИВАН. Непрекъсната служба все тука, Но сега да видим...

МАЛИНКА. Защо?

ИВАН. Каквато метла е заиграла тука – всеки ден по двама-трима ни измита.

МАЛИНКА. Пък аз си мисля: свършиха се вече уволненията и се поуспокоихме.

ИВАН. Какво ти свършиха?... Току-виж, и мене измели.

НИКОЛИЕВ. Ти като не си сигурен, какво остава за нас – младите?

ИВАН. Да, госпожо, нова власт, нова партия, нов министър...

НИКОЛИЕВ. Ах, и аз гласувах за тази нова власт! *(Удря се по главата.)*

ИВАН. Всички, всички гласувахме за нея, уж за по-добро. Онези ни намалиха заплатите, а тези, вместо да ги увеличат, ни подгониха с уволнение.

МАЛИНКА. Боже, боже, какво ще се прави?

ИВАН. Ще приплачеш на министъра, пък каквото излезе.

МАЛИНКА. Ще ме чуе ли?

ИВАН. То от една страна, жена му плаче, от друга страна, депутати го натискат да отвори места за техни хора, та се е объркал.

МАЛИНКА. Ами слуша ли жените?

ИВАН. Е, като вдовец, по слуша жените, разбира се, ама не всички еднакво.

МАЛИНКА. Как нееднакво?

ИВАН. Някои бързо-бързо изпраща, а някои изслушва по-надлъжко... Такъв е светът, госпожо.

МАЛИНКА. Ах, божичко, само да ме изслуша внимателно!

ИВАН. Колкото за това, не бери грижа, най-внимателно ще те изслуша, ще те изгледа...

МАЛИНКА. А дали ще ми изпълни молбата?

ИВАН. Той има милозливо сърце... може и те-

бе да те огрее, но пак не зная. Право да ти кажа, работата е малко мъничка.

МАЛИНКА. Ах, не думай, бай-Иване... *(Трие си очите.)*

ИВАН. Недей сега, ти после пред него. Ха сега излезте и почакайте в коридора. Щом започне да приема, тебе първа ще те пусна да влезеш, докато не го е разсърдил някой... че и това става... Тогава хич не можеш се оправи.

МАЛИНКА. Ах, моля ти се. *(Тръгват към вратата.)*

ИВАН. Добре, добре... Право да ви кажа, тъй като ви гледам млади, неопитни, жал ми е за вас. И аз ще му кажа някоя добра думица.

МАЛИНКА. Ах, бай Иванчо, вечно ще ти бъда благодарна.

ИВАН. То не ще вечна благодарност. Само като се нареди работата, господин Николуев да не ме забрави.

НИКОЛИЕВ. Как ще те забравя, бай Иване, нали сме тука? *(Излизат.)*

ИВАН *(затваря вратата)*. Приятелю, ще ти иде булчето. Сам го тикаш в устата на вълка. *(Отива и затваря прозореца. Вратата се отваря и влиза народният представител Буков.)*

БУКОВ. Няма ли го още министъра?

ИВАН. Наближава да годе.

БУКОВ. Кои бяха тия, които ей сега излязоха оттука?

ИВАН. От провинцията, търсиха главния секретар.

БУКОВ. Поръчай ми едно кафе... тънко, сладко, преварено.

ИВАН. Слушам, господин Буков. *(Излиза.)*

БУКОВ *(както е с шапка на глава и с палто, сяда на бюрото, изважда едно черно тефтерче и го отваря. Взема слушалката на телефона)*. Ало... ало!... Дайте ми Дирекцията на железниците... Да. Кой там? Дайте ми главния директор... Кой ли иска да говори? Не ми ли познаваш гласа?... Нова ли си?... Добре, добре... Народният представител Буков... Добро утро, директоре!... Какво става с моя стрелочник?... Хайде! Как да не може, как да не може?... Вие сте чудни хора!... Много просто... уволнявате сегашния и назначавате моя човек. Той е наш човек, честен и почтен човек... Какво?... Де холан, страшна опитност... Една малка гара с две стрелки... Не сме толкова да не разбираме. А бе никой не ви пречи да си управлявате железниците! Ние пък управляваме гържавата. Това ще го направите – още днес да се поднесе заповед на министъра. Цял месец вече се разправяме за този стрелочник. Искам го непременно... Сбогом! *(Окача слушалката и гледа тефтерчето. Иван донеся кафето, оставя го на масата и излиза. Взема слушалката.)* Ало... ало!... Дайте ми финансите. Ало... дайте ми главния секретар... Добро утро... Какво става с моя акцизен стражар?... Защо не е подписана още?... Министърът заминал? Кога ще се върне?... Значи, ще чакаме още два-три деня... Чудна работа!... Ха днес, ха утре, знаете ли, цял месец вече става, откак ми е обещал това назначение. Колко време само съм изгубил да ви търся, да ви питам, да ви подсецам и пр., и пр. ... Аз, кождамити депутат, лидер... Какво остава до другите простосмъртни – няма какво за извинение... Бавно, бавно върви нашата гържавна машина, не е на добре... Факт! Сбогом! *(Оставя слушалката, пие ка-*

фе, пали цигара, взема отново слушалката.) Ало, ало!... Дайте ми правосъдието. Ало!... Дайте ми господин министъра. Добре... Ще почакам.

КОЧЕВ (*влиза, подир него Иван*). О, добро утро, бай Буков, ти си ме преварил. (*Ръкуват се.*)

БУКОВ (*като държи слушалката*). Добро утро. Заех ти мястото само за телефона. (*Сваля си шапката и я оставя на масата.*)

КОЧЕВ. Щом е за телефона, може... но иначе...

БУКОВ. Само от мене не се бой.

КОЧЕВ. Зная, ти за никакво министерство не си оставяш делцата. (*Иван му помага да си съблече палтото и му взема шапката, окача ги на закачалката и излиза.*) С кого приказваш? (*Пали цигара.*)

БУКОВ. Чакам да ми се обади Иванчо. Ха, ето го. Зрасти, зрасти, Иванчо! Как си, мойто момче? И аз съм много добре. Ами какво става с моя съдия-изпълнител?... Браво!... Да живееш... То е едно бедно момченце. Ще те благославя до оня край и аз ти благодаря. Хайде, сбогом! (*Окача слушалката и на Кочев.*) Тю, брей... най-после, слава богу! (*Става от стола.*) Заповядай, седни си на мястото, кафето е на твоя сметка, че съм ти гост. (*Отваря си тефтерчето.*) Да залича тогова... (*Зачерква с молив.*) Като залича тука някое ходатайство, страшно ми олеква.

КОЧЕВ. Имаш ли много записани?

БУКОВ. Гледай – цели страници и всеки ден нови записвам. Избирателите искат, не питат – има ли, няма ли ваканция. Едно време ваканции бол – една гума, и назначението готово. А гнес, пази, боже.

КОЧЕВ. Я ела на туй място и уволнявай – да

видиш лесно ли се изхвърля на улицата един чиновник със семейство в това тежко време.

БУКОВ. Повече кураж и нищо. Всеки да си търси лесното. Какво, че щели да погладуват, малко ли гладуваха нашите?

КОЧЕВ. Ами за всеки един, като се струпат петима над главата ми – стой, недей! Не знаеш кому да угодиш.

БУКОВ. Виж, тук си прав. Но за твоя Николиев никой не се обажда.

КОЧЕВ. Вярно. Той, бедният, не може да си намери подкрепа.

БУКОВ. Напразно съжаляваш този мързеливец. Все болен, все закъснява...

КОЧЕВ. Добре, добре. Не го защитавам. Но това уволнение е последното. Стига вече!

БУКОВ. Какво приказваш?

КОЧЕВ. Да, последно уволнение и последно назначение. Цели три месеца, откак съм тука, аз се занимавам само с уволнения, назначения и премествания. Стига вече с персонала. Имам друга, много по-важна работа. Видиш ли този законопроект? (*Сочи една папка.*) От разни ходатайства, депутации и решения на партийни бюра за служби не можах да намеря време да го прегледам, както трябва. А народът чака от нас смели и бързи реформи за облекчение на тежкото положение. Просто ми е съвестно...

БУКОВ. Ти пак си гледай законите, но не забравяй и нашите хора.

КОЧЕВ. Каквото можах, дадох на нашите хора, повече не мога.

БУКОВ. Де, де, голяма приказка не казвай, все ще се намери още нещо тук-там...

КОЧЕВ. Ние гојдохме на власт за благото на целия народ, а не за службиците на нашите хора.

БУКОВ. Хм, това ми мирише нещо като бунт.

КОЧЕВ. Ако щеш, революция против тиранията на партията!

БУКОВ. Ами партията, ако скочи против тиранията на водачите и започне да се цену?

КОЧЕВ. По дяволите... не искам да знам!... *(Поема слушалката на телефона, който звъни.)* Ало... ало! Аз съм. Да, аз съм. Добро утро... Какво има?... Да, да, да... закъснял си... Назначих вече... Един кандидат на Букова... Ха-ха-ха!... Какво да те правя?... *(Окачва слушалката.)* Обажда се от камарата Караджов, да съм назначил един негов човек. Като му казах, че назначих вече твоя, той извика: „Аман от този Буков! Вече на две места ме изпреварва.“

БУКОВ. Изпреварва зер, че бай ви Буков не спи... Искате ходене, тичане. Аз доведох моето момче, искаш ли да го видиш?

КОЧЕВ. Какво ще му гледам?

БУКОВ. Тъй, да ти се представи, понеже го назначаваш тук, при себе си... И жена ми иска да го видиш.

КОЧЕВ. Ами как е госпожата?

БУКОВ. По-добре. Мина ѝ вече разстройството. Да я видиш – съвсем друго лице... блещи, блещи!

КОЧЕВ. Радвам се, радвам се. Тия дни ще намина у вас да се видим.

БУКОВ. Пък туй назначение, знаеш ли как ще я зарадва?

КОЧЕВ. О, граго ми е!

БУКОВ. Аз, вика, знам – нашият Кочев ще го вземе при себе си, няма да ни откаже.

КОЧЕВ. Как ще откаже?... Може ли такова нещо?

БУКОВ *(отваря вратата)*. Иване, я извикай господин Вигинов, той чака вън в коридора. *(Връща се.)* Ще го видиш – момче и половина. Тъкмо за работа... Още днес подпиши заповедта. Няма да го записвам в тефтерчето.

КОЧЕВ *(засмян)*. Ти го запиши, че утре да го заличим... та да ти поолекне, както каза одеце.

БУКОВ. Не ща, не! Страх ме е да не излезе някой куцузлук. Влезе ли някой в това тефтерче, забърква му се повече работата. Станах вече суеверен. *(На Вигинов, който влиза.)* Ела, ела, да те види господин министърът.

КОЧЕВ *(като му подава ръка)*. Носите ли си заявление... документи?

ВИДИНОВ *(подава заявлението с документи)*. Всичко е наред.

КОЧЕВ *(като разглежда документите)*. Да, да... Вие не сте довършили.

ВИДИНОВ. По нямане на средства трябваше да прекъсна учението си тъкмо накрая. Трябваше да представя докторска теза и да издържа изпитите.

КОЧЕВ. Пишете ли си тезата?

ВИДИНОВ. Аз вече я довършвам.

КОЧЕВ. По какво?

ВИДИНОВ. По нашия внос-износ.

КОЧЕВ. Интересен въпрос.

ВИДИНОВ. Да, много интересен въпрос, господин министре, особено от това гледище, от което аз изхождам, защото досега...

КОЧЕВ. Добре, добре... Аз ще ви назнача, както се надявам, че вие с вашата добросъвестна работа ще оправдаете моето доверие и препоръка-

та на господин Букова... *(Пише резолюция на заявлението.)*

ВИДИНОВ. Ще положи всички усилия, г-н министре.

КОЧЕВ. Идете при господин главния секретар да ви види и му дайте това. *(Подава му книгата.)*

ВИДИНОВ. Слушам, г-н министре.

БУКОВ. И аз ще отида да го препоръчам. *(Става.)* И така, сбогом, драги ми. Благодаря ти.

ВИДИНОВ *(като се ръкува)*. Благодаря ви, господин министре. *(Двамата излизат.)*

ИВАН *(влиза подир тях)*. Г-н м-ре, народният представител г-н Башлийски.

БАШЛИЙСКИ *(влиза, облечен в селски дрехи)*. Добро ти утро, министре!

КОЧЕВ *(става и подава ръка)*. Дал ти бог добро, бай Башлийски... Какво има, какво няма? *(Сядат.)*

БАШЛИЙСКИ. Водя ти най-напред едн наше-нец. *(Сочи Купешков, който гържи свити вестници.)* Все иска при тебе да влезе и все не сколасва от другите.

КОЧЕВ *(на Купешков)*. Какво има?

КУПЕШКОВ. За гъщеря ми, господин министре.

КОЧЕВ *(като се вглежда в Купешков)*. А-а, вие ли сте?... Че нали ви казах – нямаме ваканция.

БАШЛИЙСКИ. Де хоан – в цяло министерство да няма едно писарско място за едно наше момиче.

КОЧЕВ. Имаше, но настанихме все наши.

КУПЕШКОВ. То като иска човек, може да намери още едно.

КОЧЕВ. Не се лесно намира сега... Къде бяхте по-рано?

БАШЛИЙСКИ. Де, де, гледай да го наредим момичето... наши хора са.

КУПЕШКОВ *(като издига вестниците)*. Видите ли, г-н министре, вашата... нашата „Народна сила“... тя се е купувала години наред, чела се е вкъщи... говорило се е по принципите на вашата... нашата партия... по делата на нашите първи хора. Но днес с право ме пита момичето: „Тамко, за какво ти беше тази партия... за какво си даваше парите за този вестник? Блъскай си главата сега с него...“ Така приказва едно момиче, израсло в принципите на нашата партия... Че от кои години се купува този вестник и се чете вкъщи?...

КОЧЕВ. Добре, добре...

КУПЕШКОВ. Най-после грях от бога, толкова години чакаме... и за какво – едно писарско място. Да не сме принудени, кой ще се унижава да се моли за служба, но тъй дошло. Пенсията не стига, калабалък сме вкъщи, поне гъщерята да настаним.

БАШЛИЙСКИ. Ти гледай да я ожениш, а то службата...

КУПЕШКОВ. Е, като влезе тук между хора, като се пооблече, като се погокара, може би ще и излезе и късмет... А тъй, вкъщи – кой ще я види, кой ще я хареса? От нужда, господин министре, от нужда, не от слободия искаме служба.

КОЧЕВ. Добре... добре... Аз ще видя какво може да се направи.

КУПЕШКОВ. Цял месец вече чакаме.

КОЧЕВ. То не може така изведнъж. Разбира се, ще почакаме малко.

БАШЛИЙСКИ. Веднъж пък като стане, няма вече излизане оттук. Ха иди си сега и не се тревожи много... г-н министърът обеща.

КУПЕШКОВ. Ще видим и това обещание... Довижгане. *(Излиза.)*

КОЧЕВ. Виж го ти него!... Де го намери?

БАШЛИЙСКИ. Гледам го, стърчи вън, каза се нашенец, помоли ми се...

КОЧЕВ. Такива като него с нашия вестник сами да ми се препоръчват...

БАШЛИЙСКИ. Бедни хора, какво да ги правиш... Гледай, нареди момичето, че лесно не мож се отърва... Сега друго.

КОЧЕВ. Казвай да видим.

БАШЛИЙСКИ *(вади от пояса си тефтерче)*. Имам едно момче, нашенче, ама ачигьоз, фина, за чудо и приказ.

КОЧЕВ. Е та?

БАШЛИЙСКИ. Да го назначиш.

КОЧЕВ. А като нямам ваканции?

БАШЛИЙСКИ. Имаш, имаш... Уволнил си един от старите хаурсъзи тука.

КОЧЕВ. Да, но на негово място назначих друг. Не видя ли там Букова?

БАШЛИЙСКИ. Пак Буков ли бе, джанъм?... Защо прибърза?

КОЧЕВ. Де да зная, че ти ще гойдеш да искаш тази служба.

БАШЛИЙСКИ. Имаш право... Ама този Буков разперил едни ръце като охтопоти по всичките министерства. Не бива то така... Но както у да е. Гледай сега. *(Гледа в тефтерчето.)* Ще ти дам две ербап момчета за разсилници тука, в министерството.

КОЧЕВ. Няма ваканции.

БАШЛИЙСКИ. Хайде де, ти пак за ваканции ми пееш – ще уволниш двама от старите, стига са се прескачали тука из коридорите без работа.

КОЧЕВ. Ха-ха-ха... Е, добре, кажи на главния секретар.

БАШЛИЙСКИ. Сакън, братко, при главния секретар само не ме пращай... Ще ми отвори едни закони и като каже не... гурма се разпращай ти с него... Зная ги, страшни магарета са... Като се запънат, та ни тъй, ни тъй...

КОЧЕВ. Ха-ха-ха! Защо не им намериш нещо там по вашенско?

БАШЛИЙСКИ. Не щам... Искат тука, в София... Софийските служби, викат, не са само за софиянци, я? И имат право. И те са народ, и те глас дават.

КОЧЕВ. Слушай, бай Башлийски, почти всичките разсилни тука са нови, сега назначени, все наши хора... Останали са от старите двама-трима с многогодишна служба, като този пред вратата... Иван...

БАШЛИЙСКИ. Дай им по един юбилей... да се махат и те... и назначи моите момчета.

КОЧЕВ. Не може... не е в интереса на службата.

БАШЛИЙСКИ. Ами ако умрат?

КОЧЕВ. Там е работата, че не умираат.

БАШЛИЙСКИ. Е, пък ти ги смятай за умрели.

КОЧЕВ. Не може, не може...

БАШЛИЙСКИ. Може не може, аз ти оставам заявленията. *(Вади ги от пояса си и ги оставя на масата.)*

КОЧЕВ. Но...

БАШЛИЙСКИ. От тебе го искам, братко, ще правиш, ще струваш, докато не стане, мира няма да ти дам. Пък и аз ще ти услужа. За тебе не една, а две ръце ще дигам. Хайде, моля ти се, стига са ми висели на врата тия момчета... цял ден подире ми.

КОЧЕВ. Ама...

БАШЛИЙСКИ. Казах ти... две ръце... две ръце! Не се опирай толкоз! Хайде сбогом, че за други двама в друго министерство трябва да тичам сега. *(Става и се ръкува.)* Така... Без много приказки. Довиждане!

КОЧЕВ. Довиждане! *(Башилийски излиза. На Иван, който влиза след Башилийски.)* Тогова с вестниците няма да пускаш вече при мене. Няма да приемам никого. Кажу на главния секретар да гоиде.

ИВАН. Една дама... Стори ми се, като да плаче.

КОЧЕВ. А, да... Като че ли ми е позната.

ИВАН. Не е каква да е.

КОЧЕВ. Плачеше ли, казваш?

ИВАН. Очите ѝ ми се видяха насълзени. Една млада, такваз... добре облечена.

КОЧЕВ. Хайде... да влезе... Главният секретар после.

ИВАН. Слушам. *(Излиза.)*

КОЧЕВ *(сяда и прелиства някакви книжа).*

МАЛИНКА *(влиза с кърпа на очи, хълца и се спира няколко крачки пред бюрото).*

КОЧЕВ *(поглежда я).* Госпожице, вие плачете? *(Тя избухва в по-силен плач. Той става бързо и се доближава до нея.)* Но, боже мой, кажете какво има? Защо плачете? *(Тя плаче още по-силно.)* Госпожице, за бога!... *(Хваща я под лакътя.)* Но моля ви се, госпожице... *(Като плаче, тя се опира малко о него.)* Кажете ми какво има... Успокойте се, моля...

МАЛИНКА *(плачешком).* Ах, боже мой, ах, боже мой!

КОЧЕВ. Успокойте се, моля ви се... Заповягайте, седнете. *(Хваща я с ръце и я кара да седне.)*

МАЛИНКА *(като сяда).* Боже... боже... нещастна аз!

КОЧЕВ *(нежно сваля ръката ѝ с кърпата от очите).* Моля ви се, госпожице... успокойте се.

МАЛИНКА *(плачешком).* Аз съм госпожа...

КОЧЕВ. Вие... госпожа?

МАЛИНКА. Ох, да! *(Като си трие очите.)* Боже мой... Има ли кой да ми чуе мъката?

КОЧЕВ *(наведен над нея).* Има, има... мила госпожо... затова съм тука... да изслушвам и да помагам...

МАЛИНКА *(като го поглежда в очите).* Кой знае?

КОЧЕВ. Да, да. Бъдете уверена... Кажете само.

МАЛИНКА *(като хълца).* Вие искате да уволните мъжа ми.

КОЧЕВ. Мъжа ви?

МАЛИНКА. Да, ваш чиновник... Николчиев...

КОЧЕВ. Хм... *(Оттегля се от нея.)*

МАЛИНКА. Ето на... вие... вие ми обръщате вече гръб... Вие бягате... *(Избухва в плач.)*

КОЧЕВ *(пак се доближава до нея).* Жално ми е... съжалявам... какво да правя?

МАЛИНКА *(с двете си ръце улавя дясната му ръка, както той е приближен до нея).* Господин министре, ние сме бедни... нямаме нищо. Сега оставаме на улицата с две малки дечица... Боже мой, те какво са криви... да мръзнат и да гладуват... Имайте милост... Чуите гласа на една майка... *(Иска да му целуне ръката.)*

КОЧЕВ. Какво правите, госпожо?... *(Дърпа си ръката.)*

МАЛИНКА *(като не я пуска).* Не... не... изтрийте сълзите на една млада майка. И вас майка е гледала. И тя е над вас ляла майчини сълзи... В името на тия сълзи, моля ви...

КОЧЕВ. Но, госпожо, моля ви се... Не бива така... Не може така... *(Изгърбва си ръката.)* Ай, дявол да го вземе!... *(Крачи развълнуван.)* Уверявам ви, госпожо... да бях знаел... Защо не дойдохте по-рано?

МАЛИНКА *(с малко надежда. Става, с двете си ръце на раменете му).* Милост! Милост! Имайте милост към нас. Съжалете се над нас... *(Тя се опира о него.)*

КОЧЕВ *(иска да се освободи).* Но, госпожо, госпожо... Недейте така... Ще влезе някой...

МАЛИНКА *(със загавен глас).* Милост... милост!

КОЧЕВ. Добре, добре... успокойте се.

МАЛИНКА *(като се дръпва).* Значи?...

КОЧЕВ. Добре. Ще гледам да му намеря някоя друга служба.

МАЛИНКА. Друга ли служба?

КОЧЕВ. Това нищо не значи.

МАЛИНКА. Кои знае кога ще стане.

КОЧЕВ. Ще почака... Най-после... едно малко наказание... че е бил нередовен в работата си.

МАЛИНКА. Е, малко закъснявал... какво от това... другите не закъсняват ли? Не, не господин министри, оставете го на същата работа, той е свикнал с нея... Сега друго да учи? Дълга и широка... Кога ще бъде? Я бъде, я не бъде...

КОЧЕВ. Обещавам ви най-тържествено.

МАЛИНКА. Чак след месец-два – а за нас всеки ден е глад.

КОЧЕВ. Няма толкоз да чака.

МАЛИНКА. Не, не, оставете го на същата работа.

КОЧЕВ. Не мога, тази служба вече другиму обещах... Не мога да не изпълня обещанието си. Ей сега ще подпиша заповедта.

МАЛИНКА. Значи... значи... нищо. *(Тръшва се на дивана. Истерично ритя с краката си и плаче.)*

КОЧЕВ. Какво правите?... Какво правите?... *(Навежда се над нея.)* Станете, за бога! *(Повдига я да седне на дивана. Тя плаче.)* Успокойте се, моля ви се... Всичко, всичко ще направя, само престанете да плачете.

МАЛИНКА. Истина ли?

КОЧЕВ. Обещавам ви... Само не плачете, много гете. *(Сяда до нея.)*

МАЛИНКА. Ах, вие не знаете какво страшно нещо е да те уволнят.

КОЧЕВ. Зная, зная...

МАЛИНКА. О, не, вас, министрите, никои не ви уволнява. Вие сами си давате оставките.

КОЧЕВ. Все то... все то... Успокойте се, госпожо. Една малка грешка, която веднага ще поправа. Простете...

МАЛИНКА. Обещавате?

КОЧЕВ. Още днес... още днес, само не плачете... Не е добре... Такава хубава елегантна дама като вас да плаче.

МАЛИНКА. Но вие ме разплакахте.

КОЧЕВ. Затова пък аз ще ви изтрия сълзите. Дайте... *(Взема ѝ кърпичката и изтрива очите ѝ.)* Тъй... тъй... Засмейте се сега! Я, колко сте хубава и как сладко се смеете!

МАЛИНКА. Ах, хубава зер!... Искате с комплименти...

КОЧЕВ. О, не, не... Самата истина!

МАЛИНКА *(отваря чантичката си и се оглежда).* Боже, как съм се зачервила! *(Пудри се.)*

КОЧЕВ. От сълзите...

МАЛИНКА. Лош министър!

КОЧЕВ. Няма... няма вече... Отсега нататък все добър ще бъда...

МАЛИНКА. О, колко ще ви обичам... и мъж ми ще ви обича...

КОЧЕВ. И аз ще ви обичам.

МАЛИНКА. Истина ли?

КОЧЕВ. Та аз вече ви обичам! *(Приближава се до нея. Тя бавно се дръпва от него и го гледа в очите.)* Ах, какви хубави очи... Като росни незабравки... Могат ли да се крият такива очи с кърпичка!

МАЛИНКА. Хубавите работи не се показват току-така изведнъж... Ах, правите ме глупости да приказвам и аз грънкам ли, грънкам.

КОЧЕВ. Приказвайте, приказвайте... Обичам да слушам хубави дамички.

МАЛИНКА. О, аз както мога да грънкам с часове... Нали се сприятелихме, ще видите.

КОЧЕВ. И как ще ви слушам... Как се казвате?

МАЛИНКА. Малинка.

КОЧЕВ. Малинка? Чудесно именце – Малинка... Малинке... Малинче... Малинчице!... Прелест! Прелест!... Аз все тъй ще ви викам, нали няма да ви е неприятно?

МАЛИНКА. Как може?... Между приятели, разбира се. И тъй, господин министре... мъж ми си остава на работа.

КОЧЕВ. Да, но с едно условие, сутрин да не се успива. Да го будите по-рано.

МАЛИНКА. Обещавам.

КОЧЕВ. Кои знае? Съмнявам се... с такава хубава жена.

МАЛИНКА. Ай, ай, ай... *(Запушва с ръце ушите си.)* Такива работи не обичам да слушам. *(Готви се да си върви.)*

КОЧЕВ. Защо така бързате?

МАЛИНКА. Да зарадвам мъжа си.

КОЧЕВ. Кога ще се видим пак?

МАЛИНКА. Кога ли?... Знаете ли какво?... Заповядайте у дома...

КОЧЕВ. С най-голямо удоволствие.

МАЛИНКА. Или по-добре... не... Аз ще ви кажа по телефона.

КОЧЕВ. Чакам с нетърпение.

МАЛИНКА. И така, до скоро виждане, мили мой... благодетелю и утешителю!

КОЧЕВ. Ах!... *(Тя му подава високо ръката си да я целуне. Той я целува продължително, като се приближават към вратата.)* Довиждане, Малинке... Мила Малинке!... *(Тя излиза, той затваря по-дире и вратата.)* Ах, сладка женица... сладка женица!... Какви очички!... Тапа, тапа, тапа с крачката си по пода. *(Сяда на бюрото и звъни. Иван се явява.)* Да дойде главният секретар... *(Иван излиза. Обляга главата си на ръка в мечтателна поза, усмихнат, потреперва с глава.)* Ах, така ненадейно... така неочаквано! *(С дълбока въздишка разперва напред ръцете си и бавно ги кръстосва на гърдите си, като че ли прегръща някого.)*

ИВАНОВ *(влиза с книжа)*. Аз приготвих вече заповедта за уволнението на Николиев и за назначението на Вудинова, господин министре.

КОЧЕВ. Не, това няма да стане.

ИВАНОВ. Имате друг кандигам?

КОЧЕВ. Не!... Но не мога да уволня Николиев. Не искам да оставя на произвола на съдбата едно младо семейство с две малки дечица. Да ги изхвърлим на улицата сред зима без хляб – това е най-голямото престъпление.

ИВАНОВ. Но, господин министре!

КОЧЕВ. Жена му беше тука. Ах, каква покъртителна сцена... какви сълзи!... Едва изтърпях.

ИВАНОВ. Сълзите са лош съветник, господин министре.

КОЧЕВ. Не, ние сме тук, за да изтриваме тия сълзи, да даваме на хората щастие.

ИВАНОВ. Разбирам, но на тези, които честно и добросъвестно изпълняват своя дълг към държавата.

КОЧЕВ. Зная, но неговата вина не е тъй голяма и ние трябваше да употребим всички средства той да се поправи.

ИВАНОВ. Колко пъти е мъмрен и заплашван с уволнение, глобяван...

КОЧЕВ. Нека туй изпитание бъде последното средство... Аз вярвам, той ще стане поредовен.

ИВАНОВ. Най-после, както кажете, господин министре, но вие обещахте на г. Букова.

КОЧЕВ. Ех, намерете там някого другичко за уволнение...

ИВАНОВ. Кого да бутне човек? Има един Проданов, много редовен, кротък като мушица, но работата му не спори... не го бива... Има един Пирончев, пак редовен, но който знае какво прави, какво струва... с цели дни стоят препуските на масата му...

КОЧЕВ. А-а, експедитивност трябва, бърза работа искам... Ние сме в услуга на обществото и не можем с дни да му разтакаме работата. Уволнение! Уволнение! Представете ми един от двамата за уволнение. Ще ги науча аз тях.

ИВАНОВ. Единият има тежко семейство, за другия мнозина се застъпват.

КОЧЕВ. Който ще да се застъпва... Не искам

да се бавят работите на хората в моето министерство. Не четете ли вестниците? Един общ повик против мудността на нашата държавна машина... А вие ми представяте за уволнение един бедняк, който сегиз-тогиз закъснявал...

ИВАНОВ. Никой не се застъпи за него.

КОЧЕВ. Самата справедливост се застъпва за него... защото не току-тъй можем да хвърлим в пропаст едно младо семейство. *(Като сочи другите книжа.)* Това за доклад ли е?

ИВАНОВ. Да.

КОЧЕВ. След обяд, след обяд. *(Гледа си часовника.)* Сега трябва да отида в Министерския съвет.

ИВАНОВ. Слушам, господин министре. *(Прибира си книгата, покланя се и излиза.)*

КОЧЕВ. Днес направих едно добро дело... Ах, сладка, мила женица! *(Звъни.)* Неочаквано... ненадейно... Щастие и за тях, и за мене. Ще изскоча най-после из моето старо пристанище! Сбогом, Ветке... сбогом, Буков! *(Влиза Иван.)* Няма да приемам... Отивам в Министерския съвет. Дай ми да се облека. *(Иван му помага да се облече.)* Ах, Малинке!

ИВАН. Моля, господин министре?

КОЧЕВ. Нищо, нищо... Министерски съвет. *(Излиза.)*

ЗАВЕСА

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

288

СТ. А. КОСТОВ

Малък салон в квартирата на министър Кочев, прилично мобилиран, по стените картини и маслен портрет на покойната му жена. В дъното врата за коридора, вляво врата за кабинет, а вдясно прозорец над улицата.

КОЧЕВ (*облечен в хубаво домашно палто, с превързана шия, до вратата*). И тъй, довиждане, господа!... Не мога да изляза да ви изпратя.

ГЛАСОВЕ (*от коридора*). Довиждане... довиждане...

КОЧЕВ (*затваря вратата, поглежда часовника си*). Още двайсе и пет минути... цели двайсе и пет минути!... Цяла вечност за влюбения, както казват поетите... (*Отива към прозореца*.) Първи сняг!... (*Гледа през прозореца, връща се към средата на стаята. Звъни. Влиза Петър*.) Петре, никого вече няма да пускаш освен онази госпожа... Ще казваш, че съм болен и че не ми е позволено да говоря.

ПЕТЪР. Слушам, г-н министре.

КОЧЕВ. Който и да бъде.

ПЕТЪР. Слушам.

КОЧЕВ. После, че при мене няма никой.

ПЕТЪР. Разбирам.

КОЧЕВ. В краен случай, ако някой по-такъв, ще ми доложиш... След двайсе минути чайникът да бъде готов.

289

ГОЛЕМАНОВ

ПЕТЪР. Слушам, господин министре. (*Излиза*.)
КОЧЕВ (*взема от една етажерка книга, отива до прозореца*). Вали, вали, парцалко, в колиба не вали!... Ах, тя е, тя е!... (*Гледа си часовника*.) Иге двайсе минути по-рано. (*Сяда в едно кресло и започва да чете книгата. След малко си вдига главата и се ослушва*.) Да не съм се излъгал?... (*Звъни се*.) Ето! (*Чете. Подир малко влиза Петър*.)

ПЕТЪР. Господин Буков доге.

КОЧЕВ (*неприятно изненадан*). Какво?... Буков?... Защо?

ПЕТЪР. Настоява да влезе.

КОЧЕВ. Да влезе. (*Петър излиза*.) Този пък дявол що ще сега при мене?

БУКОВ (*влиза и се ръкува*). Добър ден... Ти си бил болен, а? Отзарана ми казаха в министерството... Минах да те видя.

КОЧЕВ (*с преторен слаб глас*). Настинка... гърлото... хрема... инфлуенца...

БУКОВ. Чай... чай!... Пази се... недей излиза!

КОЧЕВ. Пия и не излизам, дори не говоря много.

БУКОВ. Пази си гласа, трябва ни в камарата... Ти не си подписал заповедта за оногова и не си назначил моето момче...

КОЧЕВ. Нямах как, бай Буков... Представи си едно младо семейство с две малки гечица, незакрепнало материално, без никакви средства, освен малката заплата, оставено на произвола на съдбата, зима, сняг... Не, това не мога да направя.

БУКОВ. Разбира се, щом ти е приплакала жената на този хубостник...

КОЧЕВ. И аз съм доволен, че изтрих сълзите на тази нещастна жена.

БУКОВ. Ако така изтриваме сълзите на всич-

ки негодници и грешници, от които трябва да очистим държавната машина, къде ще му излезе края? Не, със съзци и милост държава не се управлява, приятелю мой.

КОЧЕВ. Това зная много добре и аз, но там, където справедливостта налага...

БУКОВ. Боже мой, справедливостта не е нещо вън от нас, тя не виси във въздуха... Ние имаме властта, ние изпълняваме законите и ние ще кажем кое е справедливо и кое не.

КОЧЕВ. Разбирам, но с човештина, снисходителност към малките, гребните грешки на нашите чиновници.

БУКОВ. Така се говори, когато човек е в опозиция, а не на власт.

КОЧЕВ. Всъщност, ние с тебе се разбираме много добре. Виждам, тебе ти е мъчно, че не назначих твоя човек. Но бъди спокоен, ще го назнача. Има други за уволнение.

БУКОВ. Кой знае, ако ти припадне пак някоя жена, така по-хубавичка... Ех, вие, ергените!

КОЧЕВ. Да ме извиняваш, бай Буков, в министерството – службата си е служба! Хубостта за мене няма никакво значение, каквато и да бъде тя... разбираш?

БУКОВ. Добре... добре... не се сърди. Аз току-тъй, чунки между нас, женените...

КОЧЕВ. И какви още?

БУКОВ. Моля ти се, по-скоро назначи момчето. Да се успокои и да започне да готви изпита си.

КОЧЕВ. Бездруго. Смятай го назначен.

БУКОВ. Та затова не го и вписвам в тефтерчето си. Сега друго: моля ти се, изслушай ме от край до край и ми кажи нямам ли право.

КОЧЕВ *(като става)*. Моля ти се, не може ли друг път?

БУКОВ. Нали няма да излизаш?

КОЧЕВ. Не, но чакам един чужденец кореспондент. *(Гледа часовника си.)* Той ще гоїде погир двестри минути.

БУКОВ. Добре, добре. Друг път тогаз. *(Става.)*

КОЧЕВ. Сега в камарата ли отиваш?

БУКОВ. Да.

КОЧЕВ. Ти ще видиш там нашия Воденичарски, нали?

БУКОВ. Разбира се.

КОЧЕВ. Моля ти се, кажи му да ми се обади по телефона!

БУКОВ. Непременно. Ако го няма, ще ти кажа.

КОЧЕВ. О, благодаря ти.

БУКОВ. Нищо. Във всеки случай, един от двамата ни ще се обади. Довиждане... Желая ти час по-скоро да оздравееш.

КОЧЕВ. Благодаря... Поздрави госпожата.

БУКОВ. Довечера ще я успокоя, ще ѝ кажа, че си по-добре. Но докато не погнеш утре, не се мъркай пред очите ѝ.

КОЧЕВ. О, бъдете спокойни и двамата.

БУКОВ. Сбогом... Не излизай да ме изпращаш. *(Ръкува се, излиза и затваря зад себе си вратата.)*

КОЧЕВ. Най-после!... Ама лепка!... *(Гледа часовника си.)* Тъкмо четири... Ако я срещне долу на вратата, тогава история!... *(Гледа през прозореца. Влиза в кабинета и се връща с един пулверизатор, парфюмира въздуха и себе си. Занася обратно пулверизатора. Връща се към прозореца и гледа на улицата.)* Ах, ето я най-после!... Цяла заснежена... Снежинка! Снежинка!... *(Оправя си косата, вратовръз-*

ката, палтото.) Но защо се така вълнувам?... Повече спокойствие!... (Звъни се.) Ха, ето! (Спира се в сред стаята развълнуван и се ослушва към коридора.) Ай, дявол да го вземе!... Какво става с мене? (Петър отваря вратата и Малинка се показва. Кочев изтичва настреща.)

МАЛИНКА (влиза с бели хризантеми в ръка, палтото и шапката ѝ покрити със сняг). Ха-ха-ха! Ида ви на гости с първия сняг. Нося ви го за здраве!... Ха-ха-ха! (Тя влиза, Петър затваря вратата и остава във в коридора.)

КОЧЕВ. Добре дошла, Снежинке!

МАЛИНКА. О, о!... Снежинка!... Ха-ха-ха!... (Подава му букета.) Това за моя болен министър.

КОЧЕВ (поема го, като целува ръка). Благодаря, от все сърце... (Гледа ги.) Великолепни... великолепни!... (Притиска ги о гърдите си.)

МАЛИНКА. Обичате ли цветя?

КОЧЕВ. Много... много ги обичам. Какви са нежни, мили, като тебе, Малинке.

МАЛИНКА. О-о!

КОЧЕВ (туря цветята в една ваза на етажерката). А сега палтенцето, Малинке. (Помага ѝ да си съблече палтото.) Колко сняг по него...

МАЛИНКА. Първи сняг!... Изтърсете го тук, в стаята... по килима, за здраве и благополучие.

КОЧЕВ. Тъй ли? (Изтърсва палтото по стаята.)

МАЛИНКА (като си сваля и изтърсва шапката). Да, така казват за първия сняг.

КОЧЕВ (звъни, поема шапката от Малинка). Доста са измокрени... (На Петър, който влиза, като му подава шапката и палтото.) Не ги оставяй във на закачалката. Прибери ги при тебе да изсъхнат.

ПЕТЪР. Слушам, господин министре. (Излиза.)

КОЧЕВ. Сега, скъпа ми гостенко, заповядайте, сегнете.

МАЛИНКА (като сяда). А вие ми кажете как сте?

КОЧЕВ. Нищо особено... Онази вечер малко огън и тръпки, вчера гърло и кашлица... Днес почти нищо и... утре излизам.

МАЛИНКА. Не, не... Още два-три дни постойте вкъщи... Да не ви повтори, че после е лошо. Каквато инфлуенца сега върлува... Вчера, като ми казаха в министерството, че сте болен, останях просто като гръмната и ми стана така мъчно!

КОЧЕВ. Нима?

МАЛИНКА. Уверявам ви... Снощи казах на мъжа си и нему страшно му домъчня.

КОЧЕВ. Бедният!

МАЛИНКА. Да, да, той има много добро сърце, ще видите... И какво ли не си премислихме за вашата болест.

КОЧЕВ. Мило, много мило!

МАЛИНКА. Как да не се безпокоим?... Вие сте нашият благодетел, а ние знаем да бъдем признателни.

КОЧЕВ. О, за това вече имам госта доказателства, които будят у мене една нежна симпатия, мила Малинке.

МАЛИНКА. Отзарана не се стърпях и си рекох – аз трябва да говоря с този човек, та каквото ще да става.

КОЧЕВ. Имате ли телефон вкъщи?

МАЛИНКА. Де телефон у нас?... От магазина на един наш роднина... Той продава грамофони... Като ви чух гласа, успокоих се, познах, че сте добре, а

като ме поканихте на чай, щях да изпусна слушалката от радост.

КОЧЕВ. Нима толкоз ви е приятно да ме видите?

МАЛИНКА *(с наведена глава)*. Че разбира се...

КОЧЕВ. О, миличката!... Ами вашият роднина разбра ли какво говорехме?

МАЛИНКА. Ни дума. Той е глух.

КОЧЕВ. Глух?

МАЛИНКА. Да.

КОЧЕВ. Чудно! Как тогава продава грамофони?

МАЛИНКА. Защо? Глух човек не може ли да продава грамофони? Те си свирят и без да ги слуша той... Ха-ха-ха!

КОЧЕВ. Да, наистина, но все пак... нали трябва да се разправя с публиката?

МАЛИНКА. О, колкото за това, в магазина има едно момиче, което страшно умее да лъже публиката, а той си седи на касата и си прибира паричките.

КОЧЕВ. А Николев знае ли, че си тука?

МАЛИНКА. О, не, разбира се. Виждате ли, мъж ми има много добро сърце и никога не се интересува къде ходя и какво правя.

КОЧЕВ. Аз обичам тия мъже, които не придирват много-много на жените си... а има мъже, пази, боже. *(Търси си яката.)*

МАЛИНКА. Вие ще обикнете моя мъж, уверявам ви. Той е така добър и кротък... цяла овчица. Днес на обед, като му казах, че сте по-добре, страшно много се зарадва.

КОЧЕВ. Милият!

МАЛИНКА. И как така се случи – вместо вие първо да додете у нас, аз идвам първо у вас.

КОЧЕВ. За пръв път у мене, и то с първия сняг... Чудесно съвпадение... То предвещава едно голямо и голямо приятелство.

МАЛИНКА. Мислите ли?

КОЧЕВ. Убеден съм в това, като в две и две четири.

МАЛИНКА. Дай, боже!

КОЧЕВ. Аз като се привързва към някой човек...

МАЛИНКА. Човек или жена?... Ха-ха-ха!...

КОЧЕВ. Хитра си, Малинке!... Като куче се привързвам с цялата си душа.

МАЛИНКА. Това ценно качество рядко се среща днес. Аз обичам такива хора.

КОЧЕВ. Ето на, ние започваме вече да си уйдисваме. О, какво приятелство ни очаква нас двамата.

МАЛИНКА. Нима?

КОЧЕВ. Ще видиш... ще видиш... *(Гледа я в очите.)* Като куче съм... като вярно куче, мило дете... *(Звъни.)*

МАЛИНКА. Виждам, вие сте много добър човек!

КОЧЕВ. Още какво има да видиш... Но да пием по един чай да се постоплим, а?

МАЛИНКА. С най-голямо удоволствие, само да не ви безпокои това...

КОЧЕВ. О, нищо... нищо... *(На Петър, който влиза.)* Донеси ни чай! *(Петър излиза.)*

МАЛИНКА. Имате ли тука грамофон?

КОЧЕВ. Грамофон ли?... Не.

МАЛИНКА. Жално!

КОЧЕВ. Защо?

МАЛИНКА. Чай без грамофон не върви... После – веселието, доброто разположение укрепява нашето тяло да се бори с всички болести... а най-доб-

рото средство за това е музиката.

КОЧЕВ. Да, да, чувал съм.

МАЛИНКА. Вуйчо казва...

КОЧЕВ. Кой, глухият ли?

МАЛИНКА. Той... Всички болници, санаториуми в чужбина имат грамофони, които свирят на болните и ги веселят... и те, разбира се, много по-скоро оздравяват.

КОЧЕВ. Една идея!... Да се гоставят грамофони за нашите гържавни болници.

МАЛИНКА. Ах, прекрасно!

КОЧЕВ. И тогава болните по-лесно ще оздравяват, по-малко ще стоят в болниците... по-малко ще се харчи за тях... Чудесно нововъведение у нас! ... Ах, Малинке, ти имаш умна главичка! *(Погалва главата ѝ с ръка.)*

МАЛИНКА *(отблъсква ръката му)*. Но вуйчо ми да гостави всичките.

КОЧЕВ. Разбира се, разбира се... Ах, съвсем другояче ще изглеждат нашите болници – по-весели, по-приветливи, весели, засмени лица... А сега, не дай, боже, да влезеш в гържавна болница!

Петър внася на поднос две чаши чай с разни сладки. Кочев притегля една масичка пред Малинка. Петър оставя подноса на масичката и си излиза.

КОЧЕВ *(като сяда)*. Заповядай, мила ми гостенко... *(Туря в нейната и в своята чаша захар, започват да пият.)*

МАЛИНКА. А вие защо си нямате грамофон?

КОЧЕВ. Кой да се сети. Не ми е идвало наум за грамофон... Майка ми, стара жена...

МАЛИНКА. С нея ли живеете тука?

КОЧЕВ. Да... Тя е сега в провинцията при брат ми.

МАЛИНКА. Вие трябва да си имате един хубав грамофон. Днес във всяка къща има грамофон. Гости, чай и вечери... не може без грамофон... Това е модерно, а човек трябва да живее с времето си.

КОЧЕВ. Я гледай какви хубави работи говори тази мила женица!

МАЛИНКА. Аз ви предупредих, че много грънкам. Страх ме е да не ви омръзна много скоро.

КОЧЕВ. Ти ли да ми омръзнеш – никога! Уверявам те... Заклевам ти се!

МАЛИНКА. У-у, клетви не обичам... И то не е модерно...

КОЧЕВ. Имаш право... Хубавата жена няма нужда от клетви... Още един чай?

МАЛИНКА. Не, благодаря.

КОЧЕВ. Една цигара?

МАЛИНКА. С удоволствие.

КОЧЕВ *(подава цигари, тя взема една, после той грасва кибрит, тя запалива, подир нея и той запалива)*.

МАЛИНКА. Защо човек да лицемери и да се свързва с някаква клетва, на която едва ли би останал верен? А каквото време настъпи, дори и на брачната клетва лесно се изменя...

КОЧЕВ. Много право... Как вярно разсъждаваш.

МАЛИНКА. На нас, днешните жени, клетвата не прави впечатление. То е вече остарял романтизъм.

КОЧЕВ. Именно, именно...

МАЛИНКА. А защо одеете за нищо и никакво казахте, че се заклевате?

КОЧЕВ. Тъй, по навик.

МАЛИНКА. Колко ли много сте се клеели?

КОЧЕВ. Признавам, но в такива случаи клетвата е чисто и просто един красив израз. Например, човек смело може да каже на една хубава дама – аз ви обичам страстно, любя ви до гроб, не вярвате? Добре! Заклевам ви се най-тържествено, в каквото искате – в най-милото ми, най-скъпото ми на света и т.н., и т.н. Човек казва тия работи дори без да мисли...

МАЛИНКА. Чудесно, чудесно! Добре, че ми казахте... Няма да повярвам ни една ваша клетва.

КОЧЕВ. Пардон, пардон... да се разберем... Така човек, когато не е влюбен, но когато е влюбен до безумие като мене сега...

МАЛИНКА. О-хо-хо!

КОЧЕВ. Не се смей, Малинке! Аз ти говоря най-сериозно... Досега съм срещал различни жени, но ти си първата след покойната ми жена...

МАЛИНКА. Ах, гайте да ѝ видя портрета.

КОЧЕВ. Ето... гледай. *(Сочи масления портрет на стената.)*

МАЛИНКА *(става и гледа портрета)*. Каква е хубава... руса!

КОЧЕВ. Като тебе, Малинке.

МАЛИНКА. О, като мене зер...

КОЧЕВ. Ти дори си по-хубава от нея.

МАЛИНКА. Шът!... Не приказвайте такива работи. Изглежда да е била много добра.

КОЧЕВ. Прекрасна жена – аз бях прещастлив с нея.

МАЛИНКА. Сега разбирам защо не сте се оженили за друга досега.

КОЧЕВ. Да... Не можах да намеря като нея. Нали ти казах, ти си първата.

МАЛИНКА. Ах, оставете мене... аз съм женена, с две деца.

КОЧЕВ. Какво от това?

МАЛИНКА. Вие не сте много стар... за вас едното хубаво момиче.

КОЧЕВ. Не, мене момиче вече не ме привлича, ами женена, зряла жена...

МАЛИНКА. Вдовица ли?

КОЧЕВ. О, съвсем не.

МАЛИНКА. Чужда жена, значи?

КОЧЕВ. Да... Вкус.

МАЛИНКА. Чуден вкус!

КОЧЕВ. Тайната любов, тайните връзки с омъжена жена, макар и опасни, имат особена прелест.

МАЛИНКА. Ах, вие... вие сте един женкар... с извинение.

КОЧЕВ. Аз женкар?... О, съвсем не! Женкарите гонят жените без капка любов – днес една, утре друга, безразлично каква – дама или слугиня, когато аз...

МАЛИНКА. Какво вие?

КОЧЕВ. О, аз не търся само жена, а търся и нейната душа, нейната любов.

МАЛИНКА. Момиче, момиче за вас.

КОЧЕВ. Най-после и момиче да е, но ти да си това момиче.

МАЛИНКА. Ах, боже мой, все аз...

КОЧЕВ *(страстно)*. Все ти и все ти, Малинке!

МАЛИНКА. Но като не съм момиче...

КОЧЕВ. Като не си, аз те приемам такава, каквато съдбата ми те праща – с твоите гвенки малки, хубавки гечица, с твоето добро, кротичко мъжленце...

МАЛИНКА. Ха-ха-ха!...

КОЧЕВ. Така, ако искаш да знаеш, е много похубаво, отколкото ти да беше момиче.

МАЛИНКА. Боже господи!

КОЧЕВ. При вас ще намеря едно тихо пристанище, за да си отгъхвам от бурите на политическия живот, а в замяна на това давам цялата си душа, сърце, любов... Цял-целеничък ще бъда ваш!

МАЛИНКА. Ха-ха-ха – колко смешно приказвате!

КОЧЕВ. Не се смей, Малинке. За такова пристанище отгавна ми копнее душата.

МАЛИНКА. На колко ли жени сте говорили такива?

КОЧЕВ. Само на тебе... ти си първата!...

МАЛИНКА. Ха-ха-ха... все аз първата!

КОЧЕВ. Я гледай как не иска да ме разбере това момиче.

МАЛИНКА. Ха-ха-ха... щё ви се да съм момиче.

КОЧЕВ. Не, не, не... тъй ми си по-мила, разбираш ли, по-мила! *(Разперва ръце да я прегърне, тя избягва.)*

МАЛИНКА. Пст... мирно, мирно, господин мистре! *(Сочи портрета.)*

КОЧЕВ. Хо-хо... с какво ме плаши!

МАЛИНКА. Не бива пред нея такива работи...

КОЧЕВ. Ха-ха-ха... какви работи е видяла тя!... Ех, дете с дете! *(Посяга да я хване за ръката, тя се дръпва.)* С какво друго да те почерпя?... Малко вино? *(Звъни.)*

МАЛИНКА. А не, благодаря.

КОЧЕВ *(на Петър, който влиза)*. Прибери. *(Петър изнася подноса с чашите.)* Дявол да го вземе, като те гледам така млада и така свежа, все забравям, че си жена с две деца.

МАЛИНКА. Уви, жена с две деца, вече стара, а?

КОЧЕВ. О, съвсем не... съвсем не!

МАЛИНКА. Ба, виш тъй казвате само, но аз не се обиждам.

КОЧЕВ. Най-искрено ти казвам, вярвай ме... заклевам ти се!

МАЛИНКА. Ха-ха-ха!... Пак клетва!

КОЧЕВ. Ах, този сладък смях, тия бели зъбки!... *(Звъни се. Той се сепва.)* Кой ли звъни?

МАЛИНКА. О, боже, ако ме види някой тука?

КОЧЕВ. Не бой се, никой няма да те види – аз казах никого да не пускат тука. *(Ослушва се.)*

ПЕТЪР *(подава се на вратата)*. Госпожа Букова.

КОЧЕВ. Туйто!... Каза ли ѝ, че ми е забранено...

ПЕТЪР. Казах, но тя настоява. Събува си шушоните.

КОЧЕВ. Загръж я малко! *(Петър се скрива. На Малинка.)* Иди там... *(Сочи ѝ кабинета.)* Не може, трябва да я приема, но скоро-скоро ще я изпратя.

МАЛИНКА. Страх ме е...

КОЧЕВ. Не бой се... Ела, ще те заключа в малката стаичка до кабинета ми.

МАЛИНКА. Ах, боже мой, страх ме е.

КОЧЕВ. Аз съм тука... не бой се! *(Влизат и двамата в кабинета.)*

БУКОВА *(влиза с букет червени карамфили в ръка и се озърта)*. Куку!... Куку!... Къде си, мон шеру?... *(Отива към вратата на кабинета.)* Куку! *(Кочев излиза насреща ѝ.)* Ах, мон пти шеру, ти си болен! *(Иска да го прегърне, той полека я отблъсква.)*

КОЧЕВ. Болен съм... силна простуда.

БУКОВА. Но какво ти е?

КОЧЕВ. Ангина... остра ангина. Не ми дават да говоря.

БУКОВА. Я си отвори устата... покажи си езика. *(Той си отваря устата, тя гледа.)* Нищо особено... обикновено розово гърло... *(Пипа го по челото.)* Никаква температура.

КОЧЕВ. Ангина без огън, много опасна... тъй каза докторът.

БУКОВА. Кой знае какъв идиот! Не го слушай. Нищо ти няма. *(Внезапно го целува по бузата.)*

КОЧЕВ *(гръбна се назад)*. Какво правиш? Ще прихванеш...

БУКОВА. Но аз не по устата...

КОЧЕВ. Заразата е по цялото ми тяло.

БУКОВА *(уплашена отстъпва и с ръка си трие устата)*. Така ли?

КОЧЕВ. Не биваше да дохождаш тука.

БУКОВА. Как?... Ти болен и аз да не гойда?

КОЧЕВ. Да, но ти виждаш... ще пренесеш заразата у вас.

БУКОВА. Значи, да си вървя веднага?

КОЧЕВ. Ветке, извини, но...

БУКОВА. Тъй ли ме посрещаш ти?... Много добре, отлично!... И аз букет му нося? *(Като вижда букета във вазата.)* А-а, какъв е този букет? Кой ти го е донесъл?

КОЧЕВ *(стреснат)*. Този ли букет? А, да, донесе ми го преди малко един господин.

БУКОВА. Господин ли?... Какъв господин?

КОЧЕВ. Ех и ти... сега пък какъв господин?... Господин като господин...

БУКОВА. Хайде де... мъж ще ти донесе тебе букет... вятър!

КОЧЕВ. Наистина. Главният секретар гоиде при мене на доклад и ми го донесе от страна на чиновниците.

БУКОВА. Ами ако е от твоята червенокоса писарка?

КОЧЕВ. Глупости!

БУКОВА *(вади букета от вазата)*. Тези цветя не са от мъж.

КОЧЕВ. Уверявам те, заклевам ти се...

БУКОВА. О-хо, зная твоите клетви. Аз ти подарих тази ваза и в нея ще стоят само мои цветя. *(Оставя своя букет във вазата.)* А тези по дяволите! *(Хвърля другия на пода.)*

КОЧЕВ. Ветке! *(Иска да вдигне букета.)*

БУКОВА. Не! *(Дърпа го.)*

КОЧЕВ. Не се допирай до мене, ще се заразиш.

БУКОВА. Какво току ме плашиш с тази зараза?... Ти искаш да ме накараш да си уда?... А-ха... чакай, чакай!... Тука има нещо... тук има жена!

КОЧЕВ. Никаква жена!

БУКОВА. Тук е червенокосата! Къде си я скрил?... В малката ли стаичка?... *(Влиза в кабинета.)*

КОЧЕВ. Ах, боже мой, тази полудя! *(Влиза подир нея.)*

БУКОВА *(подир малко излиза от кабинета, подир нея Кочев)*. Къде е ключът?... Ключът къде е?...

КОЧЕВ. Не го зная... Тука беше, на бюрото ми. *(Уж търси.)*

БУКОВА. Дай ми ключа... Ти там си я скрил. Там криеше и мене. Как не ти е съвестно да скверниш тази свята стаичка?

КОЧЕВ. Ах, къде се дяна този проклет ключ, оедеве тука беше... Разбери, никои няма там!

БУКОВА. Там е... там е червенокосата. Ти мислиш, аз нищо не зная. Чакай ти. Още днес ще пиша на майка ти... Горката женица! В нейно отсъствие тука приемаш разни развалени момичета...

КОЧЕВ. Моля ти се, Ветке, какво приказваш?
 БУКОВА. Зная, всичко зная... Как не те догря-
 ша от тази светлица? (*Сочи масленик портрет.*)
 Тук пред нейните очи... с разни развратници!... Ти
 я лъга цял живот, докато я вкара в гроба, а сега и
 мене лъжеш...

КОЧЕВ. Ти полудя ли?

БУКОВА (*плачешком*). Ах, нещастна аз, не-
 щастна аз, за какъв подлец измених на мъжа си!

КОЧЕВ. Но, Ветке... моля ти се!...

БУКОВА. Бедният ми, добрият ми мъж... гор-
 кият, колко ме обича само!... С каква хитрост, под-
 лецо, ме изтръгна от неговите прегръдки... лъжа...
 лицемерие!

КОЧЕВ. Моля ти се, не се вълнувай... успокой
 се.

Телефонът звъни, той посяга да вземе слушалката.

БУКОВА. Не, не! (*Изпреварва го и взема слу-
 шалката.*) Може би тя или друга някоя те вика по
 телефона.

КОЧЕВ. Не ставай геме.

БУКОВА (*иронично*). Нали ти е забранено да го-
 вориш? Ало... ало... кой там... кой там?... Ах! (*Силно
 извиква и тръшва слушалката върху телефона.*)

КОЧЕВ. Какво?

БУКОВА. Той... той!... Мъж ми... Позна ме по
 гласа... Ай, ай!...

КОЧЕВ (*като се удря по челото*). Аз му бях ка-
 зал да ми се обади по телефона. Защо... защо взе слу-
 шалката? Ах, ти с твоята глупа ревност!

БУКОВА. Ах, боже мой... боже мой!...

КОЧЕВ. И защо ти първа заговори?

БУКОВА. Де да зная... аз само попитах „кой
 там“, и той ми се обади – ти ли си, Ветке?

КОЧЕВ. И ти се уплаши, извика, тръшна слу-
 шалката и с това повече се издаде.

БУКОВА. Ах, беше вече, свършено е с мене.
 Скандал... истории!... (*Заплаква.*)

КОЧЕВ (*хваща се с две ръце за главата и кра-
 чи нагоре-надолу*). Ах, скандал... истории... и мое-
 то име!... Защо?... Защо гоиде тука?

БУКОВА. Как да не дога, когато ти си болен?
 Ох, божишко, каквото е ревнивец и както ни пого-
 зира двамата... Ай, ай, ай... Умирам!... Умирам!...

КОЧЕВ. Слушай!

БУКОВА. Кажу... Кажу, какво да правя?

КОЧЕВ. Скоро право вкъщи си върви... Той може
 би вкъщи сега веднага ще те потърси... Ще отричаш.
 Не, не и не! Чу ли, хиляди пъти не! Другото остави на
 мене. Хайде по-скоро!... Успокой се... смелост... Дори
 му направи една сцена... обидена от подозрението –
 припадък, истерика... че да ти иска извинение...

БУКОВА. Ах, боже, и този път да се свърши
 благополучно... Ай, ай, ай!... Като си помисля само!

КОЧЕВ. Хайде по-скоро!... Вземи такси.

БУКОВА. Само да не му каже някой, че съм би-
 ла тука.

КОЧЕВ. Не бой се... няма... няма... (*Излизат.
 Подир малко той се връща.*) Ай, дявол да го вземе!
 Ужасно положение... (*Влиза в кабинета, връща се с
 Малинка.*)

МАЛИНКА. Е, какво... вашата г-жа Букова?

КОЧЕВ. Ба, моята – обикновена позната.

МАЛИНКА. Любовница!

КОЧЕВ. О, не... Жена на мой добър приятел.

МАЛИНКА. Толкоз повече.

КОЧЕВ. Глупости!

МАЛИНКА. Не крийте, аз всичко чух и разбрах, когато тя викаше там, в кабинета, и искаше да отвори стаячката.

КОЧЕВ. Ех, стара закачка...

МАЛИНКА. Или по-скоро вашето старо пристанище.

КОЧЕВ. Ха-ха-ха!

МАЛИНКА. Загръстено с пясък, жабунясало...

КОЧЕВ. Ха-ха-ха!

МАЛИНКА. Из което искате да се измъкнете и да пуснете котва в ново, чисто, спокойно пристанище.

КОЧЕВ. Ха-ха-ха! Браво, Малинке!

МАЛИНКА (*вижда своя букет на пода*). Ах, букетът ми!... Що ще моят букет там?

КОЧЕВ. Я гледай...

МАЛИНКА (*вдига букета*). Какво означава това?... Кой ми е хвърлил букета там? Вие ли, вие ли? (*Поглежда вазата*.) Там друг букет – букетът на вашето старо пристанище.

КОЧЕВ. Я, аз пък не съм и забележил дори.

МАЛИНКА. Нейният във вазата, моят на пода! Тя го е хвърлила. Тук е имало трагедия!

КОЧЕВ. Никаква трагедия. (*Изважда от вазата букета на Букова*.) Дай. (*Взема букета на Малинка и го туря във вазата*.) Така. Тук ще стои букетът на новото пристанище.

МАЛИНКА. То е дълбоко, ако се удавите?

КОЧЕВ. Не се боя. Аз съм добър плувец и сяко вярвам в звездата на моето сърце.

МАЛИНКА. Ще видим. (*Поема букета на Букова*.) Червени карамфили – банално. Тя черноока ли е?

КОЧЕВ. Да.

МАЛИНКА. Познах. Нали само синеоки обичате!

КОЧЕВ. Да, те са моя слабост. Но тази по изключение ми изпадна черноока. Но не бой се, тя не може да ти бъде съперница.

МАЛИНКА. Ха, съперница! (*Вади от букета карамфили и ги разхвърля по пода*.)

КОЧЕВ. Малинке... какво правиш? (*Иска да ѝ вземе букета, тя се дърпа*.) Но това е жестоко... Най-после каквато и да е...

МАЛИНКА. Новата любов тъпче цветята на старата.

КОЧЕВ. Много си жестока в своята победа.

МАЛИНКА. Не аз, а любовта.

КОЧЕВ. Наистина, няма по-жестоко от любовта.

МАЛИНКА. Живот!... (*Хвърля карамфили*.) На... на... на... нека ми хвърля още веднъж букета!

КОЧЕВ. Горката, да е отнякъде да види.

МАЛИНКА. Ах, да би могла само да види!

КОЧЕВ. Не дай, боже, защото стига ѝ това, което преди малко ѝ се случи тука.

МАЛИНКА. Какво?

КОЧЕВ. Тя дойде да ме види, без да знае мъж ѝ.

МАЛИНКА. Така му се пада, защото искаше да вземе службата на моя мъж.

КОЧЕВ. А той е ревнивец, пази, боже!

МАЛИНКА. И тя трябва да е ревнива, че вие ме укрехте най-грижливо от нея.

КОЧЕВ. Виж каква си – че ти нали сама поиска да те скрия да те не види?

МАЛИНКА. Пусках, но и вие госта се разтреперахте, като чухте името ѝ.

КОЧЕВ. Вятър... На вас, жените, човек не знае как да угоди.

МАЛИНКА. Както и да е... После?

КОЧЕВ. Телефонът звъни... тя поема слушалката и пита кой там? А там Буков ѝ я пита: ти ли си, Ветке?...

МАЛИНКА. Ха – лисицата в капана!

КОЧЕВ. Уви – га!

МАЛИНКА. А тя?

КОЧЕВ. Горката... от страх извика само „ах!“ и тръшна слушалката.

МАЛИНКА. Лош отговор... Що ѝ трябва да вика? Чисто и просто с по-дебел глас. *(Имитира.)* Извинете, господине, тука никаква Ветка и туйто.

КОЧЕВ. Изненадана, тя не е могла да се досети в момента какво да каже.

МАЛИНКА. Не всяка глупачка може да лъже мъжа си. Трябва смелост, хладнокръвие, ум, хитрост и много груго още, особено когато мъжът е ревнив.

КОЧЕВ. Права си.

МАЛИНКА. И сега?

КОЧЕВ. Сега едно дяволско положение и за мен, и за нея... Как ще се оправим, не зная.

МАЛИНКА. Сега – бум-бум! *(Жест към главата му, като че ли стреля с револвер.)*

КОЧЕВ. Глупости!

МАЛИНКА. Ще видите, ще видите колко ревниви мъже така...

КОЧЕВ. Не това, ами някой скандал, истории... Буков не е с всичкия си.

МАЛИНКА. Вие защо се боите? Нали тайните опасни връзки имат особена прелест?

КОЧЕВ. То тъй се приказва само.

МАЛИНКА. Не бойте се... Той ще повярва на жена си, както всички излъгани мъже вярват.

КОЧЕВ. Все ще остане у него едно подозрение.

МАЛИНКА. Толкоз по-лесно ще вдигнете котва от старото пристанище.

КОЧЕВ. Чудесно! *(Иска да я помилва по главата. Тя се гърпа.)* Ах, тази умна главица!

МАЛИНКА. Главицата оставете сега на мира, вчера бях на фризьор.

КОЧЕВ. Не, аз само тъй, нежно-нежно. *(Милва я по косата.)* Каква хубава, буйна коса... Мека като коприна... Обичаш ли тъй да те милвам? Както коленце... цяло коленце!

БУКОВ *(шумно блъсва вратата и влиза с шапка на глава, палто и бастун)*. Ха... ето ви... пипнах ви най-последно!... *(Стреснати, Кочев и Малинка се разбягват на разни страни. Буков се спуска към Малинка, но като вижда, че не е жена му, спира се в недоумение. Гледа ту Малинка, ту Кочев, гневът му минава.)*

КОЧЕВ. Какво има, Буков?

БУКОВ. Аз... аз... Пардон... пардон – недоразумение!

КОЧЕВ. Какво недоразумение? *(Затваря вратата.)*

БУКОВ. Едно малко недоразумение... Аз ей сега току-що те виках по телефона.

КОЧЕВ. Е?

БУКОВ. Обади се жена ми...

КОЧЕВ. Твоята госпожа? Отде-накъде?

БУКОВ. Нейният глас и аз помислих, че тя е тука...

КОЧЕВ. О, съвсем не!... Аз бях там в кабинета. Обади се моята племенница. Запознайте се!... Господин Буков. *(Двамата се ръкуват.)* Дошла вчерта от провинцията. Но защо тъй с шапка, палто?

БУКОВ. Петър долу ринеше снега. Аз не исках

да го безпокоя и влязох направо... Но ще се съблека. *(Съблича си палтото, сваля си шапката и ги оставя заедно с бастуна на едно кресло. На Малинка.)* Та, значи, вие ми се обадохте?

МАЛИНКА. Да, господине, аз ви се обадох.

БУКОВ. О, съвсем не беше този глас.

МАЛИНКА. Ха, ами кой ще да е бил?

КОЧЕВ. Тъй ми се е сторило... Аз сам чух.

БУКОВ. Как тъй ще ми се стори?... Не познавам ли гласа на жена си, толкоз години съм го чувал, та се е срасъл с ушите ми.

КОЧЕВ. Не знаеш ли как телефонът променя гласа на човека?

БУКОВ. Зная, но така пък да гокара гласа на жена ми... Аз гори запитах.

МАЛИНКА. Да, вие ме запитахте – ти ли си, Ветке, и докато ви отговорях, прекъснах.

БУКОВ. Не, гласът извика уплашен – ах!... – и това ме най-много разтревожи.

МАЛИНКА. Ха-ха-ха! А знаете ли какво беше? Тъкмо в този момент така ме щракна един наяден зъб тука, че без да ща, извиках от болка, а вие... ха-ха-ха!...

КОЧЕВ. Ха-ха-ха!

БУКОВ *(все още подозрително изглежда другите)*. Чудно... наистина... тъкмо в този момент...

КОЧЕВ. Зъб!... Когато най-не се надяваш, тогава щракне.

БУКОВ. Пломба, госпожице, час по-скоро пломба.

МАЛИНКА. Наистина, ще трябва вече...

БУКОВ. Че видите ли, от нищо-нещо каква тревога.

КОЧЕВ. Но защо си се така разтревожил?

БУКОВ. Помисли само – тя ми се обажда от тука, говоря с нея и си мисля – добре се е сетила да те спохоти, да не се сакълдисваш сам. Изведнъж този вик и нищо друго... Умът ми изскочи – какво ли се е случило?

КОЧЕВ. Какво например?

БУКОВ. Малко ли нещо може да се случи на човека, като приказва на телефон. Я чакай... *(Поема слушалката.)* Ало... 20-22 моля.

КОЧЕВ *(на Малинка)*. Голям хитрец...

БУКОВ. Ало, ти ли си, Ветке?... Аз съм при Кочева. Какво?... Нищо подобно – приказва си човекът като всеки човек... по-здрав от мене... Кой ти каза бе, джанъм?... Никаква зараза. Я се стегни и ела да го развеселим, тъкмо сега при него е една мила и хубава госпожица...

КОЧЕВ *(доближава се до Букров)*. Що ти трябва да разправяш сега?...

БУКОВ *(пречи му с дясната си ръка да се доближи)*. Племенницата му била... отрупала го с цветя.

КОЧЕВ *(посяга да вземе слушалката)*. Дай, дай, стига грънка глупости!

МАЛИНКА *(гърпа Кочев за ръката)*. Остави го, чичо... нека каже...

БУКОВ. Бели хризантеми във вазата, червени карамфили по пода...

КОЧЕВ. Ама...

БУКОВ. И той стъпва по тях като някой царствен младоженек...

КОЧЕВ. Ама най-после... какви са тези гивотици?

БУКОВ. Не можеш ли?... Какво?... Топли компреси, топли компреси! Аз ще постоя тук малко... Довиждане, душице! *(Оставя слушалката.)* Пак я хванало разстройството. Тя има един нежен сто-

мах, малко като настине, веднага... А ти защо се сърдиш?

КОЧЕВ. Тя, бедната, болна, с мене ще я занимаваш сега...

БУКОВ. Ами че бързам да я успокоя – наказали ѝ разни глупости: остра ангина, зараза... хайде де! Госпожице, не можете си представи колко обичаме ние вашия чичо, но той все така скромничи. Жално, че не дойде жена ми да се запознаете, но друг път.

МАЛИНКА. Да, надявам се, а сега, чичо, аз трябва да си вървя вече.

КОЧЕВ. Къде, къде... къде тъй бързаш?

МАЛИНКА. Имам да ходя по пазар.

КОЧЕВ. Постой още малко. Сега ще пием чай.

МАЛИНКА. А, не, благодаря, нямам време. Да беше дошла госпожа Букова, както и да е, но тъй? ... Утре ще излезеш ли?

КОЧЕВ. Мисля да изляза. *(Тихо.)* О, този уговор от всичко ни развали!

МАЛИНКА. Утре, другиден, пак ще се видим. *(На Буков.)* Господин Буков, на ваши грижи оставам чичо си.

БУКОВ. О, ние хубавичко ще си поприказваме... умея да забавлявам болни. *(Ръкуват се.)* Довиждане, госпожице. *(Малинка и Кочев излизат в коридора.)* Бре, и този път не можах да ги хвана! Пък кой знае... може би е така, както казват тези... *(Гледа телефона.)* Телефон – да му вярваш ли, да не му ли вярваш? А гласът на жена ми... същият, нейният си глас без разлика... Но... поне чичото хванах.

КОЧЕВ *(влиза)*. Отиде си... Как ти се вижда моето роднинче?

БУКОВ. Хубаво женче.

КОЧЕВ. Момиче!

БУКОВ. Де-де, не ме връзвай на празни ясли.

КОЧЕВ. Госпожица е, ти казвам.

БУКОВ. Ти имаш чудесен вкус, това трябва да ти се признае!

КОЧЕВ. Какво искаш да кажеш с това?

БУКОВ. Че все хубавички си избираш.

КОЧЕВ. Не разбра ли, тя ми е роднина.

БУКОВ. А-а, бай Кочев, не мож ме излъга... Аз я видях с мъжа ѝ в министерството, преди ти да я видиш.

КОЧЕВ. Имаш грешка.

БУКОВ. Повече вярвам на очите си, отколкото на тебе. Тя си е цяла-целеничка Николіева, чийто мъж ти остави на служба. От мене не се бой, нали знаеш, ние сме си наши... Но пази се някой да не те подуши... че да те гръннат във вестниците... оле, ле, мамо!

КОЧЕВ. Какво приказваш ти?

БУКОВ. Да гласнат например как подкрепяш младите семейства, как изтриваш съзидателите на хубавите женички...

КОЧЕВ. Ти блънуваш ли бе, човече, или какво?

БУКОВ. Нищо, нищо... Идват ми едни такива мисли в главата. Знаеш, лоши хора... особено опозицията ще ни изяде, но аз мълча, всичко между нас да си остане... Сега виж какво. Значи, Николіев си остава, няма що. Главният секретар щял да ти предложи да си избереш от други двама едного за уволнение. Пък аз казвам и двамата да уволниш, та с Видинова да назначиш още едно наше момче.

КОЧЕВ. Но как така?

БУКОВ. Ти мене слушай – няма какво да се це-

ремониш с тия двама калпазани. В интереса на службата...

КОЧЕВ. За един още, разбирам, обещах ти.

БУКОВ. Ти и за другия ще ми обещаеш.

КОЧЕВ. Чакай да проуча работата. Ще ме вмъкнеш в някоя беля.

БУКОВ. Та ти сам се вмъкна... да не беше оставил Николieва, нямаше сега никого да уволняваш, но ти намери уважителни причини. То, разбира се, твоя работа. Помисли, помисли!... Ще видиш как ще се съгласиш с мене.

КОЧЕВ. Но, драги Буков, недей, моля ти се.

БУКОВ. Само по-скоро... *(Облича си палтото. Кочев му помага.)* Разбираш, услуга за услуга... тъй между нас, приятелски... Хайде сега прощавай. *(Тръгва да си излезе.)* Утре ще те обиколя в министерството. Сбогом. *(Излиза.)*

КОЧЕВ. Ах, този дявол ще ме изяде!

ЗАВЕСА

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

Сцената на първо действие

КОЧЕВ *(влиза, Иван му помага да се съблече. Сяда на бюрото.)* Какво е това писмо?

ИВАН. Току-що го донесоха.

КОЧЕВ. Чакай ли за отговор?

ИВАН. Не. *(Излиза.)*

КОЧЕВ *(на себе си)*. От Ветка е... нейният преправен почерк. *(Отваря писмото.)* Никакво обръщение... сърдита! *(Чете.)* „Отвратена съм до гуша от гнусната лъжа! Никакви извинения и оправдания не могат ме накара да забравя обидата. Всичко е свършено между нас. Аз скъсвам навеки!“ Чудесно!... Никога не се надявах на такова мило прощално писмо – то ме повече радва от кое да е любовно писмо. Няма сцени, няма сълзи... Браво! Прощавай, че не съм те смятал толкова умна! Спокойно влизам в моето ново пристанище!... Ах, какво щастие, когато човек се види свободен от жена, която му е вече омръзнала, и когато започва една нова любов! Не, жените, нещастници, не познават това щастие... Ах, Малинке! *(Неприятно се сепва.)* От жената се отървах, но от мъжа – този проклет Буков!... Как я пък позна?... Сега ме мачка, мачка... из носа ми ще излезе... Но за любовта на Малинка!... Няма какво, всяка любов си иска своите жертви... *(Звъни, влиза Иван.)* Главният секретар! *(Иван излиза.)* Да, новата любов тъпче цветята на старата! *(Скъсва писмото и го хвърля в коша.)*

ИВАНОВ *(влиза)*. Добро утро, г-н министре... *(Ръкуват се.)* Честито ви оздравяване!

КОЧЕВ. Благодаря... Нищо особено... една малка настинка.

ИВАНОВ. Времето каквото е сега, човек трябва много да се пази.

КОЧЕВ. Вижте какво... по онези уволнения...

ИВАНОВ. Да... кого от двамата ще кажете да уволним.

КОЧЕВ. Вижте... аз винаги съм гържал и гържа за доброта и бърза работа на моите чиновници. Ех, да ми закъснее чиновник веднъж, гваж, триж на работа, както и да е, но да не си гледа работата тъй, както трябва, да не е експедитивен, това, каквото щете, но...

ИВАНОВ. Тогаз?

КОЧЕВ. Аз мисля и двамата... да церим злото радикално.

ИВАНОВ. И двамата?... Както кажете... Но единият е дългогодишен наш чиновник с тежко семейство...

КОЧЕВ. Ха, тежко семейство... Какво значи тежко семейство? Ние всички имаме семейства... кой по-тежко, кой по-леко... Но това не значи да не си изпълняваме добросъвестно службата... Казват дългогодишен?

ИВАНОВ. Да... но край другите и мой кара...

КОЧЕВ. Не, такива не ми трябва. Аз искам способни, съзнателни в работата си чиновници. На такива с две ръце ще помогна... и семейството им ще подкрепя, и всичко, каквото зависи от мене... Другият?

ИВАНОВ. Пирончев... Той е отскоро у нас.

КОЧЕВ. Толкоз по-лесно.

ИВАНОВ. Но... той има силни връзки... много се застъпват за него.

КОЧЕВ. Туй за мене не важи. Аз гледам работата му само и нищо друго. Пригответе заповедите!

ИВАНОВ. Поне да не е за двамата изведнъж...

КОЧЕВ. Напротив... загнилото трябва да се отпреже изведнъж.

ИВАНОВ. Слушам, господин министре.

КОЧЕВ. Ще ми ги представите после с доклад си. Сега ще приемам.

ИВАНОВ. Слушам. *(Излиза.)*

КОЧЕВ *(звъни, Иван влиза)*. Пускай вече... *(Иван му подава една картичка.)* Климент Димов. Ха, бай Климе... Да заповяда. *(Иван излиза.)*

ДИМОВ *(влиза, подир него Арсов)*. Добър ден, господин Кочев. *(Ръкуват се.)* Хай, честито да ви е министерството.

КОЧЕВ. Благодаря, бай Климе.

ДИМОВ. Видиш, видиш... пак министър! Хубав занаят... Гледай сега за по-дълго.

КОЧЕВ. Каквото каже народът, бай Климе.

ДИМОВ. Море народот... шо знае народот? Отдавна се каниф да ви гойда... хеле генеска се наканифме со приятелът мой г-н Арсов. Не се познавате?

КОЧЕВ *(подава му ръка)*. Заповядайте, госпо-га, седнете. *(Сядат и тримата.)* Е, какво има, какво ви носи насам?

АРСОВ. Идеме при вас, г-н министре, с една молба.

КОЧЕВ. Кажете да чуя.

ДИМОВ. Ама да ни я чуеш молбата, г-н Кочев, ти се молиме...

КОЧЕВ. Добре... добре.

АРСОВ. Във вашето министерство работи един наш човек, Пирончев.

КОЧЕВ. А-ха...

ДИМОВ. Знаеш го?

КОЧЕВ. Не съм го виждал още.

ДИМОВ. Момче и половина... нашенче е... Ти се молиме да го не закачаш... да си гледа работата, да го оставиш...

КОЧЕВ. Защо?... Страхува се да не бъде уволнен? Казал ли му е някой нещо?

АРСОВ. Някой нищо не му е казвал.

ДИМОВ. Пази, боже... туку си е сам нещо шупелия... чунки нов министър... Ни замоли да гоиме, кай, тебе да го препоръчаме... като нашенец гемец.

КОЧЕВ. А защо е шупелия? Навярно си знае, че неговата работа тук май не я бива.

ДИМОВ. Аман, брате, не думай.

АРСОВ. Защо, г-н министре?

КОЧЕВ. Бавен е, грешки прави...

ДИМОВ. Холан, бавен е... со бързо кучката слепи ги ражда, нали знаеш?

АРСОВ. Може да му се внуши да бъде по-внимателен.

ДИМОВ. Грешки... Е, умот му толко, колко за чиновник, крив ли е? Да имаше повеке ум, кве бидеше търговец, предприемач, фурнаджия и пари кве праеше... Добро си е момчето за вашата работа тука, туку не го бутайте... а и на нашата работа помага, и во вестниците пишува по делото... Нему дай му да пишува – писател...

АРСОВ. Ние ви се молиме, г-н министре, да бъдете по-снизходителен към него... зад гърба му цяло семейство... баща, майка, брат, сестри по-малки...

ДИМОВ. Бежанци, пострадали, бедни люде. А татко му какво човек беше, ама на... Сега сите на него гледат, от него чекат... Добро е, кромко е момчето, само да го не фати отчаянието, тогава лошо... А-а, кискин са, люти са нашите млади. За най-малце парабелот го търгат.

КОЧЕВ (*стреснат*). А-а, сакън, не бива такава работи, бай Климе...

ДИМОВ. Не бива, ама думай им... млади глави не слушат... изграят со парабелот като со играчка – буйна кръв!

КОЧЕВ. Добре, добре. Като годе време, ще имам предвид пара... паргон, вашето ходатайство и семейното положение на Пирончева.

ДИМОВ. Видиш, Арсо, аз що ти казаф, кве ни чуе молбата г-н Кочев. (*Стават и двамата.*) О, ние сме стари приятели... Хай да си оиме... да го оставиме да си гледа работата.

АРСОВ. Вярвайте, г-н министре, вие ще спасите цяло семейство от нищета...

КОЧЕВ. Без много обещания, всичко, каквото зависи от мене... (*Ръкуват се.*) Сбогом... сбогом!

АРСОВ (*от вратата*). Се разбрахме, г-н министре? (*Двамата излизат.*)

ИВАН (*от вратата*). Този Купешков с вестниците много напъва да влезе.

КОЧЕВ. Аман от него... Да върви при другите!

КУПЕШКОВ (*като се мъчи зад гърба на Иван да влезе*). Две думи... само две думи, г-н министре!

КОЧЕВ. Добре... да влезе.

КУПЕШКОВ (*като се промъква с вестниците*). Имате максус много здраве от госпожа Букова... Онзи ден гъщеря ми била при нея и всичко ѝ разказала от край до край... Тя я изслушала, поръ-

чала да ви поздравим и обещала да се срещне с вас и да ви говори.

КОЧЕВ. Много добре.

КУПЕШКОВ. Извинете, г-н министре, вече два месеца слушахме това „много добре“ от вас, но още нищо не става... Ние, честните ваши съмишленици, четем партийния орган (*размахва вестниците*) и ходим по улиците...

КОЧЕВ. Пак ли с тези вестници?

КУПЕШКОВ. Няма да ги остава, докато не назначите дъщеря ми... Ще ги нося като символ на партийна солидарност и взаимност... Цял свят да види как чужди хора се държат на служба, а нашите гладуват.

КОЧЕВ. Я гай тези вестници! (*Купешков се колебае, Кочев става и му ги дръпва из ръцете.*) Та това са все един и същи брой... от миналата сряда. Купил си ги от някоя будка и ми хвърляш прах в очите – аз съм стар читател на вашия вестник, уеен съмишленик... Ах, ти, хитрецо!

КУПЕШКОВ. Пардон, пардон... Аз ви казах, че ги нося като символ, един вид, за нагледност... В днешно време кой пази стари вестници от толкоз години... кой има пари за подвързия?

КОЧЕВ (*като му хвърля вестниците в очите*). Да се махаш от очите ми... Мене ли ще лъжеш?

КУПЕШКОВ (*като събира вестниците*). Пардон... пардон!

КОЧЕВ. Вън... вън!... Не искам да бъдеш мой съмишленик, но не искам и да ме лъжеш така.

КУПЕШКОВ. Но, г-н министре, пардон... извинете. Аз не исках да ви сърдя... най-после, г-жа Букова...

КОЧЕВ. Вън... Вън!... (*Сочи му вратата. Ку-*

пешков уплашен избягва навън. Кочев ходи из стаята раздразнен и не забелязва, като влизат под ред г-жа Проданова, пет деца от дванайсет години надолу и най-после Проданов. Той учудено ги гледа.) А това какво е? Каква е тази менажерия?

ПРОДАНОВ. Моето семейство, г-н министре... Поклонете се, деца, на г-н министъра. (*Децата се покланят.*)

КОЧЕВ. Кои сте вие?

ПРОДАНОВ. Ваш чиновник Проданов, г-н министре.

КОЧЕВ. Е та?

ПРОДАНОВ. Догохме да ни видите, г-н министре, на после правете с нас, каквото знаете... Моята малка заплата – две хиляди и триста лева – тия гърла храни... Квартура, обуца, грехи, хляб, книги, тетрадки, моливи... Всичко, всичко от тази заплата... отникъде ни стотинка повече.

КОЧЕВ. Много деца бе!

ПРОДАНОВ. Дал ги господ – живеят, не мрат...

КОЧЕВ. Господ да беше ти дал малко повече ум!

ПРОДАНОВ. И да беше дал, все то, господин министре... С малка заплата накъде?... Никакво развлечение, никакво кино, театър, балове, вечеринки, кръчми... ами все вкъщи... дълги зимни нощи... това ни е едничката утеха и радост... пък и държавата нали иска деца... ето ги!... Ако ви дава сърце, изхвърлете ги на улицата всред зима.

КОЧЕВ. Кои ти каза?

ПРОДАНОВ. Никои. Но нали Николиев остана, всички казват, че някой груг трябва да изхвъркне. А като няма кой да се застъпи за мене, вдигнах ги всички от къщи и право при вас, г-н министре. Така на парад излизаме при всеки нов министър.

КОЧЕВ. Не се безпокой, иди си гледай работата. Бъди точен, изпълнителен, не бави препуските и аз дори ще ти увелича заплатата, за да гледаш децата си по-добре... Достатъчно слабички ми се виждат.

ПРОДАНОВА. Не си дояждам, г-н министре.

ПРОДАНОВ. Ягат като вълчета, нищо не им стига.

КОЧЕВ. Хайде... сега вървете!

ПРОДАНОВ. Благодаря, г-н министре! Децата, благодарете на г-н министъра.

ДЕЦАТА. Благодарим, г-н министре!

ПРОДАНОВ *(като се покланя)*. Сбогом, г-н министре!

ДЕЦАТА. Сбогом, г-н министре... *(Покланят се всички и излизат подред.)*

КОЧЕВ. Бедните дечица!... Не, и тогава не мога да уволня... Но кого тогава?

ИВАН *(влиза)*. Искате да влезе една жена.

КОЧЕВ. Коя е тя?

ИВАН. Прилично облечена, но не е кой знае каква...

КОЧЕВ. Как се казва?

ИВАН. Не си казва името.

КОЧЕВ. Как така не си казва името?

ИВАН. Така... не го казва... Вика, кажи на г-н министъра, че идва от провинцията и му нося един подарък.

КОЧЕВ. Подарък ли?

ИВАН. Едно малко пакетче.

КОЧЕВ. От кого ли ще да е?... Да влезе. *(Иван излиза.)* Слава богу, че се е сетил някой и за мене.

ГИНА *(влиза)*. Добър ден, господин министре!

КОЧЕВ. Добър ден, госпожо! *(Подава ѝ ръка.)* Идете от провинцията?

ГИНА. Да, господин министре, и ви нося един скромнен подарък. *(Вади от пакета една нощница и я разгъва.)*

КОЧЕВ. О-о!...

ГИНА. Харесва ли ви се?

КОЧЕВ. О, да...

ГИНА. Хубава е, нали?... Копринена, врачанско платно... Българска бродерия с коприна... тънка, изящна... нежни цветове.

КОЧЕВ. Много хубава... *(Поема ризата и я разглежда.)* Моля... заповядайте... седнете. И кой ми изпраща този мил подарък?

ГИНА. Неизвестно. *(Сяда в креслото до бюрото.)*

КОЧЕВ. Неизвестно?

ГИНА. Да... Този подарък ви се поднася анонимно.

КОЧЕВ. Анонимно? Как така анонимно?

ГИНА *(на себе си)*. Боже мой, този министър не знае какво значи анонимно... *(На Кочев.)* Анонимно, ще рече — този, който ви дава този подарък, си крие името.

КОЧЕВ. А защо си крие името?

ГИНА. Така... крие го.

КОЧЕВ. И тази хубава!... Но защо тогава ми се дава този дар?

ГИНА. За една много голяма услуга към тогава, който ви праща подаръка.

КОЧЕВ. Но кой е той?

ГИНА. Неизвестно кой... Казах ви.

КОЧЕВ. Без да зная кой праща този подарък и защо ми го праща, аз не мога да го приема. *(Подава ѝ ризата.)*

ГИНА *(без да я вземе)*. Но... г-н министре, моля ви се...

КОЧЕВ. Не... не... не... Дръжте!

ГИНА. Ах, боже мой!

КОЧЕВ. Аз трябва да зная кой ми праща и за какво, иначе все едно, че съм го намерил на пътя. От улицата аз нищо не прибирам... разбрахте ли?

ГИНА. Представете си, че ви е изпратено по пощата анонимно.

КОЧЕВ. Най-после, по дяволите вашето анонимно!

ГИНА *(на себе си)*. Боже, как този човек не разбира анонимно...

КОЧЕВ. Госпожо, или ще ми кажете кой го праща, или ще си го вземете и ще ме оставите на мира да си гледам работата.

ГИНА. Пък аз си мислех, ще вземете нощницата, ще благодарите и туйто.

КОЧЕВ. О, не, госпожо, никога!

ГИНА. Как не можах да предвидя това?

КОЧЕВ. Е, ще кажете ли най-после?

ГИНА *(след колебание)*. Този подарък ви изпраща една моя приятелка тайно от мъжа си, комуто вие сте направили една много голяма услуга.

КОЧЕВ. А защо тайно?

ГИНА. Мъж ѝ не позволява. Казал ѝ, че ще го сметнете за подкуп.

КОЧЕВ. Хайде де.

ГИНА. Той си е малко глупавичък и страхлив. Страх го е да не го уволните.

КОЧЕВ. Какво?... Мой чиновник ли е той?

ГИНА *(на себе си)*. Ама и аз, гъска, как се изгадох!

КОЧЕВ. Не се бойте, не се бойте... Нищо няма да му направя.

ГИНА. Нали това не е подкуп?

КОЧЕВ. Какъв подкуп?... Ха, една нощна риза... и дума не може да става.

ГИНА. И аз тъй казвам, но той – подкуп, та подкуп. Да не си смяла да идеш при г-н министъра... веднага развод.

КОЧЕВ. О-хо-хо!

ГИНА. Ами!... Заплаши ме и с развод дори.

КОЧЕВ. Значи, вие сте тая жена?

ГИНА. Не аз... не аз... Моята приятелка!

КОЧЕВ. Не отричайте. Аз познах. Вие сама се изгадохте, но не бойте се.

ГИНА. Извинете, че не казах веднага. Но той, като ме наплаши, пък и аз толкоз го послушах, я! Все пак донесох подаръка. Аз зная да бродирам и често бродирам било за изложби, било за чужди хора. Тази риза ми остана непродана и ето как доде ред да ви се отблагодарим с нея.

КОЧЕВ. Уж от провинцията, уж от някаква приятелка, пък то?

ГИНА. Извинете, г-н министре, то малко тъй... за заблуждение. Нали ви казах, защо... от страх да не се разсърдите. Сега аз много се радвам, че вие приемате моя подарък. Разбира се, той не е нищо в сравнение с доброто, което сторихте за нас.

КОЧЕВ. Но какво добро?

ГИНА. Че нали оставихте мъж ми на служба?

КОЧЕВ. Кой?... Кой?

ГИНА. Мъж ми... щяхте да го уволните.

КОЧЕВ. Николчев?

ГИНА. Да.

КОЧЕВ. Той ваш мъж? *(Трие си очите и я гледа.)*

ГИНА. Да.

КОЧЕВ. И вие негова жена?

ГИНА. Да.

КОЧЕВ. Ха-ха-ха!

ГИНА. Чудно ли е?

КОЧЕВ. Вие негова жена?

ГИНА. Да, негова жена.

КОЧЕВ. Какво ми грънкате вие бе, джанъм?

Да не ви е прихванало нещо? *(Жест към главата.)*

ГИНА. Истина ви казвам.

КОЧЕВ. Слушайте, аз такива шеги не обичам. Никому не позволявам да си играе с мене.

ГИНА. Но, боже мой, кой си играе с вас?

КОЧЕВ. Какво ме залъгвате вие мене – провинция, приятелка, сега пък жена на Николіева... Но стига!... С луди хора или мошеници аз не се разпавям. Вземете си този парцал. *(Хвърля ѝ ризата. Тя става.)*

ГИНА. Ах, боже мой, това значи да бъде човек гнес признателен! Що ми трябваше, що ми трябваше?

КОЧЕВ. Какво гоните с вашите лъжи и с вашата група, не ме интересува – това ще кажете в полицията... да, в полицията... Атенат ли, а, атенат?... А може би и револвер имате? *(Посяга да хване слушалката на телефона.)*

ГИНА. Не, не, не... Никакъв револвер... Само ризата... Моля ви се, г-н министре, аз съм невинна... невинна... Заклевам се в децата си.

КОЧЕВ. Хайде, сега пък и деца!... Какво, ще кажете, че имате и две деца?

ГИНА. Да, имам.

КОЧЕВ. Ето на, пак лъжа!

ГИНА. Но защо не ми вярвате, г-н министре?

КОЧЕВ. Защо ли?... Защото аз познавам много по-добре г-жа Николіева!

ГИНА. Вие ме познавате?

КОЧЕВ. Не вас, не вас, а нея, госпожа Николіева.

ГИНА. Имате грешка, г-н министре. Някакво недоразумение...

КОЧЕВ. Никакво недоразумение. О, не можете ме излъга!

ГИНА. Вие ме смесвате с някоя друга... Ако някъде сте го видели с нея и ако тя понаприличва на мене...

КОЧЕВ. На вас ли да прилича? Ха-ха-ха! Тя, една млада, нежна, хубава... А вие, какво? Извинете, но...

ГИНА. Аз зная, че не съм хубава, нито млада...

КОЧЕВ. Разлика, колкото от небето до земята... Е-хе, Малинка!

ГИНА. Малинка ли?

КОЧЕВ. Е, да... Малинка... Малинка! Видите ли, зная дори името. Казва се Малинка!

ГИНА. Ха-ха-ха!... Какво недоразумение!

КОЧЕВ. Пак ли?

ГИНА. Да... Тя му е сестра, а аз му съм жена.

КОЧЕВ. Вие луда ли сте, или ще полудявате?

ГИНА. Казвам самата истина. Повикайте мъж ми и ще видите.

КОЧЕВ *(удря се по челото)*. Ах, дявол да го вземе!

ГИНА. Тя е сестра му, Малинка... госпожица Николіева...

КОЧЕВ. Госпожица Николіева? Малинка госпожица?... Госпожица... момиче?... Тъй, съвсем момиче... значи, мъж, деца?

ГИНА. Боже мой, какъв мъж, какви деца? Съвсем младо момиче, миналата година свърши университета...

КОЧЕВ *(развълнуван, едва си поема дъха)*. Значи, Малинка госпожица... момиче!... Какво говорите, за бога?

ГИНА. Но какво ви е, господин министре?

КОЧЕВ. Нищо, нищо... това недоразумение малко...

ГИНА. Бе аз отначало още видях, че тука има недоразумение, но вие като кипнахте, та дори и ризата ми хвърлихте.

КОЧЕВ. Извинете, простете, аз бях така слясан. *(Взема ризата.)* Благодаря, благодаря! *(Целува ѝ ръка.)*

ГИНА. Но, г-н министре. *(Дърпа си ръката.)* Не заслужава толкоз...

КОЧЕВ. Моля, седнете. *(Тя сяда.)* Благодаря, благодаря. *(Целува ѝ ръка.)* Значи, Малинка момиче... университета?

ГИНА. Да, но цяла година чака за място.

КОЧЕВ. Как е останала така без място? Че нея ако не назначат, коя друга... коя друга? Ум, гарба – царица на учителките!

ГИНА. Така, ама препоръка трябва, пък ние...

КОЧЕВ. Аз, аз ще ѝ дам препоръка... ще я настаня...

ГИНА. Ах, господин министре, и това добро да щете да ни направите...

КОЧЕВ *(крачи развълнувано)*. Ще го направя, ще го направя! О, в този момент бяс ме хваща да направя добрини на цял свят! *(Звъни.)* Ах, ти хитро, умно момиче!... Женена, а?... С две деца, а?

ГИНА. Но това не е вярно, г-н министре.

КОЧЕВ. Зная, зная. *(На Иван, който влиза.)* Николіев... Николіев веднага да гоїде тука.

ИВАН *(шепне на Кочев)*. Госпожата... Госпожа Николіева току-що доде... вѣн чака.

КОЧЕВ. Да влезе и тя... И двамата да гоїдат. *(Иван излиза.)* Малинка като не е женена, тъй нещо годеж... любов, а?

ГИНА. Засега още няма, пък занаят, кой знае...

КОЧЕВ. Тя е умна, хубава, скоро ще ѝ излезе късмет.

ГИНА. Дай, боже, но сега най-важно е назначението.

КОЧЕВ. Ще я назнача, ще я назнача аз нея... Най-после тук при мене ще я назнача...

ГИНА. Ах, господин министре!

КОЧЕВ. Ако не мога да отворя ваканция за нея, ще я назнача с нагница.

ГИНА. Какво е то?

КОЧЕВ. Ще се навърта тук около мене и ще взема пари.

ГИНА. Ах, боже, тъкмо за нея.

МАЛИНКА *(влиза, подир нея Николіев, като вижда Гина, стресва се)*. Ах!

КОЧЕВ. Ах, зер... Ах, зер! *(Сочи Гина.)* Виждате ли тая жена? Познавате ли я?

ГИНА. Но какво има, боже мой?

КОЧЕВ. Какво ли има? Питайте ги... Мълчите, а?... Защо мълчите?... Малинке, ти си приказлива, за всичко имаш отговор. Де, сега да те чуя!

ГИНА. Нищо не разбирам... Да ме убият, нищо не разбирам.

КОЧЕВ *(на Малинка)*. Кажу ми, негова жена ли си, или негова сестра?

МАЛИНКА *(тихо)*. Сестра.

КОЧЕВ. А... сестра, а? Сестра... *(На Гина.)* А преди няколко дни тя ми се представи тука за негова жена.

ГИНА. Боже!

КОЧЕВ. Че като ми се притръшка тука и зрева да върна мъжа ѝ на работа... И аз, глупак, повярвах...

ГИНА. И сте направили едно добро дело... Не се разкайвайте!

КОЧЕВ. Поврага доброто гедо! Защо да ме лъжат, защо да се подиграят с мене?... Един министър!... Не, лъжа не мога да търпя, не мога... Разбирате ли вие?... *(На Николиев, като го дърпа за ръка.)* Ти бе, мошенико!... Знаеш ли ти, с една ръка мога да те смажа. Защо позволи на сестра си тая игра с мене?...

МАЛИНКА *(като застава между двамата)*. Аз... аз, а не той!... Аз съм виновна... Аз направих това. Той не се съгласяваше... Ние всички вкъщи – *(сочи Гина)*, децата и аз – чакаме само от него... Неговата малка заплата... Вие го уволнявате, аз без работа... Представете си сега нашето положение... Накъде?...

КОЧЕВ. И ти намери най-правия път!... Разбира се, министър Кочев... С него само така може – една хубава женичка да му приплате и той – готов! Зная аз, така мислят хората, така мислите и вие, но горчиво се лъжете всички... Ей сега ще ви докажа!

МАЛИНКА. Простете, не съм искала да ви обидя. *(Заплаква.)*

КОЧЕВ *(спуска се към Малинка)*. Моля ти се, Малинке, не плачи, аз не ти се сърдя...

МАЛИНКА *(усмихната)*. Не ми ли се сърдите?

КОЧЕВ. Как мога да ти се сърдя? Като министър, разбира се, аз позагълчах тъй малко, колко за лице, но бъди спокойна... Напротив, аз много се радвам. Ах, какъв смях ме напушва само като си помисля... Ах, ти, хитро момиче!... Но не мога да разбера защо криете от госпожата.

НИКОЛИЕВ. Езикът ѝ дашък, господин министре, ще се похвали някъде и туйто...

КОЧЕВ. И без това тя ви изгаде...

НИКОЛИЕВ. Опака жена – каквото ѝ кажа, тя все наопаки...

ГИНА. Ба, тъй било...

НИКОЛИЕВ. Колко пъти ѝ казвах за тая риза... Тя не...

ГИНА. Вигиш ли – никакъв подкуп, но много ти разбира тебе главата от признателност!

КОЧЕВ. Да, признателността е ценна добродетел, госпожо, но по-добре е да запазите един добър спомен за мене, отколкото да ми носите подарък!

НИКОЛИЕВ. Чуваш ли?

КОЧЕВ. Къде ще му излезе краят, ако господа министрите започнат да взимат подаръци от чиновниците си?

ГИНА. Но моля ви се... само една риза...

КОЧЕВ. Разбирам, разбирам... И аз ще я взема сега не като награда за услуга *(забива ризата)*, а защото... защото... но това по-после... както и да е, аз ви много благодаря за милия подарък...

БУКОВ *(подава си главата през вратата)*. Може ли за минутка?

КОЧЕВ. Ха, Буков, ела, ела, все познати хора...

БУКОВ *(влиза)*. Аз само за минутка... Ето, заповедта готова... Подпиши я, моля ти се, че бързам... *(Подава му един лист.)*

КОЧЕВ *(на Буков)*. Толкоз пъти чуваш името Николиев... Ето ги... Запознай се... Господин Николиев. *(Буков се ръкува с него.)* Госпожа Николиева...

БУКОВ *(като я поглежда)*. Ха!...

КОЧЕВ. Да, да, госпожа Николиева.

БУКОВ *(гледа нея, гледа Малинка)*. Но струва ми се...

КОЧЕВ. Какво... от по-рано ли се познавате?

БУКОВ. Не... ами... *(Подава ръка на Гина, после се ръкува с Малинка.)*

ГИНА. Никога не сме се виждали.

КОЧЕВ. И тъй, госпожо, да не ви задържам повече... *(Подава ѝ ръка.)* Още веднъж най-сърдечно ви благодаря.

ГИНА. О, няма защо, господин министре.

КОЧЕВ. Довиждане... Довиждане, господин Николіев... *(Ръкува се.)* Гледайте си работата.

НИКОЛИЕВ. Слушам, г-н министре.

КОЧЕВ. А ти, Малинке, почакай малко! *(Николіеви с поклон си излизат.)*

БУКОВ. Сега подпиши заповедта!

КОЧЕВ. Каква заповед? *(Поема листа.)*

БУКОВ. За уволнението на ония двама и за назначението на моите хора...

КОЧЕВ. Кои е казал да пригответа такава заповед?

БУКОВ. Ти... на главния секретар.

КОЧЕВ. Нищо подобно. Той криво ме е разбрал. *(Оставя листа на масата.)*

БУКОВ. Сериозно ли говориш?

КОЧЕВ. Най-сериозно. След като видях чиновниците, аз нямам намерение да ги уволнявам за кефа на тогова или оногова.

БУКОВ. Тогова или оногова? Мене ли разбираш пог тогова или оногова?

КОЧЕВ. О, пардон... съвсем не... това е само тъй... общо казано... *(Отива при Малинка.)*

БУКОВ *(на себе си)*. И този дявол ми се изпъкна... Сега той ще ме мачка, а вчера му трепереха гащите... и палтото ми държа дори. Тука има нещо бе, джанъм!

КОЧЕВ *(на Буков)*. Какво друго има да ми кажеш?

БУКОВ. Какво искаш да кажеш с този въпрос... да си вървя ли?

КОЧЕВ. О, съвсем не... аз само тъй попитах.

БУКОВ. Не, няма да си уда, няма да те оставя, докато тук пред мене не подпишеш заповед поне за Видинов... Госпожице, извинявайте, че пред вас тъй се разпращаме...

КОЧЕВ. Ти си чуден човек... Как ще подпиша заповед, когато няма вакантно място?

БУКОВ. А имаше... Ти най-тържествено обеща на мене и нему.

КОЧЕВ. Да, но ти сам видя как се обърна работата.

БУКОВ. Да, видях и много добре видях! Но това, впрочем, не ме интересува.

КОЧЕВ. Твоя работа. Аз току-тъй не мога да изхвърля на улицата цели семейства.

БУКОВ. Аз пък държа на твоята честна министерска дума!

КОЧЕВ. Съжалявам, но...

БУКОВ. Добре. Отивам право при шефа. Ще му заявя, че по този начин аз не мога да разигравам нашите съмишленици, които толкова време са ни чакали да додем на власт. По дяволите и партията, и депутатството, и всичко...

КОЧЕВ. Бай Буков, не прави трагедии от гребни работи.

БУКОВ. Дребни работи ли?... Когато не щеш да назначиш един мой роднина...

КОЧЕВ. Ама твой роднина ли е?

БУКОВ. И много близък... Къде остава моят авторитет?

КОЧЕВ. Така кажи, да се разберем.

БУКОВ. Не исках да ти влияя с роднинство.

КОЧЕВ. Обещавам ти, щом се отвори ваканция...

БУКОВ. Ваканция ли?... Дълга и широка! Назначи го с надница... възложи му някаква работа...

КОЧЕВ. Каква работа? Не видиш ли, на всяка служба увиснали по двама-трима и само се пречат на работата. Стайте са препълнени с чиновници.

БУКОВ. Ех, между толкова души все ще му намериш някоя залъгалка... Дай му библиотеката.

КОЧЕВ. Не може, там само писатели...

БУКОВ. Ако трябва, и той ще пропише.

МАЛИНКА (иронично). Пък най-после, чичо, като го назначиш, непременно ли трябва да работи?

БУКОВ. Видиш ли, госпожицата най-умно разреши въпроса... Докато ние се баткаме ту тук, ту там, тя хоп – най-правата приказка... Браво, госпожице!

КОЧЕВ. Тук ли е твоят човек?

БУКОВ. Тука е. (Отваря вратата.) Иване, повикай Видинов... той е във в коридора.

КОЧЕВ. Против тези надници толкоз сме приказвали и писали, докато бяхме в опозиция, а сега и ние назначаваме.

БУКОВ. Затова си имаме свои съображения.

КОЧЕВ. За които поемаме и отговорност, нали?

БУКОВ. Колкото го отговорност, не бой се, и аз поемам... Още с избора ми за депутат аз съм си пхнал главата в торбата... (На Видинов, който влиза и се покланя.) Ела, господин министърът иска да ти каже нещо.

КОЧЕВ. Първото ти назначение не може да стане... Сега ти давам друго... Ще бъдете назначен с надница.

ВИДИНОВ. Колко... колко на ген?

КОЧЕВ. Сто и петдесет лева стигат ли?

ВИДИНОВ. О, господин министре!

КОЧЕВ (иронично). Никаква работа засега.

ВИДИНОВ. Това е най-важното.

КОЧЕВ. Никаква работа... само на края на месеца едно малко безпокойство за заплатата.

ВИДИНОВ. Колкото за това, ще намеря време. А тъй, преди края на месеца... малко аванс?

БУКОВ. Разбира се, може.

КОЧЕВ (на Букров). Не е прост.

БУКОВ (на Кочев). Глупав човек водя ли ти аз? Такива сме всички в нашия род. (На Видинов.) Благодаря на господин министра за честта, защото днес с надница не назначаваат кого да е.

ВИДИНОВ. Благодаря ви, господин министре.

БУКОВ. Хайде върви си готви изпита!

ВИДИНОВ. Благодаря, сбогом, господин министре! (Ръкува се и излиза.)

БУКОВ. Ах, чудесно момче!... Ще го видиш.

КОЧЕВ. Когато си взема парите ли?

БУКОВ. Ще го видиш... ще го видиш.

КОЧЕВ. Къде ще му излезе краят с тия чиновници, надници?... Все повече и повече се трупат.

БУКОВ. Ха, ние ли ще му мислим?... Да му мислят тия, които идат след нас... Сега, значи, друга заповед – само за него. Ами тъй, двесте лева на ген?

КОЧЕВ. Е-е, и ти сега?

БУКОВ. Добре, добре... Отивам при главния секретар. (Излиза.)

КОЧЕВ. Сега, Малинке, твоето назначение.

МАЛИНКА. И това ли узнахте?

КОЧЕВ. Ти си хитра, но и аз не падам по-долу – г-жа Николчева всичко ми изказа, без да се усети дори.

МАЛИНКА. Значи, ще ми дадете препоръка?

КОЧЕВ. Не, няма да ти дам препоръка, а... познай какво?

МАЛИНКА. Какво?

КОЧЕВ. А... ще те назнача тук, при мене!

МАЛИНКА. Ах!

КОЧЕВ. Да, тука е твоето място... не те гавам на друг министър.

МАЛИНКА. Но ще има ли тука работа за мене?

КОЧЕВ. За едно умно момиче като тебе наврег има работа.

МАЛИНКА. А вакантно място?

КОЧЕВ. Ще ти намеря... ще ти намеря.

МАЛИНКА. Значи, ще уволните някого?

КОЧЕВ. Естествено...

МАЛИНКА. Не ща, не ща...

КОЧЕВ. Не щеш ли?

МАЛИНКА. Не ща никого да уволнявате зарад мене.

КОЧЕВ. Ах, твоето добро сърце, Малинке!... Тогава на първо време с надница...

МАЛИНКА. С надница ли?... За нищо на света!

КОЧЕВ. Как така?

МАЛИНКА. Така... За нищо на света!

КОЧЕВ. Слушай, ти си умно и разбрано момиче!

МАЛИНКА. Не ща... не ща...

КОЧЕВ. Знаеш ли колко хубаво ще бъде? Всеки ден – пред обяд и след обяд – ще се виждаме, ще си приказваме. Ще излизаме с автомобила – нов, хубав, скоро го купихме, модерна машина – люлее, люлее... А понякога и с моя вагон-салон из провинцията...

МАЛИНКА. Ба, да ни пишат по вестниците...

КОЧЕВ. Кои смее? По служба...

МАЛИНКА. Ха-ха-ха!... Хубава служба!

КОЧЕВ. Пък и никой няма да види...

МАЛИНКА. Не ща... не ща...

КОЧЕВ. Ти се боиш от мене?

МАЛИНКА. Не се боя... но...

КОЧЕВ. Какво... но?... Не виждаш ли, аз най-светли, най-чисти чувства... към тебе, към твоя ум...

МАЛИНКА. Тогаз помогнете ми да ме назначат. Аз съм учила за учителка и учителка искам да бъда.

КОЧЕВ. Но по какво собствено си свършила?

МАЛИНКА. Математика.

КОЧЕВ. Ти... математика?

МАЛИНКА. Защо?

КОЧЕВ. Та най-мъчната наука!

МАЛИНКА. О, нищо по-лесно!

КОЧЕВ. Тъй ли?

МАЛИНКА. Разбира се!

КОЧЕВ. Значи... туй алгебра, геометрия, синус, косинус... разни тригонометрии?...

МАЛИНКА. Да-а... и с отличие.

КОЧЕВ. С отличие?!... Та ти си цял гений...

МАЛИНКА. Ха-ха-ха!... Няма нужда от гениалност, стига човек да не е говедо...

КОЧЕВ. Ой!... Е, га... га... Но мнозина, иначе гаровити, не са могли да учат математика.

МАЛИНКА. Като не са имали наклонност...

КОЧЕВ. Да, вярно. Аз не обичах математиката и едва-едва тройка...

МАЛИНКА. Тогава езиците...

КОЧЕВ. Да, езиците... но и там с лоши учители... Виж, гимнастика – отличен.

МАЛИНКА. У-у, спортист... модерно!

КОЧЕВ. Да, гимнастиката и политиката – аз още като ученик четях вестници – развиваха у мене дух за борба. В ученическите бунтове все аз

първ и все аз ораторствах... И сега във време на избори като нищо мога да ти произнеса гвайсеприйсе речи на ген.

МАЛИНКА. На ген?

КОЧЕВ. Да... с огън, патос... цяла да се разтрепереш!

МАЛИНКА. Та вие сте цял гений!

КОЧЕВ. О-о!

МАЛИНКА. Ха-ха-ха! Събрахме се гва гения!

КОЧЕВ. И ти искаш да бягаш от мене?

МАЛИНКА. Трябва.

КОЧЕВ. Ах, как бихме работили тука заедно!... Слушай, това не е сериозно...

МАЛИНКА. Най-сериозно ви казвам.

КОЧЕВ. Просто не мога да повярвам... Просто главата ми не го побира... Малинке, аз вече тъй се привързах към тебе, а знаеш как се привързвам аз?

МАЛИНКА. Зная... като куче.

КОЧЕВ. Именно. И сега изведнъж раздяла и всичките ми планове...

МАЛИНКА. Ние пак ще се виждаме, няма да се забравим.

КОЧЕВ. Ех, ще се виждаме... ще се виждаме! Друго си е да си тука, при мене. Не, ти трябва сериозно да помислиш по това.

МАЛИНКА. Нямам време за мислене, трябва да се бърза.

КОЧЕВ. Защо?

МАЛИНКА. Току-що се е отворило едно вакантно място в Търново...

КОЧЕВ. Чак в Търново?

МАЛИНКА. Да, в девическата гимназия.

КОЧЕВ. В Търново? Накрай света? Не, това е невъзможно... невъзможно. Хайде, не щеш в моето

министерство, разбирам, но поне тук, в София някъде...

МАЛИНКА. Тук не мога да бъда назначена — не съм служила в провинцията.

КОЧЕВ. Вятър!

МАЛИНКА. Наистина, според закона.

КОЧЕВ. То има и изключение. Сега ще помоля министъра на просвещението. *(Улавя слушалката на телефона, Малинка му хваща ръката.)*

МАЛИНКА. Но моля ви се... напразно... няма да ме назначат.

КОЧЕВ. Тебе ли няма да назначат? Математика... отличие... умна... хубава!... Ехе, царица на учителките!... Зная кого препоръчвам!

МАЛИНКА. Но и аз самата искам в Търново.

КОЧЕВ. Ти сама искаш? Защо искаш там?

МАЛИНКА *(с наведена глава)*. Защото...

КОЧЕВ. Кажу, кажу защо...

МАЛИНКА. Но това не ви интересува.

КОЧЕВ. Всичко, всичко, що се отнася до тебе. Кажу ми, ние нали сме добри приятели?

МАЛИНКА. Там в мъжката гимназия един млад учител — и той математик... много се интересува за мене.

КОЧЕВ *(изненадан)*. Ха!

МАЛИНКА. Ще видя, ако ми се хареса...

КОЧЕВ. Ха-а... затуй ли било... затуй ли?...

МАЛИНКА *(с едва прикрита усмивка)*. Но...

КОЧЕВ *(нервно)*. Разбрах, разбрах... всичко разбрах! *(Сяда на бюрото.)* Само че това трябваше да ми се каже веднага, а не да си блъскам ангелите, но нищо! Сега ще ви напиша една препоръка, госпожице. *(Пише.)*

МАЛИНКА. Но вие ми се съргите...

КОЧЕВ *(пресилено)*. Аз да ви се сърдя?... Ха-ха-ха! Отде-накъде да ви се сърдя?... Защо да ви се сърдя? Че някой ви харесал, че вие сте го харесали...

МАЛИНКА *(смеешком)*. Но аз не съм го видяла още...

КОЧЕВ *(гневно)*. На добър час, на добър час... да ви е честито!...

МАЛИНКА *(грабва листа, на който пише Кочев)*. Не, не искам препоръка, не искам назначение! *(Скъсва листа.)* Няма да замина за Търново...

КОЧЕВ *(става)*. Малинке!

МАЛИНКА. Най-после, ако той има нещо на ума си, нека гоиде тука.

КОЧЕВ *(вън от себе си)*. Само да смее да гоиде, краката му пречупвам.

МАЛИНКА *(едва удържа смеха си)*. Бедният... но защо?

КОЧЕВ. Защото... защото... най-после не разбра ли, че аз не мога вече без тебе?

МАЛИНКА. Тука в министерството ли?

КОЧЕВ. По дяволите министерството!

МАЛИНКА. Нищо не разбирам.

КОЧЕВ. А вчера у дома не разбра ли какво ти говорих за тебе, за новото пристанище?

МАЛИНКА. Но вчера бях женена с две деца, а днес...

КОЧЕВ. Днес повтарям същото, Малинке! *(Улавя двете ѝ ръце.)*

МАЛИНКА. Ами ако се угавите в новото пристанище?

КОЧЕВ. Давя се, Малинке, давя от все сърце и душа! *(Страстно я прегръща.)*

БУКОВ *(бързо влиза)*. Заповедта е готова! *(Като ги вижда.)* Ха! *(Повръща се да избяга.)*

КОЧЕВ. Стой, Букров, стой!... *(Повежда за ръка Малинка.)* Ето моята годеница!

БУКОВ *(изненадан)*. Годеница? Но вчера нали племенница?

КОЧЕВ *(смеешком)*. Вчера племенница, днес годеница, а след няколко деня моя жена!

БУКОВ. Чужди работи в това министерство!

КОЧЕВ. Да... като ми завъртяхте главата с разни уволнения и назначения, та сам не видях как подписах най-щастливото назначение в моя живот... *(Сочи Малинка.)*

БУКОВ. Чакай, чакай... не ти, а поп трябва да подпише това назначение.

КОЧЕВ *(смеешком)*. И владику, ако искаш!

БУКОВ *(подава им двете си ръце)*. Честито и на двамата ви!... Ах, жена ми страшно... страшно ще се зарадва!

ЗАВЕСА

ВРАЖАЛЕЦ

КОМЕДИЯ В ЧЕТИРИ ДЕЙСТВИЯ

ЛИЦА:

ДАНКО ГАРВАНОВ – кмет на с. Гарванци
ПЕНА – жена му
БОСИЛКА – тяхна гъщеря
ЦВЕТА – нейна приятелка и съседка
МАНЧО ВАГАРДЖИЕВ – фотограф
Поп СТАЙКО
ХРИСТО КАМБУРОВ – главен учител
ИЛИЯ ТАМБУРКОВ – секретар-бирник
ПРОДАН БАРАТА – общински съветник
ЩЕРЬО СУЕКА
ДЯДО НОКО
БАБА КУНКА
Полицейски ПРИСТАВ
СТРАЖАР
СЕЛЯНИ И СЕЛЯНКИ

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

Двор пред къщата на кмета. Стара, обикновена, едноетажна къща, покрита с керемиди. Вдясно врата с няколко стъпала пред нея, а отстрани по един прозорец. Вляво друга по-малка врата без стъпала и едно малко прозорче до нея. Между двете врати пейка. Под широката стряха върлини с черги, низове червени пиперки, по-весма и др. Вляво се вижда плет, край него хресталак. Тук-там земеделски сечища.

БОСИЛКА (*до плета с метла в ръка, говори тихо, за да не чуе майка ѝ, която близо до вратата влочи вълна на домашен дарак*). Мен, ако искаш да знаеш, по ми се харесва Манчо.

ЦВЕТА (*оттатък плета*). Защо?

БОСИЛКА. Тъй на... по-приказлив, по-весел, по-деликатен, по-изтънчен.

ЦВЕТА. Ама Христо е учител... по-учен.

БОСИЛКА. И Манчо е учен... Не си ли го чувала да приказва за какви ли не работи? Той е учил гимназия в София. Пък е и по-хубав.

ЦВЕТА. Тъй, ама занаятът му...

БОСИЛКА. Че лош ли му е занаятът? Цък фотографията, извади ти портрет и транк паричките. А Христо – заплатата чак на края на месеца... кога я дават, кога не я дават... Само заплатата и едната гола наука!

ЦВЕТА. Какво му мислиш толкова заплатата? Той тукашен, вие сте богати, баща ти ще му даде...

БОСИЛКА. Ба, тате казва, доде не умре, никому нищо не дава... Ти не го знаеш какъв е стиснат.

ЦВЕТА. Зная го. Само той ли е такъв. Всичките бащи в нашето село са едни скъперници. Тате сè ми се кара – туй не купувай, онуй не купувай. Пари за една пугра биля не ми дава. Мама да не е скришом да ми дава от парите за яйцата...

БОСИЛКА. Аз се надявам много да ми донесе нещо тоалетно от София.

ЦВЕТА. Какво ли ще ти донесе?

БОСИЛКА. Не зная... я пугра, я... Христо ге ще се сети за такива работи?

ЦВЕТА. Ех, Манчо... софиянец.

БОСИЛКА. Па и затуй ми се харесва.

ЦВЕТА. Ами той харесва ли те?

БОСИЛКА. Понякога тъй ма погледне, като да ма харесва...

ЦВЕТА. Ама не ти ли е казал още нищо?

БОСИЛКА. Та и Христо още не ми е казал... той само ма гледа.

ЦВЕТА. Пък нашите момчета, щом харесат някоя – закачат, пипат, гърпат китку...

БОСИЛКА. Остави ги тез простаци – канка деликатност няма в тях...

ЦВЕТА. Е, Манчо и Христо по-таквиз, по-учени, те само гледат...

БОСИЛКА. Пò са деликатни, имат възпитание. Щом се опита някой от нашите тук да ма закачи или да ми подхвърли някоя дума, като му направя едно лице и той се свие като охлюв.

ЦВЕТА. Бе, не си изпадала на някой луг – колкото го пъдиш, той пò налита.

БОСИЛКА. Я да се опита – очите му издирам!

ЦВЕТА. Ами гуп че и двамата са кротки.

БОСИЛКА. Аз си зная, нашите няма да ме дадат на Манча, затова не го правя и на въпрос.

Чуват се отгясно мъжки гласове.

ЦВЕТА. Иде някой...

БОСИЛКА (*обръща се*). Тате и поп Стайко. (*Цвета се скрива, тя започва да мете.*)

п. СТАЙКО (*влиза отгясно с кмета*). Добър ден, кметичке!

ПЕНА. Дал ти бог добро, дядо попе!

п. СТАЙКО. Вълна ли влачиш?

ПЕНА. Постъбрах изостанали тук-таме фъндъци, че рекох да я извлача... не е за градски дарак ки... (*Става и се ръкува с него.*) Добре дошъл, дядо попе!

КМЕТЪТ. Доведох дяда попа да опита новата ни ракия... Босилке!

БОСИЛКА. Ей ма... (*Иде с метлата.*) Добре дошъл, дядо попе. (*Целува му ръка.*)

п. СТАЙКО. Добре намерил, Босилке!... Метеш ли?...

ПЕНА. Ами... като няма друга работа, току грабне метлата, ама метено, преметено... не гледа.

п. СТАЙКО. Добре прави... да не седи със скръстени ръце – залудо работи, залудо време не губи, казват старите.

КМЕТЪТ. Старите... гемец ти не си още от старите?

п. СТАЙКО. Не съм я!... Че отде-наде да съм стар?... Хайде ге и ти като попадията – стар, та стар! Мари попадийо – питам, – отде ти е вляло това в главата? – „Я си гледай брадата бре!“ – вика. Че работа ли ми е да си гледам брадата, докато има да гледам и да се радвам на толкоз други божи хубости на света?

ПЕНА. То пък какви ли хубости останаха за гледане?

п. СТАЙКО. Ех, кметичке, започна и ти като моята попадия, а я попитай младите... Кажу ми ма, Босилке!

ПЕНА. Тях ако питаме, те сѐ знаят, те всичко знаят...

КМЕТЪТ. Ама толкоз им струва знаенето... Я, Босилке, донеси ми две столчета и едно павурче ракия да я опита дядо ти поп.

Босилка влиза в дясната врата.

ПЕНА. Че що пък не влезете вътре.

КМЕТЪТ. Тук, вън на двора, по-добре.

Пена влиза вкъщи през дясната врата.

п. СТАЙКО. Ти, кмете, не трябваше да прекъсваш учението на това момиче. *(Пристъпва напред.)*

КМЕТЪТ. Женско е... стига му три класа и две години стопанско. Не съм пощурял да я правя докторица или гаскалица, та после да задимей в граг. На стари години при кого ще се свъртя? Да седи тука, да ни помага, ще приведа зет, ще писнат на двора внучета. То се видяло, от гвете ми момчета хаур няма да видя, науките ги теглят, да вървят да учат, чиновници да стават, министри да стават... тяхна си работа.

Босилка донеся две триножни столчета и те сягат, тя се връща вкъщи.

п. СТАЙКО. Моята Цанка ще я пусна да учи, колкото ще.

КМЕТЪТ. Това не го одобрявам – за женско

стига му малко грамотност – да почетва, да пописва и да си поушнва тъй нещо вкъщи.

п. СТАЙКО. Ще я пусна като момчето да изучи гимназия, университет... Нямам голям имот да им остава, баре да ги изуча, та да не се мъчат както мене...

ПЕНА *(донася павурчето)*. Заповядай, дядо попе, опитай.

КМЕТЪТ *(на Пена)*. Каквото каже дядо поп, да знаеш, това е. Той разбира от ракия.

п. СТАЙКО *(поема павурчето)*. Дај да опитам. *(Помирисва ракията, глътва една глътка, млясва с език, глътва друга.)* Бива си я... Хайде назграбе! *(Пие, изтрива си с ръка устата и гърлото на павурчето.)* Хубава е...

КМЕТЪТ *(поема павурчето)*. Назграбе! *(Пие.)* Добра си е, добра!... Пийни и ти, булка! *(Изтрива гърлото на павурчето.)*

ПЕНА *(поема павурчето)*. И аз ли да пийна? Назграбе! *(Пие и се мръщи.)* Пък люта! *(Изтрива с ръка гърлото на павурчето.)*

КМЕТЪТ. Люта зер... защо е ракия. Дај павурчето и си гледай работата.

Тя му подава павурчето. Прибира гарака и вълната и си влиза вкъщи.

п. СТАЙКО. Я дай още веднъж. *(Поема павурчето и пие.)* И моята добра излезе таз година. *(Изтрива павурчето и го дава на кмета.)*

КМЕТЪТ. Добре, че господ даде сливи тази година, а то лани... *(Пие и изтрива павурчето.)*

п. СТАЙКО. Господ даде и сливи, и грозде, и житце...

КМЕТЪТ. Сполай му, пак не ни забрави.

п. СТАЙКО. И никога не ни забравя, ами ний го забравяме, кмете, ний...

КМЕТЪТ. Право каж, дяго попе, забравяме го.

п. СТАЙКО. Навъдил се е един лош свят – бога хули, закон не гледа, старо не почита, един лъжлив свят – в очи те гледа и те лъже, в съд лъжлива клетва дава, един граблив свят – каквото му падне на око, гледа да го открадне, ама твое било, чуждо било, държавно било, хич му не мига окоето.

КМЕТЪТ. Имаш право, попе, забравихме бога.

п. СТАЙКО. Никой в черква не стъпва баре свещица да запали и да се прекръсти. Ти например ще се мернеш в черква я за комка, я за опело, я за венчило, биргаа цяла година те няма.

КМЕТЪТ. Е, то нашата – мъжка работа. Работата тука, работа на къра, работа в общината. Де ти време за черква.

п. СТАЙКО. Ба, жените не работят по-малко от вас – и те работят вкъщи, и те работят на къра, ама пак намират време и за черква.

КМЕТЪТ. На, жените ни отменят.

п. СТАЙКО. Отменят ви, ама грях е да го кажа, черквата е станала като някакво женско учреждение... само жени и жени, а мъжете по кръчмите.

КМЕТЪТ. Ех, попе, и ти чунки не ходиш по кръчмите.

п. СТАЙКО. Ходя, ама заради вас – да ви намеря, да ви видя, да ми чуете гласа...

КМЕТЪТ. Ха-ха-ха... сега го вече каза!

п. СТАЙКО. Че тъй ге... в черква не идете, ге да ви видя гругаге?

КМЕТЪТ. Че защо сме ти да ни видиш?

п. СТАЙКО. Как защо сме ми?... Нали сте ми

паство, нали трябва да ви наглеждам, да ви назидавам и поучвам, нали аз съм отговорен за вас пред бога и владикуата?

КМЕТЪТ. Ти ли отговаряш?

п. СТАЙКО. Аз ами!

КМЕТЪТ. Ха отговаряй тогава, като ме стегнат за данъци, като ме стегнат полицаи да плащам.

п. СТАЙКО. Пред бога бре, пред бога отговарям.

КМЕТЪТ. Като е пред бога, ха плати ми загубите, кога град удари или някоя суша загори.

п. СТАЙКО. За душата ти бре, кмете, за душата ти...

КМЕТЪТ. Де холан, попе, я си пийни (*погава му павурчето*), пък ми остави душата на мира, като умра, тя да се разправя пред дяда господа, както си знае.

п. СТАЙКО. Грях, грях, най-голям грях... който си зареже душата и не се грижи за нея! Така ако рекат всички и всички забравят Божиите заповеди, тогава вече Содом и Гомора, истински Содом и Гомора... гръмове небесни и огньове небесни ще ни изгорят живи!... (*Пие и изтрива павурчето*.)

КМЕТЪТ (*поема павурчето*). И-их, холан, попе, не разправяй такива страшни работи (*пие*). Я ми кажи, ти колко казана сливи свари?

п. СТАЙКО. Аз ли?... Пет казанчета само сварих и толкоз ги декларирах.

КМЕТЪТ. Лъжеш, попе, лъжеш...

п. СТАЙКО. Истина ти казвам, кмете, на, ако не вярваш.

КМЕТЪТ. В очи ме гледаш и ме лъжеш като гърт циганин.

п. СТАЙКО. Като ме не вярваш, за една ракия няма да ти се кълна я...

КМЕТЪТ. И да ми се закълнеш, пак не ти вярвам, че аз нали ти знай сливите... Ти си сварил най-малко, най-малко десет казана, ха да речем осем... Какво ми приказваш пет казанчета?

п. СТАЙКО. Е, сега какво да ти кажа?

КМЕТЪТ. Ама си послъгваш и ти като целия божи свят.

п. СТАЙКО. Аз да лъжа?

КМЕТЪТ. Мълчи, мълчи, знай ти сливите... Всички гадоха лъжливи декларации, аз бия гадох, между нас да си остане, та ти ли, дето си по-отракан от нас... Ами защо ли криеш, защо си кривиш душата?

п. СТАЙКО. Аз да си кривя душата? Пази, боже, за нищо на света! Убий ме, ама...

КМЕТЪТ. Кому ги разправяш бе, джанъм?... Ами и ти си разбрал, че на тоя свят без малко лъжа не може... Пък и сладка е пущината!

п. СТАЙКО. Та тази сладост ще погуби света... Согом и Гомора!

ЦВЕТА (*вика от съседния двор през плета*). Босилке, Босилке! Босилке мари!

КМЕТЪТ. Кой вика там?

ЦВЕТА (*от плета*). Аз викам, чичо Иване, ваша Босилка.

КМЕТЪТ (*обръща се към къщи*). Босилке... Босилке мари!

БОСИЛКА (*излиза от къщи през дясната врата*). Ей ма, мате, какво има?

КМЕТЪТ. Я виж там, Цвета те вика...

БОСИЛКА (*отива вляво*). Какво има ма, Цвето?

ЦВЕТА. Ела, Босилке, ела... вражалец доде у нас.

КМЕТЪТ. Какво... какво?

ЦВЕТА. Един вражалец, чичо Иване, ама как врачува!...

п. СТАЙКО. Женско суеверие! Колко им приказвам на жените против врачки, против баячки, против магии, те слушат, слушат, ама пак си знаят своето и пълнят торбите на циганята.

КМЕТЪТ. Из онзи ден беше дошла една циганка да врачува... Гледа на жените, па рече и на мене да гледа и аз с всичкия си ум...

п. СТАЙКО. Зер?

КМЕТЪТ. Ами.

п. СТАЙКО. Че ти си уж умен човек, интелигентен, образован.

КМЕТЪТ. Образован, ама на... Повлякох се по ума на жените.

п. СТАЙКО. Е, какво ти каза?

КМЕТЪТ. Какво ще ми каже?... Щуроти! Ни едно с едно не се среща.

п. СТАЙКО. Лъжат проклетите цигани.

КМЕТЪТ. Има някои право казват.

п. СТАЙКО. Всички измислюват.

КМЕТЪТ. Ба, не е тъй то... Аз съм виждал врачка, ама врачка... е-хе!

п. СТАЙКО. Знай, разправял си ми за онази в Тракия през Първата война.

КМЕТЪТ. Е, не излезе ли право, каквото ми каза?

п. СТАЙКО. Просто случайност – така се е случило.

КМЕТЪТ. Как така се е случило?... Тя ми каза премежуге и след три дни ме раниха.

п. СТАЙКО. Случайност, можеше да не те ранят.

КМЕТЪТ. Можеше да не ме ранят, ама ме раниха – излезе нейното, значи.

п. СТАЙКО. На колцина други е казвала пре-
междие и не са ги ранявали.

КМЕТЪТ. Ама мене ме раниха, разбираш ли,
раниха ме, значи, изпълни се това, гето ми каза
врачката.

п. СТАЙКО. Е та?

КМЕТЪТ. Демек, искам да кажа, тука на чо-
вешката ръка всичко си е написано – каквото е би-
ло и каквото ще му бъде на човека. Само че не все-
ки има очи да го види и да го прочете.

п. СТАЙКО. Вятър!

КМЕТЪТ. Не е то вятър, ами нашите тукаш-
ни врачки вятър ги вее – та нищо не могат да поз-
наят. А има врачки изкусни...

п. СТАЙКО. Не съм виждал такива врачки.

КМЕТЪТ. В Тракия има такива врачки.

п. СТАЙКО. Защо пък само в Тракия?

КМЕТЪТ. Не мога да зная защо, ама там ги
има.

п. СТАЙКО. Това пък хич не ми се вярва.

КМЕТЪТ. Той и нашият фотография не вяр-
ва и вика, че било бабини деветини.

п. СТАЙКО. Че бабини деветини, ами какво?

КМЕТЪТ. Пък извади на портрет онзигеншна-
та циганка, хем като ми врачуваше.

п. СТАЙКО. Пък защо му е тя?

КМЕТЪТ. Тъй, вика, за любопитство само. В
София, вика, има и за таквиз карти мераклии.

п. СТАЙКО. То в София какви ли няма... Ами
той къде се губи, та го не виждам тъдява?

КМЕТЪТ. Отиде в София да си прогаде кар-
тите – беше направил сумата пощенски карти.
Ще си купи материал за работа и пак ще годе.

п. СТАЙКО. Че кого пък ще фотографирва? Ку-

портатджиите си отидоха вече, туристи не се мяр-
кат по балкана.

КМЕТЪТ. Тъй, малко и той да си почине тука
на чист въздух, че през лятото малко ли потрети
направи се в оназ одаичка, на тъмно. *(Сочи лявата
врата.)*

п. СТАЙКО. Какво ли е изкарал и той, като
нямаше гин много курортаджиу.

КМЕТЪТ. Кой го знае?

п. СТАЙКО. Пък гледам го, от друга страна...
разполага се нашироко в кръчмата – яде порции,
пие половачки, като на девета разкладка.

КМЕТЪТ. Редовно си плаща кирията.

п. СТАЙКО. Ти удари къравето с него, ами
аз, като си правех сметка да взема някоя пара то-
ва лято и като ми остана одаята без кираджия...

КМЕТЪТ. Ех, пък ти гледай повече опела.

п. СТАЙКО. Грях от бога, кмете!

КМЕТЪТ. Тогава повече венчила през зимата.

п. СТАЙКО. И от това хаур няма... не храни
вече черквата.

КМЕТЪТ. Как да не храни черквата? Че аз в
живота си не съм виждал мършав поп – се като те-
бе охранени. Сега пък и заплата имате.

п. СТАЙКО. Колко му е заплатата, какво по-
напред с нея? А беше едно време, беше... няма го ве-
че. Днес безбожие, празни черкви, пък и жените от
ген на ген по-хитри стават и все по-малко дават.
Де ти старите венчавки, опела, задушници, курба-
ни... Тогава и повече имотец и всичко повечко... А
сега?

КМЕТЪТ. Обедня народът, поне, ограбиха го
спекулантите.

п. СТАЙКО. Сам се ограби, кмете, сам. Видя

се с малко пари подир войните, удари го на живот и на градска мога, пропи си всичко, влезе в ноктите на дявола, забрави бога и така от лошо към по-лошо.

КМЕТЪТ. Е, къде е спасението бе, джанъм?

п. СТАЙКО. Пак у бога – в черквата, в истината, в любовта към ближния!

КМЕТЪТ. Хубави приказки приказваш, дядо попе, ама тоз пошурял народ...

БОСИЛКА (*готичва от съседния двор*). Таме, таме, да видиш какъв вражалец...

КМЕТЪТ. Какъв?

БОСИЛКА. Веднъж да ти погледне ръката, всичко ще ти познае... името ти биля ще каже.

КМЕТЪТ. Името ли?

БОСИЛКА. Тъй... твоего име...

КМЕТЪТ. Хайде ге!

БОСИЛКА. На Цвета рече: тебе те викам Цвета, а на стринка Лена рече: тебе те викам Еленка.

КМЕТЪТ. Де, холан...

п. СТАЙКО. Той ще да е някой циркаджия или някой гъзбояджия, гето по панаурите...

БОСИЛКА. А-а, не е... един гърбав циганин, един гриплю.

КМЕТЪТ. Я да го видя аз него – кажи му, че господин кметът го вика.

БОСИЛКА. Аз му казах вече. Той сега ще доде. (*Влиза вкъщи.*)

КМЕТЪТ. Имената да познава?... Толкоз пък вече?

п. СТАЙКО. Някаква шмекерия.

КМЕТЪТ. Кой знае пък, ако бъде някой толкоз изкусен?

п. СТАЙКО. Не вярвай – изюди се светът!

БОСИЛКА (*излиза от къщи, подир нея майка ѝ със запретнати ръкави, като си трие ръцете о престилката*). Ела, ела...

ПЕНА. Де го ма?

БОСИЛКА. Ей го у Цветини. (*Отива към плета.*)

КМЕТЪТ. Нали тука щял да доде?...

ПЕНА. Тя, каквото разправя за него...

п. СТАЙКО (*на Пена*). Не вярвай тези шмекерии.

ПЕНА. Че кой знае пък? (*Отива към плета.*)

БОСИЛКА (*върща се*). Ей го иде, иде...

ВРАЖАЛЕЦ (*влиза откъм плета, гърбав, грипав, с нахлупен каскет, черни очила, с голяма тояга и куца, говори с цигански акцент*). Каде ви е кучето, моме?

БОСИЛКА. Не бой се, не бой се... Кучетата са отвъди.

ВРАЖАЛЕЦ. Добър ти ген, господин кмете!

КМЕТЪТ. Я, циганин с черни очила!

ВРАЖАЛЕЦ. Анджак, за чер циганин черни очила, господин кмете.

КМЕТЪТ. Така, ама сега за пръв път виждам.

ВРАЖАЛЕЦ. Като не си виждал досега, сега че видиш, чорбаджи. Нали човек, доде му гледат очите, сè види.

КМЕТЪТ. Какво работиш?

ВРАЖАЛЕЦ. Работата ми е циганска – и прося, и врачба, кога какво се сгоди, за коматче лебец, чорбаджи.

КМЕТЪТ. Ти не си тукашен. Откъде си?

ВРАЖАЛЕЦ. Отдалек съм, чорбаджи, от много далек...

КМЕТЪТ. Кажи откъде!

ВРАЖАЛЕЦ. Дуп, ако искаш да знаеш, ние сме от Тракия, чорбаджи.

КМЕТЪТ. От Тракия ли?

ВРАЖАЛЕЦ. От Тракия, чорбаджи, ние сме тракийци.

КМЕТЪТ. Чу ли, попе, от Тракия. Па що щеш чак мъдява?

ВРАЖАЛЕЦ. С катун сме, чорбаджи.

п. СТАЙКО. Къде ви е катунът?

ВРАЖАЛЕЦ. Хе-е доле чак у полето, дяго попе, рекох да мръдна тука по селото за малко лебец... циганчетата гладни... циганката гладна, чорбаджи. Викам си, че се найдат добри чорбаджии да ми дават коматец...

КМЕТЪТ. А оттука накъде?

ВРАЖАЛЕЦ. Нагоре, чорбаджи, нагоре каде бели Дунав... и Дунав да видиме, па после кой знае на каде, циганска работа, чорбаджи!

КМЕТЪТ. Е, хайде да видим какво знаеш. *(По-дава си ръката.)*

ВРАЖАЛЕЦ *(кляка пред него)*. Язе нищо не знам, чорбаджи, що казва ръката... това е... *(Взема му ръката и се навежда над нея.)* Малко недоголеждам. *(Приближава се повечко и се вглежда в ръката, извиква стреснат.)* Ай! *(Малко се дръпва.)*

КМЕТЪТ. Какво?

ВРАЖАЛЕЦ. Златна ръка, чорбаджи, златна ръка!

п. СТАЙКО. Ха-ха-ха!

ВРАЖАЛЕЦ. Не смей се, дяго попе, оти ръката нищо няма да казва.

КМЕТЪТ *(сериозно, на попа)*. Не се смей, прав е човекът.

ВРАЖАЛЕЦ *(поема пак ръката)*. Нà... златна

ръка... що ти казах... ама съвсем златна... със злато е покриена...

КМЕТЪТ. Е, какво показва това!

ВРАЖАЛЕЦ. Богатство, чорбаджи, богатство... Злато че протече у тая къща... ама не така дребни жълтици... а цели товари злато!

КМЕТЪТ. Хайде де... ти луг ли си!

ВРАЖАЛЕЦ. Не съм луг... истина ти казвам... Нà, цялата ръка у злато обкована, като ръка на светец у църква, ако искаш, да ти се закълнем, ама ти не вярваш циганска клетва.

КМЕТЪТ. Не вярвам я!

ВРАЖАЛЕЦ. Ти и така си богат, чорбаджи, най-богат си у селото... имаш много земя, къща, дукян...

КМЕТЪТ. Я!

БОСИЛКА *(на майка си)*. Слушай ма, слушай...

ВРАЖАЛЕЦ. Имаш ниви, ливади, лозя... напълнил си амбаро... ракия осемнаесе казана...

КМЕТЪТ *(скача)*. Ай да му се не види!... Лъжеш, тука лъжеш, манго!

ВРАЖАЛЕЦ. Не лъжем, чорбаджи, така писува на ръката. Седи... седи... има йоще да ти казувам... сè убаво.

КМЕТЪТ *(сяда)*. Ама само да не лъжеш, че...

ВРАЖАЛЕЦ. У мене лъжа няма. *(Поема му ръката.)* Ето нà, пак злато и злато!... Като твоята ръка досега не съм виждал... иляди ръце са ми минали през очите, чорбаджи.

КМЕТЪТ. Добре де – злато, ама къде е това злато?

ВРАЖАЛЕЦ *(гледа в ръката)*. Скоро... скоро ще протече тука, у твоята къща, чорбаджи.

КМЕТЪТ. Е, как, кога?

ВРАЖАЛЕЦ. Не бързай! Ръката си казува... Това злато... скоро, скоро... така един, два, най-много до три месеца. А здраве! С кошове здраве, чорбаджи, има много години да живееш.

КМЕТЪТ. Златото, златото, откъде това злато?

ВРАЖАЛЕЦ. Я... ето и името ти изскача... Да... Да... чекай, от златото не може да се чете... Да... Да... Данко!

КМЕТЪТ (*скача учуден*). Откъде знаеш?

ВРАЖАЛЕЦ (*без да му изпуска ръката*). Тук, на ръката писува.

п. СТАЙКО. Лъже, казал му го е някой...

ВРАЖАЛЕЦ (*обръща се към попа*). Не веруваши ли? Дай си ръката... (*Попа не я дава.*) Дай... дай!... (*Гравва му ръката и учудено извиква.*) Бре, и тая ръка златна... златна като кметовата!... Какво е това злато бе, джанъм, у тая къща?

п. СТАЙКО. Не ме изкушавай с това проклето злато, ами името ми кажи. Де да те видя.

ВРАЖАЛЕЦ (*гледа в ръката*). Чекай... под златото не се чете лесно... Сто... сто... Стоян...

п. СТАЙКО. Ха ге, ха ге!...

ВРАЖАЛЕЦ. Сто-Сто... Стайко!

ПЕНА. А-у, боже!

п. СТАЙКО. Не е така... не можа да ми познаеш името.

ВРАЖАЛЕЦ. Може да не съм познал... много ми лъжи златото на ръката, дядо попе... Чекай, чекай... тука едно женско име, алалем на попадийката... На попадийката зер... Ва... Ва... силка...

п. СТАЙКО. Бре, песи сине! (*Скача и плюе настрана.*) Нечиста сила.

ПЕНА. Ха-ха-ха... тя му е комшийка бре, манго.

ВРАЖАЛЕЦ. Комшийка ли?... Е, що му е на сърцето, чорбаджиюке, това му е на ръката... беки нещо себда...

п. СТАЙКО. Пст!... Че като ти ударя един, само гърбици ще станат!...

ВРАЖАЛЕЦ. Аман, дядо попе, язе крив ли съм, като писува така на ръката?...

КМЕТЪТ (*като сяда*). А... я... гледай тука... кажи ми нещо за златото.

ВРАЖАЛЕЦ (*взима му ръката*). Много злато, чорбаджи, много пари, много богатство ти се пада, чорбаджи!

КМЕТЪТ. Ами от какво ще ми доде това богатство? От търговия ли, от имот ли, от някое имане ли?... От какво?

ВРАЖАЛЕЦ. Тука, тука около тебе се върти... не е у земята, отгоре... у къщи... Чекай, чекай... златото излази, тече, тече из ръцете на един чужд човек тука при тебе... един ябанджия.

КМЕТЪТ. Е, кой е тоя човек?

ВРАЖАЛЕЦ. Не знам, чорбаджи... ръката не казува...

КМЕТЪТ. Не пише ли му там името?

ВРАЖАЛЕЦ (*гледа*). Няма, не писува, чорбаджи... Йоще не ти е така на сърце, като дядо поповата комшийка...

п. СТАЙКО. Млък, манго, не грънкай, че знаеш ли се, а?

КМЕТЪТ. Ха-ха-ха!... Не се сърди на човека, дядо попе, крив ли е той, че така ти пише на ръката?

п. СТАЙКО. Пише зер!... Я да те питам аз какво си, що си, та си тръгнал да измисляш такива работи за хората? Дай си личната карта!...

ВРАЖАЛЕЦ. Ха, у циганин кисело мляко и лич-

на карта! Каде ти кмет, каде ти община?... Откога се е разтурило циганското царство, оттогава ние сме си като йови по цялата дуня...

БОСИЛКА. Ха... та вие имали ли сте царство?

ВРАЖАЛЕЦ. Нашето царство е било най-първото и най-старото царство на дунята, моме, царе, царици, министъре, джандаре... е-хе!

БОСИЛКА. Сѐ черни като тебе, а?... Ха-ха-ха!

ВРАЖАЛЕЦ. Е... хас боя!

БОСИЛКА. Хайде и на мене погледай.

ВРАЖАЛЕЦ *(става)*. Дај. *(Поема ѝ ръката и гледа.)* Момиче писано и гизгаво на мама, черноко, чернооко, младо и зелено, като ран босиляк у градина.

БОСИЛКА. Ай, мамо, и моето позна...

ВРАЖАЛЕЦ. Босилке, мома убава, и тебе ти златна ръчица...

КМЕТЪТ. И на нея ли злато бе?

ВРАЖАЛЕЦ. И на нея, и на нея, чорбаджи... *(На Босилка.)* А момчето ти, Босилке, цяло позлатено.

БОСИЛКА. Леле-мале!

ВРАЖАЛЕЦ. У коприна и злато че те облече, с пари че те отрупа.

ПЕНА. Е, кое е това момче? Кажи му името.

ВРАЖАЛЕЦ. Не знам, чорбаджијке, не му писува името на ръката... ама е тука наблизо.

КМЕТЪТ. От нашето ли село?

ВРАЖАЛЕЦ. Не е, не е... ябанджия е... от груго село е...

КМЕТЪТ *(гръпва ръката на Босилка)*. Я на мене пак погледай... Да видим кој е тоз човек...

ВРАЖАЛЕЦ *(гледа му ръката)*. На, па тоя човек... тука у вас... пари, пари... носи...

КМЕТЪТ *(на п. Стайко, ниско)*. Да не е фотографията?

п. СТАЙКО. Е, какво работи този човек?

ВРАЖАЛЕЦ. Един златен занаят работи, чорбаджи, саде злато мече от него.

КМЕТЪТ. Е, какъв е тоя златен занаят?

ВРАЖАЛЕЦ. Не се види, чорбаджи... един тънък занаят... не е за секи човек работа.

п. СТАЙКО. Я... я погледай и на моята още веднъж. *(Подава си ръката и с обръната настрани глава.)* О, господи, не въведи нас во изкушение, но избави нас от лукаваго!

ВРАЖАЛЕЦ *(гледа)*. На, тоя човек, дядо попе, и на тебе пари носи... злато, злато... ем с казани! У-ха, тамам осъм казана! Ама чекай – пари ли е, ракия ли е?

п. СТАЙКО *(плюе настрана)*. Нечиста сила! *(Кръсти се.)*

ПЕНА. Ха сега на мене, манго, погледай!...

ВРАЖАЛЕЦ. Дај, чорбаджијке, ръчица. *(Гледа.)* И на тебе златна ти ръчица, чорбаджијке, златце, златце, голяма радост у къщи – сватба, Пено чорбаджијке!

ПЕНА. У-у, поразник, и моето име позна!

ВРАЖАЛЕЦ. Така писува, чорбаджијке, на златната ръчица.

КМЕТЪТ *(гръпа го към себе си)*. Я още веднъж... я още веднъж. *(Протяга си ръката.)* Добре да разбера аз тази работа.

ВРАЖАЛЕЦ. На, пак злато и злато... пари и богатство... Иляди... иляди... милиони!

КМЕТЪТ. А милиард?

ВРАЖАЛЕЦ. Що е това ми... ми... какво го рече?

п. СТАЙКО. Милиард...

КМЕТЪТ. Много повече от милиони.

ВРАЖАЛЕЦ. Е, не знам готолкоз да броим, чорбаджи, само го милиони... прости човеци сме ние...

КМЕТЪТ. А кога ще протече това злато?

ВРАЖАЛЕЦ *(гледа)*. До един-два месеца най-много.

КМЕТЪТ. Слушай, манго, ако стане това, дето ми казваш...

ВРАЖАЛЕЦ. Мутлак, мутлак, безбили ще стане... Яз щото съм казувал, сѐ е станало!

КМЕТЪТ. Едни дисаги пари имаш от мене.

ВРАЖАЛЕЦ. Сполай ти, чорбаджи, бог да те поживи, да ти даде богатство, берекет, честита челяд, да видиш внуци и правнуци, а сега ми дай малко ракийца, лебец, сиренце, че съм гладен баш като гладен циганин, а за дисагите можем и да почакам малко.

КМЕТЪТ *(на домашните)*. Дайте му нещо, че ни каза сѐ хубави работи.

ПЕНА. Ела, манго, седни тук го вратата. *(Вражалецът отива подире ѝ и сяда на пейката, а тя влиза вътре. Босилка взема павурчето от земята и влиза вътре.)*

КМЕТЪТ *(на п. Стайко)*. Е?

п. СТАЙКО. Тоз циганин ми забърка главата.

КМЕТЪТ. Ами моята?

п. СТАЙКО. Аз, дето хич не вярвах на такива работи...

КМЕТЪТ. Как няма да му повярваш? Имената позна, казаните позна и твоята комшийка отгоре...

п. СТАЙКО. Тук излъга, магарето, излъга! Нищо няма, абсолютно нищо... душата ми е чиста като на агне. Аман, кмете, това тука да си остане,

да не излезе лоша дума за горката женица... сама вдовица...

КМЕТЪТ. Не бой се... жените нищо не разбраха...

п. СТАЙКО *(отива към Вражалеца)*. А ти, манго, само дума някому да кажеш за комшийката, каквото атлъпатлак имам вкъщи, веднага на място ще те оставя!

ВРАЖАЛЕЦ. Аман, дяго попе, не гудай – циганчетата, циганката, че плачат!

п. СТАЙКО. Само дума да съм чул!

ВРАЖАЛЕЦ. Аман, дяго попе, не тегли атлъпатлако на мене... никому ни дума няма да казвам... Язык за циганката, за циганчетата!

КМЕТЪТ *(на п. Стайко, който се връща при него)*. Слушай, този циганин всичко право казва... той е от Тракия, зная тракийските вражалци. Всичко, каквото каже, ще се изпълни... Ще пагнат пари отнякъде...

п. СТАЙКО. Ох, дай, боже, да потекат, че както съм загазил... Ама как? Туѝ не ми хваща главата.

КМЕТЪТ. Седни да помислим. *(Сядат.)*

БОСИЛКА *(влиза и подава на Вражалеца едно павурче ракия)*. На ти, манго, пийни си ракия за наше здраве.

ВРАЖАЛЕЦ. Босилке, убавице, да си жива и здрава на баща и майка. Дай, боже, сичко да стане, що съм ти казал... Тая зима сватба, напролет мъжко детенце у люлка.

БОСИЛКА. Ха-ха-ха!

ВРАЖАЛЕЦ. Хай наздраве! *(Пие.)*

БОСИЛКА. Пий наздраве!

ПЕНА *(изнася парче хляб и сахан със сирене и ги слага пред него)*. Заповядай, манго, хапни си.

ВРАЖАЛЕЦ. Сполай ти, чорбаджиуке! Колко

ти на мене даваш, толко милиони бог на тебе да дава... *(Започва да яде. Босилка и Пена сядат от дясната му страна. Той яде, а те от време на време му подават ръцете си и той им врачува с пълни уста, чуват се отделни звукове и думи.)*

КМЕТЪТ. Мисля, мисля, няма кой друг... Фотографията е чужд човек тука в къщата...

п. СТАЙКО. Да, няма друг кой.

КМЕТЪТ. Той е... Тънък занаят!

п. СТАЙКО. Да, мой е.

КМЕТЪТ. Демек той носи парите, демек от него ще протече златото.

п. СТАЙКО. Та той толкоз ли е богат, гяволът?

КМЕТЪТ. Там е работата, че не можем да знаем.

п. СТАЙКО. Или пък ще забогатее?... Ама с какво? С фотографчилък ли? Златен занаят – вятър!

КМЕТЪТ. Кой го знае? Редовно си плаща курията, значи, печели...

п. СТАЙКО. Ама пък толкоз? От друга страна, го гледам, разполага, все петдесетарки разваля и хич не брои рестото, като му връщат, ами без да погледне, в джобата си го шибне. Това ме туря веднага в едно съмнение. Как тъй толкоз пари с фотографчилък само?

КМЕТЪТ. Пък може и да си е богат.

п. СТАЙКО. Ако е богат, що ще тука с този занаят?

КМЕТЪТ. Може така, за любопитство.

п. СТАЙКО. За любопитство – ген, два, три, най-много пет, а той вече два месеца и пак щял да годе, казваш.

КМЕТЪТ. Право каж, има тука някакво съмнение.

п. СТАЙКО. Има, има съмнение...

КМЕТЪТ. Ама какво? *(И двамата мислят.)*

ВРАЖАЛЕЦ. Сполай ти, чорбаджийке, това се казва понаручах се. А това, що остана, че позволяваш да го турим у торбата за циганката и циганчетата.

ПЕНА *(на Босилка)*. Я донес още малко хляб и сирене.

Босилка влиза вкъщи.

ВРАЖАЛЕЦ. Ох, да си жива, чорбаджийке, господ живот и здрабе да ти дарува. *(Туря хляба, после сиренето в торбата.)*

ПЕНА. У бре, манго, да беше увил сиренето в една хартишка.

ВРАЖАЛЕЦ. Ние, чорбаджийке, по цигански – леб, сирене, месо, манджа, – сичко у торбата, не сме толко благородни.

п. СТАЙКО. Ти влизал ли си при него в одаята му?

КМЕТЪТ. Влизал съм зер. Защо?

п. СТАЙКО. Сега заключена ли е?

КМЕТЪТ. Заключена е, но ключът е у нас. Той, когато излиза, всякога ни оставя ключа.

п. СТАЙКО. Я го гай!

КМЕТЪТ. Защо? Да видиш има ли пари?

п. СТАЙКО. Не. Нещо ми годе на ума... една мисъл. Дай, ще видиш.

Кметът става, влиза вкъщи, а п. Стайко отива към вратата вляво и наднича през прозореца. Бо-

силка изнася хляб и сирене и ги дава на Вражалеца. Подир малко кметът се връща с ключа и отключва вратата. Той и п. Стайко влизат вътре.

ВРАЖАЛЕЦ. Да си допием ракията. *(Изпива я.)* Ах! *(Става и нарамва торбата.)* Хай сега по грушите кащи, че го икиндия треба да напълним торбата.

ПЕНА. Ще я напълниш, ще я напълниш, манго, право като казваш.

ВРАЖАЛЕЦ. Право казувам, чорбаджийке, щото съм казал, сѐ е станало... Каде е чорбаджията? Баре една парица да ми дава...

ПЕНА. Ей го в одаята там. *(Навежда се и взима сахана и тръгва подир него.)*

ВРАЖАЛЕЦ *(отива на вратата вляво)*. Чорбаджи... чорбаджи! *(Надниква вътре.)*

КМЕТЪТ *(излиза на вратата)*. Хайде, ти нямаш работа тука!

ВРАЖАЛЕЦ. Чорбаджи, ако искаш да даваш едно левче баре... да стане врачбата ми... Чунки това, що съм ти казал за златото, само на тебе съм казал досега, само на твоята ръка съм видял толкова много злато.

КМЕТЪТ *(като му дава пари)*. Хайде... дай, боже, от твоите уста у божиите уши.

ВРАЖАЛЕЦ. Че иде, че иде у божиите уши, не бой се... Они чекат само мойта дума, чорбаджи. Щото съм казал, не е кабил да не е станало... Ама ти да не забораиш, кога дойде време, я сам на тука за дисагите.

КМЕТЪТ. Само да стане, дисагите са готови.

ВРАЖАЛЕЦ. Доге идеме го Дунав, доге се изкъпаме баре веднъж и доге се върнеме, тука злато

че затече. Хай остани си със здраве, чорбаджи!

КМЕТЪТ. Хай и ти със здраве!

ВРАЖАЛЕЦ *(на жените, които са зад него)*.

Сбогом, чорбаджийке, сбогом, Босилке моме!

БОСИЛКА. Сбогом, манго.

ПЕНА. Хай със здраве! *(Изпраща го вдясно.)*

п. СТАЙКО *(изхвърква из стаята насред двора)*. Намерих... намерих...

КМЕТЪТ *(подир него)*. Какво?

п. СТАЙКО. Гледай! *(Изпречва пред очите му нагоре едно фотографическо стъкло.)*

КМЕТЪТ. Ай... кайме!

п. СТАЙКО. Видя ли?... Видя ли?...

КМЕТЪТ. Петдесетарка... досущ съща... какво си е с боята.

п. СТАЙКО. Пипнах го най-последно!... Бе гледам аз този фотографичия вади едни петдесетарки нови-новишати, разваля, харчи, никога ресто не брои... а-а, викам си, таз работа не е чиста. И ето, като бял ден... виждаш ли?

КМЕТЪТ. Какво?

п. СТАЙКО. Не се ли сецаш?... Твоят фотографичия прави фалшиви каймета.

КМЕТЪТ. Фалшиви ли?

п. СТАЙКО. Ето на *(сочи стъклото)*, от този джам ги преважда...

КМЕТЪТ. Като попрети?

п. СТАЙКО. Като попрети я?... *(Гледат в стъклото.)* Досущ... съща петдесетарка... надписи... надписи... и всичкото му там наоколо... Иди кажи, че е фалшива ге!

КМЕТЪТ. Брей, дяволът!... Един кротък, смирен... пък то? По колко ли преважда на ден?

п. СТАЙКО. Кой го знае?... Ама джобата му

препъзнена... хем не в портюфел, ами така просто, в джобата му, натъпкани като сардели. И си вади, и си харчи човекът.

КМЕТЪТ. Полицията веднага!

п. СТАЙКО. Псссс! *(Продължително, като се озърта наоколо.)* Ти луд ли си?

КМЕТЪТ. Защо?

п. СТАЙКО. Ех и ти, кмете, как не се гощааш! *(Тихо.)* Та от него ще протече злато и у нас, както рече циганинът.

КМЕТЪТ. Истина бе!... Ето го златото, ето го богатството, ето го човека, ябанджията! Ох, да му позлати господ устата на тоз циганин!

п. СТАЙКО. Самото провидение ни го праща!... Стига вече мъки и неволи!

КМЕТЪТ. Чакай... ами ако ни пипнат!

п. СТАЙКО. Ний най-напред ще разберем познат ли се, че са фалшиви... тогава – беж като от огън!... Не се ли познават, такива ли са като на джама, тогава, тогава!...

КМЕТЪТ *(удря се по челото)*. Ах, майка му мечка!

п. СТАЙКО. На никому ни дума!

ЗАВЕСА

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

Сцената на първото действие

КМЕТЪТ *(седи на триножно столче и чете вестник, с очила на носа си)*.

БОСИЛКА *(сегнала на пейката близо до дясната врата, облечена в бяла бродирана блуза, бродира)*.

ПЕНА *(облечена във вехт сукман, боса, излиза с една малка черга от къщи, простира я на плета и се връща. На Босилка)*. И таз хубава, нагиздила се рано-рано с тази блуза и сегнала коконата да шие!

БОСИЛКА. И-их, пък и ти, мамо!

ПЕНА. Их, зер!... Чунки вкъщи сега друга работа няма? Още непометено, неразтребено...

БОСИЛКА. Сега ми се бродира!

ПЕНА. Зная защо... не бой се!

КМЕТЪТ. Какво сте се разквакали там като патици, ще събудите момчето.

ПЕНА. Аман с това момче! От онзи ден сè го гизаш, сè го слагаш, като кой знае какво...

КМЕТЪТ. Пст!... Не викай толкова мари!

ПЕНА. Какво ви е влязъл тоз фотографчий в главата и на двамата... едн дявол знае!

КМЕТЪТ. Хайде сега... млък!

ПЕНА *(влиза вкъщи, след малко излиза с друга черга, мята я на плета и се спира при мъжа си, шепнешката)*. Млък, ама чакай да ти отворя очите... Вигиш ли я как се е нагиздила?

БОСИЛКА. Мамо!

ПЕНА. Виж я, виж я... с новата блуза, няма сукман, няма престилка!

КМЕТЪТ. Е, та?

ПЕНА. За оня (*сочи лявата врата*), фотографчията!

БОСИЛКА. За него зер! (*Влиза вкъщи.*)

ПЕНА. Къде бягаш, къде бягаш? Стой да видим какво ще каже баща ти!

КМЕТЪТ. Младо момиче – гизди се.

ПЕНА. Тъй, ама докарва се на фотографчията.

КМЕТЪТ. Пак ли иска да се вади на потрети?

ПЕНА. Не бре, иска да се хареса на фотографчията, не разбираш ли?

КМЕТЪТ. Е, та?

ПЕНА. Откакто ѝ гледа циганинът...

КМЕТЪТ. Мангото всичко право казва.

ПЕНА. Мангото казва, ама фотографчията ѝ влезе в главата и тя сè за него мисли и приказва... На, и тази сутрин рано-рано се наконтила...

КМЕТЪТ. Е, пък ако ѝ е късмет...

ПЕНА. Какво? За фотографчия?... Да тръгне с него по селата и панаириите?... Ти луд ли си?

КМЕТЪТ. Има и богати фотографчи. Помниш ли в София – какви дюгени, какви джамлъци, пълни с потрети!

ПЕНА. Тъй, ама те богати.

КМЕТЪТ. И Манчо ще забогатее. Ти го гледаш един такъв свит, никакъв, ама той е много изкусно момче, има тънък занаят... златото из ръцете му ще протече. Нали чу циганина?

ПЕНА. Та той ако забогатее, наша ли Босилка ще ти гледа? Малко са богати гражданки...

КМЕТЪТ. То не се знае.

ПЕНА. Я не се шуросвай и ти с тоз Манчо, уж

си кмет, уж най-умен в селото... водиш партия...

КМЕТЪТ. Я и ти не намисай тука политика-та... Ти от нея хабер си нямаш.

ПЕНА. Имам-нямам хабер, едно ти казвам – да ѝ събереш на нашата ума в главата, да не зяпа подир фотографчията, а на фотографчията да кажеш още днес да си върви, да си излезе от нас...

КМЕТЪТ. Какво-о?

ПЕНА. Да ми не подлудява тука момичето... Чунки в село няма за нея мъж, ами да я дам на някой си голтак, който знае откъде?

КМЕТЪТ. Не се меси в моите работи и планове!

ПЕНА. Аз това ти казвам... хубаво да знаеш!

КМЕТЪТ. Я без много разсъждения, вър си глей работата!

ПЕНА. Ти ако не му кажеш, аз ще му кажа...

КМЕТЪТ. Ти луда ли си?

ПЕНА. Аз ще му кажа, на!

КМЕТЪТ. Само да смееш едно гък да му кажеш... таквоз чудо ще направя, че...

ПЕНА. Какво чудо, какво чудо! Де да видим чудото!

КМЕТЪТ. Таквоз чудо, че...

ПЕНА. Чудо... голяма работа твоятото чудо! (*Влиза вкъщи.*)

КМЕТЪТ (*подире ѝ*). Да си събираш женския ум, че знаеш ли се, а-а! Ум... патешки ум! (*Чете. Подир малко се чуват отвътре гласове. Гласът на Пена: „Скоро да си събличаш блузата мари!“*) Де крясък, де!

След малко Босилка излиза от къщи, пак сяда на пейката и везе.

п. СТАЙКО *(бързо влиза отъясно, на кмета)*.
Е, стана ли?

КМЕТЪТ. Още не е...

п. СТАЙКО. Че какво е пък туй спане, я слънцето де се е качило чак. *(Сяда на триножно столче до кмета.)*

КМЕТЪТ. Трябва да е много уморен. Нали ти казах, снощи късно си доде с автомобил от града. Хем сам в автомобила.

п. СТАЙКО. Има пари – разполага сам в автомобила.

КМЕТЪТ. Замина с едни дисаги само, а снощи, гледам го, с един хубав голям куфар, с хубава пътна чанта като на чиновниците и весел, весел...

п. СТАЙКО. Той весел, ама мене питаши ли ме? От онзи ден ходя като шантав, една молитва свястно не мога да прочета.

КМЕТЪТ. Ами аз? Никъде не ме свърта и сè ми е на ума общинската каса – такава ли и аз да си купя, или по-голяма?

п. СТАЙКО *(тихо)*. Че как да не щурее човек, гледай ги бе, гледай, дявол да ги вземе! *(Вади от вътрешния джоб две банкноти и ги показва.)* Тази сутрин пак размених една стотарка за тия две... тий, за по-голямо уверение.

КМЕТЪТ. Ама тези от неговите ли са?

п. СТАЙКО. От неговите я! Че Пенчо отде ще има такива новички? Той дори рече – сполай на фотографцията, такива коджа ми се натрупаха... Гледай ги бе..... гибидюс истински!...

КМЕТЪТ *(взима и ги гледа)*. Ах, мама му стара!

п. СТАЙКО. По нищо, по нищо не се различават от същинските. Е, те може да си имат някой курсур, ама само в банката могат да го видят. Аз

утре ще внасям пари и тези ще ги бутна между другите: ако нищо не ми кажат... тогава са съвсем истински. Ай, да го вземе дявол и лапето, как ги пък докара!

КМЕТЪТ. Тогава ще стане тя, каквато ще стане. Тогава асъл ще протече златото на мангото.

п. СТАЙКО. Май циганин с циганин! Бесовска работа, нечиста сила! Аз, дето не вярвах на такива суеверия... Прости ме, господи! *(Кръсти се.)* Избави нас от лукаваго!

КМЕТЪТ. Аз всичко, всичко му вярвам. Той е един врач... е-хе! От Тракия, джанъм! Само как ни подсети, без да си има хабер, че там хе *(сочи стаята вляво)* пари, пари извират. Бе ябанджия, бе златен занаят, бе тънък занаят... а?

п. СТАЙКО. Той да е в София, какви пари ще спечели!

КМЕТЪТ. Чакай... добре, че ме подсети. Да го пратим в София на министрите. Знаеш ли каква работа ще им свърши, като им казва всичко отнапреж?

п. СТАЙКО. Наустина.

КМЕТЪТ. Той ако е прост, те само да се допитват до него за всяка работа – бива ли, не бива ли. Толкоз.

п. СТАЙКО. Ами де ще го намерят сега?

КМЕТЪТ. Защо?

п. СТАЙКО. Катунът още онази нощ се е дигнал.

КМЕТЪТ. Нищо от това – една телеграма от околийски на околийски и ще го намерят.

п. СТАЙКО. Или по-добре да си мълчим, че в София могат да ни подушат работата.

КМЕТЪТ. Имаш право. Аз хич не се досетих.

п. СТАЙКО. А бе, кмете, я виж, събуди го някак си. Да стане, да се видим, да се разберем, ще бъде ли, няма ли да бъде, а не да си губим ума гениянощя с надежди само.

КМЕТЪТ. Ех и ти, попе, хич нямаш търпение.

п. СТАЙКО. Не е работата го търпение, ами работа да се върши.

Чува се силна кашлица от стаята вляво.

КМЕТЪТ. Той е... става вече.

п. СТАЙКО. Слушай – аз ще приказвам.

КМЕТЪТ. Защо?

п. СТАЙКО. Ти може криво да подхванеш и той, току-виж, ни се изплъзнал из ръцете, затова остави на мене.

КМЕТЪТ. Гледай само да не се уплаши, защото аз – кмет, власт, разбираш?

п. СТАЙКО. И туй има зер.

КМЕТЪТ. Я... Тогава нищо няма да каже. Тук трябва една хитра политика.

п. СТАЙКО. Тогази остави ни насаме... ний двамата с него...

КМЕТЪТ. Ба, виш двамата ако влезете в някакво тайно съглашение без мене?

п. СТАЙКО. Не бой се, аз няма да излъжа.

КМЕТЪТ. Ти няма да ме излъжеш, ама по-добре е да сме си на чисто – аз да нямам никакво съмнение.

Чува се кашлица.

п. СТАЙКО. У-у... патла! А бе той цял час ли ще кашли, годе излезе?

КМЕТЪТ. Понякога заран, като ги зажере...

МАНЧО (*висок, слаб, с малки мустаци, явява се на прага на лявата врата, необлечен – по бяла риза и бели гащи с връзки долу, бос, по чехли, наметнат с късо сако. Проява се и се протяга*). Добро утро, чорбаджилар!

Босилка, като го вижда, веднага влиза вкъщи.

КМЕТЪТ. Дал ти бог добро! Наспа ли се?

МАНЧО (*тръгва към тях*). Кажу-речи!

КМЕТЪТ. Ха сега на видело да ти кажа добре дошъл. (*Става и се ръкува.*)

МАНЧО. Добре намерил, кмете!

п. СТАЙКО (*протяга ръка и подставя от столчето*). Добре дошъл!

МАНЧО. Добре намерил, дяго попе!

п. СТАЙКО. Е, ново-вето там по голямата касабата?

МАНЧО. Има ново, дяго попе, има... София без ново може ли?

КМЕТЪТ. Де да чуем и ний някоя новина... ама чакай да ти донеса едно столче. (*Отива вкъщи и вика.*) Босилке, я три кафета, по-скоро.

МАНЧО. Е виш, как сте тук, дяго попе?

п. СТАЙКО. Че както ни остави... май-май... и по-зле.

МАНЧО. Не гумай!

КМЕТЪТ (*донася голям стол*). Заповядай, Манчо, седни...

МАНЧО (*сяда*). Благодаря! (*Вади от джоба си кутия*). Заповядайте и виш по една дубл-екстра!

КМЕТЪТ (*взема цигара*). О-хо, от най-скъпите!

п. СТАЙКО (*взема цигара*). Мерси, Манчо!

МАНЧО *(нали)*. Забравих вече третото.
КМЕТЪТ *(нали)*. Ний не трето, ами сè постарому, качак...

п. СТАЙКО *(нали)*. И качака взеха много да го преследват, че де ще му излезе краят?

МАНЧО. Аз пък ударих на дублото.

п. СТАЙКО. Порасла ти е работата.

МАНЧО. Порасна не, ами награсна – забогатях!

п. СТАЙКО. Хайде де!

КМЕТЪТ. Е, как така забогатя?

МАНЧО. Много просто. Щом като отидох в София, вуйчо ми умря.

п. СТАЙКО *(нарочно покашлюва и поглежда кмета)*. А-ха, вуйчо ти!... Е, бог да го прости!

КМЕТЪТ. Бог да го прости!

МАНЧО. Бог да го прости. Той беше много добър човек, много ме обичаше и аз много плаках на погребението.

КМЕТЪТ. Елбете – такъв добър човек...

МАНЧО. Той беше много богат човек и всичко то си богатство остави на мене – къщи, дюкяни, места, пари... *(Прави знак с ръка към джоба си.)*

п. СТАЙКО. Бравос!

КМЕТЪТ. Я гледай какъв богат вуйчо си имал, пък нищо не си ни казвал за него.

МАНЧО. Не е ставало дума.

п. СТАЙКО. Богат, добър, пък ти се мъчиш тука с фотографиячлък.

МАНЧО. Той беше такъв стиснат, че бях решил нищо да не му искам, докато е жив, и спокойно го чаках да умре. Пък и нямах нужда.

п. СТАЙКО. Е, га, право, гледам груги фотографии мрат от глад, а тебе ти бая вървеше.

МАНЧО. Не мога да се оплача, добра работица направих тука във вашето село.

п. СТАЙКО. Добра работица и добър алъш-вериш на Пенча кръчмаря. Облажи се и той край тебе. „Има да го помня туй момче – вика Пенчо, – все новички каймета ми даваше, кога му върна, кога не, бог да го поживи, разигра ми джирото.“

МАНЧО. Широка ръка, дядо попе.

п. СТАЙКО. Широка ръка, кога тече на човека.

МАНЧО. Вървеше ми, нали ти казвам.

КМЕТЪТ. Когато върви на човека – и на занаят му върви, и на роднинство му върви...

БОСИЛКА *(донася кафетата)*. Добре гошъл, г-н Манчо.

МАНЧО *(ръкува се с нея)*. Добре намерил, Босилке. Как поминахте без мене, момите питат ли за мене? *(Отпива малко вода от чашата.)*

БОСИЛКА. Всеки ден питат-разпитват кога ще си догеш да ги извадиш още по веднъж на попрет.

МАНЧО. Ето ме, додох. *(Взема кафето си.)* Голяма да порастеиш! *(Босилка подава на п. Стайко.)*

КМЕТЪТ. Вода, дядо попе?

п. СТАЙКО. Не ща, не...

КМЕТЪТ *(изпива останалото в чашата и си взима кафето)*. Остави таблата тука. *(Босилка я оставя на земята пред тях.)* Ха сега си гледай работата!

Босилка си отива.

КМЕТЪТ. Та на думата – някому като върви, върви, а някому, като не върви, не върви и туйто!

МАНЧО. Късмет, кмете!

п. СТАЙКО. Да, всичко е от късмета на чове-

ка. Някой бедняк вари се, пече се, не, не ще, не върви, та не върви! Някой пък с малкия си пръст мръдне – и му затече от всички страни – било в търговия, било в земеделие, било в банкерство, било пък в някой непозволен занаят.

МАНЧО. Че какъв непозволен занаят, дядо попе?

п. СТАЙКО. Да речем, например, заловил се да прави фалшиви пари.

КМЕТЪТ. Да, фалшиви пари.

МАНЧО. За фалшиви пари – в затвора.

п. СТАЙКО. Та това и аз искам да кажа я – комуто не потръгне, пипнат го и хайде в затвора, пък комуто тръгне – прави си парички, харчи си, има за него, има и за приятели...

КМЕТЪТ. И за него, и за приятели...

МАНЧО. Ама рано или късно, хоп – в затвора!

КМЕТЪТ. Да, рано или късно в затвора.

п. СТАЙКО *(прави енергично знак на кмета да мълчи)*. Бе мой като си направи юка, вкарвай го ти в затвора за година-две, ако си нямаш работа.

КМЕТЪТ. Дурма го затваряй ти.

п. СТАЙКО. Като си помисля как лесно може човек да забогатее, и мене ми се дощява да си правя каймета...

МАНЧО. Бе, дядо попе, какво приказваш!

п. СТАЙКО. Ами пустото, че не ми иде отръпки, ама да се намери някой изкусен приятел, направяме хубава работица.

МАНЧО. Ти, дядо попе, гнес... а? *(Прави знак с ръката си към главата.)* Виж кметът как ти се чуди на ума.

КМЕТЪТ. Каквито работи гнес стават, хич не му се чудя.

МАНЧО. Ти ли?... Бе ти пръв ще го сграбчиш за врата, щом го подушиш.

КМЕТЪТ. Ба, има си полиция. Аз не се намисам.

п. СТАЙКО. Кой ти гледа полиция?

МАНЧО. Или най-малкото ще го обадиш.

КМЕТЪТ. Що ще го обаждам, ако работата му е салам и полезна за народа.

МАНЧО. Полезна за народа ли?... Ха-ха-ха!

п. СТАЙКО. За тебе може да не е полезна, чунки ти забогатя, и наследство, и пр., и пр., а за народа, който оголя, обедня, речи го, го просяшка тояга, не е зле някоя парица тъй изневигелица...

МАНЧО. Празни приказки, дядо попе... Те край нямат, ами да уда да се облека. *(Става и влиза в стаята си.)*

КМЕТЪТ. Не се хвана на твоята въдица.

п. СТАЙКО. Младо, ама хитро-о-о! Еще богат вуйчо, еще наследство, еще не знам какво. *(Към стаята вляво.)* Е, айол, ти си хитър, ама аз съм по-хитър от тебе. Да видим кой ще надхитри.

КМЕТЪТ. Попе, не се засилвай толкоз, не знаеш какво ще излезе.

п. СТАЙКО. Не бой се, годе е у мен тоз ключ. *(Тупа се по джоба.)*

КМЕТЪТ. Какъв ключ?

п. СТАЙКО. Калъпът. Че мой е ключът на цялата афера! С този калъп аз го държа в ръцете си. Аз си изгряя с него като котка с мишка – ще му дам мегдан малко да си помисли, па като ще го сграбча, къде ще шава?

КМЕТЪТ. Ами ако рече – не е мой!

п. СТАЙКО. Ти си свидетел, циганинът и мой свидетел – мой видя, като гледах калъпа там хе на вратата.

КМЕТЪТ. Трябва да има и други калъпи.

п. СТАЙКО. Едно на ръка. Той случайно е забравил този там на масичката, между книгите, и голям късмет, че ни падна в ръцете. Виж какво нещо! Тук мангото ни врачува за злато и богатство, а нашият късмет лежи там, на масичката!

КМЕТЪТ. Видиш ли как всичко се е навързало.

п. СТАЙКО. Навързало се, ама аз ако не бях се усетил да влезем в одаята и да обискираме, всичко щеше да пропадне. Иди го после гръж и дели пари с него.

КМЕТЪТ. Бей, пък добре, че ти се досети, аз да бях...

п. СТАЙКО. Ти си недосетлив човек бе, гжаним, ти понякога добре разсъждаваш, ама май не се досещаш.

КМЕТЪТ. Истина. Аз от малък съм си такъв.

п. СТАЙКО. Аз да бях на твоето място кмет, какви работи щях да направя.

КМЕТЪТ. Ба, и тъй сме си добре – аз кмет, ти поп.

КАМБУРОВ *(влиза бързо отдясно)*. Добро утро, кмете! Добро утро, гядо попе!

КМЕТЪТ. Дал ти бог добро, гаскале! Кога се върна от града?

КАМБУРОВ. Снощи. Ами чух, че и Манчо си бил гошъл.

КМЕТЪТ. Е, ма?

КАМБУРОВ. Бях му поръчал да ми купи в София стъкла и други някои работи.

КМЕТЪТ. Та ти салам си се заловил с фотографчилък, а?

п. СТАЙКО. Тоз занаят не приляга кому да е.

КАМБУРОВ. Какъв ти занаят? Аз само като

любител... Занимавка в свободното ми време.

КМЕТЪТ. Да харчиш само пари залудо, а после заплатата не стигала.

КАМБУРОВ. Е, тука ли е Манчо?

КМЕТЪТ. Тука е, ама още спи. Ела по-после.

КАМБУРОВ. Ами онзи ден тука в селото бил някакъв си циганин-врач?

КМЕТЪТ. Е, ма?

КАМБУРОВ. Пошурил хората.

КМЕТЪТ. Как ги пошурил?

КАМБУРОВ. Гледал им на ръка, отгатвал им имената, казвал им разни глупости. Не сте ли го видели?

п. СТАЙКО. Нито съм го видял, нито съм го чул.

КАМБУРОВ. Чудно – в кръчмата и по цяло село вчера и днес все за него се приказва.

КМЕТЪТ. Е ма какво искаш да кажеш?

КАМБУРОВ. Искам да кажа – защо не го задържа?

КМЕТЪТ. Защо да го задържа – нито убил, нито откраднал.

КАМБУРОВ. Ами имената?

КМЕТЪТ. Че какво имената?

КАМБУРОВ. Как така се познават имената на хората по ръцете им?

КМЕТЪТ. Ей тъй на, врачува човекът.

КАМБУРОВ. Досега коя врачка, кой врач е познавал имена?

КМЕТЪТ. Ти не гледай нашите тука – тоз от Тракия.

КАМБУРОВ. Че що, като е от Тракия?

КМЕТЪТ. Какво да те правя, като не знаеш.

КАМБУРОВ. А бе, кмете, ако това е истина,

както всички разправят, знаеш ли какво е голямо чудо!

КМЕТЪТ. Голямо чудо я!

КАМБУРОВ. Е, не се ли сети да го загържиш ген-дѳа, да го разпитаме, да го изследваме, да видим чудо ли е това наистина, или пък измама с някаква цел.

КМЕТЪТ. Хич не ми доде на ума. Ти да беше ме посетил.

КАМБУРОВ. Нямаше ме тука, бях в града. Жално, че моите колеги, записани в училището, не са и знаели дори, че такъв чудотворец ходи из селото.

КМЕТЪТ. Нищо де, мангото си отнесе една торба комати – голяма работа!

КАМБУРОВ. То туй нищо, ами кой знае другде каква поразия ще направи.

КМЕТЪТ. Е, онези там да му мислят! *(Иронично.)* Дано пък те се сетят да го загържат, да го изследват, както каж.

КАМБУРОВ. Като стане Манчо, моля ти се кажи му, че съм го търсил и че пак ще го да. Довиждане, господо! *(Бързо излиза вдясно.)*

п. СТАЙКО. Ух, най-после се пръжгоса!

КМЕТЪТ. Даскал!

п. СТАЙКО. Кога-кога по-напреж от него ми мина през ума, че циганинът може да прави някаква шмекерия, но като видях калѳпа...

КМЕТЪТ. Каква ти шмекерия бе, джанѳм?...

п. СТАЙКО. Та той ще ми дава ум!

КМЕТЪТ. Бе туй момче, като беше малко, уж едно по-отракано, по-събудено лапе, пък сега даскал...

п. СТАЙКО. Гледам го, често се навърта към вас.

КМЕТЪТ. Зарад Манча.

п. СТАЙКО. Чувам, някои подхвърлят и зарад ваша Босилка.

КМЕТЪТ. Хайде де, кукувица ли му е ума изпила? Не си гледа беднотията, ами?...

МАНЧО *(излиза от стаята си, облечен в нов костюм голф, широк каскет на глава).*

КМЕТЪТ. О-о, как се е докарал! Каква е тази мода, Манчо?

МАНЧО. Английска... голф!

п. СТАЙКО. Сега се вижда артѳк, че си забогатѳял.

МАНЧО. Ето да усетите нещо и виѳ от мое-то богатство – на ви по едно кехлибарено цигаре. *(Подава им.)*

КМЕТЪТ. О-о, да си жив бе, Манчо!... Голяма чест, голяма чест!

п. СТАЙКО. Благодарѳа, Манчо... Колкото имаш, още толкоз господ да ти даде!

МАНЧО. Ха-ха-ха! Че какво ще ги правѳ толкоз, дядо попе?

п. СТАЙКО. Сакѳн... за пари никога не се дума: стига. Това от мене да го знаеш.

МАНЧО. Запалете сега една от дублите. *(Те взимат цигари от кутията му.)*

КМЕТЪТ. Виѳ, Манчо, отдавна съм мераклия за такова цигаренце.

МАНЧО. Като че ли съм знаѳл... Ами къде са Босилка, госпоѳа Пена?

КМЕТЪТ. Тука са, вѳкѳци... заѳо?

МАНЧО. И за тях има нещо...

КМЕТЪТ *(става).* Че ти много ни разглези бе, Манчо? *(Отива към вѳщи и вика.)* Босилке... Пено!... Я елате тука! *(Връща се.)*

БОСИЛКА (*бързо влиза*). Защо ме викаш, тамко?

КМЕТЪТ. Я ела насам!

БОСИЛКА. Ай, господин Манчо, какви грехи имаш!

МАНЧО (*дърпа си с двете ръце гащите настрана*). Голф!

КМЕТЪТ. Английска мога!

БОСИЛКА. Да ти са честити!

ПЕНА (*влиза, студено*). Какво има?

КМЕТЪТ. Ела, че Манчо ти е донесъл нещо...

ПЕНА (*сдържано*). Добре гошъл, Манчо. (*Ръкува се.*)

МАНЧО (*вади от джоба си едно пакетче и го развива*). Дръж, како Пено, армаган от София. (*Подава ѝ една забрадка.*)

ПЕНА (*трие си ръцете о престилката*). Какво труфило ми носиш! (*Взима забрадката и я разглежда.*) Че тя копринена бе, Манчо... Ц-ц-ц! Че достойни ли сме ний за такваз кърна чак от София!

МАНЧО. Как да не си достойна, како Пено.

ПЕНА. Е, благодаря, че си се сетил и за мене... Да си жив и здрав!

МАНЧО. А на тебе, Босилке? (*Развива друго пакетче.*) Това герданче. (*Подава ѝ го.*)

БОСИЛКА (*като го държи с две ръце*). Ах, какво е хубавичко, червеничко!

МАНЧО. Тамам за твоите черни очи, Босилке!

БОСИЛКА. О-о!

МАНЧО. Ето ти и една пудра. (*Подава ѝ.*)

БОСИЛКА. О-о, благодаря, благодаря, господин Манчо!

КМЕТЪТ. То с голи приказки само не се благодаря, ами скоро две пиленца по-млъстички и една баница за обяд, да нагостим Манча.

МАНЧО. Ама, кмете...

КМЕТЪТ. Пст!... На човещина с човещина, тъй знай аз.

МАНЧО. Добре де, джанъм, но защо пък сега непременно.

КМЕТЪТ. Не, аз искам сега... Днес няма да те пусна да ядеш в кръчмата, че каквото ще да става... Но и дяго поп ще яде с нас. По-скоро де, жени!

БОСИЛКА. Ей сегичка! (*Весело изприпва към къщи, подир нея и Пена.*)

КМЕТЪТ. Ела сега, синко, пак да поседнем и да си поприказваме...

п. СТАЙКО. Е ти, Манчо, сега като забогатя, ще си караш ли занаята?

МАНЧО. Ще го карам, разбира се. Може и по-малко да работя, но съвсем няма да го оставя.

КМЕТЪТ. Тъй, тъй, човек трябва да работи, че готовото кога да е, се изяда.

п. СТАЙКО. Като ти докарва много тоз занаят, може и по-малко да работиш.

МАНЧО. Ще ми се да си купя тук едно хубаво място и да си построя една вила.

КМЕТЪТ. Браво! Демек, ти няма да ни оставиш селото?

МАНЧО. Как ще го оставя? Вашето село ми най-харесва от цяла България – въздух, вода...

КМЕТЪТ. Като нашата хава надали има гругаде, ама туй лято малко курортаджии годоха.

МАНЧО. Кризата, кризата, кмете.

п. СТАЙКО. Криза, криза, ама ти пак спечели.

МАНЧО. Е, гаде господ, сполай му.

КМЕТЪТ. Ще ти намерим място, аз бия имам едно хубаво място като за тебе, ще ти нап-

равим вилучка, ще си доведеш булчица и живот!...

МАНЧО. Аз лете тук ще работя, а зиме ще си почивам в София.

КМЕТЪТ. Демек, наопаки на курортаджииите.

МАНЧО. Какво да правя – занаят. Утре си отивам в София...

п. СТАЙКО. Аман бе...

КМЕТЪТ. Що гумаш?

МАНЧО. И на лято пак съм тука – ще правя вилата.

КМЕТЪТ. Ех и ти, таман си годе и искаш да си вървиш.

МАНЧО. Че малко ли беше тука цяло лято?

п. СТАЙКО. Стой баре го Димитровген.

МАНЧО. Не може, дяго попе.

КМЕТЪТ. Баре го гроздобер.

МАНЧО. Не може, кмете, имам работа по наследството.

КМЕТЪТ. Та сега започва най-хубавата хава...

МАНЧО. С фотографията това лято свърших вече. Чак гогодина на лято...

п. СТАЙКО. Не гумай...

МАНЧО. Защо?

КМЕТЪТ. Аз си мислех, пак ще си правиш фотография тука, пък ти се готвиш да си вървиш.

МАНЧО *(става)*. Няма как, трябва да си вървя... Господа, има доста време до обяд, предлагам да идем до кръчмата, хем да се видя с някои приятели, хем да се почерпим...

КМЕТЪТ. Що ти трябва кръчма, тук ще пием ракия.

МАНЧО. Не, не, да идем, ний после можем и тук да пијнем... Хайде ставайте. *(Двамата стават.)* Да си взема бастуна. *(Влиза в стаята.)*

п. СТАЙКО *(тихо)*. Ще го изпуснем, ще го изпуснем...

КМЕТЪТ. Не бой се... на обяд...

п. СТАЙКО. Кој знае кој ще се домъкне с него тука?

КМЕТЪТ. Тобава какво да правим?

п. СТАЙКО *(гърпа си брадата)*. Няма какво – на ребро!

КМЕТЪТ. Бе остави се ти от реброто, ами с добро.

МАНЧО *(излиза от стаята си)*. Хайде, господа.

п. СТАЙКО. А бе, Манчо, я почакай, виж как щях да забравя!

МАНЧО. Какво?

п. СТАЙКО *(като бърка в джоба си)*. През гене си нам къде ми се мерна този джам, рекох си, твој е и го прибрах.

МАНЧО. Я да видя.

п. СТАЙКО. От кого другуго ще да е, ако не от тебе?... Я виж... *(Препречва му го пред очите.)*

МАНЧО. Ах! *(Изпуска бастуна си и понечва да падне.)*

КМЕТЪТ *(подкрепя го с двете си ръце)*. Призля му!

п. СТАЙКО. Уплаши се... уплаши се!

КМЕТЪТ. Скоро вода... вода!

п. СТАЙКО *(тича наоколо)*. Вода... Вода!...

МАНЧО. Ох... няма нужда... няма нужда...

КМЕТЪТ. Какво ти стана бе, Манчо?

МАНЧО *(изправя се)*. Ох, удари ме нещо в сърцето, притъмня ми пред очите.

п. СТАЙКО. Ти си се уплашил бе, чоджум!... Не бой се, не се плаши...

КМЕТЪТ. Няма нищо страшно... Хайде да посег-

неш на столчето и ще ти мине. *(Двамата го подкрепят и го турят да седне на стола, те сядат на прежните си места.)* Че бива ли тъй да се плашиш бе, кузум?

п. СТАЙКО. Не бой се... ха успокой се... ела на себе си... Ама и мене що ми трябваше да ти показвам този проклет джам? Ама на... де да знам?...

МАНЧО. Ох, дяго попе, кмете, аз съм във ваш ръце... само не ме погубвайте!

КМЕТЪТ. Какво си приказваш, синко, че нали сме уж приятели?

МАНЧО. Само не ме погубвайте... смилете се над бедната ми майка... само мене има на този свят...

п. СТАЙКО. Няма, няма, бъди раат. Ний не ти мислим злото.

МАНЧО. Няма ли да ме издадете?... О, кмете, дяго попе! *(Стиска им ръцете.)* Вий сте най-добрите, най-благородните хора! Вий ме спасявате! Най-искрено се разкайвам пред вас! Млад съм, неопитен, сгреших, тази проклета фотография ме увлече... Обещавам ви, заклевам ви се – няма да пипна вече фотография...

п. СТАЙКО. Сакън, занаята си не оставяй, че как ще живееш после без занаят, без препитание?

МАНЧО. Та нали ти сам огебе каза непозволен занаят?

КМЕТЪТ. Ха, непозволен? Убил ли си някого?

п. СТАЙКО. Измамил ли си, ограбил ли си ближния си?

КМЕТЪТ. Посегнал ли си на държавна пара?

МАНЧО. Грехът ми е, че си направих малко фалшиви банкноти.

КМЕТЪТ. Познават ли се, че са фалшиви?

МАНЧО. И управителят на Народната банка не може ги позна.

п. СТАЙКО. Тогаз от какво те е страх? Виж, да се познават, че да те уловят – тогаз друго: всичкото ачук.

МАНЧО. Да се одерат, не могат ги позна.

п. СТАЙКО. Кмете, аз какво ти казах?

МАНЧО. Какво... ти знаеше ли?

п. СТАЙКО. Не че знаех, ами тъй се усъмних, като те гледах как ги харчеше...

МАНЧО. Колко съм бил непрегназлив!

п. СТАЙКО. Нищо, нищо, приятел те е подгушил. *(Вади от джоба си двете банкноти.)* Тези твои ли са?

МАНЧО. Може и да са мои. Аз си познавам моите банкноти, докато са у мене, пусна ли ги в обращение, смесят ли се с държавните, вече не мога да ги позная.

КМЕТЪТ. Демек, ти сам не можеш да си ги познаеш.

МАНЧО. Не мога, толкоз приличат на истинските.

КМЕТЪТ. Ай да му се не види макар!

п. СТАЙКО. Ами как ги правиш?

МАНЧО. Прощавайте, но не мога ви каза. Това е моя работа, мой секрет. Ако някога ме съдят, гори и в съда няма да кажа.

КМЕТЪТ. Има право човекът, то си е негов мурафет.

МАНЧО. Едно ще ви кажа само. Де стъклото, дяго попе? *(Взима го от него.)* Това е, както ний, фотографите, казваме, негатив...

КМЕТЪТ. Калъп ге.

МАНЧО. Да, един вид калъп. Ама какъв калъп? Погледнете!

п. СТАЙКО. Гледахме го ний.

МАНЧО. Цветен калъп – с всичките бои и линии на банкнотата. От два такива калъпа – единият за едната страна на банкнотата, другият за другата страна на банкнотата – мога да превадя десетки, стотици банкноти в един ден.

КМЕТЪТ. Ай!

МАНЧО. Всичкото е в калъпите. Години съм работил, годецо им хвана ноймата. *(Дава стъкло то на п. Стайко.)*

п. СТАЙКО. Ти имаш още калъпи, нали?

МАНЧО. Сумата калъпи има там в сандъка ми. Този калъп кой знае къде съм го изтървал и ти си го намерил, дядо поне. Пак тая непрегпазливост!

п. СТАЙКО. Благодари се, че е паднал в приятелски ръце, иначе...

МАНЧО. Оле-мале, не гумай, дядо поне!... Пък преваждането е съвсем лесна работа. Трябва силно слънце, ясна, бяла, мека, гладка светлина... Колко съм я търсил тази светлина, годецо я намерих във вашето село.

п. СТАЙКО. Та слънцето не свети ли еднакво навред?

МАНЧО. То свети, ама за нас, за човешкото око, а за деликатната, тънката работа на каймето, а-а... има разлика от място до място...

КМЕТЪТ. То се иска, джанъм, голям усталък.

п. СТАЙКО. Та за това ти избра нашето село?

МАНЧО. Ами...

КМЕТЪТ. Бреј, и нашето село да послужи за нещо свястно!

п. СТАЙКО. Ами хилядарки правиш ли?

МАНЧО. Не, засега само петдесетарки.

КМЕТЪТ. Бе и те са добри.

МАНЧО. Подир година-две стотарки и хилядарки, като им направя калъпите...

п. СТАЙКО. И то добре – полека-полека... Ами колко, колко парчета си направил досега?

МАНЧО. Общо така до двеста и петдесет хиляди лева.

КМЕТЪТ. Бреј!

п. СТАЙКО. И си ги харчиш свободно?

МАНЧО. Свободно... свободно!... Ама съм и аз, не се сещам да ви дам по няколко парчета за харчалък... *(Вади от джоба си цял сноп банкноти.)*

КМЕТЪТ и п. СТАЙКО. Ай!

МАНЧО. На ви по двайсет-трийсет парчета. *(Дава и на двамата.)*

п. СТАЙКО. Ей ги на, същите... новички... новички! *(И двамата си турят очилата и започват да ги броят с треперещи ръце.)*

МАНЧО. Какво ги броите, джанъм... Скрийте ги в джоба си... харчете и виж веднъж неброени пари!

КМЕТЪТ. Право каж... *(Потрива ги о брадата си и ги туря в пояса си.)*

п. СТАЙКО. От любопитство, да видя как се броят.

МАНЧО. Броят се като истинските. Книгата е същата. Никаква разлика.

п. СТАЙКО. Истина. *(Потрива ги о брадата си и ги туря във вътрешния си джоб, после ги потупва през расото.)* Ох, на дяда... от невиделица.

МАНЧО. Пък от невиделица няколко милиончета...

п. СТАЙКО и КМЕТЪТ. Ха ге, ха ге!...

МАНЧО. Та това е най-лесното!

п. СТАЙКО. Така кажи, та да се разберем... А ти – вуйчо, наследство...

МАНЧО. Какво да правя?... Малко прах в очите на хората...

п. СТАЙКО. Ти хитър, ама ний те надхитрихме.

МАНЧО. Няма какво, виш ме хванахте, аз съм сега във ваши ръце. Каквото кажете, туй ще правя, иначе спукана ми е работата.

КМЕТЪТ. Не бой се, не бой се, от нас гума няма да излезе.

МАНЧО. Хич не ме е страх, че някой ще познае банкнотите. Още утре ги занесете в банката и ще видите как ще ви ги приемат.

КМЕТЪТ. Ц-ц-ц, отде таз дарба у тебе?

п. СТАЙКО. От бога... всяка дарба иде от бога!

МАНЧО. От калъните ме е страх – щом ги видят, веднага ще ме пипнат. Затова никому ни думица...

п. СТАЙКО. Как щяло?

МАНЧО. Веднага ще пропадне цялата работа. Ти, дяго попе, тури тоз калъп на някое скришно място, никой да го не види, дори попадията да го не види...

п. СТАЙКО. Ама защо?... На ти го *(подава му го)*, нека стои у тебе...

МАНЧО. Не, не, аз искам да съм легален, нека той стои у вас двамата, един вид за гаранция, разбирате, че аз ще изпълня всичко, каквото ви обеща.

п. СТАЙКО. Ний и така те вярваме... за лъжа и гума не става!

МАНЧО. Не, не, ний сме си приятели, ама да сме на чисто.

п. СТАЙКО. Така да бъде... както каж. *(Скрива калъпа във вътрешния си джоб.)*

МАНЧО. Тъй съм си свикнал аз – чиста сметка... Да няма после недоразумения.

КМЕТЪТ. Браво бе, Манчо, ти си бил славно момче!

п. СТАЙКО. Сега... тези каймета фалшиви-фалшиви, ама и те струват нещо, нали?

МАНЧО. Разбира се – парчето ми струва десет лева – само книгата... *(Вади от джоба си една банкнота.)* Тази книга е специално за банкноти. У нас няма и е забранено да се внася такава книга, за да не фалшифицират хората.

КМЕТЪТ. Елбете.

п. СТАЙКО. Е, ами ти откъде?...

МАНЧО. Аз сам ходя да си я купувам във Виена, направо от фабриката, която я прави. Разбира се, всекому не продават – продават само на гържави, като гържавна доставка. Но аз имам един приятел, чиновник в тази фабрика, който тайно ми продава. Книгата не е много скъпа, но като се сметне и подкупът на чиновника... че той за черни очи току-тъй няма...

КМЕТЪТ. Прав е човекът... иска да използва...

МАНЧО. Купувам и малко обикновена книга, размеся ги и хайде през митницата...

п. СТАЙКО. Тъкмо това щях да те питам.

МАНЧО. Никой нищо не подушва... Та всичко на всичко десет лева на парче... Има и други разности... няколко стотинки на парче... но те са нищо...

КМЕТЪТ. Значи, срещу десет лева – петдесет лева...

МАНЧО. Срещу десет – петдесет, срещу сто – петстотин, срещу хиляда – пет хиляди.

КМЕТЪТ. Аай!

п. СТАЙКО. А срещу десет хиляди – петдесет хиляди!

КМЕТЪТ. Брей!

МАНЧО. Срещу сто хиляди – половин милион!

КМЕТЪТ. Вай!

п. СТАЙКО. Ами срещу двеста хиляди – един милион!

КМЕТЪТ (*скача*). Ой, ой, ой!... Спрете, спрете... ще полудея!

п. СТАЙКО. Няма що да полудяваш... Веднъж почнеш ли, то тъй върви вече все нагоре... (*Показва с ръката си.*)

КМЕТЪТ. Че да започнем тогава да правим....

МАНЧО. Да започнем.

п. СТАЙКО. Ами книга имаш ли?

МАНЧО. Там е работата, че нямам ни едно парченце. Всичката я изпонаправих... Та и колко имах?... Бях събрал от приятели петдесет хиляди лева, купих, направих за около двеста и петдесет хиляди, платих си борча, пораздадох на приятели тук-там, като на вас...

КМЕТЪТ (*с устрел*). Защо раздаваш бе? Защо раздаваш?

МАНЧО. Бедни хора... какво да ги правиш? Чунки мене много ми струват тези пари...

п. СТАЙКО. То добре... то добре... на бедни приятели трябва да се помага...

МАНЧО. Каквото ми остане... напролет за книга...

КМЕТЪТ. Ху-у, чак напролет... Я деже, я деже-джу!

п. СТАЙКО. Каквато е пуцината таз криза, както от ген на ген се затяга, аз мисля, колкото по-рано влязат пари в нашето село, толкова по-добре. Не е зле още тази есен да направиш някоя пара.

МАНЧО. Както кажете, аз съм на ваше разположение.

п. СТАЙКО. Ако можеш след някой ден да се дигнеш за Виена, хем за тебе книга, хем за нас – ний ще съберем между нас малко пари.

МАНЧО. И тъй бива, дяго попе.

КМЕТЪТ. Ще се намерят и други мераклии.

п. СТАЙКО. Таз работа ще я организираме...

МАНЧО. Правете, струвайте, организирайте...

п. СТАЙКО. Нещо като гружество, нещо като кооперацияка...

КМЕТЪТ. Той, Тамбурката, ще я нареде, той е гушата на нашата кооперация.

МАНЧО. Каквото искате, само едно ви се моля – никому ни дума – пълна тайна. Ще кажете само на вашите хора, на членовете де... По-нататък никакви приказки, никакви шушу-мушу!

п. СТАЙКО. Разбира се, разбира се...

МАНЧО. А на учителите и на онзи младия поп...

п. СТАЙКО. Ху-у! (*Търси си яката.*)

МАНЧО. Ни зъб няма да обелвате. Пазете се от тях, защото те са едни неразбрани елементи... веднага ще ни издагат.

КМЕТЪТ. Това го знаем и без ти да ни кажеш.

п. СТАЙКО. Бъди спокоен... Това остави на нас.

МАНЧО. После ще ви се моля да не ме отрупвате с много пари за книга. Нека започнем отначало с малко, пък по-нататък постепенно ще увеличаваме... Не бива изведнъж тука да изскачат милиони.

КМЕТЪТ. Защо, нали не се познават?

МАНЧО. Те не се познават, ама като нахлуят тук толкова пари, нали ще се забележи и властите ще се запитат, отде толкова пари?

КМЕТЪТ. То си е наша работа.

МАНЧО. То си е наша, ама не е тъй то.

п. СТАЙКО. Кмете, Манчо има право – по-доб-

ре е изпървен по-бавно и по-малко, а че после старки, хилядарки... Ний добре ще обмислим този въпрос.

МАНЧО. А сега хайде в кръчмата да се почерпим за хаур! *(Отиват.)*

КМЕТЪТ. Да я полеем, ще речеш.

п. СТАЙКО *(на Манчо)*. Пък там да не земеш да раздаваш пари!

МАНЧО. Няма, няма... може да почерпна само за бог да прости вуйча ми. Ха-ха-ха. Де ми остана бастунът? *(Вижда го, дето бе паднал.)* Ха, ето го! *(Взима го и отива при плета.)* Цвето, Цвето – ела, ела!

п. СТАЙКО *(тихо на кмета)*. Видя ли как се уплаши? В ръцете ни е вече!

КМЕТЪТ *(тихо)*. Трепере сиромашът да не го издадем.

МАНЧО *(на Цвета през плета)*. На ти, Цвето, един армаган от София... *(Подава ѝ една кутия.)*

ЦВЕТА *(поема)*. У-у, пугра! *(Мирише я.)* Ах!

КМЕТЪТ *(на п. Стайко, като го мушва в корема)*. Сто хиляди – половин милионче.

п. СТАЙКО. А двеста хиляди – едно милионче!

КМЕТЪТ *(трие си ръцете)*. Протече златото! Ах, златните ми ръчички!

ЗАВЕСА

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

Същата сцена

МАНЧО *(седнал на големия стол, крак върху крак, облечен в същите дрехи, каскетът му на тила, белите ръкавици в ръка, със замрежени очи гледа нагоре)*.

КМЕТЪТ. Ти май заспа... Манчоо!

МАНЧО. Не съм, не съм... карай!

КМЕТЪТ. Искам да ти кажа, че нашият рог, нашата династия де... е най-стара в селото ни, тя първа се е заселила тука. Дедите ни, двама братя, дошли от голямото село Гарваново, хе-е там в балкана, заселили се тука и поленците наоколо ги нарекли гарванци, гарванците...

МАНЧО. А защо не гарванчета, тате?

КМЕТЪТ. Кои знае защо не? Така... Гарван – гарванци! И Гарванци си останало името на селото ни... по името на нашия рог.

МАНЧО. По първите гарвани...

КМЕТЪТ. Да, по първите гарвани. А ний си се казваме Гарванови, така по предание от голямото Гарваново. И де що има Гарванов в селото ни, да знаеш от нашата династия, най-старата и най-богатата, а другите родове са дошли по-късно от разни колиби в балкана... колибари!

МАНЧО. Е, кои са те?

КМЕТЪТ. Че много са те и без да им знаеш името, ще ги познаеш – едни свити, прости, глупави, никакви, колибари, джанъм. На – Барата, Суека, Тамбурата, Камбурчето гаскала...

МАНЧО. А дядо поп?

КМЕТЪТ. И той колибарин, ама той, виж, един отракан, хитър, дяволът... не мож го излъга.

МАНЧО. То се вижда.

КМЕТЪТ. Та искам да ти кажа, синко, ти като близаш вече в нашата фамилия, не близаш в какъв да е... прост род. Много Гарвановци се пръснаха по големи градища... забогатяха, прославиха се... чиновници, търговци... Аз ти казах – един Гарван гържи кръчма на ул. Пиротска в София. Как да не го знаеш?

МАНЧО. Голяма е Софията, тате.

КМЕТЪТ. Тя че е голяма, голяма е, ама и Пиротска е голяма и главна и там са сè така избрани хора.

МАНЧО. Сега, щом стигна в София, веднага ще ида при него.

КМЕТЪТ. Иди, синко, иди. Като му кажеш, че ставаши наш зет, знаеш как ще те посрещне, как ще те нагости! Тъй, на ръце, ще те носи. Славен човек!

п. СТАЙКО *(излиза от стаята на Манчо)*. Манчо бе, я една от дублите. *(Манчо му подава и той сяда до тях.)*

КМЕТЪТ. Там как върви?

п. СТАЙКО. Тамбурата преписа списъка, сега пише разписките. На тебе, Манчо, остава само да ги подпишеш.

КМЕТЪТ. То можеше и без разписки, джанъм.

МАНЧО. А-а, не... толкоз пари ми дават хората на ръка... как тъй без разписка?

КМЕТЪТ. А бе аз нали съм тука?... Аз нали отговарям?

МАНЧО. Не искам никои да отговаря за мене... аз сам си отговарям!

КМЕТЪТ. Е, затуй те харесах, Манчо, най-много! Рег, сметки, честност!...

МАНЧО. Голяма работа!...

п. СТАЙКО. Не, истина, право казва кметът. Аз не ти правя етикеция, ама редки са момчетата днес като тебе, Манчо.

КМЕТЪТ. Изодевенка му разправих за нашата династия, за нашето село.

п. СТАЙКО. Стар род са те – има нагоре от двеста години...

КМЕТЪТ. Какво?... Нагоре от триста години...

п. СТАЙКО. Славно е нашето село.

КМЕТЪТ. Славно е и какво богато беше, но тази криза го съсипа. Обедня народът, но пак с божия воля и надежда, а, Манчо? *(Потупва го с ръка по коляното.)* Ами, Манчо, от снощи една идея ми се върти в главата.

МАНЧО. Каква идея?

КМЕТЪТ. Като забогатеея, то мене май не ще ми се стои вече тука, ами да пусна петдесет-шеест хиляди, да се избира депутат, че при тебе и Босилка в София, а?

МАНЧО *(плясва с ръце)*. Чудесно! Знаеш ли какви роднини имам в София? – Министри, депутати, партизани от всичките партии! Че и ний не сме някой малък род.

п. СТАЙКО. Това си личи.

МАНЧО. Една само дума, веднага – депутат. Пък после при твоите пари и нещо по-голямо... Чакай да видиш само!

КМЕТЪТ. Е-хе-хе! *(Тука го по коляното.)* Браво, Манчо, да ми си жив! Поне, видиш ли?

п. СТАЙКО. Виждам, виждам, ами аз сиромаш, като се видя с малко повече парици, пак това...

МАНЧО. Е, ти пък ще станеш богат поп. Малко ли е това?... Няма какво – владику не мога те направи.

КМЕТЪТ. Ти още на младини си се объркал. Сега ти е късно за политику.

п. СТАЙКО. Най-после, каквото бог даде. (Става.)

КМЕТЪТ. Къде, поне?

п. СТАЙКО. Аз малко тъй из селото...

МАНЧО. Ще се видим пак, нали?

п. СТАЙКО. Разбира се. Може ли да не се видим? Доде си поприказвате, аз съм пак тука. (Излиза.)

КМЕТЪТ. Хитър е дяволът! Откакто сме започнали кооперацията, току се мерне – изгуби се, пак се мерне – пак се изгуби.

МАНЧО. Защо?

КМЕТЪТ. Не се ли сещаш? Не иска да го видят, че се бърка много в тази работа. Демек, не е начело. Е, и той с другите, ама от края.

МАНЧО. Защо?

КМЕТЪТ. Е, поп и пари?

МАНЧО. Че какво от това?

КМЕТЪТ. Нищо, ама светът като викнал – ненаситни попове, той... стеснява се човекът. Аз тъй му усещам поведението в тази работа. Санки, не му е толкоз зор за пари, ами за доброто на селото. Пък той едни уста отворил, дяволът... (На Продан Барата и Щерьо Суека, които влизат бързо отдясно.) А бре, Бара, а бре, Суек, де се дъвате досега?

ПРОДАН. Не видиш ли, че бързаме?

ЩЕРЬО. Езика си изплезих от тичане.

КМЕТЪТ. Тичаш, ама твоето тичане лалугерско.

ПРОДАН. Не се лесно натъкмяват толкоз пари, Гарване.

ЩЕРЬО. Ний нямаме като тебе готови, та да ги извадим закуп... Нашето иска тичане.

КМЕТЪТ. Като искаш да печелиш, ще тичаш истер-истимез.

ЩЕРЬО. Е, и ний тичахме, няма що... защо са тези крака.

КМЕТЪТ. Лалугерски, а?... Ха-ха-ха! Ами Барата как те настига, а?...

ЩЕРЬО. Като е за пари, настига ме и ще ме залей биля!

КМЕТЪТ. Пази се, Суек, удавя те като в дупка, за едната хубост!

МАНЧО. Заповядайте, господа, по една дубла, колко да си поемете солука. (Подава им кутията, те си взимат по една цигара и палят.)

КМЕТЪТ (на Манчо). Видиш ли ги тези мои съветници? По-напреж не се поглеждаха, чунки от различни партии, ама сега голямото къраво ги сгуши, че забравиха и партии, и кавги – сякаш сами са си направили баш гружество...

ПРОДАН. Че пък тъй – помогнахме си едиг вид кооперативно да натъкмим парите и, речи го, общо ги внасяме.

МАНЧО. Печалбата сближава хората.

ЩЕРЬО. Аз съм на мнение, че тази работа, като се разшири, ще внесе толкова мир и любов у Гарванци, както у нас гвамата.

КМЕТЪТ. Само да се не скарате за печалбите?

ПРОДАН. Не бой се, всичко сме си уговорили.

КМЕТЪТ. Я вървете при Тамбурата, че той само вас чака да приключи списъка.

ПРОДАН. Де го?

КМЕТЪТ. Там, в ораята на Манча. *(Двамата отиват.)* Видиш ли ги, изплезили езици и тичат ли, тичат... Трябваше повечко членове да се съберем, по-сифалия работа щеше да излезе.

МАНЧО. Повече души, ама току-виж всичко излязло на мегдан.

КМЕТЪТ. Не се бой. Нашите хора са тайни, скритни... знаят да пазят тайна. Толкоз дни правим тая работа, угат тука един по един и никои не ни е подушил, никакво съмнение по селото.

МАНЧО. Втори път де... догодина повечко.

КМЕТЪТ. Сега му беше цаката, както са настървени хората от циганина...

МАНЧО. Кои циганин?

КМЕТЪТ. Бре, изпуснах се, ама нищо, ти си вече свой човек, няма вече що да крия от тебе. Преди да си догеш от София, тука доде един вражалец циганин и ни показа едно злато, злато, гледа всичките ръце в селото, сѐ златни... той сам се смая бил... никога не бил виждал такова нещо.

МАНЧО. Ха-ха-ха! И вий повярвахте!

КМЕТЪТ. Че как няма да му повярваме, като ни казваше и имената дори!

МАНЧО. Хайде де!

КМЕТЪТ. Тъй ти погледне на ръката само, и ти каже името.

МАНЧО. Не може да бъде. За нищо на света няма да повярвам – кой знае каква шмекерия.

КМЕТЪТ. То и попът не вярваше, ама като ти намерихме калъпчето, повярва, цялата работа се различи и се изпълниха гумите на циганина – протече златото,

МАНЧО. Чудно! Е, защо не ми казахте досега?

КМЕТЪТ. Попова работа – да не си навиреш ушите много.

МАНЧО. Че как ще си навиря ушите?

КМЕТЪТ. Като видиш, че ти си причина за нашето богатство, да не ни предложиш кой знае какви условия.

МАНЧО. Че какви условия мога да предложа аз, когато аз съм ви в ръцете и както ми свирите, така ще играя.

КМЕТЪТ. Тъй, ама на... попът. Той понякога мисли, хитрува досущ като колибарин... *(Чуват се гласове от стаята на Манчо.)* Онез там какво?...

ТАМБУРКОВ *(излиза от стаята на Манчо с един лист в ръка)*. А бе, Манчо, я ела се ти разправи с тези хора... аз не мога... *(Подир него излизат Продан и Щербо.)*

МАНЧО. Какво искат?

ТАМБУРКОВ. Искат да внесат по петдесет хиляди.

МАНЧО. О-хо!... Та двамата сто? Не може!

ЩЕРБО. По пет дяла на човек... по пет дяла само, много ли е?

МАНЧО. Не може!

ПРОДАН. Защо да не може бе, джанъм?

МАНЧО. Така... не може. На вас се пагат по два дяла и половина.

ПРОДАН. Как тъй по два и половина, нали говорихме по пет?

ТАМБУРКОВ. Тъй говорихме, по пет – десет души по пет: петдесет дяла – петстотин хиляди, и Манчови сто – шестстотин хиляди лева.

МАНЧО. Ни стотинка повече!

ТАМБУРКОВ. Тъй – ни стотинка повече. И с голяма мъка склонихме Манчо да тръгне. Ама нали

имате гълзи езици, пофалили сте се тук-там.

ПРОДАН. Кой се е похвалил, нали уж тайна? Аз гума не съм продумал.

ЩЕРЬО. Аз ни гък...

КМЕТЪТ. Тоз не е, онзи не е... кой тогаз, да го вземат дяволите?

ТАМБУРКОВ. Пак добре, че сè между наши хора, иначе изгоряхме си за едната хубост.

ЩЕРЬО. Е, та?

ТАМБУРКОВ. Е, та... намъкнаха се още кооператори...

ПРОДАН. Как ще се намъкнат, нали сме само десет души... ний първите!

КМЕТЪТ. Как ли?... Да беше отзарана тука, да видиш. Цял митинг!

ТАМБУРКОВ. Дочо Бяското, като гизна сопата си над главата ми...

КМЕТЪТ. А бе кой няма да се хвърли на такава яма?

ЩЕРЬО. И ти го записа?

ТАМБУРКОВ. Как няма да го запиша? Ами ако избухне някой скандал и всичко излезе на ачик, нали язък за хубавата работа.

ПРОДАН. И сега?

КМЕТЪТ. Нямахме какво, записахме още пет-шест души...

ТАМБУРКОВ. Ура-тура, намалихме на някои дяловете, като на вас...

ПРОДАН. Да имаш да вземаш!

ЩЕРЬО. Хич не го прави на въпрос биля!

ПРОДАН. Ще ни вземете паричките тѣй, както топѣл хляб, ами не правете разни мофтури... нѣ, грѣйте!

ЩЕРЬО. Хайде де, гѣ дяла и половина – не-

чалба само сто хиляди! Че за толкоз малко аз не си мърся ръцете с вашите фалшиви каймета. Ако е печалба, печалба да е – баре двеста хиляди!

ПРОДАН. Амчи тѣй де... Да усетим и ний нещо от тази аваджишка фалшификация!

МАНЧО. Ще усетите, ще усетите, малко ли са сто хиляди? Ни орал, ни копал!

ЩЕРЬО. Не, не, не, хич не го гудай! Ами вземай парите! *(Мушка му в ръката.)*

ТАМБУРКОВ. Разберете бе, хора селяни, Манчо не се съгласява да замине с повече от петстотин хиляди ваши пари... Пък тук излезе една сума *(сочи списъка)* много повече... От одебенка тук кастрия, там кастрия, сè си остават шестстотин хиляди без неговите, а с вашите – седемстотин.

МАНЧО *(скача от стола)*. Седемстотин хиляди!... А бе вий луди ли сте?

ПРОДАН. Защо?

МАНЧО. Как ще тръгна с толкоз пари?

ПРОДАН. Как ще тръгнеш ли?

ЩЕРЬО. Ще тръгнеш ей тѣй, както се тръгва.

МАНЧО. Не, такава отговорност не мога да взема.

ПРОДАН. Защо пък да не вземеш?

МАНЧО. А ако ме оберат някъде по пътя?

ЩЕРЬО. Как ще те оберат бе? Първо и първо, по нашенско няма разбойници...

ПРОДАН. Второ – нали ний двѣ души ще годем с тебе? Ще префучим с автомобил до града, а оттам прав ти път с влака чак в София.

МАНЧО. Ами ако случайно умра?

ПРОДАН. Е-хе, не се умира тѣй лесно!

ЩЕРЬО. И да умреш, паричките ни ще се върнат тѣй до паричка, хем с протокол. От умрял чо-

бек мене не ме е страх – той и петаче не може да земе на онзи свят.

МАНЧО. Ами от жив човек не се ли боиш?... От мене например?... Ха-ха!

ПРОДАН. Хайде де!... Къде ще шаваш, ами калпите? Прощавай, Манчо, за приказката, ама ти го докара тъй въпроса...

ЩЕРЬО. Аз едно ще ти кажа – Гарвана и по-път ли са в тая работа, аз цял се хвърлям... тъй нă, със затворени очи... я!

МАНЧО. Както и да е, господа, аз ви моля за повече благоразумие. Преди всичко да се дигнат толкоз пари от вашето селце в такъв тоз тежко време...

ПРОДАН. Ба, бълха го ухапала нашето село, че щяло да отдели за месец-два малко пари. Кое готови, кое от грозде, кое от жито, кое назаем... видиш ли в три дни само (*сочи списъка*), речи го, милион...

ЩЕРЬО. То тука, ако речеш, и два милиона може да се смъкнат, като нищо... А ако беше дошъл преди година-две с твоето изобретение, и три, и пет милиона... е-хе!... Ти не гледай, че нашето село няма представителност!

ПРОДАН. Колкото за парите, хич да не те е еня.

МАНЧО. Чувам, обеднял, оголял народът... няма за данъци...

ТАМБУРКОВ. То башка политика...

ЩЕРЬО. А бе народът... Остави го ти народа... ти гледай по-горната класа...

ПРОДАН. Ти с нас имаш работа. Ний има с какво, слава богу, да се отсраим за такава една работа.

ЩЕРЬО. А бе аз ви питам вас тримата, гето редите таз работа, вий приятели ли сте на кооперацията, или не сте приятели?

ТАМБУРКОВ. И таз хубава!... Искате ли питане?... ПРОДАН. Хайде, туряй ни в списъка без много разсъждения.

ПРОДАН. Кметете, що мислиш?... Хайде, кажи си и ти думата, нали имаш власт над него. (*Сочи Манчо.*)

КМЕТЪТ. Ха, каква власт имам?

ПРОДАН. Не власт, ами другото... като бабалък де... как се казваше?... Авто, авто... гето го грънкаме в общината.

ТАМБУРКОВ. Автономия.

ПРОДАН. Не бе!

ТАМБУРКОВ. Че туй грънкаме в общината.

ПРОДАН. Не... авто... авто...

МАНЧО. Авторитет?...

ПРОДАН. Ха, авторитет!... Нали си имаш един авторитет над него?

МАНЧО. Е, хайде, да чуем, тате, твоята дума!

КМЕТЪТ (*покашлюва*). Аз мисля, прави са хората – вземи им парите.

ПРОДАН. Тъй, ами как...

МАНЧО (*мисли*). Добре... съгласен съм!

ПРОДАН. Тю-ю-ю... бре-е-й!... Най-после!... Сякаш кабинетна криза правите!...

МАНЧО. Като настоявате толкоз... Тамбура, запиши им по пет дъла. Ама гледай ни стотинка повече от сегемстотин хиляди!

ПРОДАН. А бе, момче, що се плашиш толкоз от пари?

МАНЧО. Чужда пара – голяма беля! Туй зная аз.

ТАМБУРКОВ. Право е момчето.

ПРОДАН. Бе с малко повече кураж знаеш ли каква работа ще направим?

МАНЧО. Остави, бай Прогане, няма да ме убе-

гуш. Чу ли, Тамбура?... Ни стотинка повече. Иначе, не мръдвам оттука, пък правете с мене, какво то щете... Аман вече!

ЩЕРЬО. Е и ти, Манчо, не се сърди де!

МАНЧО. Не е до сръжня, но трябва и вий да разберете най-после. Не зная защо бързате така... Не бойте се, нашата печалба тук ще доде, няма къде да иде... по малко, по малко... таз година малко, догодина малко, а вий изведнъж...

ПРОДАН. Манчо, пара е то, колкото по-рано я прибереш, толкова по-добре... И лухви, и работа... е-хе!

МАНЧО. Хайде, Тамбура, свършвайте, че трябва вече да тръгвам.

ПРОДАН (на Щерьо). Ох, ударихме по гвеста хиляди!

КМЕТЪТ. Хайде да я свършваме... Без много приказки, господа!

Всички влизат в стаята без Манчо.

МАНЧО (отива към плета). Къде се гяна туй хубаво момиче, та го не виждам?

БОСИЛКА (излиза от къщи). Манчо, Манчо! (Изтичва към него.)

МАНЧО (стреснат). Какво?

БОСИЛКА (показва му едно листче). Ето тук всичко е написано... Най-напред нашите пръстени, после пет чифта хубави копринени чорапи, две хубави коприни за две рокли – едната червена, сега червеното е на мода, другата лилава – и един хубав копринен виенски чембер за мама... После – две кутии пудра, ама от най-хубавата, виенска пудра, две шишенца лак за нокти, пак виенски лак, и два калема червило за устни, пак виенско червило.

МАНЧО. Дай листчето да го туря до сърцето си. (Взима го и го целува.)

БОСИЛКА. Боже... целува хартишката!

МАНЧО. От любов.

БОСИЛКА (като се оглежда). Ами аз къде съм?

МАНЧО. Дай! (Бързо я целува.)

БОСИЛКА (недоволна). М... надве-напри... то една къса... къса!... Ти гаче ли не ме обичаш?

МАНЧО. Хайде де!

БОСИЛКА. Наистина, таквоя убеждение получавам.

МАНЧО. Криво ти убеждението, Босилке.

БОСИЛКА. Защото за тез нежни работи с аз трябва да те подсецам.

МАНЧО. Ела... там никои няма да ни види... (Хваща я под ръка, отиват при пейката. Той сяда, тя сяда на коленете му и той започва да я целува, дето завърне, и да я притиска о себе си.)

БОСИЛКА. Не... Не! Чакай!... Чакай!... (Мъчи се да се изтръгне.) Стига... стига! (Най-после се изтръгва из ръцете му.) Много хубаво... много хубаво!

МАНЧО (става и си оправя панталоните). Защо?

БОСИЛКА. Прекаляваш... Целуваш, пипаш, дето завърнеш. Таквоя поведение между годеници не е позволено.

МАНЧО. Остави се от тез официалности.

БОСИЛКА. Остави се, ама...

МАНЧО. За сбогом ма, Босилке, за сбогом.

БОСИЛКА. За сбогом хората се целуват човешки, без стискане и дърпане... Я какво ми направи блузата, за малко щеше да я скъсам.

МАНЧО. Блузата ли ти е по-скъпа, или моята любов?

БОСИЛКА. То любов-любов, ама защо да се хаби блузата?

МАНЧО. Крив ли съм аз?... Ти искаше гълга целувка.

БОСИЛКА *(с устрел)*. Ха, това ли ти е гългата целувка?... Ела да видиш... *(Приближава се до него.)* Ама ръцете долу... долу... така... мирно! *(Улавя му ръцете, кръстосва ги отзад на гърба му и ги притиска здраво със своите ръце, прилепва си устните о неговите продължително, той започва да си движи раменете, лактите и издава някакви гърлени звукове, тя го стиска здраво, той си върти главата наляво-надясно, тя не го оставя, най-после той силно се закашлюва и отскача назад.)*

МАНЧО *(като кашля)*. Ох, щях да се задуша!

БОСИЛКА. Ха де... ако си майстор, изкарай го-край!

МАНЧО *(запъхтян)*. Ох... ох!...

БОСИЛКА. Туй се вика гълга целувка, като на кинематограф!... А не мляс, мляс, мляс!... и стискай, гърнай, късай като нашите тук простаци! Уж си от София!... Не беше ли хубаво, а? Кажу!

МАНЧО. Много хубаво... чудесно!

БОСИЛКА. Хайде още веднъж. *(Доближава се до него.)*

МАНЧО. Ох, чакай да си поема гъха!

ТАМБУРКОВ *(от вратата на Манчовата стая, откъдето се чуват мъжки гласове)*. Манчо бе, я остави годеничката и ела да подпишеш разписките. *(Връща се в стаята.)*

МАНЧО. Ида! *(На Босилка.)* Я, моля ти се, виж готово ли е всичко, че приближава вече време...

БОСИЛКА. Ах, божичко, ти си тръгваш вече! *(Трие си очите.)*

МАНЧО. Е, Босилке, нали няма уж да плачем?

БОСИЛКА. Мъчно ми е.

МАНЧО. След две недели пак съм тук.

БОСИЛКА. Тъй, ама пак ми е мъчно.

МАНЧО. Не бива да ти е мъчно. *(Милва я.)*

Ще се върна, ще се оженим, ще си направим парички и никога няма да се делим вече. Никаква земна сила няма да ни раздели, чуваш ли, никаква земна сила!

БОСИЛКА. Чувам, никаква земна сила!...

МАНЧО. И ще тръгнем по света, където ни видят очите!

БОСИЛКА. Най-напред Виена!

МАНЧО. Най-напред Виена!

БОСИЛКА. После?

МАНЧО. После Париж, Лондон... всичките столици!

БОСИЛКА. Ах! *(Прегръщат се и се целуват.)*

МАНЧО. Хайде, виж, моля ти се...

БОСИЛКА. Отивам! *(Тръгва и весело влиза вкъщи.)*

МАНЧО *(тръгва към стаята си, но вижда, че се загава от съседния двор Цвета)*. Ах, Цвета! *(Причаква я.)* Къде ма, Цвето?

ЦВЕТА *(с едната ръка под престилката)*. При Босилка.

МАНЧО. Какво носиш под престилката?

ЦВЕТА. Нищо.

МАНЧО. Покажи де, покажи! *(Посяга да види, Цвета отстъпва.)*

ЦВЕТА. Не може, господин Манчо!

МАНЧО. Защо пък да не може? *(Щипва я по бузата.)* Защо си толкова хубава ма, Цвето?

ЦВЕТА. Ах, господин Манчо, недей...

МАНЧО. Аз тебе обичам, Цвето, тебе обичам!
(Иска да я хване.)

ЦВЕТА. Недей, господин Манчо, моля ти се, недей!... (Завива и избягва към дясната врата.)

БОСИЛКА (излиза на вратата). Какво тичаш такава ма, Цвето?

Манчо влиза в стаята си.

ЦВЕТА. Ха-ха-ха!... Манчо искаше да види какво ти нося и ме подгони.

БОСИЛКА. Видя ли го?

ЦВЕТА. Как ще го види? (Подава ѝ букет.) На ти куклата.

БОСИЛКА. Какви са хубави!... Нашите не са такива. Добре, че се сетих да ти поискам. Поръчах на Манчо и на тебе да ти донесе една пугра от София... хем чиста, виенска!

ЦВЕТА. Ах!

БОСИЛКА. Чакай да я наполя, годето Манчо си тръгне... (Влиза вътре.)

ЦВЕТА (пристъпва към средата на двора, поглежда към стаята на Манчо).

КАМБУРОВ (влиза отдясно). Добър ден, Цвето!

ЦВЕТА (стресната). Ах... добър ден, г. учителю!

КАМБУРОВ. Какво правиш тука?

ЦВЕТА. Чакам Босилка.

КАМБУРОВ (пресилено засмян, с въздишка). Е, отиде ти приятелката, а, Цвето?

ЦВЕТА. Отиде я!

КАМБУРОВ. Късметлия излезе Манчо.

ЦВЕТА. Който превари, той късметлия...

КАМБУРОВ. Хубава мома...

ЦВЕТА. Има и други хубави.

КАМБУРОВ. Има!... не казвам... Чувам, пак щял да върви в София.

ЦВЕТА. Ще върви да купува пръстени и да доведе майка си...

КАМБУРОВ. А-ха... за сватбата.

БОСИЛКА (излиза тичешком, като вижда Камбуров, стресва се). Ах!

КАМБУРОВ. Добър ден, госпожице Босилке!

БОСИЛКА. Добър ден, г. Камбуров. (Ръкуват се.)

КАМБУРОВ. Поздравявам ви...

БОСИЛКА. Благодаря... то още неофициално, разбира се.

КАМБУРОВ. Е, ще стане и официално... Ами тука ли е Манчо?

БОСИЛКА. Тук е, но при него има хора.

КАМБУРОВ. Кой е при него?

БОСИЛКА. И аз не зная.

КАМБУРОВ. Чудно нещо, тези дни сè не мога да го случа сам. (Запътва се към стаята на Манчо.)

БОСИЛКА. Почакайте, аз ще го извикам. (Изтичва напред.)

КАМБУРОВ. Ама защо?... Аз сам...

БОСИЛКА (отваря вратата малко и казва нещо, веднага се връща). Каза да почакаме, ей сега ще излезе.

КАМБУРОВ. То и аз можеше да вляза, ама хайде... ще го почакам. (Сяда на едно триножно столче.)

БОСИЛКА (на Цвета). Ела за малко, Цвето. (Влизат вътре.)

МАНЧО (излиза отвътре). Зграсти, гаскале... Какво има?

КАМБУРОВ. Честито, Манчо!

МАНЧО. Ах, да... благодаря.

КАМБУРОВ. Изглежда, така си се залисал около годеницата, че никъде не се виждаш.

МАНЧО. А... не...

КАМБУРОВ. Дода тук, при тебе се хора... засегане ли правите, какво правите?...

МАНЧО. Не бе... едно място искам да купя.

КАМБУРОВ. О-хо!

МАНЧО. Та пазарлък правим.

КАМБУРОВ. Да дога и аз да ти помогна?

МАНЧО. Старият води пазарлъка.

КАМБУРОВ. Тогава няма да те загържам... На ти двеста лева, купи ми от София стъкла и книга като прежните.

МАНЧО *(взима парите)*. Добре...

КАМБУРОВ. А сега добър път и довиждане. *(Ръкуват се.)* Бързам за училището.

МАНЧО. Скоро пак ще се видим. *(Бързо влиза в стаята си, а Камбуров се запира за момент пред дясната врата, като че ли иска да види Босилка, но тръгва вдясно.)*

ДЯДО НОКО *(влиза отдясно)*. Даскале, тука ли правите кооперацията?

КАМБУРОВ. Каква кооперация?

ДЯДО НОКО. Фалшивата кооперация!

КАМБУРОВ. Каква... каква?

ДЯДО НОКО. Е, като не знаеш, и аз не зная!... *(Камбуров излиза.)* Че къде ли са тия хора?... *(Тропа с тоягата си и вика.)* Ей, кмете, кмете!... *(Приближава се към лявата врата.)* Гарване, Гарване!

КМЕТЪТ *(излиза)*. Кой вика? Ти ли си, дядо Ноко?

Другите излизат след него един по един.

ДЯДО НОКО. Тука ли правите кооперацията?

КМЕТЪТ. Каква кооперация?

ДЯДО НОКО. Фалшивата кооперация.

КМЕТЪТ. Каква... каква?

ДЯДО НОКО. За фалшиви каймета, демек.

КМЕТЪТ. Фалшиви каймета?!... Ти луг ли си?

ДЯДО НОКО. Аз не съм луг, ами ти не се прави на глупав и ме запиши в кооперацията.

ТАМБУРКОВ. А бе каква ти кооперация па-тило?

ДЯДО НОКО. Всичко зная, всичко зная. Бясно-то всичко ми разправи... той ме прати тука.

КМЕТЪТ. Ах, това Бясно... бясна кучка да беше го изяла!

ДЯДО НОКО. Каква кучка ще го яде, не зная, ама ти ме запиши... на и парите си нося биля... *(Вади от пояса увити във вестник банкноти.)* На ти пет хилядарки!

ЩЕРЬО. А бе тебе ти казват...

ТАМБУРКОВ. Що го вярваш оногова, нали знаеш какво клепало е?

ЩЕРЬО. Той те е излъгал...

ДЯДО НОКО. Не ме е излъгал... Ний сме си стари приятели и той за мое добро... само на мене. Не бойте се, на никого не е казал... и аз няма да кажа... Ха де, запишете ме... на ви пет хиляди... после ще ми дадете двайсет и пет хиляди. Нали така е правилото?

КМЕТЪТ. Ама, човече божи!

ДЯДО НОКО. Е, кмете, не го усуквай толкоз ге. Кой е касиерът? На му парите... Запишете ме и ми дайте документа.

МАНЧО. Хайде, старче, скрий си парите и ни остави на мира!

ДЯДО НОКО. Демек, не ме искате кооператор.

Демек, вий искате само вий да печелите пари... Добре, и тъй бива! Прибирам си паричките и отивам долу да обадя на всички за вашата кооперация...

ТАМБУРКОВ. А бе-тоз старик е полугял!

ДЯДО НОКО. Ще ви преседнат и на вас печалбите тогава... Сбогом! *(Тръгва.)*

ГЛАСОВЕ. Стой... стой!... *(Загържат го.)*

КМЕТЪТ. Ти пък много лесно се сърдиш, дядо Ноко!

ДЯДО НОКО. Й-о-о, хич не се сърдя, ами казвам санким... защо само вий в кооперацията... нали то е нещо общо за народа и народът да види файда...

КМЕТЪТ. Така... така... запиши го, Тамбура, и му вземи парите. *(И двамата влизат в стаята.)*

ЩЕРЬО. Гледай ти старик със старик!

ПРОДАН. Ама и Бясното хептен обезумял!

КМЕТЪТ. Та той никога не е бил с ума си. Защо ли му казахме... само за бял.

МАНЧО. Сега, господо... щом стигна в София, ще ви пиша, щом стигна във Виена, пак ще ви пиша... Най-късно, най-късно след две недели тука съм с книгата.

КМЕТЪТ. И сватята.

МАНЧО. Разбира се.

ЩЕРЬО. Ех, че ще му гръпнем една сватба... да се чуе и знае през девет села в десето!

МАНЧО. Ако стане нужда да ми пишете, ще ми пишете или в София, или във Виена. Имате и двата ми адреса.

ПРОДАН. Лесно, лесно...

МАНЧО. Сангъка... сангъка с калъпите... ще го пазите като очите си.

КМЕТЪТ. Бъди рахат, таз работа е моя.

МАНЧО. Пипнат ли го, отива всичко по дяво-

лите. Усетите ли нещо подозрително, веднага го скрийте гругаге, на по-сигурно място.

КМЕТЪТ. Бъди спокоен, джанъм, не сме вечерашни...

ТАМБУРКОВ *(от вратата)*. Манчо, ела попиши разписката на дядо Ноко. *(Манчо влиза.)*

ПРОДАН. Е, шукер, свърши се най-послед... Суек, как си мислиш ти?... Двеста хиляди не са малко, а?

ЩЕРЬО. Не са малко, ама като можеха да бъдат и повече...

КМЕТЪТ. Полека-полека, господо, да не бързаме... всичко само ще си доде... и стотарки ще догат, и хилядарки ще догат.

ЩЕРЬО. Е-хе-хе, та тогава ще уловим бика за рогата!

ПРОДАН. Голям късмет, голям късмет, кмете, гето изнамери туй момче.

ЩЕРЬО. Браво бе, Гарване! *(Тука го по рамото.)*

КМЕТЪТ. Пак Гарвана и пак Гарвана, а?

ЩЕРЬО. До живот ще ни кметуваш!

КМЕТЪТ. Ох... уморих се вече да кметувам!... Ще стана депутат, да си почина в София...

ПРОДАН. Още по-добре за нас!

ЩЕРЬО. С ръце, с глава, с крака ще гласуваме за тебе!

МАНЧО *(излиза)*. Всичко свършено... сега на път!

ДЯДО НОКО *(излиза, като си гледа разписката, на Продана.)* Я ми покажи твоята разписка.

ПРОДАН. Защо... Ето... *(Показва му я.)*

ТАМБУРКОВ *(излиза)*. Списъкът готов... ни дявол вече не може да влезе в него! *(Свива го на четири и го туря в джоба си.)* Още сега ще раздам разписките на другите...

БАБА КУНКА (*влиза отдясно, много стара, подпира се с тояга*). Добър ген, баба!

ДЯДО НОКО. Къде се гяваш-мари, бабо Кунке?... Ха по-скоро, че фотографцията си отива.

БАБА КУНКА. Стара съм, дядо, стара, егва се готътрах готука...

КМЕТЪТ. Какво има, бабо?

БАБА КУНКА. Че годох да си купя малко каймета...

КМЕТЪТ. Каймета ли... какви каймета?

БАБА КУНКА. От новите, гето ги правите тука.

ДЯДО НОКО. Тя знае... тя знае... аз ѝ казах.

КМЕТЪТ. Ама, дядо Ноко!

ДЯДО НОКО. Нищо ге, нищо. Стара бабичка, бедна, никого си няма... И тя да си спечели нещо.

БАБА КУНКА. Че да спечеля аму... да има с какво да ме заровите.

ТАМБУРКОВ. Ако рече цялото село тъй?

ДЯДО НОКО. Само тя... само тя... никой груз не знае. Бабо, гай си парите!

БАБА КУНКА (*вади кърпичка и я развързва*). Туй кайме откога го пазя я... само то ми е...

КМЕТЪТ (*поема парите и ги дава на Манчо*). Сто лева ли?

БАБА КУНКА. Аха... сто лева... гай ми от новите...

КМЕТЪТ (*на Манчо*). Дай ѝ там, че да се пулей оттука...

МАНЧО (*вади от джоба си*). Нà ти, бабо...

БАБА КУНКА (*като ги взема*). Колко ми даваш? (*Иска да ги брои*.)

МАНЧО. Не ги брой... Повече ти давам... Петстотин лева ти давам. Нà ти и придавка. (*Дава ѝ още две-три банкноти*.)

ДЯДО НОКО. Видиш ли, бабо, петстотин лева... десет каймета... и придавка отгоре!

БАБА КУНКА (*на Манчо*). Да си жив и здрав, синко, има да те поменувам, доде съм жива.

ДЯДО НОКО. Ама, бабо, никому да не казваш, сакън, да не се похвалиш някъде.

БАБА КУНКА. Ка'щяло да кажа!

ДЯДО НОКО. Хайде, бабо, ний да си вървим с тебе. (*Ръкува се с Манчо*.) Сбогом, Манчо, добър ти път. Пък гледай да се върнеш по-скоро, че мен пари ми трябват.

ЩЕРЬО. Защо ти са пък на тебе пари, дядо Ноко?

ДЯДО НОКО. Трябват ми, трябват... на баба Кунка трябват за погребение, а на мене може да потрябват за сватба... Ха-ха-ха! Свят... не се знае кому за какво трябват ки! Хайде, сбогом ви на всички.

БАБА КУНКА. Сбогом, баба...

Излизат двамата.

МАНЧО. От тоз старик да се пазите, господа!

КМЕТЪТ. Хай да му се не види гъртелът!

МАНЧО. Аз да побързам, че да не доде и груз някой да ме свари тук... Тамбура, я моля ти се, разпреди се да доде тук автомобилът... да не слизам до кръчмата да ме гледат.

КМЕТЪТ. Тъй е по-добре... оттук направо ще теглите.

ТАМБУРКОВ. Отивам! (*Излиза вдясно*.)

МАНЧО. Аз отивам да се стягам. (*Влиза в стаята си*.)

КМЕТЪТ. Я да видя аз жените. (*Влиза вкъщи*.)

ЩЕРЬО. Тамбурата излезе хитър – шибна му още петдесет хиляди в чантата.

ПРОДАН. Уж ни пара повече.

ЩЕРЬО. Ами... прекара ги в списъка, прекара ги в разписката.

ПРОДАН. А Манчо?

ЩЕРЬО. Нищо не видя, нищо не разбра... То балама туй лапе... подписва всичко, сякаш със затворени очи.

ПРОДАН. Не е то балама, ами има голямо доверие в нас.

ЩЕРЬО. То бива, бива, ама толкоз пък доверие в днешно време не бива ни в баща, ни в брат. И ний да бяхме се досетили, можехме да го излъжем и да му натъпчем чантата с милион и половина... а то само петдесет горе...

ПРОДАН. Той още в София ще види зягето.

ЩЕРЬО. Няма да го връща по пощата я... Ще не ще, и за тях пари ще купи книга... И Тамбурата печели.

ПРОДАН. Хитър е дяволът, защо е секретар-бирник? Цялата община с пръста си върти.

п. СТАЙКО (влиза отдясно). Е, ще вървите ли вече?

ПРОДАН. Ще вървим, дядо попе.

п. СТАЙКО. Добре гледайте нещо из пътя...

ЩЕРЬО. Не бой се, нищо няма да стане.

п. СТАЙКО. Пък в трена той може и сам вече.

МАНЧО (облечен в тренчкот, излиза с куфар и чанта). Ето ме, аз съм готов. (На кмета, който изнася една шарена торба и една бъклица.) А бе, тате, как се носи това?

КМЕТЪТ. Ще го носиш, ще го носиш – армаган за сватята.

БОСИЛКА (изнася една голяма кошница). И това е армаган, Манчо... (Подир нея Цвета и Пена.)

МАНЧО. Добре, армаган, ами пък толкоз?

ПЕНА. На сватята, на сватята, синко... Нали трябва да ѝ се отсрамим. Пък и ти по пътя да си похапнеш, че то на път скоро се огладнява.

МАНЧО (подига торбата). Туй какво е?

ПЕНА. Не тежи много... две пилета, погача, баница.

КМЕТЪТ. И едно шише сливовица – фина!

БОСИЛКА. Пък туй (сочи кошницата) – грозде, орешки, ябълки...

КМЕТЪТ (издига бъклицата). Пък туй – винце!

МАНЧО. Добре съм тогава... Ха-ха-ха!

ПЕНА. Че нали уж за добре се стараем, синко?

ЩЕРЬО. Манчо бе, ти, като уловиш торбата и бъклицата, да не забравиш някъде чантата, а? (Издига я и я тупа.)

МАНЧО. Не са, не са там... заключих ги в куфара. (Сочи куфара.)

ПРОДАН. Знай момчето... не е аджамия... (Чува се свирката на автомобила.)

БОСИЛКА. Ах, боже, уге вече автомобилът...

ЩЕРЬО. Иге, уге, Босилке, стяга ли ти се сърцето?

МАНЧО (туря си ръкавиците, и на Цвета, която е прихванала с една ръка Босилка около кръста). Цвето, на тебе оставам Босилка да я тешиш и да не ѝ даваш да плаче.

ЦВЕТА. Ха, ще плаче, зер!

МАНЧО. Май, май... сълзите ѝ прокапах вече...

БОСИЛКА (засрамена). Прокапах, зер... (Обръща си главата настрана и си трие очите.)

ЦВЕТА. У ма, Босилке... скоро ще си доде ма!

... Не отива на война я! *(Общ смях.)*

ТАМБУРКОВ *(влиза отдясно)*. Хайде, давайте багажа... Манчо, много ти здраве от Пенча, не може да годе да те изпрати, че кръчмата му пълна.

МАНЧО. Благодаря, дай, боже, сè така да му е пълна кръчмата!

ТАМБУРКОВ. Дигайте бе!...

Той, Продан, Щерьо взимат куфара, чантата, торбата, кошницата и ги изнасят навън.

МАНЧО. Е, хайде, сбогом, тате! *(Целува му ръка, кметът го прегръща.)*

КМЕТЪТ. Сбогом, синко, по-скоро да се видим, максус много здраве на сватята и да ни я доведеш.

МАНЧО. Сбогом, мамо! *(Целува ѝ ръка, тя го прегръща и целува.)*

ПЕНА. Добър път, синко! Много здраве на сватята. Пък ела си по-скоро и се пази по пътя.

МАНЧО. Сбогом, Босилке! *(Целува ѝ ръка.)*

БОСИЛКА *(със сълзи на очи и задавен глас)*. Добър път, Манчо! Да ми пишеш всеки ден! *(Дава му букета, той я прегръща и целува.)*

МАНЧО. Сбогом, Цвето! *(Стиска ѝ ръката продължително.)* Много здраве на баща ти, на майка ти, на братя ти и на всички, всички вкъщи... Сбогом, дядо поне! *(Ръкуват се.)*

п. СТАЙКО *(благославя го с ръка)*. Сбогом, чадо мое, бог да те пази и закриля от всяка беда!

МАНЧО. Сбогом, Босилке, още веднъж! *(Прегръща я и целува и тръгва вдясно, всички подире му с възгласи: „Сбогом, добър път, добър час!“)*

ЗАВЕСА

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

Същата сцена

БОСИЛКА *(седнала на триножно столче, срещу нея Цвета)*. И какво казвала тази Марина?

ЦВЕТА. Че Манчо нямало да се върне.

БОСИЛКА. Че пък тя отгде знае?

ЦВЕТА. Тъй си мислила. Досега не си ли е гошъл, хич няма и да си годе и никаква сватба нямало да има.

БОСИЛКА. Хай да му се не види макар! Че сватба се прави, когато си ще човек. Не станала го гроздобер, тя може да стане и подир гроздобер, и подир Коледа, и когато щеш. Тя това не знае ли?

ЦВЕТА. Питай я...

БОСИЛКА. Ама да ти кажа ли, Цвето, тя е една завистлива, най-завистливата, ей тъй ще се пукне от завист, затуй така приказва. Да видим тя кога ще прави сватба, като никои още не я поглежда.

ЦВЕТА. Ами.

БОСИЛКА. Аз зная, и други ми завиждат, че ще ида в София, и само си шушукат, ами аз си мълча. Що ми трябва да се разправам. А Манчо ще си годе кога да е, ще си годе. Е, позабавил се малко, случило му се работа, какво от това? Хорски приказку!

ЦВЕТА. Гледат те много кахърна.

БОСИЛКА. Аз кахърна?... Ха-ха-ха!

ЦВЕТА. И това ги усъмнява, затуй приказват.

БОСИЛКА. Да им кажеш – хич не съм кахърна.

Не видиш ли колко весело приказвам с тебе. Та какво искам?... Хоро ли да им играя сред село? (*Цвета става.*) Къде?

ЦВЕТА. Имам си малко работа.

БОСИЛКА. Каква работа — днес неделя.

ЦВЕТА. Трябва да уга до леля Иванка да ѝ кажа нещо. Ха ела с мене, ако искаш.

БОСИЛКА. Не, не ми се излиза, сè тука ми се седи... гето сме седели с Манча.

ЦВЕТА. Добре, аз ще уга и пак ще дога.

БОСИЛКА. Ела, моля ти се, че сама ми е много мъчно. (*Цвета излиза, тя се замисля и с пръст изтрива една сълза.*)

ПЕНА (*излиза от къщи с един шал в ръка*). На ти да се забиеш, Босилке.

БОСИЛКА. Не ми е студено, мамо.

ПЕНА. Ако, ако... Ти не гледай, че слънцето пече... кое сме време я? Вече застудява. (*Намята шала на гърба ѝ.*) Ще земеш да настинеш, та на всичко отгоре и болест вкъщи. (*Сяда на столчето, срещу ѝ.*) Ти пак плачеш?

БОСИЛКА. Нищо, мамо, нищо...

ПЕНА. Съсипа се, съсипа се, я на какво си заприличала?!

БОСИЛКА. Нищо, нищо, щом си доге Манчо...

ПЕНА. Та къде се дяна туй пусто момче?

БОСИЛКА (*с укор*). Мамо...

ПЕНА. Барем едно писмо да прати да се разберем. Откато замина, само две писма от София и биргаа... ни една гумица.

БОСИЛКА. Пощата...

ПЕНА. Едно да се загуби, две да се загубят, ами цял месец вече става и, както му рече, всеки ден да пише...

БОСИЛКА. Та може да си има много работа.

ПЕНА. То за един-два реда сè ще намери време, ами...

БОСИЛКА. Какво ами?... Да не е болен?

ПЕНА. Да е болен в болница, там нали има доктори, фелдшери... те ще ни известят... Ами, ами... боже, страх ме да си го помисля!

БОСИЛКА. Кажу... кажу! Умрял?... убим?...

ПЕНА. Не, не...

БОСИЛКА. Какво тогаз?

ПЕНА. Да не е забягнал някъде?

БОСИЛКА (*избухва в плач, с ръце на очи отпуска глава в скута на Пена*).

ПЕНА (*милва я по главата с двете си ръце*). Не плачи, чего, не плачи... Аз го само тъй рекох... Ка'ццало да избяга?... Ами като го още няма, като не се обаждат... сè ей таквиз проклети работи ми се въртят в главата. Не плачи, не плачи... Трябва да потърпим още малко и ще разберем...

БОСИЛКА. Ах, мамо, нямам вече търпение, нямам търпение... И мене нещо все лошо ми казва...

ПЕНА. Недей, чего, недей... не го слушай... мисли сè за добро...

БОСИЛКА. Ах, божичко, веднъж да се върне само... ще ми светне, ще възкръсна... Ще млъкнат всички, гето сега ми се присмиват и шушукат!

ПЕНА. Да се надяваме и да се молим, чего!

БОСИЛКА. Моля се, мамо, по цели ноци не мигвам и се моля...

ПЕНА. Отзарана пред всичките светци се кръстих и метани правих... за всинца ни свещи запалих. Ох, дано бог ни помогне.

КМЕТЪТ (*отвътре*). Босилке, Босилке!

БОСИЛКА. Таме вука...

ПЕНА. Трябва да е станал... беше полегнал. Той, баща ти, хич не ще и да знае, че ний така се кахърим. За него всичко по мед и масло...

БОСИЛКА *(като става и си трие очите)*. Де да мога и аз като него...

КМЕТЪТ *(от вратата)*. Босилке, я ми направи едно кафе, че нещо ми ври на гърлото.

ПЕНА. Няма огън... Ще ти ври я, като изпи толкоз ракия.

КМЕТЪТ *(пристъпва към тях)*. Крив ли съм аз, като е толкоз хубава.

ПЕНА. Казаха ти да пиеш кантарион за твоята болест, ти...

КМЕТЪТ. Кантарион за докторите! *(Като се вглежда в Босилка.)* Я, ти пак си плакала... Де плач, де! *(Босилка влиза вътре.)*

ПЕНА. Ще плаче я, твоят Манчо, като задимя по дяволите, и никакъв го няма!

КМЕТЪТ. Ти с твоя ум... *(Сяда на свободното столче.)*

ПЕНА. Ами с твоя ли, с твоя ли?...

КМЕТЪТ. Слушай...

ПЕНА. Няма какво да слушам!

КМЕТЪТ. Слушай, Манчо ще си годе...

ПЕНА. Ще си годе зер, на куковден!... Луг ли е да си годе бре, като го натъпкахте с пари и го пуснахте да върви, гето му видят очите...

КМЕТЪТ. Я мълчи, я мълчи!

ПЕНА. Мълчи зер... че тъй ти понася. *(Става.)* И ти усещаш накъде върви работата. Не те ли виждам аз – по цели нощи не спиш, въртиш се насам-натам, пшикаш, охкаш, ама сè се лъжеш, че Манчо ще се върне тук и ще протече златото...

КМЕТЪТ *(скача от стола)*. Млък!

ПЕНА. Защо се сърдиш, като ти спомена нещо за тоз хайдутин?...

КМЕТЪТ. Хайдутин ли?

ПЕНА. Хайдутин е... излъга ви, обра ви!

КМЕТЪТ. Махай се от очите ми!

ПЕНА. Няма да се махам... нà, ще ме слушаш и ще ме гледаш с четири очи! Не ти ли гумах изнапреж – Данко, отваряй си очите, не се лъжи с това момче! Не – аз нищо не съм знаела, аз патка съм била, циганинът право казвал, Манчо бил изкусно момче! Ох, кукувица ми ума изпила!... Защо, защо тогава не дигнах аз една връва по селото, та щях да ви дам аз едни лъжливи каймета!

КМЕТЪТ. Марш оттука, че като дигна един стол, саде женски чутури ще станат...

ПЕНА *(погава си главата)*. Угри, угри, строши я като стомна таз пуста моя глава, че толкова те послуша и се поведох по твоя ум, та омаскарихме и момчето – горкото, не смее лицето си да покаже от хорски присмех... Кметова, чорбаджийска гъщеря, ний сами я направихме на парцал!... *(Влиза отгясно п. Стайко.)* Ето го и моя гърт караконджел!... Той ти пусна всичките фитили... *(Влиза вкъщи, без да отговори на поздрава на п. Стайко.)*

п. СТАЙКО. Добър ден, булка! *(Гледа подире ѝ. На кмета.)* Нещо сърдита, а?

КМЕТЪТ. Малко недоразумение.

п. СТАЙКО. Какво? *(Сядат.)*

КМЕТЪТ. Сè по нашата работа.

п. СТАЙКО. Виж, аз съм си рахат вкъщи – гума не съм казал на попадията. Такива работи, сметки... жените да не знаят.

КМЕТЪТ. Право каж.

п. СТАЙКО. Ама оназ, Василка... комшиуката ге... ще ме изяде с парцалите.

КМЕТЪТ. Защо?

п. СТАЙКО. А бе и аз уж добро да направя! Взех нейни десет хиляди, та ги внесох с моите. Бедна жена, да спечели и тя нещо. Сега, дето ме види – парите ми, та парите ми! Не бой се, Васе, парите не са изгубени – викам, – приближава вече Манчо да се върне, ама кой ти слуша – женска глава неразбрана! Не смея край нея да мина, избукалям, отде да си е място, за да си вляза вкъщи. Ах, едно писъмце да годе, от два-три реда само, ще успокои всички.

КМЕТЪТ. Писмо, ама де го туй писмо?

п. СТАЙКО. Какво... и днес ли няма?

КМЕТЪТ. Чакам. Ако има нещо с днешна поща, Тамбурата веднага ще ми го донесе. И днес ако не годе...

п. СТАЙКО. Днес ако не годе, ще годе утре, другиден, подир пет деня, подир десет деня, ама шу ще годе един ден.

КМЕТЪТ. Тъй, ама и мене зе да ми става нещо чогол.

п. СТАЙКО. Хайде ге, и ти ли, кмете?

КМЕТЪТ. Една дяволска мисъл току изскача в главата ми.

п. СТАЙКО. Каква мисъл?

КМЕТЪТ. Не си дохожда, не се обажда, да не са го пребили някъде, за да го оберам?

п. СТАЙКО. Не ставай дете. Ако са го убили, тамкашната полиция – знаеш ли каква полиция има там?... Тя щеше веднага изтънко всичко да изследва и да докладва, където трябва, и ний отгавна щяхме да научим.

КМЕТЪТ. Защо нямаме тогава писмо?

п. СТАЙКО. Че от Виена до наше село я какъв е път! Колко, колко писма се губят по този път.

КМЕТЪТ. Чак от Америка угам и пак не се губят...

п. СТАЙКО. Ба, и американски писма колко се губят. Няма идеална поща на този свят, добре да го знаеш. От София до тука се губят, та от Виена ли?

КМЕТЪТ. После друго ме усъмнява мене.

п. СТАЙКО. Какво?

КМЕТЪТ. Откакто замина Манчо, ни една въшка не съм сънувал.

п. СТАЙКО. Остави тези суеверия бе, джанъм!

КМЕТЪТ. Не е то суеверие. А каквито пари чакаме от Манча, някоя нощ цял да съм плувнал във въшки. Пък то не въшка, ами гнида, гнидичка не съм видял насъне.

п. СТАЙКО. Ти гледай мангото...

КМЕТЪТ. Аз гледам и него, джанъм, ама защо да няма и сън?

п. СТАЙКО. Може пък и да сънуваш, като наближи да годе Манчо.

КМЕТЪТ. Дай, боже!

ТАМБУРКОВ (влиза отдясно). Добър ден, господа!

КМЕТЪТ. Има ли писмо?

ТАМБУРКОВ. Пак нищо!

КМЕТЪТ. Ай да му се не види!

п. СТАЙКО. Търпение, търпение, господа!

ТАМБУРКОВ. Че докога търпение, дядо попе, гуша не остана вече.

п. СТАЙКО. Няма какво, търпение – спасение!

ТАМБУРКОВ. Аз да ви кажа ли, тоз фотографчия е избягал с парите ни.

КМЕТЪТ. Какво-о?... Ти мислиш ли какво приказваш?... Ти знаеш ли кой е мой?

ТАМБУРКОВ. Фотографията ли?

КМЕТЪТ. Как тъй фотография? Най-напред мой е мой зет, после изкусен изобретател, после честен...

п. СТАЙКО. Настрана неговите качества, аз те питам защо ще избяга?

ТАМБУРКОВ. Тъй!

п. СТАЙКО. Ама как тъй? Какво ще прави там с нашите седемстотин хиляди лева?

ТАМБУРКОВ. Седемстотин и петдесет!

п. СТАЙКО. Добре. Чужда валута колко прави то? Няма да му стигнат и за една година. Ами после?

ТАМБУРКОВ. Ще си направи нови каймета.

КМЕТЪТ. Ами калъпите му са тука...

п. СТАЙКО (*пресича кмета с ръка*). Български ли каймета? Че де ще ги харчи?

ТАМБУРКОВ. Е, ще си направи и европейски.

п. СТАЙКО. При тамкашната строга, изкусна полиция, дето веднага ще го улови? Да ме прощаваши!... А не е ли по-добре да си годе и тука с наша помощ да си направи рахат милиони и милиони...

ТАМБУРКОВ. Виж, това не ми годе на ума.

п. СТАЙКО. Като мислиш, трябва всичко да премисляш и тъй, и тъй...

КМЕТЪТ. А не току изведнъж да плеснеш една никаква...

ТАМБУРКОВ. Е, прощавай, кмете!... Но защо го няма още?

п. СТАЙКО. Аз мисля, че не ще да е намерил готова книга във фабриката и чака да направят нова...

КМЕТЪТ. Елбете.

ТАМБУРКОВ. Защо не пише?

п. СТАЙКО. Манчо ли не е писал?... На това мога да ти се закълна, че писмата са се загубили по пощата.

ТАМБУРКОВ. То че се губят писма по пощата, губят се.

КМЕТЪТ. Няма идеална поща.

п. СТАЙКО. Тъй че не бива да измисляш разни работи, да правиш само паника на приятелите... Не бой се, Манчо си знае работата. Той е много по-умен и от мене, и от тебе, и от всинца ни...

ТАМБУРКОВ. То че е умно копелето, паргон, кмете, умно е... дума не става... Ама ний се безпокоим... хеле пък аз!...

п. СТАЙКО. Слушай, и на това има цяр... Ти си по-ръкописен от нас, иде ти отръпки така да пишеш. Земи да напишеш едно писмо уж от Манчо, уж от Виена... Например, драги приятели или драги татко, уж на кмета, книгата скоро ще бъде готова и аз скоро тръзвам да года при вас и там... живо, здраво, както се полага.

ТАМБУРКОВ. Добре де, аз лесно ще го съчиня, но защо?

п. СТАЙКО. Това писмо ще успокои нашите кооператори, ще ги насърчи за малко, докато Манчо довтаса... Още тази вечер напиши писмото и утре да се получи тука.

ТАМБУРКОВ. Тъй, ама... това писмо мене хич няма да ме успокои.

п. СТАЙКО. Защо?... Ти пък какво се безпокоиш токоз?

ТАМБУРКОВ. Тя моята една забъркана!... До-сега мълчах, мълчах, но Манчо като не си иде, ре-

ших да ви кажа всичко... да видим как можем я оправи с общи сили...

п. СТАЙКО. Казвай!

ТАМБУРКОВ. Пусната моя лакомия!

п. СТАЙКО. Е, та какво?

ТАМБУРКОВ. Освен моите, тикнах в чантата на Манча и други петдесет хиляди, без да види той...

п. СТАЙКО. Туй ли ти било забърканото? Не бой се, Манчо няма да се сърди.

ТАМБУРКОВ. Той няма да се сърди, ама парите не са мои.

КМЕТЪТ. Отде ги взе?... Брей, Тамбура, да не си ги взел от...? *(Става.)*

ТАМБУРКОВ. Оттам... от касата....

п. СТАЙКО. Общинската каса?

КМЕТЪТ. Как смееш?... Как смееш, общински пари?

ТАМБУРКОВ. Уж привременно, за неделя-две... ха у касата, ха у Манча...

КМЕТЪТ. Макар и така, как посегна?

ТАМБУРКОВ. Нали викахте, че работата сигурна, от сигурна по-сигурна, хиляда на сто сигурност...

п. СТАЙКО. Тя сигурна, ама... *(Пак сяда.)*

ТАМБУРКОВ. Да не беше се забавил Манчо, тя лесна...

п. СТАЙКО. Търси ли ти някой парите сега?

ТАМБУРКОВ. Не, никой още не ги търси.

п. СТАЙКО. Тогаз какво си се затюхкал такъв?

ТАМБУРКОВ. Тъй, ама... от пет гения в Ново село рови един ревизор.

КМЕТЪТ. Ревизор ли?

ТАМБУРКОВ. Ревизор я!... Ще му скимне да годе насам.

п. СТАЙКО. Какво... ще го метнеш някак си... голяма работа!

ТАМБУРКОВ. Не се мятат тези ревизори...

п. СТАЙКО. Ба, една-две хилядарки в ръката.

ТАМБУРКОВ. Нищо не помага... не ги знаеш какви са бесни!... Докопа ли те, и господ не може те отърва!

КМЕТЪТ. Та ти с двата крака!

ТАМБУРКОВ. С двата крака я!

КМЕТЪТ. Е, холан, е, холан!

п. СТАЙКО. А бе, Тамбура, уж си най-умният секретар-бирник в целия окръг!...

ТАМБУРКОВ. Най-умният, ама на... съблазни ме печалбата. Никакъв ум не може изля срещу парите.

п. СТАЙКО. И сега?

ТАМБУРКОВ. Сега, зная ли аз?... От пет гения ходя като въртоглав, сън не ме хваща, гърлото ми се стиснало – ни глътка, ни хапка, причерняло ми на очите, та ми иде да се обеса на какво да е дърво...

КМЕТЪТ. Не думай!

п. СТАЙКО. Сакън!...

ТАМБУРКОВ. Току молете бога да не годе ревизорът. Доде ли, не намери ли тези пари в касата – и за мене лошо, и за вас лошо... Ще разченка всичко изтънко – та и кмет, та и поп, та и съветници, та и кооперация... всички по дяволите!

п. СТАЙКО *(скача от стола си)*. Какво приказваш бе, човече!

ТАМБУРКОВ. Лошо, лошо, ами казвайте, как ще намерим да натъквим тия пари в касата?

КМЕТЪТ. Я... що намисаш пък нас в тая работа? То е чисто твоя...

ТАМБУРКОВ. Моя работа, ама виж ме под-

бутнахте, вие ме подкокоросахте с вашите големи надежди.

п. СТАЙКО. И таз хубава!

ТАМБУРКОВ. Ако не бяхте ви, аз нямаше да направя този грях, затуй пригответе петдесет хиляди левченца!...

КМЕТЪТ *(скача от стола си)*. А бе ти си луг!

ДЯДО НОКО *(влиза бързо)*. Добър ден... разгеле сте и тримата тука.

п. СТАЙКО. Какво има?

ДЯДО НОКО. Чунки Манчо се забави, аз си взех едно решение. *(Вади разписката от пояса си.)*

КМЕТЪТ. Какво решение?

ДЯДО НОКО. Да се подпишеш тука на разписката за гарантин.

КМЕТЪТ. Какъв гарантин?

ДЯДО НОКО. Демек, ти ще ми платиш парите, ако Манчо не се върне.

КМЕТЪТ. Аз ли?... Че защо аз?

ДЯДО НОКО. Бясното каза, че ти си отговарял за всичко, ако не се върне Манчо...

КМЕТЪТ. Бабината му на Бясното!

п. СТАЙКО. Ама Манчо ще се върне...

ДЯДО НОКО. Това не мога да зная...

п. СТАЙКО. Ей го на, иде си... Ей го, утре ще има писмо... Нали бе, Тамбура?

ТАМБУРКОВ. Утре ще получим писмо от него...

ДЯДО НОКО. Добре де, ти ми подпиши, пък той нека си годе, когато си ще...

КМЕТЪТ. Ама защо да ти подпиша?...

ДЯДО НОКО. Тъй... за по-голяма сигурност...

КМЕТЪТ. Ама теб ти казват – Манчо си иде и носи парите...

ДЯДО НОКО. Ако... ако...

п. СТАЙКО. А бе, дядо Нoko, ти хептен си обезумял!...

ДЯДО НОКО. Той да ми подпише, пък нека съм обезумял аз.

КМЕТЪТ. Я се махай, че като...

ДЯДО НОКО. Не щеш ли?... Добре, и тъй бива. *(Туря разписката в пояса си.)* Като не щеш – не щеш... зорлен не става ки... Ха останете си. *(Излиза вдясно.)*

КМЕТЪТ. Ама-ха... този петдесет хиляди... онзи да му стана гарантин, че нали всички на свой риск? Каква е тази кооперация?

п. СТАЙКО. Нищо, нищо, това са гребни недоразумения и борби... Има ги във всяка кооперация. Те трябва да се изживеят вътре в кооперацията, за да има мир и съгласие...

КМЕТЪТ. Мир и съгласие, ама изпоплашили се и на, теглят на разни страни...

п. СТАЙКО. Нищо, нищо... ще тръгне тя. *(На Тамбурков.)* Страх те е от ревизора, казваш?

ТАМБУРКОВ. Само от ревизора и от нищо друго.

п. СТАЙКО. Добре де, той още не е дошъл и надали ще годе.

ТАМБУРКОВ. Моли бога, дядо поне, само да не годе.

п. СТАЙКО. Няма що, ще се молим... Пък ако годе, ще му търсим лесното...

ТАМБУРКОВ. Та таз гума чакам от вас я!... Ох, олекна ми!... Сега мога свободно да си чакам, доде годе Манчо.

п. СТАЙКО. А на дядо Нoko веднага утре му покажи писмото... Няма накъде да шава и той ще млъкне.

КМЕТЪТ. Те и другите ще се укротят.

п. СТАЙКО. С такива писма можем ги гържа най-малко още един-месеца.

КМЕТЪТ. Браво, поне!

п. СТАЙКО. Домогава Манчо ще си годе... Вигиш ли как лесно се изживяват кооперативните борби?

КМЕТЪТ. Всичко се нарежда, като има ум.

п. СТАЙКО. Не можем да се оплачем – има малко, слава богу!

КМЕТЪТ. Сега да слезем до кръчмата. Един пристап гошъл от града, обикаля селските участъци. Да поприказваме с него и да го почерпим.

п. СТАЙКО. Да идем!...

КМЕТЪТ. Ама-ха... да съм му станел гарантин... Гледай го ти него!... Ама и туй Бясно страшно беля... аз съм бил отговорен!

п. СТАЙКО. Довечера ще мина край тях да му налея малко в главата. *(Тръгват вдясно.)*

ЩЕРЬО *(влиза тичешком отдясно)*. Дядо Нокониздаде... Дядо Нокониздаде!

ТАМБУРКОВ. Какво... какво?

ЩЕРЬО. Дядо Нокониздаде!

п. СТАЙКО *(уплашен)*. Издаде ли?

ЩЕРЬО. Ей сега годе в кръчмата и всичко разказа на пристава и на Камбура.

КМЕТЪТ. Ах, изеде ни душицата този гъртляк!

п. СТАЙКО *(разтреперан)*. И какво му каза?

ЩЕРЬО. Фалшива кооперация, фалшиви каймета – всичкото... Игат насам...

ТАМБУРКОВ. Игат ли? *(Хваща се за главата и тича наоколо.)* Оле, оле, оле!...

ЩЕРЬО. Аз изпреварих да ви обадя. Скоро зимайте мерки, зимайте мерки!

КМЕТЪТ. Какви мерки! Какви мерки! Поне, кажи какви мерки?... Оле, работата се заплете!

п. СТАЙКО *(разтреперан)*. Нищо не се е заплело! Кураж и спокойствие!

КМЕТЪТ. Какъв ти кураж бе, джанъм? Кажи какво да правим, че си пропагаме туй на хакерине...

п. СТАЙКО. Кураж и спокойствие! Те по кайметата нищо не могат позна...

ЩЕРЬО. Пратиха да викат баба Кунка.

п. СТАЙКО. Нейните каймета ще гледат и нищо не могат позна... Ами калъните, калъните, скоро скрийте сангъка на Манча в зимника, затрупайте го с черги и не се бойте... *(Всички тичат към стаята на Манча.)* Кураж и спокойствие!

КМЕТЪТ. Ключът, ключът! *(Бързо влиза вкъщи.)*

п. СТАЙКО *(разтреперан)*. Кураж и спокойствие! Нищо няма да признавате... ще казвате само фотографчийска кооперация...

ЩЕРЬО. Ха, фотографчийска кооперация...

КМЕТЪТ *(излиза от къщи с ключа, подир него Пена и Босилка развълнувани)*.

ПЕНА. Какво има, какво има?

п. СТАЙКО. Нищо, нищо – малко недоразумение. Кураж и спокойствие!... *(На кмета, който отключва вратата.)* Кмете, фотографчийска кооперация!... *(На жените.)* Не се плашете...

БОСИЛКА. Ах, божичко, но какво има?

п. СТАЙКО. Сангъка на Манча в зимника – да не го виги приставът...

ПЕНА И БОСИЛКА *(извикват ужасени)*. Присава!

п. СТАЙКО. Не викайте, не викайте!... Кураж и спокойствие! Ще годе, ще погледне и ще си иде!

ПЕНА. Ах, божичко! Ах, мила света Богородичке! *(Кръсти се.)*

Кметът и другите измъкват сангъка из стаята.

КМЕТЪТ. Чакайте да видим сега къде! По-добре в обора под сеното, а, поне?

п. СТАЙКО. Където и да е, само не там. *(Со-чи стаята на Манча.)* Аз отивам да скрия моя калъп... *(Тръгва.)*

КМЕТЪТ. Ама, поне, къде?... Чакай... ний сами не можем се оправи...

ТАМБУРКОВ. В такъв решителен момент ти тука трябва да си с нас... нали кооперативно? Един за всички и всички за един...

п. СТАЙКО. Аз пак ще гога... отивам да си скрия калъпа... Оставил съм го на една каца, баре да го туря под кацата.

КМЕТЪТ. Остави го, по дяволите... кой ще го види?

п. СТАЙКО. Не може... не може! *(Тръгва да излиза вясно, после се повръща вляво.)* Аз пак ще гога. Казвайте фотографчийска кооперация и не бойте се. Кураж и спокойствие. *(Излиза през съседния двор вляво.)*

КМЕТЪТ. Кураж, ама бяга като заек... Ще ми паднеш ти мене на ръка! *(На другите.)* Хайде, гугайте!

ЩЕРЬО. Пък тежко! *(Дигат и едва го носят вясно към обора, който не се вижда.)*

КМЕТЪТ. Чакайте... Я по-добре у Цветини — там никой няма да го търси и никой няма да го види... Хайде назад! *(Дигат го и го понасят вляво към двора на Цвета.)*

ПРИСТАВЪТ *(влиза отгясно, подир него дядо Ноко, Камбуров, стражари, зад тях група мъже, жени и Цвета).* Стой! *(Като виждат пристава, всички са втрещени от страх.)*

ДЯДО НОКО. Ето го, ето го... сангъка с калъпите!

ПРИСТАВЪТ. Никой да не мърда от мястото си. *(На един стражар.)* Отвори сангъка!

І СТРАЖАР *(оглежда сангъка).* Няма ключ!

ПРИСТАВЪТ. Кмете, къде е ключът?

КМЕТЪТ. Не... не... няма ключ.

ПРИСТАВЪТ. Къде е ключът?

КМЕТЪТ. З-з-з... зет ми го зе.

ПРИСТАВЪТ *(на стражаря).* Строши бравата! *(Стражарят открехва с ножа си полека капак и го отваря.)*

ПРИСТАВЪТ И КАМБУРОВ *(се навеждат над сангъка).* Какви са тези парцали?

КАМБУРОВ. Стари грехи! *(Вади едно по едно грехите на Вражалеца.)* Тия не са грехите на фотографчийта... *(Най-после изважда каскета и черните очила.)* Кмете, чии са тия работи?...

ПЕНА *(извиква).* Ах, проклет да е!

ЩЕРЬО И ТАМБУРКОВ. Вражалецът, вражалецът... ей му очилата!

КМЕТЪТ *(слисан).* Ой!... Ой!...

БОСИЛКА. Ах, мамо! *(Поничва да падне, Пена и Цвета я подкрепят.)*

КАМБУРОВ. Манчо ли е бил този изкусен вражалец, а, кмете? Ха-ха-ха!... От Тракия, а?

ПЕНА *(на кмета).* Видиш ли, видиш ли, глупако, ей ти мангото, ей ти Манчо, ей ти златото!... Чума да го изяде!

КАМБУРОВ. Ха-ха-ха!...

ПРИСТАВЪТ *(вади от сандъка стъкла)*. Я виж, господин учителю, да не са това калъпите?

ДЯДО НОКО. Те са, калъпите, те са, калъпите!

КАМБУРОВ *(като ги разглежда)*. Калъпи ли? Никакви калъпи... обикновени цветни стъкла със снимки на банкноти... петдесетарки. С тия стъкла не могат да се направят никакви банкноти.

ЩЕРЬО. Изгоряха ни париците!

ДЯДО НОКО. Как тъй бе, джанъм?... Фотографията правеше, и какви?... Като истинските!

ПРИСТАВЪТ *(вади от джоба си банкноти)*. Ето парите на бабичката. *(Сравнява банкнотите със стъклата.)* Та тия пари с тия стъкла ли са правени?

ДЯДО НОКО. А-ха!

ПРИСТАВЪТ. Кой те излъга?

ДЯДО НОКО. Защо?

ПРИСТАВЪТ. Защото тези банкноти не са фалшиви, а истински...

ЩЕРЬО. Истински ли?

ПРИСТАВЪТ. Истински, същински банкноти...

ТАМБУРКОВ. Ах, проклето лапе! С тези калъпи...

КМЕТЪТ. Бре, разбойник!

ПРИСТАВЪТ. Бива ли толкова простотия?... Нямахте ли очи да видите?... Кой ви излъга?

ДЯДО НОКО. А че кметът каза...

КМЕТЪТ. Не, не съм аз... не аз... той, дядо поп най-напред рече... той му намери калъпа...

ПРИСТАВЪТ. Попът... ге е попът?

ЩЕРЬО. Тука беше, ама офейка.

ПРИСТАВЪТ *(на I стражар)*. Я скоро да го доведеш тука. *(Стражарят излиза.)* И ти, кмете, с всичкия си ум повярва, че това са калъпи, че тия са фалшиви банкноти?

КМЕТЪТ. Заблуждение, г. приставе, заблуждение.

ПРИСТАВЪТ. Ти, като си толкоз прост и глупав...

КМЕТЪТ. Прости сме, г. приставе, глупави сме...

ПРИСТАВЪТ. Не можа ли да попиташ някого как е тази работа... тези банкноти фалшиви ли са?

КАМБУРОВ. Всеки ден се срещаме, говорим... а защо не ме попитахте?... *(На пристава.)* Сгушили се неколцина там в оная стаичка, шушукат, решават и никому нищо не казват...

КМЕТЪТ. А че дядо поп рече – никому ни дума.

ПРИСТАВЪТ. Тайна, значи... Направихте си кооперация, събрахте пари, дадохте ги на онзи разбойник да купи книга, да ви направи каймета и вий да станете милионери, а? Защо мълчиш? Отговаряй – тъй ли беше?

КМЕТЪТ. А че... фотографчийска кооперация...

ПРИСТАВЪТ. И на всичко отгоре даваш гръщия си на този мошеник?

Общ смях.

БОСИЛКА. Ах, боже мили! *(Плачешком избягва вътре, подир нея Цвета.)*

ПЕНА. Думай му, г. приставе, думай му!

ГЛАС. Династията, Гарване, династията!

Смях.

ПЕНА. Приказвай ге, приказвай, защо мълчиш? От тебе вкъщи устата не можем да си отворим. Приказвай сега ге!... *(Смях.)* Направи ни за резил пред хората!...

ПРИСТАВЪТ. Тихо! Къде е списъкът на вашите кооператори...

ДЯДО НОКО. Тамбура, де си, Тамбура? Дај списъка.

ТАМБУРКОВ *(бърка в джоба си)*. Не зная де съм го турил.

ПРИСТАВЪТ *(издига камшика)*. Скоро списъка, че видиш ли го?

ТАМБУРКОВ. Ето го!... *(Подава му го.)*

ПРИСТАВЪТ *(чете)*. Бре, бре, бре... петнайсет души внесли... о-хо-хо-хо!... седемстотин и петдесет хиляди лева!... Бре, гарвани с гарвани, не, ами хайвани с хайвани!

КМЕТЪТ. Заблуждение, г. приставе, заблуждение.

ЩЕРЬО. Като ни обзе едно заблуждение, г. пристае, ей тъй, зор-зоруна му натъпкахме парите на тоя поразник! *(Плюе настрана. Смях.)*

ПРИСТАВЪТ. Голям хитрец!... Раздал ви няколко истински банкноти, а виѝ нему хайде-е... цял милион! Е, г. учителю, га прощаващ, ама шантаво село като вашето Гарванци надали ще се намери по цял свят!

КАМБУРОВ. Чувате ли, чувате ли какво приказват хората за нашето село? Опозорихте го!... Позор!

ПРИСТАВЪТ *(на кмета)*. Ами как се казва твоят зет?...

КМЕТЪТ. Зет ли? *(Плюе настрана)*. Огън га го гори, на бесилка га увисне...

Смях.

ПРИСТАВЪТ. Името му.

КМЕТЪТ. А че Манчо... Манчо... Вагар...

ПРИСТАВЪТ. Зет, пък името му не знаеш!... И таз хубава!

ЩЕРЬО. Нещо като вагарец...

Смях.

ТАМБУРКОВ *(досеща се)*. Вагарджиев!

ПРИСТАВЪТ. Ха-ха-ха!... Голям вагарец той!

І СТРАЖАР *(влиза отдясно)*. Попът е болен, господин началник.

ПРИСТАВЪТ. Как така болен... Ти видя ли го?

І СТРАЖАР. Видях го – лежи, завит с черга презглава, цял трепере, зъбите му тракат, едва приказва, като му казах, че го викаме, той биля бялдуса!...

Смях.

ПРИСТАВЪТ. Жив – умрял, ще го доведеш в общината. Бегом!

ЩЕРЬО. Те виновните в таз афера, господин пристае, са на ачик, няма къде да бягат, ами ниѝ, мирните граждани, дето ни заблудиха, излъгаха ни и ни вкараха в тази бея, какво ще правим с нашите разписки? *(Сочи разписката си.)*

ПРИСТАВЪТ. Всички ли имате разписки?

Кметът, Тамбурков вадят разписките си.

ПРОДАН *(излиза от групата)*. Всички, всички... редовно подписани разписки за внесените паричи... Ето! *(Показва си разписката, показват и някои от групата при вратата вдясно.)*

ПРИСТАВЪТ. Прости, а не забравяте разписките!

ПРОДАН. Че толкоз пари губят ли се? Дошъл един пунгаш от София, излъгал ни, криви ли сме ни?

ГЛАСОВЕ. Право, право...

ПРОДАН. Аз мисля да се земе едно решение... гържавна помощ ли ще искаме... нещо като за народно бедствие ли?

ГЛАСОВЕ. Тъй ами, разбира се... решение, решение!

ЩЕРЬО. Град, суша, наводнение... гържавата сè нещо дава... Пък такава напаст, хем направо от София дошла?...

ГЛАСОВЕ. Право казва Суека...

ТАМБУРКОВ. Че ние можем да се обърнем и към Народното събрание!...

ПРИСТАВЪТ. Тобава всички, които имат разписки, долу в общината! Там ще обсъдим този въпрос.

ГЛАСОВЕ. С разписките в общината! С разписките в общината!...

Някои от групата тръгват.

ПРИСТАВЪТ *(на учителя)*. Де ще ги търся един по един из селото!... Тъй, вкупом ще ги арестувам... сами си влизат в клонката! *(На другите около сандъка)*. Приберете тези парцали в сандъка! *(Той оставя стъклата)*.

КМЕТЪТ *(хвърля дрехите на Вражалеца)*. Ах, неговата верица, да ми падне веднъж в ръцете...

ПЕНА *(сваля си забрадката)*. На му и чембера, проклет да е!... Господ да го убие!... Хлябът, дето му го дадох, да го задави!...

ПРИСТАВЪТ *(на стражарите)*. По-скоро, по-скоро!

КМЕТЪТ *(на пристава)*. Че що тъй бързаш, г. приставе? Аз цял ден те чакам да ми годеш на гости, пък ти... Да бяхме пили баре по едно кафе...

ПРИСТАВЪТ. Долу, в общината, ще пием такава кафе за твоите милиони, каквото никога не си пил...

КМЕТЪТ. Твое си специално кафе, а?

ПРИСТАВЪТ. Ще видиш, ще видиш!... Хайде с мене *(на Щерьо, Продан, Тамбурков)*, хайде и вие, хайде, дядо Ноко... да се почерпим!... *(На стражарите)*. Хайде, гизайте!...

Излизат вдясно, стражарите подир тях със сандъка.

ГЛАСОВЕ. Милионите на Гарвана! Ура! Милионите на Гарвана!

ЗАВЕСА

ЖЕНСКО ЦАРСТВО

КОМЕДИЯ

ЛИЦА:

БОЖИЛ
ЗЛАТА
СТОЯН
РАЙНА
ИВАН
КМЕТИЦАТА
ДЯДО ЕНЬО
СВ. ПЕТЪР
СВ. НИКОЛАЙ
СТРАЖАРКИ
ПЪДАР

Действието става в старо време.

ЖЕНСКО ЦАРСТВО

Народна приказка

Селски двор – в дъното къщица с врата и две прозорчета отстрани, под стряхата върлина с грехи и забивки, на един край висят низове червени чушки и лук, вляво плет, зад него съседен двор, вдясно плет с пътна врата, край левия плет градина с пчелни кошери, а край десния орало и груги земеделски оръдия, дърва и гр.

Мъжете са облечени в дълги бели ризи, широки бели гащи, къси елечи, като в Никополско лятно време, препасани с престилки и забрадени с кърпи, а жените – в сукмани, с пояси, без престилки, с калпаци на глава. Надвечер.

БОЖИЛ *(клекнал в градината, чисти бурени и ги слага в престилката си. От съседния двор се чуват викове и охкания. Женски глас – „Гиди поразнико недни... мързеливец!... Млък... млък... стига си охкал, че тоягата ще заиграе! Да го приспиш и додето дога, всичко да е готово – чу ли, куче красаво?“ ... Врата силно се хлопва).* Горкият човечец, ще го пребие проклетата жена!... *(Надига се през плета и вика предпазливо.)* Иване!... Ей, Иване!... Иване!

ИВАН *(подир малко наднича през плета с малко дете на ръце).* Божице, ти ли ме викаш?

БОЖИЛ. Каква беше тази кавга у вас?

ИВАН. Каква? Както всякога... за проклетото му дете!... Навикнало сѐ на ръце да го държа, оставя ли го, писне като прасе, гаче ли го колим. Не мога нищо вече да похвана от него. Жената ми

заръча за довечера прясна пита... Пита ли да меся, туй ли да гържа? Остава ли го, ще писне – бой, гържа ли го, няма пита – пак бой – женска оправия!

БОЖИЛ. Хасъл женска оправия... И моята е проклета, ама твоята?

ИВАН. У-у, ешът ѝ няма!... Цял съм посинял от бой – час по час, час по час!... Пък туй... ризата, едно тънко-тънко, не е като потурите.

БОЖИЛ. Та жените максус ни смъкнаха потурите.

ИВАН. С тия ризки цяло тегло.

БОЖИЛ. Тегло не, ами тегло... Няма ли вегнъж да ни се върне силата бе, джанъм?

ИВАН. Ще се върне тя, като се обърнем!... Кой ли ден ще увисна там хе на сливата, па да угря колкото ѝ душа иска... да се насити.

БОЖИЛ. Урсус жена, брей!

ИВАН. И туй се е метнало на нея, проклетото... да беше мъжко баре, ами то женско... иде ми да го удуша.

БОЖИЛ. Защо не му гадеш попара с вино? Цял ден ще спи като заклано!

ИВАН. Та вкъщи вино завърта ли се? Тя капка не оставя. Онази вечер бяхме купили, тя всичкото изцеди.

БОЖИЛ. И ние нямаме много, ала сè пак ще се намери да ти дам малко.

ИВАН. Голяма добрина ще ми сториш, Божиле... да рахатясам малко от туй гжереме.

БОЖИЛ *(като тръгва за вкъщи)*. Изципах градината, коджа бурен беше се навъдил... По-рано градината тревясала, буренясала, жената хич не я и поглеждаше, а сега, откакто са на власт, само

тревица да зърне... леле-мале. *(Влиза вкъщи.)*

ИВАН *(подгрусва детето)*. Динга... гинга... гинга!... Динга... гинга... гинга!... А-а-а-а... е!... А-а-а-а... е!... Сега татко ще ти гаде попарка с винце... да заспиш, та да не се събудиш макар!

БОЖИЛ *(излиза от къщи с паничка в ръце)*. На ти, Иване... надгори му със срединка, па му дай да лапа.

ИВАН *(взема паничката)*. Сполай ти, Божиле, чакай да го приспя, че да ти върна паничката.

БОЖИЛ. Може и после.

ИВАН. После ще забравя, ами сега. *(Отдалечава се.)*

БОЖИЛ *(разбражда си забрадката)*. Опустила му шамията, стегнала ми врата, сякаш съм обесен. *(Сваля я, изтърсва я, туря я на главата си и двата предни края мята назад.)* Така ми е по-свободно. *(Кляка и скубе бурени.)*

ИВАН *(наднича през плета)*. Божиле, на ти паничката. *(Божил се изправя и я взема.)* Благодаря ти.

СТОЯН *(излиза от къщи с кобилица и менци на рамо)*. Та-те-е, отивам за вода... *(Излиза през пътната врата.)*

БОЖИЛ. Иди, синко, иди.

ИВАН. Левент момче имаш, Божиле, да ти е живо и здраво.

БОЖИЛ. Ох, левент, ама на виж – вместо кон да препуска, та искри да пращят, той забрадил чембер и с кобилица на рамо.

ИВАН. Ех, Божиле, божа работа.

БОЖИЛ. Каква ли вълчица и нему ще му гложде кокалите цял живот?

ИВАН. Доге го натири на стари години в

манастира и си намери някой по-млад мъж.

БОЖИЛ. И туй бива. Кога ли ще ни натирият и нас гвамата с тебе?

ИВАН. Когато им скимне... Мислиш, нашите вещици ще чакат да навършим години ли? *(Тяхната врата се хлопва, той извързва глава.)* Ах... наша Радка си иде. И тя е една усойница, цяла се метнала на майка си.

РАЙНА *(заг плета)*. Тате, какво си щръкнал там до плета с туй дете?

ИВАН. Приказвам тук с бай ти Божила нещо за работа.

РАЙНА. Приказвате за работа, а малко ли работа те чака вкъщи? Работата не ще приказки.

ИВАН *(на Божила)*. Чуваш ли я? Туй е гъщеря – ни почит, ни послушание. Опак свят! *(Отива с детето вкъщи.)*

РАЙНА *(наднича над плета)*. Вуй, мъжете, бай Божиле, се оплаквате, че работата ви вкъщи не спори, а пък цял ден на приказки...

БОЖИЛ. Какви ти приказки – казали сме си една-две думи и ние. Ако е за приказки, вие, жените, ги грънкате много повече от нас.

РАЙНА. Ама работата ни спори.

БОЖИЛ. Спори, господ като ви даде нашата сила. Ако не се бъркате тук вкъщи, и нашата работа по щеше да спори.

РАЙНА. Как да не ви се бъркаме, като не можете нищо свястно да направите – хляб ще загорите, манджата ще пресолите.

БОЖИЛ. Туй знаем, туй правим. Като не ви се харесва, сами си вършете къщната работа.

РАЙНА. Като не можете да въртите една къща, защо ви хрантутим само?

БОЖИЛ. Зная ли аз, вуй си знаете защо. *(Влиза вкъщи.)*

РАЙНА. Гледай го ти него... Чакай аз да кажа на кака Златка да му поналожи гърба, че да виду той...

Стоян влиза от пътната врата с пълни менци.

РАЙНА *(нежно)*. Стоене... Стоенчо бе!... Дај ми да пијна малко прясна водича...

СТОЯН *(приближава се смирено, внимателно ѝ поднася предния медник, както е на кобилицата)*. Заповядай!

РАЙНА *(пие)*. Ех, че ти е сладка водичата, Стоенчо! Ще си пијна още малко. *(Пие.)* Много ти е сладка водичата, Стоенчо, ще ти изпия целия медник.

СТОЯН. Изпиј го де!

РАЙНА. Ще ми се разсърдиш.

СТОЯН. Няма да ти се разсърдя.

РАЙНА. Ами ако го излея?

СТОЯН. Излей го де!

РАЙНА. На таков хубаво момченце излива ли се водата?

СТОЯН *(засрамено навежда глава и с левия си крак прави като полукръг)*. То... страшна хубост...

РАЙНА. Ти не си знаеш хубостта, Стоенчо. На, погледни се тука... *(Вади от пояса си кръгло огледалце и го държи срещу него.)*

СТОЯН. Ао... лъо... огледалце!

РАЙНА. Погледни се, погледни се де... не се срами.

СТОЯН *(нерешително се поглежда)*. Че какво пък?

РАЙНА. Видя ли се?

СТОЯН. Кое ли ми е пък хубавото?

РАЙНА. Всичко ти е хубаво, Стоенчо – очите ти черни маслини, бузите ти бели филджани, мустачките ти гайтан коприна... Ах! *(Стисва му дясната ръка, както държи кобилищата.)*

СТОЯН. Олеле, счупи ми пръстите!

РАЙНА. От любов, Стоенчо... Аз те любя, Стоенчо.

СТОЯН. А-о, ао!... *(Избягва вкъщи.)*

РАЙНА. Стоенчо, Стоенчо, ела... ще ти кажа нещо! Засрами се и избяга... Той пак ще доге... *(Скрива се зад плета.)*

СТОЯН *(след малко се подава на вратата и поглежда към плета. Оправя си забрадката над ухото. Излиза с една метла и започва да мете по пътеката към плета. Тихо си пее по гласа на „Рано е Радко ранила“).*

Рано е Радко погранил
на бели Дунав за вода...

РАЙНА. Гласецът ти, Стоенчо, сякаш мехлем маже по сърцето ми...

СТОЯН *(изправя се)*. Рекох да помета, че мама скоро ще си доге.

РАЙНА. О-о, Стоенчо мамин.

СТОЯН *(пак мете)*. Трябва да побързам, че мама като види непометено...

РАЙНА. Момченце мамино!... Ха, Стоенчо, запей!

СТОЯН. Че защо пък да пея?

РАЙНА. Защото много хубаво пееш...

СТОЯН. Какво му е пък хубавото?

РАЙНА. Ба, цял ден да ми пееш – цял ден ще те слушам и пак няма да ти се наслушам.

СТОЯН. У-у, какво ми гумах ма!

РАЙНА. Де попей ми, попей ми... още мъничко...

СТОЯН. Не бива.

РАЙНА. Защо не бива бре, Стоенчо? *(Стоян мълчи и мете.)* Попей ге, Стоенчо...

СТОЯН. Какви сте смешни вий, момите, сещаете да ви пеem.

РАЙНА. Че тъй, ами как?

СТОЯН *(мете, внезапно се закусква)*. Хи-хи-хи!...

РАЙНА. Защо се смееш, Стоенчо?

СТОЯН. Тъй... хи-хи-хи!

РАЙНА. Защо пък тъй?

СТОЯН. Досмеша ме нещо.

РАЙНА. За какво те досмеша? Кажу ми и аз да се посмея.

СТОЯН. За какво ли?... За онуй, гето ми го рече оде... Хи-хи-хи!

РАЙНА. Че какво съм ти рекла?

СТОЯН. Уж не знаеш.

РАЙНА. Кажу ми ге!

СТОЯН. Сети се самичка... то беше едно смешно.

РАЙНА. Какво е то толкоз смешно?... Кажу ге, не мога да се сетя.

СТОЯН. Е, като не можеш...

РАЙНА. Дето ти казах, че си хубавец?

СТОЯН *(клати отрицателно глава)*. А-а, не е то... груго, по-смешно.

РАЙНА. Дето ти казах, че те любя?

СТОЯН. Хи-хи-хи!...

РАЙНА. То ли е, Стоенчо?

СТОЯН *(срамежливо)*. То...

РАЙНА. То ли е смешното?

СТОЯН. Хи-хи-хи!...

РАЙНА. Стана ли ти хубаво, като ти го казах?

СТОЯН. Ух, и ти каква си ма, Райно!

РАЙНА. Аз те любя, Стоенчо, ти си мойто либе... ти си мойта изгора!

СТОЯН. У-у, да не ми приказваш такива срамни работи – ей сега ще се скрия вкъщи.

РАЙНА. Няма... няма!

СТОЯН. Няма, зер!... Зная аз, вий сте такива момите.

РАЙНА. Ела при мене, Стоенчо.

СТОЯН. Не ща, страх ме е... пак ще ми приказваш такива работи...

РАЙНА. Няма, не бой се, друго ще ти кажа... ела.

СТОЯН. Лъжеш...

РАЙНА. Не лъжа, ако искаш, да ти се закълна.

СТОЯН. Ще годя... ама ще ти се разсърдя, ако...

РАЙНА. Сега... аз като ти казвам, не ме ли вярваш?

СТОЯН *(приближава се с метлата в ръка)*. Е, какво?

РАЙНА. Ела по-насам ге, не бой се, Стоенчо.

Той се приближава и тя му грабва китката.

СТОЯН *(като се хваща за ухото)*. Китката ми... У-у... ма, Райно...

РАЙНА *(мирише китката)*. Ах-ах... ах... колко ти хубаво мирише шибот, Стоенчо.

СТОЯН. Всяка сутрин, всяка вечер го поливам с прясна водица.

РАЙНА. Той много хубав бе, Стоенчо, като тебе хубав!

СТОЯН. Харесваш ли го?... Ний имаме много, искаш ли да ти набера?

РАЙНА. Всяка сутрин, като отивам на работа, ще ми заткъваш по една китчица на ухото, та цял ден за тебе да мисля, Стоенчо. Ела по-близо, мичък. *(Хваща му дясната ръка и го привлича по-близо до плета.)* Аз те любя, мили Стоенчо, ти си моемо либе, моята изгора! От деца сме расли заедно, ний сме един за други... Ти любиш ли ме, Стоенчо?

СТОЯН. Не зная... мама...

РАЙНА. Аз ще пратя сватове да те искат... Тя ще стане каил, Стоенчо! *(Целува го.)*

СТОЯН. Райничке!... Ах! *(Дръпва се.)* Дали не ни е видял някой? *(Оправя си забрадката.)*

РАЙНА. Не бой се, никой не ни е видял... Ела, Стоенчо, да те целуна по мустачките. *(Целува го.)* Ох, колко са хубавички, мекички, като коприна. На ти туй огледалце. *(Дава му огледалото.)*

СТОЯН *(разглежда огледалото)*. Колко е хубавичко!

РАЙНА. Ново е... максус съм го купила за тебе от пазара.

СТОЯН *(оглежда се и си засуква мустаците)*.

РАЙНА. Тъй... да се оглеждаш, да си виеш мустачките, да си ги редиш, да си ги станиш. Някои си бръснат мустаците... у-у грозно! Устата им на гжигер приличат. А твоите какви са хубавички!... Даи!... *(Целува го.)*

СТОЯН. Де ли ще го крия? Мама да го не види...

РАЙНА. Защо?

СТОЯН. Тя ми е заръчала от мома нищо да не взимам.

РАЙНА. Кажу, че си го купил.

СТОЯН. Как ще съм го купил, като нямам пет пари, пък и тя нищо не ми дава.

РАЙНА. Скрив го в пазвата си.

СТОЯН (*поглежда се в огледалото*). Добре казваш... в пазвата. (*Туря огледалото в пазвата си.*)

ЗЛАТА (*внн на пътя*). Хай със здраве, Раго, ще се видим в общината.

СТОЯН. Мама иде... бягай!...

Райна се скрива зад плета, Стоян започва да мете.

ЗЛАТА (*влиза бърже и хлопва вратата подире си*). Ти какво правиш бре?

СТОЯН. Мета, мамо.

ЗЛАТА (*приближава се*). Друга работа нямаш ли, та си взел да метеш?

СТОЯН. Ти нали ми каза да премета двора?

ЗЛАТА. Казала съм ти... (*Сочи с крак.*) Туй метено ли е?... Туй метено ли е?... Туй метено ли е? Мете!... Толкоз работа от тебе... само хляба ми ядеш напусто.

СТОЯН. Мамо...

ЗЛАТА. Млък!... Добре си отваряй зъркалите, че като взема с метлата по главата. (*Влиза вкъщи.*)

СТОЯН. Като вземеш, голяма работа!... (*Отива на плета.*) Райно... Райничке!... Няма я. Къде ли е отишла? (*Поглежда се в огледалото, засуква мустак, мете и пее.*)

Запретни, Велко момче, бели ръкави,
умеси, Велко момче, бяла погача,
наточи, Велко момче, люта ракия...

РАЙНА (*подава се над плета*). На мене ли пееш, Стоенчо?

СТОЯН. На тебе я... кому другиму? А ти де беше, като те виках?

РАЙНА. Тате ме повика да видя дали се е опекала питата. Тя цяла почерняла, станала на възлен, а той пита печена ли е. Мама ей сега ще годе, тя ще му каже печена ли е, не е ли печена. Ела при мене, Стоенчо.

СТОЯН. Не смея... мама е там. Защо са толкова лоши нашите майки?

РАЙНА. Кои ти каза, че са лоши?

СТОЯН. Не виждаш ли – всеки ден се карат и бият бащите ни.

РАЙНА. Как да не ги бият, като не вършат нищо свястно.

СТОЯН. А ти мене ще ме биеш ли?

РАЙНА. Тебе ли да бия? Как можеш да си помислиш такова нещо? Цял ден на ръце ще те нося, Стоенчо.

СТОЯН. Кои знае? Виш всичките така приказвате, пък после...

Вратата се отваря, Божил бяга навън, подир него Злата с една точилка. Райна се скрива зад плета.

ЗЛАТА (*като го удря с точилката по гърба*). Не увира, а?... Ще ти кажа аз тебе едно не увира! (*Точилката се счупва.*) Ах ти, проклетнико, счупи ми точилката! Гърбина като камък... Кобилица за нея!

РАЙНА (*подава се над плета*). Какво те е пак разсърдил, како Злато?

ЗЛАТА. Бях му рекла да свари за довечера боб.

Ида си и го питам – стана ли бобът?... Не увира, кай. Защо не увира? Тъй, не увира. Като погледнах, какво да видя, сестрице – турнал гърнето на огнището, а в огнището ни въгленче огън и бобът си кусне в студената вода. Де ти е огънят бре, хубостнико? Ай, забравил съм да го запала, вика. Грабнах точилката, че дето сварих! На, нека ти се смеят хората на ума бре, глупако! Скоро да вървиш да накладеши огън! После да се обръснеш, какво си брадясал тъй като караонджол? Не мога да те гледам такъв. Хайде! *(Божил влиза вкъщи.)*

РАЙНА. Нашият пък прегорил питата – въглен.

ЗЛАТА. Толкоз ти работа от тези мъжища. Сè подире им трябва да се шета. Право казват – къща без жена, огън да я гори! Ами ти бре, какво си щръкнал с тази метла. Върви помагай на баща си, че довечера няма да има какво да лапате. За ядене ги бива, нищо не им стига.

РАЙНА. Защо кориш момчето, како Злато? Бива ли таквоз хубаво момче...

ЗЛАТА. Хубаво, ама умът му къс, като на баща му. С хубост само къща не се върти.

РАЙНА. Е, и то ще се научи.

ЗЛАТА. Ще се научи, ама не със сладки приказки.

РАЙНА *(тяхната врата се хлопва)*. Кой ли иде? *(Поглежда.)* Мама си иде. Прощавай, како Злато. *(Скрива се.)*

ЗЛАТА. Прощавай и ти. *(Тръгва към къщи.)*

КМЕТИЦАТА *(хлопа на пътната врата)*. Злато... Злато ма!

ЗЛАТА *(тича и отваря вратата)*. Ти ли си ма, кметице? Заповядай... Заповядай!

КМЕТИЦАТА *(влиза с дебел бастун в ръка)*. Добър вечер, Златке.

ЗЛАТА. Дал ти бог добро, кметице. Заповядай, заповядай вкъщи.

КМЕТИЦАТА. Не, по-добре гай ми столче тук да поседна, на хлад.

ЗЛАТА *(от вратата)*. Стоене, гай два стола.

КМЕТИЦАТА. Е, ти какво правиш, Златке?

ЗЛАТА. Какво ще правя?... Сè разправиш с моя непрокопсаник.

КМЕТИЦАТА. Божил ли?

ЗЛАТА. Ами кой?

СТОЯН *(донася две триножни столчета)*. Къде, мамо?

ЗЛАТА. Ей тук. *(Сочи при цветята, той ги оставя.)*

КМЕТИЦАТА *(сяда)*. А ти, Стоенчо, как си, какво правиш?

ЗЛАТА. И той като баща си неразбран, сè подире му трябва да се тича.

КМЕТИЦАТА. Какво приказваш, Златке? Таквоз хубаво момченце, пък.

ЗЛАТА. Хубаво, ама глупаво... непослушно, кметице.

КМЕТИЦАТА. А-а, Стоенчо, не бива тъй... ти трябва да слушаш мама си, да си гледаш работата, да станеш добър къщовник, че да ти намерим една хубава женичка... хайде, той ще слуша вече, не му се сърди, Златке. Ела, Стоенчо, да видиш какво съм ти донесла. *(Вади из пояса си едно пакетче, свито на фуния.)* Ела, ела... *(Стоенчо се приближава, тя му дава пакета.)* Отвори да видиш.

СТОЯН *(отваря пакета)*. У-у, леблебии и стафиди, благодаря ти, кметице.

ЗЛАТА. Видиш ли?... Ама май не заслужаващ.
 КМЕТИЦАТА. Ех и ти, Злато, много го користи.
 Заслужава си момчето, заслужава. А ти, Стоенчо, с
 какво ще ме почерпиш, като съм ти дошла на гости?
 ЗЛАТА. Напълни павурчето да сръбнем малко
 ракийца.

Стоян влиза вкъщи.

КМЕТИЦАТА. Хубаво ти е момченцето, Злат-
 ке, кротко и послушно... да ти е живо и здраво.

ЗЛАТА. Не го хвали много, кметице, че ще се
 забрави.

КМЕТИЦАТА. То е тъй, ама що си е право –
 право си е. *(Чува се мъжко охкане и женски вик в*
съседната къща.) Там карат ли се?

ЗЛАТА. Май че има и бой.

КМЕТИЦАТА. Защо ли?

ЗЛАТА. Тоз пък хубостник, като пекъл нута,
 изгорил я... възлениасала.

КМЕТИЦАТА. Гледай, гледай... ге са му били
 очите?

ЗЛАТА. Връшникът му ще да се е зачервил, та
 е пламнала нутата под него... язък за брашното.

КМЕТИЦАТА. Ами Райна не позаглежда ли
 ваш Стоенча?

ЗЛАТА. Кои знае? Досега не съм сапикасала
 такова нещо... не ми се вярва.

КМЕТИЦАТА. Тя е една усойница – проклета
 като майка си. Не виждаш ли я какво прави на на-
 шите събрания? Ще ти почерни само момчето.

ЗЛАТА. Пазил ме господ!

КМЕТИЦАТА. Не ти трябва.

СТОЯН *(донася павурчето и го подава на кме-*
тицата). Заповядай, кметице.

КМЕТИЦАТА. Ха за твое здраве, мойто мом-
 че! *(Пие.)*

ЗЛАТА *(поема павурчето).* А мезе?

СТОЯН. И мезе ли?

ЗЛАТА. На, виж го, кметице, и нута още!

КМЕТИЦАТА. Е, то не е криво... то се учи още
 момчето.

ЗЛАТА. Но кога ще се научи, станал е коджа-
 мити гангалак... и какви мустаци е засукал! Нали
 ти казах да ги обръснеш бре?

КМЕТИЦАТА. Сакън, Златке, мустачките не
 закачайте.

ЗЛАТА. Нали уж решихме в общината по но-
 вата мода?

КМЕТИЦАТА. Решихме, ама после разбрах, че
 не сме решили добре, па и много съветнички още
 тогава бяха против. Не помниш ли?

ЗЛАТА. Как да не помня?

КМЕТИЦАТА. Сè по-гружко е мъж с мустаци.
 Да им дадем малко свобода на мъжете – кой както
 иска. А на Стоенча по му мяза старата мода... с
 мустачки... и какви му са хубави!

ЗЛАТА. Иди кажи на баща си да даде мезе, как-
 во се втелява такъв? *(Стоян влиза вкъщи.)* Хай наз-
 граве, кметице, добре си дошла! *(Пие.)* Как ми на-
 мираш ракийта?

КМЕТИЦАТА. Запаали ми гърлото.

ЗЛАТА. Два пъти съм я варила. *(Подава ѝ па-*
вурчето.) Пийни си, кметице, мезето сега ще годе.
(Кметицата пие.) Напреж, аз като му служех, па-
 зи, боже, да му поднеса ракия без мезе – ще вдигне
 една врява, а сега се прави, че не знае.

КМЕТИЦАТА. Правят се ма, Злато, правят
 се всичките мъже така, уж не знаят.

ЗЛАТА. Де не ще знаят, всичко знаят проклетниците.

КМЕТИЦАТА. Тъй искат да ни накарат да се върнем вкъщи и да си поемем къщната работа, ама ще им пресегне.

ЗЛАТА. Как щяло да си изпуснем властта... Царство дава ли се така?

КМЕТИЦАТА. Бе те ще си клекнат най-после, няма накъде да шават, само да прекараме новата реформа.

ЗЛАТА. Каква е тя?

КМЕТИЦАТА. Тия дни ми доде на ума, тази вечер ще я решим в общината.

ЗЛАТА. Кажу ми я.

КМЕТИЦАТА. Отсега нататък, като се рогите, бащата ще лежи при него като лехуса, а не майката. Разбираш ли?

ЗЛАТА. Разбирам, кметице. Но това е много хубаво, тъй... тъй. Аслъ раждането ни позапура вкъщи, а тъй и това няма. Мъжете да лежат лехуси, каква им е работата, а ний ще си бъдем свободни. Виж, кметице, тази ти реформа е най-умната. Ще я приемем, ще я приемем с абсолютно болшинство. Коя ли ще вдигне ръка против нея?

КМЕТИЦАТА. Никоя. *(Стоян донася паничка с мезе и триножно столче, туря столчето между двете и мезето на него.)* Браво бе, Стоенчо! Да си жив и здрав, моето момче! Какво къщовниче ще ми станеш ти! *(Взема от мезето.)* За твое здраве и за твоята хубост, Стоенчо! *(Пие.)*

ЗЛАТА *(поема павурчето, на Стоян)*. Хайде гледай си работата. *(Пие, Стоян влиза вкъщи.)*

КМЕТИЦАТА. Тази реформа вече ще ги върже вкъщи, ще станат по-гомосеги. Досега тъй и

тъй, отсега нататък вече...

ЗЛАТА. Виж, твоята реформа е много хубава, кметице, ама мене ми е на ума друга, още по-хубава реформа. Да можехме да ги накараме не само да лежат лехуси, ами и да раждат, а? Какво ще кажеш?

КМЕТИЦАТА. Това е вече божя работа, Златке.

ЗЛАТА. Ний да вземем решение да молим бога, пък каквото даде. Отде знаеш, както ни даде царство, може и това да ни даде.

КМЕТИЦАТА. Не е чудно.

ЗЛАТА. Тогава не само ще ги вържем, ами ще ги заковем вкъщи, та носа из вратата да не си покажат. *(Подава ѝ павурчето.)*

КМЕТИЦАТА. Аз ще си помисля и за тази реформа. *(Пие.)*

ЗЛАТА. Мисли, кметице, мисли.

КМЕТИЦАТА. Аз мисля, Златке, за всички ви мисля, ама няма кой за мене да помисли.

ЗЛАТА. Що гумаш, кметице? Нима ний не мислим за тебе, нима не се молим богу за тебе? Нали си уж наша царица, а ний твои пчелици, нали ний живеем с твоя ум, нали ти ни крепиш царството?

КМЕТИЦАТА. Тъй, ама...

ЗЛАТА. Дај да пийна за твое здраве. *(Взема павурчето.)* Да си ни жива, кметице. *(Пие.)*

КМЕТИЦАТА. Тъй, ама...

ЗЛАТА *(подава ѝ павурчето)*. Пийни си и ти, кметице, таман си дошла на рак-кефи... Бива си я мойта ракийца. Вземи си и от мезенцето.

КМЕТИЦАТА. Хайде, за твое здраве, Златке, сестрице. *(Пие.)*

ЗЛАТА. Пий, кметице, не бери кахър – ний мислим за тебе. Е, има една опозиция, ама да не те е еня, нали я смазахме на избора?

КМЕТИЦАТА. За опозицията пет пари не давам – власт без опозиция може ли! Ами друго, друго...

ЗЛАТА. Какво, кметице?

КМЕТИЦАТА. Вуй-мислите за мене, ама никоя от вас не пита какво съм, що съм въкъщи, как живея?

ЗЛАТА. Не ни е дошло наум да те питаме, защото сѐ в общината и сѐ за общински работи приказваме.

КМЕТИЦАТА. Имам ли мъж, нямам ли?

ЗЛАТА. Какво... Защо... да не е умрял дяго Еньо?

КМЕТИЦАТА. Не, ами го натирих.

ЗЛАТА. Натири ли го?

КМЕТИЦАТА. Остаря съвсем, грохна вече, неговихда, недочува, за нищо не го бива, никаква работа не може да ми свърши въкъщи. Изпъдих го. Да върви при старците в манастира да си доживява старините.

ЗЛАТА. Ами сега?

КМЕТИЦАТА. Сега съм без мъж... То и по-напред беше тъй, ама сега ептен без мъж.

ЗЛАТА. Че то не бива така без мъж да останеш.

КМЕТИЦАТА. И аз гумам тъй.

ЗЛАТА. Хубава работа! На наше царство, при толкова мъже, кметицата без мъж... хайде ге!

КМЕТИЦАТА. От груга страна, си мисля какво ли ще ми се падне? Отвън го гледаш мъж, отвътре – червива ябълка. Да не излезе от трън, та на глог?

ЗЛАТА. Кметице, аз ще повдигна този въпрос в общината и там ще ти изберем мъж.

КМЕТИЦАТА. Не, не, не!... С вишегласие кой

знае какво чудовище ще изскочи, та да не го погледна.

ЗЛАТА. Ами как?

КМЕТИЦАТА. Аз сама ще си го избира, пък ти ще предложиш да се вземе решение общината да ми направи сватбата.

ЗЛАТА (*плясва с ръце*). Браво, кметице!

КМЕТИЦАТА. Едно време мъжете си правеха юбилей за нищо и никакво, защо сега общината да не си ожени кметицата, като ви е толкова заслужила?

ЗЛАТА. Една сватба ще му гръпнем, кметице, та да се чуе по цял свят. Пък ти да си избереш едно младо, хубаво мъжле, както прилича на кметица.

КМЕТИЦАТА. Аз си го вече избрах.

ЗЛАТА. Кой ли ще е този късметлия, я го кажи, ако не криеш.

КМЕТИЦАТА. Ваш Стоенчо...

ЗЛАТА (*плясва с ръце*). Наш Стоенчо?...

КМЕТИЦАТА. Защо, не кандисваш ли?

ЗЛАТА. Кандисвам, как да не кандисвам, кметичке... Голям късмет за него, голям късмет и за мене... Страх ме е само дали ще може да ти угоди.

КМЕТИЦАТА. Ще ми угоди, ще ми угоди... Колко за туй, не се бой.

ЗЛАТА. После, в къщните работи е още слабичък, баща му е едун калпазанин...

КМЕТИЦАТА. От твоя Стоенчо, Златке, сестрице, ще направя едно къщовниче, ама какво къщовниче!

ЗЛАТА. Дай, боже!

КМЕТИЦАТА. Да ти кажа право, Златке, аз отдавна съм си го харесала и си го обичам.

ЗЛАТА. Щом си го харесала, давам ти го.

КМЕТИЦАТА. Само да не е дал дума на друга някоя? Младите, нали знаеш, бързат.

ЗЛАТА. Той е още аджамия... от любов хабер си няма... Пък и да е дал, аз нали съм тука? Бъди рахат. Хайде да ти е честит, кметичке, дай да си ударим ръцете! *(Стават, стискат си ръцете и се целуват.)*

КМЕТИЦАТА. Сродихме се вече!

ЗЛАТА. Да е на хаур!

КМЕТИЦАТА. Амин! *(Сядат.)* Довечера, като гизнем заседанието, ще ти дога на гости с моите свати, ще направим годеж и го неделя сватбата. Бива ли?

ЗЛАТА. Бива, защо да не бива?

КМЕТИЦАТА. Да не я протакаме много.

ЗЛАТА. Както речеш, кметичке. *(Отива при вратата.)* Божиле! *(Стоян излиза.)* Кажу на баща си да годе тук. *(Стоян влиза вкъщи.)* Да му кажем и нему, да се зарадва, както си е обичай.

КМЕТИЦАТА. Пък в общината вече твоя работа.

ЗЛАТА. Аз зная как ще го направя. Като им кажа, то ще бъде една радост.

БОЖИЛ *(излиза, като си трие ръцете о престилката)*. Добър вечер, кметице, има ли работа в общината?

КМЕТИЦАТА. Има... има, бай Божиле, от работа ще ми се пръсне главата.

БОЖИЛ. Не е лесно да се оправят хорските работи.

ЗЛАТА. Кметицата ни донесе голяма радост.

БОЖИЛ. Бог да я поживи! Каква радост, стопанке?

ЗЛАТА. Доге да ни иска наш Стоенчо.

БОЖИЛ. За какво?... За жетвар ли сега по жетва?

ЗЛАТА. Бугала!... За какво се иска момче? За мъж, гомакун.

БОЖИЛ. А-ха... прощавай. Ами дядо Еньо!

КМЕТИЦАТА. Отиде си дядо Еньо... остави ме самичка!

БОЖИЛ. Не гумай... Кога?

КМЕТИЦАТА. Още вчера.

БОЖИЛ. Че как не сме чули?... Бог да го прости!

КМЕТИЦАТА. Не е умрял... отиде в манастира.

БОЖИЛ. Аха-а!

ЗЛАТА. Слава богу, разбра най-сетне.

БОЖИЛ. Е, сè мо... и оттам няма излизане на бял свят... пак бог да го прости!

КМЕТИЦАТА. Е, какво ще кажеш?

БОЖИЛ. Добър човек беше дядо Еньо. Голему приятели бяхме... Помня, когато беше кмет...

ЗЛАТА. По дяволите дядо ти Еньо, ами кажи – да го дадем ли Стояна?

БОЖИЛ. Да бяхме почакали, кметице, баре четиресе да минат, а?

ЗЛАТА. Глупак, и аз съм сегнала да го питам, чунки много ще го слушам.

БОЖИЛ. Ама не ми се сърди, стопанке, нали искаш да си кажа думата.

ЗЛАТА. Махни се да те не гледам! Много ми е притрябвала твоята глупава дума... Чу ли, махни се! *(Божил влиза вкъщи.)*

КМЕТИЦАТА. Я какъв е, още виру глава.

ЗЛАТА. Той виру глава, ама аз ще я пречукам таз глава.

КМЕТИЦАТА. Ти луда ли си още да го гържиш

тука, та не го пратиш в манастира. Да е по-млад, угу-годи, ами то...

ЗЛАТА. Отдавна да съм му дала пътя, ама като не му достигат още – пет-шест години, според закона...

КМЕТИЦАТА. Ха, закон! Закон за опозицията, Златке. Ще я наредим тая работа и още утре да ти се маха от главата. Какво, ти си още млада, няма да се състариш с него, я!

ЗЛАТА (*радостно подскача*). Ай, кметице, господ да ти позлати устицата за тези сладки гумки!

КМЕТИЦАТА. Да ти светне пред очите.

ЗЛАТА. Ще ми светне, кметичке, как няма да ми светне?

КМЕТИЦАТА. Ами де е мойто гогениче да си го повидя?

ЗЛАТА. Ей сегичка. (*Отива към вратата и вика.*) Стоене... Стоене!

КМЕТИЦАТА. Ела, Стоенчо, ела, мойто момченце. (*Стоян се приближава.*) Искаш ли да гогеш при мене да ми станеш къцовник...

ЗЛАТА. Иска, иска! (*На Стояна.*) Ще те оженим за кметицата бре... целувай ръка!

КМЕТИЦАТА. Искаш ли, Стоенчо?

ЗЛАТА. Как да не ще... такъв късмет!

СТОЯН (*нерешително*). Зная ли аз?

ЗЛАТА. Целувай ръка и не бягай от късмета си. Ха де! (*Кметицата си подава ръката, той я целува.*) Нали ти казах, младо е още – хабер си няма от любов.

КМЕТИЦАТА. Ще го науча, ще си го науча аз да ме либи.

ЗЛАТА. Де вий си подумайте тука, аз да видя да наредя за довечера. (*Влиза вкъщи.*)

КМЕТИЦАТА. Стоенчо! (*С дясната си ръка го прегръща през рамо, а с лявата си ръка държи неговата лява ръка, а той с дясната си ръка трие очите си.*) Чоджум Стоенчо, какво ти е, защо плачеш? Кажу ми. Дали ти е мъчно за мамини, или ти е радост, че мое пиленце ще станеш? Кажу ми де!

СТОЯН. Не зная...

КМЕТИЦАТА (*притиска го до себе си*). Тогава тия са сълзи от радост, Стоенчо. Радвай се, либе мое хубаво, радвай се, пиленце мое шарено! С ръце си нищо няма да похващаш, на меки дюшеци ще лежиш, леблебии и пейнир шекер ще ядеш, от високи чардаци ще гледаш и саде команди ще даваш. (*Тя иска да го целуне, той се дърпа.*) Защо се дърпаш, Стоенчо, не се срамувай от мене.

СТОЯН. Страх ме е, бабо, от тебе.

КМЕТИЦАТА. Какво?... Какво рече?

СТОЯН (*сепнат*). Прощавай, кметице, лоша гума издумах.

КМЕТИЦАТА. Просто да ти е, Стоенчо, че си младо още, аджамия, не знаеш какво хортуваш, ама онзи... (*сочи вкъщи*) те е надумал... но той да си мисли – за тая гума той пред мене ще отговаря!

СТОЯН. Не е мой, кметице, аз така, без да ща, го казах... прощавай.

КМЕТИЦАТА. Още тая вечер в хапсаната ще го хвърля.

СТОЯН. Аман, кметице, не е крив баща ми... моля ти се!

КМЕТИЦАТА. Като ми се тъй молиш (*прегръща го*), прощавам и нему. (*Милва го. Той се обръща и гледа към съседния двор.*) Не бой се, никои няма да ни види... тъмно е... (*Внезапно го целува, той плюе настрана и си трие устата.*) Защо си триеш устата?

СТОЯН. Срам ме е, кметице.

КМЕТИЦАТА. Ох, срам го било клетичкото! То изпърво е така, после ще се пресрамиш. *(Иска да го целуне, той се дърпа и най-после се изскубва от ръцете ѝ.)* Не бягай от мене, не се срамувай, ние нали се обичаме. Ела, ела... Стоенчо! *(Пристъпва към него с разперени ръце, той отстъпва към десния ъгъл на къщата, откъдето излиза Божил и в тъмнината незабелязано попада в нейните прегръдки. Стоян изчезва зад ъгъла.)* Улових те, Стоенчо!

БОЖИЛ *(изненадан)*. Кметице, кметице...

КМЕТИЦАТА. Ох, любя те, мое хубаво либене, че си тъй младичко като гергьовско агънце, като петровско пиленце!

БОЖИЛ. Ама, кметице... *(Дърпа се.)*

КМЕТИЦАТА. Не се срами от мене... гай да те целуна! *(Целува го и веднага се дърпа.)* Какво е туй брадище? *(Смъква шамията на Божила.)* Ти ли си бре, магаре?

БОЖИЛ *(смирено)*. Аз съм, кметице.

КМЕТИЦАТА. Що щеш в ръцете ми бре, дърто магаре?

БОЖИЛ. Аз идех да ти искам прошка за одевешните ми гуми и ти ме прегърна.

КМЕТИЦАТА. И мълчиш, не се обаждаш?

БОЖИЛ. Аз виках – кметице, кметице, – ама ти беше се така запалила, че не ме и чу бия... Пък най-после си рекох – може и да съм ти домилял, и се оставих да ме целунеш.

КМЕТИЦАТА *(плюе)*. Маскара проклета... Не ме е срам!

БОЖИЛ. Че ти като ми гумаш да не се срамя от тебе.

КМЕТИЦАТА. Млък!

БОЖИЛ. Прощавай, кметице – янлъшлък.

КМЕТИЦАТА. Махай се от очите ми!

БОЖИЛ. Язък... идех за прошка...

Тръгва за вкъщи, насреща му излиза Злата.

ЗЛАТА. Къде се изгуби бре... Излезе уж дърва да нацепиш.

БОЖИЛ. Догор да искам прошка от кметицата и да ѝ кажа, че може и да не чакаме четиресе.

ЗЛАТА. По дяволите твоите четиресе, хайде вътре!

БОЖИЛ *(влиза)*. И тази се сърди.

ЗЛАТА *(подире му)*. Да си опичаш добре ума – да направиш всичко, каквото ти заръчах, че мисли си, ако ме засрамиш пред гостите. *(Хлопва вратата.)* А ние, сестро, да вървим в общината.

КМЕТИЦАТА. Да вървим.

ЗЛАТА *(като дава павурчето на кметицата)*. Има още, кметице, да изцедим и него.

КМЕТИЦАТА. Стига, сестро, много пух – мрежи ми се вече пред очите, та неговиждам в мрачина.

ЗЛАТА. Ех, на такава радост се пие. Пийни си, пийни... за хаур, кметичке! *(Кметицата пие и подава павурчето на Злата и тя го изцежда.)* Всичкото! Хаурлия да е! Да вървим.

Кметицата си взема бастуна, останал го столчето ѝ, и двете излизат.

БОЖИЛ *(подава си главата през вратата)*. Няма ги... излезли са вече тия кукумявки. *(Излиза, подир него Стоян.)* Да се пръжгосат, та да се не видят!

СТОЯН *(плачешком)*. Не искам!... Не искам!
 БОЖИЛ. Хай да му се не види и този бабиш-
 кел сега! *(На Стояна.)* Мълчи... не плачи!

СТОЯН. Как да не плача, тате, като ми е сър-
 цето моминско?

БОЖИЛ. Имаш право, откакто си изгубихме
 силата, за пет пари кураж нямаме. Хленчим, как-
 то хленчеха жените едно време... Ех, пущината...
 какво да се прави?

СТОЯН. Не искам... не искам!

БОЖИЛ. Да се борим с тия луди жени и кме-
 тицата, празна работа. Те и сила имат, и власт, и
 полиция.

СТОЯН. Ще се обеся, ако не ме ожените за
 Райна.

БОЖИЛ. И тя, каквато е проклета, баре пет
 пъти на ден ще те бие.

СТОЯН. Тя днес ми каза, че никога няма да ме
 бие, а цял ден на ръце ще ме носи.

БОЖИЛ. И ти вярваш с всичкия си ум?... Же-
 на е то, синко, лъжа е маята му.

СТОЯН. Пък и да ме лъже, нали е млада и ху-
 бава, нали я обичам, цял ден диван чапраз ще стоя
 и в очите ще я гледам.

БОЖИЛ. Та с тази любов влизаме в лапите на
 жените!...

СТОЯН. Поврага меките гюшеци и високите
 чаргази на туй бабище. Само с леблебии и пейнир
 шекер щяла да ме храни.

БОЖИЛ. И на нея ще гъвчеш бре, сине.

СТОЯН *(плюе)*. Как не?

БОЖИЛ. Виж, тя ще те гледа като писано лй-
 це. Прашинка няма да падне на тебе.

СТОЯН. Не искам, не искам. Искам Райна.

БОЖИЛ. Хубаво, ама кметицата ще надбие.
 Райна какво е пред нея?

СТОЯН *(плачешком)*. Тогава ще се обеся!

БОЖИЛ. Бре, тежка неволя! Мълчи, не плачи...
 аз ще кажа на Райна... може тя да измисли нещо.
(Отива към плета.) У тях нищо се не вижда. Дано
 старата вещица не си е вкъщи. *(Тихо вика.)* Ива-
 не... ей, Иване... Иване бе!

ИВАН. Ей ме ей... Какво има, Божиле? *(Подир
 малко се подава на плета.)* Какво има?

БОЖИЛ. Ваша Райна вкъщи ли си е?

ИВАН. Не, отиге с майка си в общината. Има-
 ли заседание.

БОЖИЛ. Аман и техните заседания.

ИВАН. Няма труга работа ки. Вкъщи ний,
 на нивата без нас не може, всичко ний като говеда,
 а те само заседават.

БОЖИЛ *(на Стоян, който е зад него)*. Ами сега?

ИВАН. Защо ти е? Кажу ми на мен.

БОЖИЛ. Ела у нас. Не бой се, и нашата е в
 общината. Детето спи ли?

ИВАН. Спи като заклано.

БОЖИЛ. Ела, ще ти разправа. Мину през ком-
 шулука.

ИВАН. Ида.

На пътната врата се похлопва.

БОЖИЛ. Кои ли е по това време? *(Отива и отва-
 ря вратата.)* А-а, дядо Еньо, ти ли си бе? Влез... влез.

ДЯДО ЕНЬО *(влиза)*. Добър вечер, Божиле.

БОЖИЛ. Дал ти бог добро... Откъде т'й?

ДЯДО ЕНЬО. Отдалече, Божиле, капнал съм,
 едва се държа на краката си.

БОЖИЛ. Ела, поседни да си починеш. *(Повежда го под ръка.)*

ДЯДО ЕНЬО *(като вижда Стоян)*. Ти ли си, Стоене? *(Ръкуват се. Стоян му подлага столче да седне.)* Голям да порастеш! *(Сяда.)*

БОЖИЛ. Той вече порасъл, ама за беля е порасъл.

ДЯДО ЕНЬО. Тежко време, Божиле. Кои расте, кой старее – все за беля.

ИВАН *(дохожда иззад левия ъгъл на къщата)*. Ти ли си бе, дядо Еньо! *(Ръкуват се.)*

БОЖИЛ. Че ний те знаем в манастир, пък ти тук.

ИВАН. В манастира ли?

ДЯДО ЕНЬО. Изпъди ме бабата, Иване, изпъди... бил съм стар. Е, и аз виждам, че не съм млад, пък тя млада ли е?

ИВАН. Гледай ти бабище!

ДЯДО ЕНЬО. Четиресе години сме живели заедно, а сега пошуря и ме натири. Да съм знала още на сватбата да съм я удушил! Ама нъ...

ИВАН. Повела е тук жените, насреща им не се излиза.

БОЖИЛ. Ами ти избяга ли от манастира?

ДЯДО ЕНЬО. Стои ли се там бе, брате, то кучешки живот не, ами по-лошо! Рекох си: не стоявам, ще избягам, на каквото ще да става – и там смърт, и тука смърт. Тука баре по-достойно – ако щат, да ме заколят, да се знае и да се приказва, че геройски е паднал последният ви кмет.

БОЖИЛ. Ти добре си намислил, дядо Еньо, по-добре тук геройски, отколкото там мърцина. Ами кажи ни – ний какво да правим с нашата беля, дето ни се вие сега над главите.

ДЯДО ЕНЬО. Каква беля?

БОЖИЛ. Твоята баба иска да се жени за наш Стояна.

ДЯДО ЕНЬО. Що гумаеш?

ИВАН. Хайде де!

БОЖИЛ. Тази вечер годеж и го неделя сватба.

ИВАН. Брей, съвсем побесняла!

ДЯДО ЕНЬО. Затова ли ме натири тя мене?

Сега разбирам защо не ме ще... Е, а Стоян?

БОЖИЛ. Не иска. Казва, ще се обеси, ако ѝ го дагат. Майка му го дава.

ИВАН. На това бабище?... Горкият!

БОЖИЛ. Той иска за ваша Райна, Иване.

ИВАН. За наша Райна ли?

БОЖИЛ. Тя го либи. Тъкмо днес му е напила менците и му е взела китката от ухото.

ИВАН. Тя знае ли, че го иска кметицата?

БОЖИЛ. Не, никой в село още не знае.

ИВАН. Тогава трябва да ѝ кажем.

БОЖИЛ. И аз викам да ѝ кажем, ний сами нищо не можем направим без нея.

ДЯДО ЕНЬО. Пък и какво ли ще направите с нея? Кметицата е силна и каквото каже, туй ще стане.

БОЖИЛ. Ний да ѝ кажем, пък каквото излезе.

ИВАН. Добре, ама кой от нас ще иде да ѝ каже, като сме все мъжки. Вече удари полицейският час – по улиците и около общината силна стража с пушки, мъжко не смее да се мерне. Който от нас излезе – или куршум, или в хапсаната чак до утре, годе се оправи.

БОЖИЛ. Тогава да чакаме, като се върне у вас от заседание.

ИВАН. Ще чакаме.

СТОЯН. Ама тогава и кметицата ще годе тук.

БОЖИЛ. Няма какво...

СТОЯН. Не искам... тя пак ще ме гони.

БОЖИЛ *(на другите)*. Спуска се отгоре му като орлица на пиле...

РАЙНА *(шумно блъсва вратата и бързо влиза в двора)*. Кой е тука?

ИВАН. Ето я! Ние сме, Райно.

СТОЯН. Райно!

РАЙНА. Стоене! *(Хващат се за ръце.)* Майка ти ей сега предложи в заседанието тая вечер да те сгодят за кметицата. Знаеш ли това?

СТОЯН. Зная.

РАЙНА. А ти искаш ли?

СТОЯН. Не искам... не искам, Райно.

ИВАН. Ний тъкмо си думяхме как да ти кажем.

РАЙНА. Аз щом чух това предложение, скочих и право тука. *(На Стоян.)* А за мене искаш ли да се ожениш?

СТОЯН. Искам, Райно, вземи ме, води ме... макар и накрай света.

РАЙНА *(на Божил)*. Бай Божиле, даваш ли ми го?

БОЖИЛ. Давам ти го, Райно, давам и благословията си.

РАЙНА. Тамко...

ИВАН. Благословени бъдете, деца мои!

ДЯДО ЕНЬО. Благословени бъдете и от мене!

РАЙНА. Бог с добро да ти отвърне, дядо Еньо. *(Прегръща Стояна.)* Стоенчо, вземи си, каквото ти трябва за път. След малко ще года с мои другарки и ще те открадна. *(На Божила.)* На годежниците дай много ракия и вино, добре да се напият. Довиждане! *(Бързо излиза.)*

ДЯДО ЕНЬО. Едно време ний краяхме жените, сега те нас крадат... Опак свят!

СТОЯН. Тате, аз ще ида да се приготвя, а ти посрещай гостите. *(Влиза вкъщи.)*

БОЖИЛ. За тях не се грижи. Ако нещо не хареса майка ти, пак бой ще има, ама късмет да е! *(Хлопа се на вратата.)* Кой ли е пък сега?

Отива и отваря вратата. Влизат св. Петър и св. Никола.

СВ. ПЕТЪР. Добри човече, ний сме странници пътници... идем отдалече и сега пристигаме в тая непозната земя. Дай ни подслон в твоя дом да пренощуваме, няма къде да идем.

БОЖИЛ. Добре сте ни дошли, граги гости, и доброчестина гонели, заповядайте, само вкъщи не смея да ви пусна от жената.

СВ. НИКОЛА. Защо?

БОЖИЛ. Вие не сте тукашни и не знаете, че мук жените са господарки. Те ни управляват.

ИВАН. Женско царство, ако сте чували.

СВ. ПЕТЪР. Е, нищо, макар и на двора. В някое кътче ще се свием, никому няма да пречим.

БОЖИЛ. Така може... заповядайте. *(Приближава се с тях до Иван и дядо Еньо.)*

ДЯДО ЕНЬО. Я, тез мъже били с гащи?

СВ. НИКОЛА. С гащи... ами как?

ДЯДО ЕНЬО. Ху... мъжки гащи откога не сме виждали.

СВ. ПЕТЪР. Защо се чугите така?

ИВАН. Мило ни е, че виждаме гащи.

ДЯДО ЕНЬО. Едно време, старче, и ние носехме като вас гащи и калпаци. Ама една нощ, тогава аз бях кмет, не зная по какви причини, ний, мъжете, си изгубихме силата, че като скочиха жените отгоре ни...

ИВАН. Страшно беше, старче! Да си бил тука, да чуеш мъжки рев – мъже реват, та си късам главите... Олелия, патърдия!

ДЯДО ЕНЬО. И ни взеха властта – смъкнаха ни гащите, препасаха ни с техните престилки, забрадиха ни главите с техните забрадки, а те си подстригаха косите и си наложиха нашите калпаци – демек, отсега напатък женско царство.

ИВАН. Затвориха ни вкъщи да перем, да готвим, да мием паници, да гледаме деца...

СВ. НИКОЛА. Ех... и то е работа, благословена от бога.

БОЖИЛ. Тъй, ама къцна работа с мъжки ръце става ли? За най-малката грешка бой до онзи край...

СВ. НИКОЛА. Догето свикнете веднъж.

ИВАН. Та толкоз години вече я работим и все не можем да им угодим.

ДЯДО ЕНЬО. Не зная как е по другите земи, ама по нашата е страшно, старче. Тук жените и старост не почитат, както е речено от бога.

СВ. ПЕТЪР. Така ли?

ДЯДО ЕНЬО. Нас, старите, ни затварят в един манастир да умрем, а бабите ни си вземат млади мъже...

От улицата се чуват женски гласове.

БОЖИЛ. Игам!

ИВАН. Мене ме няма тука! *(Избягва зад къщата.)*

БОЖИЛ *(на другите)*. Елате и вие там хе заг къщата, после ще видим.

Завежда ги зад левия ъгъл на къщата. После се връща вкъщи, излиза със запален фенер, отваря пътната врата. Влиза кметицата, след нея две съветнички и Злата. Чуват се поздрав: „Добър вечер! Дал бог добро! Добре дошли! Честито! Да ти е живо момчето! Догодина с унучка!“

І СЪВЕТНИЧКА. Ма, Злато, ге ти е момчето, да ни посрещне.

БОЖИЛ. Тука е...

КМЕТИЦАТА. Къде е?...

БОЖИЛ. Вкъщи... Облича си новата премяна.

КМЕТИЦАТА. А-ха.

БОЖИЛ *(до къщната врата, издига фенера, за да свети)*. Хай добре сте ни дошли, драги годежници! Заповядайте!

ЗЛАТА *(изправила се от другата страна на вратата, ръкува се с всички наред)*. Добре дошли! Добре дошли!

Всички влизат вътре, Божил най-послед.

СТОЯН *(с дисаги на рамо, предпазливо излиза иззад десния ъгъл на къщата)*. Влязоха вече, божичко! Те догоха, а Райна още не иде. Какво ли стана с нея?... Ами какво да правя сега, като ме потърсят?... Дали не съм забравил нещо? *(Пипа дисагите.)* Новата ми ризка, новото елече, престилката, чорапките. Кога ли ще си взема всичкия чеиз? Тука ще я чакам. *(Кляка при пътната врата.)*

БОЖИЛ *(влиза иззад левия ъгъл на къщата, подире му св. Петър и св. Никола)*. Елате! *(Завежда ги до десния ъгъл на авансцената.)* Поседнете тук, да си починете... После ще видим.

СВ. НИКОЛА. Както съм уморен, не ща ни хляб, ни нищо, току да затворя очи и да заспя.

БОЖИЛ. Не бива то така, как ще ви оставя гладни.

ЗЛАТА (*излиза на вратата*). Божиле... къде си?

Стоян се скрива зад ъгъла на къщата.

БОЖИЛ. Тук съм, стопанке. (*Отива при нея*). Прощавай, одеце не ти казах, че са ни дошли гости...

ЗЛАТА. Какви гости?... къде са? (*Отива към тях с Божил*.)

БОЖИЛ. Пътници странници... замръкнали, няма къде да угат.

ЗЛАТА (*като ги вижда*). У-у, какви просяци! Скоро да се махате, аз не ща просяци в къщата си.

БОЖИЛ. Стопанке, грехота от бога на този ден да изпъдм гости, я си помисли. Кротки, добри люде, какво като ги оставим да преспят на двора. Може и късмет да ни носят.

ЗЛАТА. Добре, ама вкъщи да не са помирисали! Къде е Стоян? Още ли се гизди?

БОЖИЛ. Изсъхнали му калеврите, не може да ги обуе, че ги маже с рибя мас да се разпуснат.

ЗЛАТА. Бос да годе... Гостите няма да го гледат в краката, я?

БОЖИЛ. Бива ли бос, нали е гоген?

ЗЛАТА. Кажи му по-скоро, кметицата не може вече да чака.

Влиза вътре. Божил отива при Стоян.

СВ. ПЕТЪР. Лоша жена!

СВ. НИКОЛА. Властта прави людеге таку-

ва, не помниш ли какви бяха мъжете?

БОЖИЛ (*на Стоян*). Още ли я няма?

СТОЯН. Няма я.

БОЖИЛ. Ами сега какво да правим? Майка ти напире да влезеш при тях.

СТОЯН. Не ща.

БОЖИЛ. Страх ме е да не се усъмнят, тогава всичко пропада. Да годеши за малко вътре, а?... Доде годе Райна...

СТОЯН. Не ща. Ако тя още се забави, сам ще изляза да я пресрещна.

БОЖИЛ. Какво си приказваш? Стражарките веднага ще те уловят.

СТОЯН. Тогава тука ще я чакам, а ти влез вътре и кажи, че ей сега-сегичка ще годе, и дай им да пият повечко ракия. Нали и Райна каза.

БОЖИЛ. И то бива, па да видим какво ще излезе. (*Влиза вкъщи*.)

СВ. ПЕТЪР. Горкото момче!

СВ. НИКОЛА. Ами мъжете напреж малко ли мъчеха така жените, св. Петре, и повече дори!

СВ. ПЕТЪР. Имаш право.

СВ. НИКОЛА. Не слушай какво казват мъжете. Те сега се оплакват, че още не са свикнали. Като навикнат, ще млъкнат и всичко ще потече както по мед и масло. И ще видиш, че женското царство е много по-добро от мъжкото.

СВ. ПЕТЪР. Тъй да бъде. Хайде сега да поспим, че утре пак ни чака дълъг път. (*Както са седнали, легат и се завиват с ямурлуците*.)

БОЖИЛ (*излиза и бързо отива при Стоян*). Страшно напират да влезеш час по-скоро. Кметицата вика – гогеникът ми да годе тук, до мене да седне!

СТОЯН. Ще ѝ пресегне!

БОЖИЛ. И другите викат. *(Пътната врата тихо се отваря.)* Райна! Слава богу, най-после!

РАЙНА *(влиза с пушка в ръце)*. Забавих се, до-
де си събера дружина... Ей ги, чакай на пътя.

БОЖИЛ *(поглежда през вратата)*. С пушки ли?

РАЙНА. Амчи как?

СТОЯН. Ай... Страх ме е, ще гърмите.

РАЙНА. Не бой се... Няма да гърмим. Хайде!

БОЖИЛ. Хай на добър ви час, деца. Благосло-
вени га сте. *(Стоян и Райна му целуват ръка и излизат.)* Добра сполука! *(Затваря вратата.)* Сега
ще стане тя, каквато ще стане. Какво ли ще кажа
вътре?

ЗЛАТА *(излиза)*. Къде остана туй момче бе,
гжанъм? *(Като вижда Божил.)* Къде е Стоян?

БОЖИЛ. Нали ти казах – маже си калеврите
в обора.

ЗЛАТА. Я га видя аз какво е туй мазане? *(Оти-
ва зад десния ъгъл на къщата.)*

БОЖИЛ. Сега втасахме! Да си навлека кожу-
ха, че бой ще има. *(Влиза и веднага излиза, като
облича къс кожух.)*

КМЕТИЦАТА *(излиза от къщи)*. И таз хуба-
ва! Вместо той га доде при мене, аз трябва да го
търся. Ей, Божиле, къде е Стоенчо?

БОЖИЛ. Тука беше, кметице, ей сега...

ЗЛАТА *(иде иззад къщата)*. Няма го там.

БОЖИЛ. Няма ли го? Че как тъй? Ей сега бе-
ше там. Чудна работа! Да не се е скрил?

КМЕТИЦАТА. Защо ще се крие?

БОЖИЛ. Срамува се още момчето.

ЗЛАТА. Ти си го скрил. Скоро да кажеш, че ти
строшавам чутурата!

БОЖИЛ. Ама как така ще го скрия бе, сто-
панке, кождамисти човек? Не е угла ки...

ЗЛАТА. Казвай, че дяволите те взимат!

БОЖИЛ. Не съм аз бе, стопанке, може ли та-
кова нещо?

Злата влиза бързо вътре.

КМЕТИЦАТА. То бива срам, ама пък толкоз
вече...

БОЖИЛ. Има срамежливи момчета, не са ка-
то момите ачигъоз.

ЗЛАТА *(излиза с една кобилица, на Божил)*.
Хайде пред мене!

БОЖИЛ. Олеле, майко!

ЗЛАТА. Скоро да го намериш! *(Блъсва го с ко-
билицата.)*

БОЖИЛ. Ой... ой!

Тръгва, подире му Злата, минават зад десния ъгъл
на къщата. От къщи излизат двете съветнички.

I СЪВЕТНИЧКА. Какво е туй чуго, кметице,
викат ни на годеж, а няма годеник?

II СЪВЕТНИЧКА. Какво става тука бе, гжа-
нъм?

КМЕТИЦАТА. Стоенчо е май срамежлив, та
се е скрил, казват.

I СЪВЕТНИЧКА. Туйто!... Че бива ли тъй?

Божил и Злата се връщат.

КМЕТИЦАТА. Няма ли го?

ЗЛАТА. Няма го там проклетото момче.

БОЖИЛ. Аз нали ти казах?

ЗЛАТА (*угря го с кобилицата*). Хайде... да го намериш, че гушицата ти изваждам.

БОЖИЛ. Ох, боже милостиви! (*Отива зад левия ъгъл на къщата, подир него Злата.*)

ЗЛАТА. Ах, да го намеря, кожицата му огурам!

Кметицата отива подир Злата.

I СЪВЕТНИЧКА. Ама поразия!

II СЪВЕТНИЧКА. Аз да ти кажа ли? Гълъбчето май се е изплъзнало из ръцете на кметицата и кой знае къде ли хвърчи сега?

I СЪВЕТНИЧКА. Язък, не можа да му се порадва, а беше облещила едни очи... зер младичко, хубавко.

II СЪВЕТНИЧКА. Пада ѝ се – тя се май позабрави. На ѝ сега сватба на общинска сметка.

I СЪВЕТНИЧКА. Заслужила била! Ха и други да са заслужили.

Злата и кметицата викат зад къщата: „Дръжте го, дръжте го.“

I СЪВЕТНИЧКА. Ето го! (*Спуска се върху дядо Еньо, който изскача иззад левия ъгъл на къщата.*)

II СЪВЕТНИЧКА. Дръжте го!

Двете го настигат до пътната врата, той си навежда главата и си крие лицето с ръце.

ЗЛАТА (*тича с вдигната кобилица*). Ах, ти, поразнико, така ли ще ме срамиш ти мене?

КМЕТИЦАТА (*хваща ръката на Злата*). Недей го ма, Злато, момчето не е криво. (*Приближава се до групата на съветничките и дядо Еньо.*) Стоенчо бе... моето момче, защо правиш тъй, защо се криеш? Ха ела, не бой се! (*На другите.*) Пуснете го ма! (*Те го пускат.*) Изправи се ге, Стоенчо, не се крий, обърни се към мене. (*Хваща го през рамо и се мъчи да му изправи главата, той се дърпа.*)

ЗЛАТА. Де стига вече... Не прави гивоти и прег гостите... Изправи се ге, че да не заиграе кобилицата!

КМЕТИЦАТА. У ма, Злато, бива ли да биеш хубавото момче! То е послушно... умно... (*Мъчи се да го помилва, изведнъж отскача назад.*) Ай... ай!... Не е мой.

ЗЛАТА. Не е ли мой?... Кой си ти бре? (*Угря го с кобилицата отзад.*)

ДЯДО ЕНЬО. Ох! (*С една ръка се хваща отзад и се изправя.*)

СЪВЕТНИЧКИТЕ. Дядо Еньо!

КМЕТИЦАТА. Ти ли си бре? Що щеш тука? (*Хваща го за ухото и го довежда в средата на двора, всички подир тях.*) Що търсиш тук бе, гъртако?

ЗЛАТА. Кметице, тука има заговор... тука има заговор!

СЪВЕТНИЧКИТЕ. Тука има заговор... Бунт, бунт!

ЗЛАТА (*на дядо Еньо*). Къде е Стоян?

ДЯДО ЕНЬО. Не зная.

КМЕТИЦАТА. Не знаеш ли? (*Угря го по главата.*)

ЗЛАТА (*на Божил, който стои до ъгъла на къщата и плахо гледа*). Я ела тука! (*Божил нерешително пристъпва.*) Виѝ двамата сте се наговорили!

БОЖИЛ. Не сме, стопанке. Аз сега виждам дядо Еня...

ЗЛАТА (*угря го*). Лъжеш! Вие двамата сте скрили Стояна... Казвай! (*Бие го с кобилицата, той бяга към заспалите старци.*)

КМЕТИЦАТА (*на дяда Еня*). Руги гърто куче! (*Бие го с ръце по главата.*)

ЗЛАТА (*спъва се от св. Никола*). Ах, моя проклет просяк! (*Бие го с кобилицата.*) На ти и на тебе, та да ме запомниш! (*Отива при другите в средата на двора.*)

СВ. НИКОЛА. Ох, проклетя жена... изпотроши ми старите кокали!

СВ. ПЕТЪР (*сънливо*). Кой те бие?

СВ. НИКОЛА. Малко мъй по погрешка, св. Петре.

СВ. ПЕТЪР. Нищо, нищо и ти ще навикнеш. (*Заспива.*)

II СЪВЕТНИЧКА. Аз да ви кажа ли?... Тука има бягство... Стоян е избягал.

КМЕТИЦАТА. Избягал ли?... Скоро стражата мука!

II СЪВЕТНИЧКА. Отивам, кметице. (*Излиза на пътя.*)

КМЕТИЦАТА (*на Божил и дяда Еня*). Да си мислите, ако Стоян е избягал. Ще ви поля с катран и като свеци живи ще изгорите.

БОЖИЛ. Аман, кметице, нищо не знаем.

КМЕТИЦАТА. Ще видим!... ще видим!

ЗЛАТА. Ама тези просяци не са за добро дошли тука.

КМЕТИЦАТА. Какви просяци?

Злата ѝ разправя и сочи с глава мястото, гдето спят старците.

СВ. НИКОЛА (*ослушва се*). За нас приказват. Тя онази пак ще доде тук. Чакай да мина от другата страна, че пак да не ям бой! (*Полека приплъзва от другата страна на св. Петър.*) Св. Петър да се разправя както знае.

Жените се приближават до спящите.

ЗЛАТА. Аз одеа натупах тогова, сега и другия. Ако са видели нещо, ще кажат. (*Бие св. Никола.*)

СВ. НИКОЛА (*под ямурлука*). Олеле, св. Богородичке...

ЗЛАТА. Казвай, къде ми е момчето?

СВ. НИКОЛА. Не зная, майчице, нищо не съм видял.

II СЪВЕТНИЧКА (*влиза с две стражарки, вържени с пушки*). Стоян избягал!

Всички отиват при тях.

КМЕТИЦАТА. Кога е избягал?

I СТРАЖАРКА. Нали Стоян Златин?

ЗЛАТА. Той.

I СТРАЖАРКА. Още одеа го срещнахме тъкмо на моста с Райна Ленина.

КМЕТИЦАТА. Райна Ленина? (*На Злата.*) Чу ли?... Райна!

ЗЛАТА. Господ да я поразил!

I СТРАЖАРКА. И още груги три.

КМЕТИЦАТА. Коу, коу?

II СТРАЖАРКА. Едната беше май Мука Димкина... Всичките с пушки.

I СТРАЖАРКА. И всред тях вървеше Стоян Златин с гусаги на рамо.

КМЕТИЦАТА. Защо не ги спряхте?

І СТРАЖАРКА. Те си казаха паролата и ний си помислихме, че по заповед го карат някъде.

КМЕТИЦАТА *(на Злата)*. Видя ли... Райна! Хем те питах огеве...

ЗЛАТА. Ама да съм знаела... нъ!

І СЪВЕТНИЧКА. Тя го е отвлякла, проклетницата! *(На стражарките.)* Вие не знаехте ли, че Стоян е гогеник на кметицата?

І СТРАЖАРКА. Нищо не ни е казал... да сме знаели, кметице...

КМЕТИЦАТА. Цялата полиция накрак! Пуснете потери навред! Гърмете, да се гизне цялото село! Живи или мъртви... всичките тук ги искам! Разбрахте ли?

СТРАЖАРКИТЕ. Разбрахме, кметице!

КМЕТИЦАТА. Вървете! *(Стражарките се обръщат по войнишки и излизат.)* Ще ги науча аз как се краде младоженек. *(На дядо Еньо.)* А ти бре, старико! Ти си избягал от манастира да ми развалиш сватбата, а? *(Сграбчва дядо Еня и Божил, чука им главите една о друга.)* Ще ми разваляте сватбата, а? С кой ум бре крадете гогеника ми?

БОЖИЛ. Аман, кметице!

КМЕТИЦАТА. Млък... млък! С мене ли ще се борите?

БОЖИЛ. Ний нищо не знаем...

КМЕТИЦАТА. Знаете, не знаете... ей сега ще умрете!

БОЖИЛ И ДЯДО ЕНЬО *(разтреперани)*. Аман, кметичке!

КМЕТИЦАТА. Бунт ще ми гизате, а?... Заговори, а? Прочетете си последната молитва... Скоро едно въже!

Злата откачва едно въже от върлината и го поднася.

БОЖИЛ. Аман, кметичке, молим ти се...

КМЕТИЦАТА. Молете се на бога, а не на мене! *(Божил и дядо Еньо се кръстят с очи нагоре.)* Стига ви толкоз! Вържете им ръцете отзад! *(Съветничките и Злата с двата края на въжето им връзват ръцете отзад.)* Мирно стойте!... Само да сте мръднали, живи ще ви изгоря с катран! *(Чуват се гърмежи.)* Така... писък и олелия по цяло село... да се знае – кметицата прави гогеж... с бесилка! Ще ви обеса там, пред общината, хубаво да знаете, ще ви обеса за пример на всички глупави мъжича! Къде е стражата да ги повее?

І СЪВЕТНИЧКА. Ей сега. *(Излиза.)*

СВ. НИКОЛА *(повдига си главата)*. Св. Петре... ей, св. Петре! *(Бута го.)*

СВ. ПЕТЪР *(сънливо)*. Пак ли те бият? Нищо, нищо, ще навикнеш.

СВ. НИКОЛА. Стрелят с пушки, ще се изпотрепят.

СВ. ПЕТЪР. Ако трябва, ще се изпотрепят.

СВ. НИКОЛА. Тия луди жени искат да обесят Божила и дядо Еня.

СВ. ПЕТЪР. Ако трябва да ги обесят, ще ги обесят... царство им е.

СВ. НИКОЛА. Аман, св. Петре, аз забърках тази каша с това проклето женско царство.

СВ. ПЕТЪР. Малко търпение, св. Никола, и всичко ще си потече като по мед и масло.

СВ. НИКОЛА. Не ща, не ща вече женско царство – цялата ми снага е посиняла от женски бой. Моля ти се, св. Петре, помоли бога да оправи све-

та – да върне мъжкото царство, та всички да мирясат и да си гледат работата.

СВ. ПЕТЪР. Разкайваш ли се?

СВ. НИКОЛА. Разкайвам се, хиляди пъти се разкайвам, че измолих от бога да даде сила и власт на жените... Прости ми, господи!

СВ. ПЕТЪР. Добре, ама други път да си гледаш само морските работи...

І СЪВЕТНИЧКА (*влиза, подир нея две стражарки*). Ето стражата!

КМЕТИЦАТА (*на стражарките*). Водете ги пред общината!

СВ. НИКОЛА. Св. Петре, ще ги водят вече.

СВ. ПЕТЪР. Иди подай тоягата си на Божила.

СВ. НИКОЛА. Какво да му кажа?

СВ. ПЕТЪР. Нищо, само я подай.

КМЕТИЦАТА. Хайде, вървете!

БОЖИЛ. Нямаме ли баре капка милост?

ДЯДО ЕНЬО. Бог всичко вижда и за всичко отплаща.

КМЕТИЦАТА. Млък! Сега аз плащам!

Св. Никола се приближава до Божила.

ЗЛАТА (*на св. Никола*). Ами ти, просяко, що щеш тука?

СВ. НИКОЛА. Рекох да му кажа сбогом, че я се видум, я не се видум вече.

КМЕТИЦАТА. Тъй ли?... Я и ти с тях – хем да им теглиш въжето, хем да си вземеш сбогом.

СВ. НИКОЛА. Бива и тъй, кметице. (*В това време пхва тоягата във вързаните отзад ръце на Божила.*)

БОЖИЛ (*с внезапен силен напън разкъсва въжето и силно тропва с тоягата*). Назад... назад!

(*Жените, смаяни и уплашени, избягват настрана.*) Мъже, ставайте!... Силата ни се върна! (*Дядо Еньо разкъсва въжето.*) Долу забрадките, долу престилките! (*Той и дядо Еньо хвърлят забрадките и престилките.*) Навличайте потурите, изхлузвайте калпаците! (*Дядо Еньо грабва калпака на кметицата и го туря на главата си.*) Свърши се вече женското царство! Нашето царство се върна. (*Тропва силно с тоягата, жените трепват.*) А-а... ще ни бесите, а? (*Маха с тоягата към тях, те отстъпват чак до оралото.*) Ще ни бесите, а? Хвърлете пушките! (*Стражарките хвърлят пушките.*) На колени! (*Жените падат на колени.*)

ИВАН (*вика от тях*). Божиле... ей, Божиле! (*Минава през комишулука, влиза тичешком, като си стяга потурите.*) Какво е туя чудо бе, хора? Както си спях, като ме изду една сила, чак до тавана подскочих... Рекох си – нашата мъжка сила! И нахлузих потурите... Каква стана тя?

БОЖИЛ. Каква ли? (*Сочи жените.*) На, ето ти кметицата... ето ти съветничките... ето ти жангарките!

ИВАН (*като си плюе на дясната ръка*). Какво ли сънува сега моята женичка? (*Изтичва у тях.*)

БОЖИЛ. Е, кметичке, то се видя – твоята сватба няма да стане, ами кажи какво искаш – на бесилка ли да увиснеш, или жива да изгориш?

КМЕТИЦАТА. Ох, божичко!

ДЯДО ЕНЬО. Божичко, зер! Сега се сети за него.

ЗЛАТА. Ах, Божиле!

БОЖИЛ (*тропва с тоягата*). Чакай, и на тебе ще доде рег.

ДЯДО ЕНЬО. Казвай по-скоро, бабо, че и аз да си намеря някое младо момиче.

От Иванови се чува женски писък.

БОЖИЛ. Чувате ли... чувате ли? *(Жените се сгушват една до друга.)*

СВ. НИКОЛА *(доближава се до Божил)*. Божиле, господ се смили над вас и ви повърна силата, смилете се и вие над вашите жени. Те си забравиха ума и си загубиха царството, пазете се и вие пак да не го загубите. *(Взима му тоягата, без да забележи Божил.)*

БОЖИЛ. Право казваш, старче, ама нека и те потреперят малко... *(Чуват се женски писъци и от други дворове.)* Чувате ли, глупави жени?

СВ. Петър и СВ. Никола изчезват незабелязано зад къщата.

ЗЛАТА. Аман, Божилене, прости ми... Имай милост!

ДЯДО ЕНЬО. Милост ли? Вие оде не искахте и да чуете.

КМЕТИЦАТА. Аман, Еньо, сгрехихме, простете ни... нъ, със сълзи на очи ви се молим.

ДЯДО ЕНЬО. Сега плачеш, а? А колко наши братя си разплакала?

КМЕТИЦАТА И ЗЛАТА. Опустяло ни и царството! Простете ни, простете ни!

ИВАН *(влиза тичешком с кобилица)*. А бе защо стоите? Пергащите бе, пергащите! *(Замахва да удря.)*

БОЖИЛ *(загързва му ръката)*. Защо да си морим ръцете с бой?

ИВАН. Ами какво?

БОЖИЛ. Ще ги обесим.

Жените плачат с глас.

ДЯДО ЕНЬО. Ей сега ще увиснат като котки на въжето.

ИВАН. Брей, как не ми годе на ума? Чакайте да добега и мойта. *(Тръгва.)*

БОЖИЛ. Почакай малко. А тая *(сочи кметицата)*, гето пошури нашите жени и искаше да се жени за моя Стоенчо, ще я полеем с катран и ще я запалим да ни посвети.

ДЯДО ЕНЬО. Славна донанма!

КМЕТИЦАТА. Мила св. Богородичке! *(Кръсти се и прави метани.)*

ДЯДО ЕНЬО. И пет хиляди метана да направиш, св. Богородица пак няма да те чуе, загето омаскари цели женски рог... Гуди проклето бабище!

Вратата шумно се отваря, Стоян и Райна бързо влизат.

СТОЯН. Таме!

БОЖИЛ. Стояне... Синко!

СТОЯН. Дядо Иване! Дядо Еньо! Свърши се най-после нашето тегло!

БОЖИЛ. Гледай... женската царщина!

СТОЯН *(вижда жените)*. Мамо!

ЗЛАТА. Синко! *(Стоян я вдига.)*

СТОЯН. Прости ѝ, таме!

БОЖИЛ. Голяма грешница е, сине... Забрави ли какво правеше с нас, с тебе?

СТОЯН. От радост аз вече забравих, забрави и ти. Прости ѝ, таме!

БОЖИЛ. Като ме молиш толкоз, нека ѝ е просто!

Тя му целува ръка.

ИВАН. Ама...

СТОЯН *(прави му знак да мълчи, на другите жени)*. Станете! *(Те стават.)* Дядо Еньо, прости и ти твойта обезумяла бабичка.

ДЯДО ЕНЬО. Много искаш, Стоене, от мене.

СТОЯН. Прости я, че голяма веселба ни чака. Ще празнуваме и нашето царство, и моята сватба. Райно, помоли и ти дяда Еня...

ИВАН. Ама...

Стоян му запушва устата с ръка да не говори.

РАЙНА *(смирено)*. Моля ти се, дядо Еньо, прости я зарад нашата радост.

БОЖИЛ. А бе, дядо Еньо, когзамити мъже, когато имат в ръцете си власт и царщина се забравят и не знаят какво правят, та жените ли няма да пошурят?

ДЯДО ЕНЬО. Тъй да бъде! *(На кметицата)*. Простено да ти е, целувай ръка! *(Тя му целува ръка.)*

ИВАН. Ама какви хора сте вие бе, гжанъм? Месата ви още сини от бой и вие прощавате?

СТОЯН. Дядо Иване, било, каквото било.

ИВАН. Ба, тъй било то... Я те да са на наше място... оледе, майчице!

РАЙНА *(смирено)*. Тамко...

ИВАН *(на Райна)*. И твойт гласец поотслабна, май не се чува вече, а?... А одеви ми прегра уши-те, че съм прегорил питата.

РАЙНА. Прости ме, тамко.

ИВАН. Хайде и от мене да мине!... *(Целува му ръката.)* Пак аз най-ербап излязох... Една кобилица

храснах на нашата *(издига кобилицата)*, тя изпи-щя и примря.

РАЙНА. Ух, тамко! *(Спуска се да иде да види майка си.)*

ИВАН *(спира я)*. Тука стой, не бой се... гуша-та ѝ котешка, не излиза лесно... А бе, Стоене, де те завари тебе силата?

СТОЯН. Там горе, в лозята... Веднага скочих и право тука. А тебе, тате?

БОЖИЛ. Тоягата!... Де тоягата? *(Оглежда се.)*

СТОЯН. Каква тояга?

БОЖИЛ. Една тояга... Де се гяна тази тоя-га?... *(Търси я.)* Кой ми я даде, кой ми я взе?

ДЯДО ЕНЬО. Ти нали приказваше с едного от старците?

БОЖИЛ *(като си спомня)*. Тъй зер... май че той пхна тоягата в ръцете ми и силата ме на-пъна... Де ги старците?

Търсят.

ДЯДО ЕНЬО. Ей сега бяха тука.

ИВАН. Няма ги.

БОЖИЛ. Чудно... Кога си взеха тоягата, кога си отидоха, без да ги усетим.

ДЯДО ЕНЬО. Да ви кажа ли – това е божя ра-бота. Тия старци са били божи хора... Бог ги е пра-тил да направят това чудо за наше спасение. *(Сваля си шапката и се кръсти, кръстят се и дру-гите.)*

ЗАТА. Олеле... ръката ми!

ГЛАСОВЕ. Какво... какво?

ЗАТА. Ръката ми... ръката ми... не мога да я мръдна!

Струпват се около нея и гледат, гласове: „Схвана-ла се, вдървила се!“

ЗЛАТА. Искам да се прекръстят, не мога да я погизна. Олеле, дясната ми ръчица! Господ да ме порази! Аз ги бих и двамата. С тази ръка ги бих. *(Плаче.)*

ДЯДО ЕНЬО. Нали ви казах – божа работа, божи хора!

ИВАН. Наказание от бога!

БОЖИЛ *(ядосан)*. С кой ум? С кой ум гизаш ръка мари на гости?

ЗЛАТА. Ох, господи, господи!

СТОЯН. Ами сега?

БОЖИЛ. Сега нека ѝ виси ръката цял живот! Нали с нещо трябва да запомним пустото им женско царство?

ДЯДО ЕНЬО. Слушайте пък аз да ви кажа! Тук, на това място, гето спаха тия божи старци, ще копаем, доде бликне вода, и ще направим аязмо в тяхна чест – да се приказва и поменува тяхното чудо, доде свят светува. *(На Злата.)* От таз света вода ще оздравее и твоята ръка. А дотогава – пост, молитва и разкаяние!

ЗЛАТА. Ах, боже господи!...

Хлопа се на вратата.

БОЖИЛ. Кой ли хлопа сега? *(Отива към вратата.)*

Вратата се отваря и влиза един пъгар.

ПЪДАРЯТ. Бай Божице, тука ли е дядо Еньо?

ДЯДО ЕНЬО. Тука съм, какво има?

ПЪДАРЯТ. Кмете, под гърбо, под камък ме търся... да догеш в общината – там те чакат общинарите и сумата народ.

ДЯДО ЕНЬО. Ига... ига... мои приятели.

БОЖИЛ. Е, поживи те господ, дядо Еньо, пак да ни кметуваш...

СТОЯН. Хайде гизайте. *(Вдигат го на ръце.)*

ДЯДО ЕНЬО. Ама защо?

СТОЯН. Тъй... тъй... да се знае. *(Понасят го на ръце и викат.)* Да живее кметът, да живее дядо Еньо! Ура!

Тръгват всички към вратата, жените остават настрана с наведени глави.

ЗАВЕСА

БЕЛЕЖКИ

МЪЖЕМРАЗКА

В едно интервю писателят съобщава, че комедията „Мъжемразка“ е написал към 1910 г. (в. „Литературен глас“, г. I, бр. 33 от 28.IV.1929 г.). След написването ѝ авторът сам признава кое е дало подтик да почне да пише комедии. „Аз нямах намерение да пиша комедия. Ами гледам нашите писатели как ходят да се ровят в чужбина и оттам да черпят материал за своите творения, когато такъв има предостатъчно и у нас. Та рекох да обърна вниманието на тези писатели и върху нашата действителност“ (сп. „Съвременна мисъл“, г. IV, 1914, бр. 4).

Под псевдонима Филоген и със заглавие „Андрофоба“, комедия в една предигра и три действия, Костов представя пиесата в Народния театър. В протокол № 43 от 26 май 1912 г. на артистическия комитет е отбелязано мнението на рецензентите на пиесата В. Йорданов и Ст. Чилингиров. Те смятат, че комедията „Андрофоба“ е една „придобивка“ и авторът на пиесата заслужава да бъде всячески насърчен. Комитетът решава „да приеме пиесата под условие авторът да поработи още върху нея, като уважи бележките на тоя протокол“. Авторът е направил известни поправки върху пиесата, но ръкописът не е запазен. С протокол № 65 от 29 август 1912 г. артистическият комитет намира „извършените поправки за доста сполучливи“ и я приема в репертоара на театъра „като пръв по-сериозен опит за българ-

ска комедия“. През септември 1912 г. била обявена обща мобилизация. След войната пиесата е включена наново в репертоара. Ролите били разпределени така (протокол № 3 от 1 март 1914 г.):

Андрофоба – Ек. Златарева
Елена – Елена Снежина
Ирина – Милка Ламбрева
Тодорова – Мария Казакова
Петелкова – Мария Тороманова
Чолакова – Ник. Бъчварова
Винарова – Кица Стоянова
Ленка – Д. Камбурова
Д-р Кокошков – Вл. Николов
Иванов – Тачо Танев
Бурилов – Ник. Христов
Петелков – Йор. Сейков
Войнов – Георги Стоянов

Премиерата на комедията „Мъжемразка“ на 29.III.1914 г. минава с голям успех. Около първата творческа изява на Костов в областта на комедията се разгарят ожесточени спорове. В печата се появяват статии „за“ и „против“ комедията. Според едни „Мъжемразка“ е фарс с „мимолетен успех“, а според други – „истинска оригинална комедия“.

Пиесата има две издания: 1914 г., п-ца „Св. София“; 1919 г., п-ца „Право“. Между двата издания няма съществена разлика. В „Избрани творби“ през 1943 г. тя също е включена.

През 1914 г. „Мъжемразка“ е преведена на френски в подлистника на сп. „L'echo de Bulgarie“. Името на преводача е дадено с инициалите: J. G. (сп. „Българска сбирка“, г. XX, кн. 9, 1914 г.).

ЗЛАТНАТА МИНА

Костов носи дълго време в себе си сюжета на тази комедия. През 1929 г. в интервюто си пред редакцията на в. „Литературен глас“ писателят сам ни насочва към това:

„– Как попаднахте на сюжета на „Златната мина“?

– Отдавна имах сюжета в ума си. Сам аз се занимавах с някакви мину. Също и мои познати. И стана туй, което разправя комедията ми...

– Точно тъй?

– С тая разлика, че в комедията само продават къщата на героя ми, а в действителност – моите приятели бяха оголели като просяци... Но да свърша и комедията си тъй – това би било трагедия...“ (в. „Литературен глас“, г. I, бр. 33 от 28.IV.1929 г.).

Тук не бива да се търси пълно покритие на творчество и живот или механично пренасяне на събития, случки и конфликти. Конкретният жизнен материал в комедията е пресъздаден творчески, проблемите са поставени на широка обществена основа. Писателят винаги подчертава, че „най-голям труд влага при търсенето на сюжета“ и намерен веднъж, той се стреми да го претвори преди всичко в комедия, защото „Хуморът е признак на културност. Хумористът се шегува и със себе си, осмива се... Това е висша душевна култура“ (в. „Литературен глас“, г. I, бр. 33 от 28.IV.1929 г.).

През 1926 г. в един от докладите на граматическата секция за прилагане закона за поощрение на родната литература и изкуство четем:

„Подписаните членове на граматическата секция, действащи по закона за поощряване на родната литература в състав: Д-р М. Тихов и В. Пундев, събрани на

заседание днес, на 26.ІІІ.1926 г., разгледахме окончателно заслужаващите особено внимание пиеси: „Златната мина“ от Ст. А. Костов...

„Златната мина“ — комедия в четири действия, претрива сюжет напълно из нашия живот, като обсяга един кръг хора, изцяло взети из средата на съвременното българско общество. Около темата за забогатяване чрез разработване на една открита мина за злато авторът е сполучил да групира представителите на разните слоеве от нашето общество и по този начин да ни нарисова характери, каквито ний наистина наблюдаваме почти ежедневно в нашата действителност...

Комедията на г-н Костов има това значение за нашата грама, че тя непресилено ни рисува комичната действителност, в която известни среди попадат по пътя на „големите задачи“, към каквито днес много у нас са напътени. Лицата, които той изважда за постигане художествените цели на своето произведение, са живи типове на нашата действителност, неподправени и наблюдавани само под ъгъла на комичното, където е устремена и неговата художествена задача...“ (сп. „Училищен преглед“, г. XXV, кн. 5–6, 1926 г.).

Въз основа на този доклад главната комисия за премиране на драматически произведения в заседанието си на 28.ІІІ.1926 г. (протокол № 8) решава „Ст. А. Костов да получи насърчение в размер на 5000 лв. и да се откупят за 3000 лв. екземпляри от негови печатани вече драматически произведения“.

За пръв път комедията е играна на сцената на Народния театър (премиера на 11.ХІ.1926 г.). Режисьор на постановката е артистът Стоян Бъчваров. В протокол № 62/18 юни 1926 г. на театъра е отбелязано: „Артистическият съвет реши да се направи следното разпределение на ролите в комедията „Златната мина“:

Хаджиев — Ст. Бъчваров
Хаджиева — Ел. Снежина
Ангелиева — А. Филипова
— П. Икономова
Ветров — Н. Христов
Братанов — Б. Борозанов
Любенов — Ст. Сафов
Бай Божил — Д. Пешев
Божидаров — Б. Ганчев
Пъргов — Й. Свещаров
Мария — М. Стубленска
— О. Курчева
Пъргова — М. Пенкова
Соня — В. Ангелиева
Лили — П. Василева
Руса — Д. Дюстабанова
— П. Христова“

През 1930 г. „Златната мина“ е преведена на румънски език и се играе на сцената на Букурещкия народен театър. Комедията се посреща с възторг. Румънската преса отбелязва:

„Златната мина“ на г. Костов е една комедия в голевски стил, пълна със забавни сцени, в които пулсира тънкият наблюдателен усет на автора.“

„Със снощната комедия ни се откри един прозорец към българския театър. Това би трябвало да стане много по-рано. Съседският дълг го налага. Въпреки усилията на политиката да смразява народите, те могат да си подадат приятелски ръка чрез своите музи.

Фабулата на „Златната мина“ не е нова. Но не фабулата ѝ е важна, а оригиналните фигури, които авторът привежда в движение. А героите на г. Костова не са произволно построени и поставени да говорят вместо

автора. Всяка реплика излиза тъй естествено от гушата на героя.“

„Една превъзходна комедия. Комедия на българските нрави след войната. На нравите във всяка страна. На нашите нрави. И затова тъй бързо и лесно разбрана в Букурещ. Г. Костов има безспорно проникателно око и неговата пиеса е пълна с елементи на тънко наблюдение и превъзходни комични сцени.“

„Едно творение на изкуството, което може с достоинство да стои във всеки репертоар“ (в „Литературен глас“, г. II, бр. 73 от 3.V.1930 г.).

Режисьор на постановката е Густу, а ролята на Хаджиев се играе от Й. Сърбу.

През 1934 г. „Златната мина“ се играе в Белград. През същата година списание „Льо Балкан“, което излиза в Атина, обнародва в една от своите книги във френски превод комедията (в „Слово“, г. XIII, бр. 3708 от 5.XI.1934 г.). Пиесата се играе в Загреб и Скопие.

Комедията има три издания: 1925 г., п-ца „Художник“; 1929 г., п-ца „Жеко Маринов“; 1953 г., издателство „Български писател“ (заедно с „Големанов“). През 1926 г. излиза в три последователни книжки на сп. „Българска мисъл“ (г. I, кн. 1–3). „Златната мина“ влиза и в „Избрани творби“ на писателя, издадени от Министерството на просветата през 1943 г.

ГОЛЕМАНОВ

За зараждането и историята на комедията Костов пише: „Зародишът на Големанова е една царска табакера. Това беше преди Балканската война. Един народен представител имаше подарък от царя златна табакера. Царските подаръци се ценяха много като знак на

голямо благоволение. И този щастливец си въобрази, че височайшият дар му носи и министерски портфейл. Не е чудно да е бил насърчен да мисли така, не зная, различно се говореше тогава. Но той не стана министър, защото шефът на партията се противопостави. Аз се залових здраво о царската табакера, да изкарам една комедия. Сюжетът се сложи в главата ми и колкото повече мислех по него, толкова по-ясно изпълняваше фигурата на Големанов – това име му дадох още тогава. Но превратна е съдбата и на книжните герои. И Големанов с течение на времето претърпя своите превращения. От кротък и добър човек станa хитър и лукав скъперник. А точката, която през голямата война взех от устата на един наш главен секретар и я турих в устата на Големанова, го направи по-смел и по-наптрапчив. От целия сюжет за царската табакера пък останаха само две думи в комедията, които Големанов казва в края на второто действие“ (в „Русенска поща“, бр. 2195, 8.X.1928 г.).

На сцената на Народния театър ролята на Големанов се изпълнява от големия български актьор Кръстьо Сарафов. С голямото си реалистично майсторство актьорът създава един от най-хубавите си сценични образи. За прототипа на Големанов артистът Тачо Танев ни дава сведения: „Тази случка мой (Кръстьо Сарафов – б. м.) сам ми разказа веднъж в Пловдив. Получил ролята на Големанов от едноименната комедия на Ст. Л. Костов, дни наред чел цялата пиеса и все не могъл да види добре характерните черти на големеещия се човек – големановщината. Ходил по кафенета, лутал се по пазарища и все не можел да зърне това, което търсел. Най-после Кръстьо Сарафов отива при автора и му казва: „А бе, Костич, за да създадеш своя Големанов, ти сигурно си срещал в живота и наблюдавал някой, който ти е дал идеята за големановщината и ти е послужил като начален

могел, за да уловиш тъй добре големееенето. Где намери този тун?"

Усмивайки се, Костов му казал: „В Казанлък – бай Тодор Шипков, големият производител и търговец на розово масло и лидер на партия.“

Още на следния ден бай Кръстьо се озовава в Казанлък...“ (б. „Народна култура“, бр. 32 от 31.VIII.1957 г.).

През 1920 г. под заглавие „Министър Големанов“ Костов представя пиесата в Народния театър за одобрение. С протокол № 157 от 6.XII. комедията е отхвърлена от артистическия съвет при театъра наред с други пиеси поради литературни и сценични несъвършенства, макар в доклада да е отбелязано, че „у нея има една сравнителна естественост и гладкост в диалога. Изтъкнати са, донякъде госта интересно, недъзи на нашия общественно-политически живот“. При отхвърлянето комедията е отделена от другите пиеси с думите: „... малко ни е съвместно за „Министър Големанов“, защото Народният театър има в репертоара си няколко български пиеси, които съвсем не отстъпват на тази комедия по литературни и сценични несъвършенства.“

Ръкописът на „Големанов“ не е запазен или поне досега не е намерен. Дали Костов работи след това върху комедията, или тя остава в същия вид, както излиза по-късно от печат, поради липсата на ръкописа не може да се установи. Сам авторът никъде нищо не споменава по този въпрос.

За първи път „Големанов“ се играе на сцената на Русенския театър през октомври 1927 г. Постановка на артиста Ст. Киров. Ролята на Големанов изпълнява Ив. Куманов. Декорите на постановката са от художника Пенчо Георгиев. Пиесата няма успех. През същата година режисьорът Н. О. Масалитинов спира вниманието си върху пиесата, харесва я и я включва в репертоара на Народния театър. В протокол № 110 – 1 юни 1927 г., на ар-

тистическия съвет е отбелязано: „Артистическият съвет реши: в комедията „Големанов“ да се направи следното разпределение на ролите:

Големанов – Кр. Сарафов
Госпожа Големанова – Зл. Недева
Вена – З. Йорданова
Любомир – Ив. Димов
Госпожа Илиева – Ел. Снежина
Кривогренски – Й. Сейков
– Г. Киров
Горилков – Н. Христов
Чавдаров – П. Атанасов
Сивков – Б. Хранов
Кирчев – К. Хаджимишев
Баба Гицка – М. Казакова
– Н. Костова
Драгнева – М. Ламбрева
Надка – М. Кръстева
Госпожа Петранова – М. Мянкова
– Р. Талинска
Петранов – Д. Дундаров
Д-р Живков – Б. Ганчев
Слуга – Ст. Бакалов

Режисирането на пиесата се възлага на гл. режисьор Н. О. Масалитинов.“

Присъдата над буржоазното общество, която авторът произнесе с тази си творба, не можеше да се понрави на тогавашната власт. Ето какво пише самият режисьор Масалитинов: „Пиесата „Големанов“ е талантлива сатира. Неин автор е даровитият граматург Ст. А. Костов. Аз почти не внесох никакви поправки или съкращения в текста на пиесата.

За изпълнител на главната роля определих Кръстьо Сарафов и не се излъгах – той създаде незабравим образ. В тая роля имаше изключителен успех. Изпълняваше я не само на софийска сцена, а гастролваше с нея във всички провинциални театри. И другите роли на тая пиеса бяха сполучливо разпределени между изпълнителите.

Когато бях извършил вече работата си „на маса“ в „Големанов“ и бях дал мизансцен, неочаквано ме повика при себе си тогавашният министър на народната просвета Н. Найденов, пог чието ведомство се намираще по това време Народният театър. Аз се явих, разбира се, и за голямо свое учудване получих заповед веднага да прекратя всяка работа над пиесата. На въпроса ми „защо“ министърът отговори:

– Не желая от сцената на Народния театър да се подиграват с министрите.

– Но, господин министре – възразих аз, – пиесата „Големанов“ бе одобрена от вашето министерство, което разреши и нейната постановка. Аз работя над нея вече повече от месец и изведнъж вие я забранявате. Това ме оскърбява, за кого ме вземате? Разбира се, ваше право е да я снимате от репертоара, но в такъв случай незабавно аз подавам оставката си.

Министърът почна да ме убещава да не постъпвам така, но аз упорито настоявах на своето решение.

– Е добре, добре, играйте я – разгразнено каза Найденов, – ще видите, че повече от четири представления няма да издържи, няма да имате публика.

Министърът беше уверен в това, тъй като „Големанов“ наскоро беше се провалила с трясък на сцената на Русенския театър. Но това обстоятелство не ме плашеше – аз вярвах в успеха на пиесата и не се излъгах. Поставена в началото на януари, до края на сезона пиесата издържа над петдесет представления при пълни

сборове – нещо, което по-рано не беше се случвало нито с една пиеса.

Помня, веднъж влизам в ложата, преди да почне представлението, и забелязвам сред публиката някакво възмущение, шепот, смях. Заинтересувах се и узнах, че сред зрители се намира известният на цяла България милионер-скъперник Хаджикалчев, който се решил да направи чудовищен за него разход – да си купи билет за театър! И това ли не е успех на „Големанов“? (Н. О. Масалишинов, „Сто години български театър“, 1956 г., стр. 217–219).

Премиерата и останалите представления преминават при голям успех. „Големанов“ се играе за осми път, а все още публиката се връща без билети от касата на театъра – отбелязва пресата. Пиесата обикаля сценичната на много театри в страната. По повод представлението на „Големанов“ във Варна местната преса отбелязва: „Ние останахме недоволни и озорчени от идеята на самата комедия, която според нас е добре дошла за разрушителните елементи в страната... От сцената на театъра тя служи за засилване на негодуванието срещу българската държава и нейните управници“ (в. „Варненска поща“, от 16.V.1928 г.). Острата разобличителна сила на пиесата водеше до отрицанието на една действителност, на една класа.

В една анкета по случай Деня на книгата Костов казва: „Най-голям успех имаше „Големанов“. Тая пиеса ми достави най-голяма радост“ (в. „Лук“, г. I, бр. 29 от 24.IV.1935 г.).

Комедията беше поставена отново на сцената на Народния театър „Кръстьо Сарафов“ през сезона 1953–1954 г. (премиера на 17.XI.1953 г.). Постановка на режисьора М. Бениеш. В ролята на Големанов взеха участие артистите: П. Димитров, Н. Попов и П. Атанасов.

През 1935 г. „Големанов“ се играе на сцената на

Белградския народен театър. Режисьор е Й. Кулунджич. Ролята на Големанов се изпълнява от Душан Рагенович. Пьесата се радва на голям успех. Един журналист по този повод задава на автора въпрос: „На какво смятате се дължи успехът на пьесата в Белград?“ Костов отговаря: „... дължи се и на това, че публиката видя на сцената, макар в чужда пьеса, близки, познати образи и събития, повтори се, значи, същото, каквото стана в София, когато гледахме на нашата сцена комедията на именития югославянски драматург Бранислав Нушич. (Костов има предвид изнасянето на сцената на Народния театър в София през същата година на комедията „Опечалена фамилия“ от Нушич. Пьесата се посреща с възторг от нашата публика и има голям успех.) По този именно път нашите театри могат да принесат много за опознаването и сближението на нашите два братски народа. А това може да се усили и с взаимни гостувания на наши и югославянски артисти“ (в „Заря“, г. XIII, бр. 4071, 30.III.1935 г.). По-късно българският изпълнител на ролята на Големанов Кръстьо Сарафов гостува в постановката на Белградската сцена, а югославянският изпълнител – Душан Рагенович – у нас. Отзивите на белградската преса за пьесата са много ласкави. Ще приведем пасаж от една рецензия, написана във вид на фейлетон: „Не е Големанов български специалист. Расте той, жив е на майка си и навсякъде под божие небе. Ала нека не ни е криво, в нас като че най му подхожда климатът... Никнат наистина в нас Големановци като гъби след гъжг. Навсякъде ги има, по всички краища, от разни видове.“

Господин Костов като че ли напук се е заел да ни покаже, че наистина сме един народ с тях оттапък, та ни е изпратил оная гузина хубави синове и дъщери, казвайки ни: „Ето, братя, гледайте, разсмислете и присъ-

дете сме ли еднакви, или не сме!“ Сме, господин Костов, род сме и ще ви кажа, че вашите Големановци, баби Гицки, Горилковци, това са и на нашата гора листата, с тях се и ние славим и кичим. Те и при нас като у вас живеят добре, слава богу...“ (в „Нови дни“, г. I, бр. 184 – 31.III.1935 г.).

„Големанов“ е преведена на сръбски, румънски (преводач Константин Велики), италиански. В предговора на италианското издание преводачът – италиански славист проф. Луиджи Салвини – разглежда творчеството на Ст. А. Костов в тясна връзка с това на другите двама изтъкнати балкански драматурзи Бранислав Нушич и Йон Лука Караджале. В Индия (Делхи) излиза от печат на хинди. Пьесата е преведена и издадена от Магхав Синг-Дупак.

Пьесата е играна в Унгария, Загреб, Любляна, Бърно. През 1960 г. „Големанов“ е преведена и издадена в столицата на Цейлон Коломбо на цейлонски (сингалезки) език под заглавие „Емати Патама“ („Министерска табела“). Преводът е направен от цейлонеца Дайяханда Гунавардена. Играна е в Делхи и в Коломбо.

„Големанов“ има три издания: 1928 г., п-ца „Жеко Маринов“; 1935 г., п-ца „Казанлъшка долина“; 1953 г., издателство „Български писател“ (заедно със „Златната мина“).

НОВОТО ПРИСТАНИЩЕ

Ръкописът на пьесата е запазен в архива на писателя. Върху него Костов е правил поправки с характер на съкращения, променил е имената на някои действащи лица, търсил е по-голяма художествена изразителност на словото. Комедията носи заглавие „Без пристанище“. За първи път се играе в „Свободен театър“ (пре-

миера на 7.ІІ.1930 г.) под заглавие „Министърът“. Режи-
сьор е П. К. Стойчев. Ролята на министъра се играе от
артиста Ас. Русков. В представлението вземат участие
и актьорите: Р. Пенчева, К. Трендафилов, К. Хаджими-
нев, Петров, Николаев, Чавдаров и др. Същата година
през април комедията се играе във Варненския театър
под заглавие „Министърът“. На 20.ІІІ.1934 г. пиесата е
играна в Прага в Дома на изкуствата.

Комедията има едно издание: 1931 г., п-ца „Хр. Г.
Данов“.

Тя носи заглавие „Новото пристанище“. Същото
заглавие е спазено и в този том. През 1931 г. излиза от
печат и комедията „Скакалци“. Установи се, че „Новото
пристанище“ е публикувана преди „Скакалци“.

ВРАЖАЛЕЦ

През септември 1933 г. пиесата е поставена за
първи път при откриване сезона на Русенския театър.
През декември същата година се играе в Народния теа-
тър в София. Режисьор е Н. О. Масалитинов. В представ-
лението участват следните актьори:

Данко Гарванов – Кр. Сарафов
– Л. Золотович
Пена – Н. Костова
Босилка – М. Стубленска
Цвета – Н. Милошева
Манчо Вагарджиев – К. Кисимов
– Н. Балабанов
Стайко – П. Атанасов
Христо Камбуров – Б. Борозанов
Илия Тамбурков – Н. Христов

– Б. Андреев
Проган Барата – Б. Ганчев
Щерю Суека – П. Димитров
Дяго Ноко – Ас. Камбуров
Баба Кунка – Сия Дюлгерова
Полицейски пристаф – Д. Пешев
Стражар – Кр. Илиев

Пиесата има две издания: 1933 г., п-ца „Жеко Ма-
ринов“; 1955 г., издателство „Наука и изкуство“. Включе-
на е и в изданието „Избрани творби“ през 1943 г.

ЖЕНСКО ЦАРСТВО

Комедията има две издания: 1931 г., п-ца „Жеко Ма-
ринов“ (заедно с други две едноактни пиеси: „От много ум“
и „Държавните лупи“); 1937 г., п-ца „Жеко Маринов“.

На 6.ІV.1935 г. Народната опера представя комич-
ната опера „Женско царство“ – либрето от Ст. А. Кос-
тов, музика Веселин Стоянов.

НАДЕЖДА ТИХОВА

**ДУМИ
ЗА СТ. Л.
КОСТОВ**

РЕДОВЕ ОТ БИОГРАФИЯТА

Стефан Лазаров Костов е роден на 30.ІІІ.1879 г. в София. Завършва гимназия в родния си град (1897) и славянска филология във Висшето училище в София (1903). Журналист, учител във ІІ мъжка гимназия в София (1903). Продължава образованието си във Виена и Германия (1906) при славистите В. Ягич, В. Вондрак, М. Решетар. От 1909 г. е уредник, от 1924 г. директор на Народния етнографски музей в София, член и председател (1926) на Архистичния съвет на Народния театър. За няколко месеца е директор на театъра. Дописен член на БАН (1929).

Костов е един от талантливите български комедиографи. Творчеството му е своеобразна илюстрация (със средствата на комичното) на негативните явления и процеси в българската социална и културна действителност между двете световни войни. С изследователска страст и критична нагласа Костов отразява както язви и пороци на всекидневието, така и универсалните категории на богатството и властта, карьеризма и алчността, като акцентува върху породилата ги социално-икономическа и национална реалност. Издига на нов етап комедийния жанр, разработва формалните и структурните елементи на комедията, осигурявайки ѝ нов художествен и рецептивен статус. Костов започва творческия си път с къси

хумористични разкази и фейлетони, като постепенно овладява сложната „лабиринтовидна“ композиция на комедията. Първите му творби са в границите на водевилния хумор и на фарсовите ситуации („Мъжемразка“, „Прег изгрев слънце“). Аналогията с породилите ги обществени явления (модни светски и религиозни увлечения) е все още пряка и зрелищна. С разгръщането на комедиографския си талант Костов овладява нови територии в комедийния жанр, за да достигне в „Златната мина“ и „Големанов“ аналитизма на сатирико-реалистичната комедия. Преодолял прагматиката на „понисшите“ жанрове, той осъществява редица промени в композиционната и образната система. Центрира основните черти на „типа“ от комедийния персонаж в пълнокръвен художествен образ. Създава нов действен модел, при който характерът определя ситуацията и олицетворява нравите. Хаджиев (от „Златната мина“) е първият етап в изграждането на пълноценен комедиен образ, който все още е в плен на „типични обстоятелства“, но подготвя почвата на Големанов като завършен характер и основен двигател на комедийното действие. В тези пиеси монологът отстъпва действените си функции на диалога, а сценичността се превръща в основен фактор на художествено битие на творбата. С „Големанов“ Костов бележи връх в българската комедиография и в художествената интерпретация на типа „буржоазна личност“ между войните. Това е класическа комедийна творба, илюстрация на социално-политическите нрави в българското общество през 20-те и 30-те г. на миналия век. „Големановщината“ напуска полето на конкретния художествен образ и се

превръща в „пораждащ модел“ на безкрайно множество от явления, характеризиращи социалната действителност от този период. Следващите комедии на Костов отстъпват в художествено отношение, но продължават социално-критическата насока в творчеството му. В „Новото пристанище“ и „Комедия без име“ се дискредитират политическата власт и морал, в „Скакалци“ разобличението на чиновническия апарат навлиза в сферата на сарказма и пародията. Костов създава галерия от портрети, чрез които изследва детайлно качества на оформилия се социален тип, но вече не в неговата единичност и неповторимост, а в типичността и множествеността му. Продължава опитите си в областта на едноактната фарсова пиеса, в която наред с изострената наблюдателност и забавната интрига на действието прозира трагикомичното в образа и битието на „обикновения човек“, загубил социални и нравствени устои, безпомощен сред морето на политическата и морална поквара. Интересни са интерпретациите му на фолклорно-приказни мотиви. „Женско царство“ е народностен фарс, структуриран по модела на приказния фолклор с актуални идейно-политически внушения. Във „Вражалец“ талантливо и забавно Костов разработва темата за „надхитрения мошеник“, изследвайки народопсихологията на българския селянин. Роден комедиограф, Костов се оказва граматургически безпомощен в интерпретацията на историческите сюжети („Симеон“) и съвременните психологически проблеми („Тя и двамата“).

Научноизследователската дейност на Костов допълва творческия му портрет. Той проявя-

ва траен интерес към етнографията на славяните, проучва я на широка сравнителна основа. Съчетава подготовката на етнограф с ерудицията на историк и езиковед. По-значими негови изследвания са „Изображението на св. Георги в българския народен накит“ (1912), „Прелица“ (1924), „Македонските убруси и сокаи“ (1925), „Старите къщи в Банско“ (1926), „Белогрешковци в Северозападна България“ (1932), публикувани в „Известия на Етнографския музей“. Печата етнографски проучвания и в съавторство с Е. Петева: „Селски бит и изкуство в Софийско“ (1935) и „Български народни шевици“ (ч. 1–2. 1928–1929). Псевдоними: Пеньо Тодоркин, С. К., С. А. К.

Умира на 27.IX.1939 г. в София.

СМЕХЪТ НА СТ. А. КОСТОВ

Ст. А. Костов написа редица ценни трудове в областта на етнографията, един том хумористични разкази, няколко грами. Но в историята на националната ни култура той ще остане преди всичко като бележит комедиограф реалист. Неговите пиеси „Големанов“, „Златната мина“, „Вражалец“ и „Скакалци“ заедно със „Свекърва“ на Антон Страшимиров и „Службогонци“ на Иван Вазов представляват най-хубавото в рогната ни комедиография.

Ст. А. Костов продължи комедийните традиции, завещани от Ботев, Карабелов, Петко Славейков, Алеко Константинов, даде на българския театър незаменимо оръжие на смеха, от който „падат идоли, венци“. Той развенча един обществен строй с неговото безогледно партизанство, жалки парвенюта и корупция, с оскотяващата човека страст за пари, която при обикновените хора навява не само насмешка, но и някаква особена тъга. Развенча неговата суета, цинизъм, фалшивите му възгледи за култура, жълтата му преса и подкупни юриспруденции.

Той искаше да излекува своя болен свят, да стане той по-съвършен, хората – по-добри. Но нима може да се върне вярата на народа в един обществен ред, след като той е видял и на собствен гръб изпитал цялото негово безобразие – след като смехът на писателя е оголил моралния му об-

лик, убедил го е, че така повече не може да се живее!

Смехът на Ст. А. Костов подригваше буржоазната гържава, защото бе смях на онеправдания народ – смях, ту остро язвителен, стигащ до политическа сатира, ту мек и добродушен, но никога безсъдържателен, никога плод на временно разгрознение.

Тия различни оттенъци на Костовия смях – от сатирата до добродушната насмешка – имат своето основание в обективно съществуващата комедийна същност на изобразителните явления. Те, явленията, определят различната присъда на писателя реалист, различната участ на героите. Една е участта на самонадеяния парвеню Големанов, друга – на честния по природа нещастник, гребния пенсионер Гунчев (от „Член 223“), когото обстоятелствата правят неволнен шантажист срещу богатия прелъстител на гъщеря му – сина на индустриалеца Бубаров. Народът прогонва нахалната и развратна феминистка Андрофоба („Мъжемпразка“), но писателят връща на наивните ѝ жертви радостта на семейния дом. Хаплив и ироничен е смехът, който предизвиква алчния селски кмет на Гарваново, секретар-бирникът и попът, но весела, почти безобидна е насмешката към оглупелите двамата старци, „дошли да си купят каймета“ от странната кооперация за банкноти, създадена от един изпечен мошеник.

Това разнообразие и степенуване на смешното и на етичното възмездие се диктува (в най-хубавите творби на писателя) от самия живот, от нравствените норми на народа, станали норми и на самия писател. В това степенуване има обществена справедливост, жизнена и художествена за-

кономерност, която не притъпява жилото на смеха, а помага по-ясно да се почувства силата на главния удар. И затова съвсем естествено е, че талантят на Костов се проявява най-пълно в ония негови произведения, в които осмените пороци са най-опасни в своите социални последици. В тях „вътрешната пустота и нелепост на явленията“ е остро противопоставена на претенцията им за значителност. И тия именно конфликти правят перото на писателя по-остро и чувствително, те определят и типичността на най-хубавите му образи.

Някои от тия образи, като Големанов, отдавна напуснаха сферите на своето литературно битие и навлязоха в съзнанието на народа – като популярни герои на едно отминало жалко време и като предупреждение към всички ония, които и днес носят в себе си по-голяма или по-малка част от техните пороци.

Най-силните образи на Ст. А. Костовите комедии не биха преживели своя автор, ако не притежаваха значителни естетически ценности, ако, отразявайки определени явления на конкретна действителност, не говореха горчиви истини и за бъдещите поколения. Реалистичната комедия е винаги съвременна и както остроумно се изразява един руски изкуствовед, „нейният агресант е винаги исторически подвижен“.

Би било наивно да сметнем, че ще се стопят като захар в топла вода пороците на човечеството, напластени и подхранвани толкова много столетия от вълчите закони на класовото общество.

Трайните естетически ценности на Костовите комедии и особено на „Големанов“, в която най-силно се налага критико-реалистичният ме-

мог на писателя – в жизнеността и релефността на главния герой, в политическата остроота на злободневната и значителна едновременно идея на произведението, – се основават не само в сполучливия подбор на критикуваните обществени явления, но и в способността на писателя да им даде художествен, подчертано комедиен израз.

Продължителните и непосредствени наблюдения на писателя върху бита на народа (етнографът Костов помагаше на художника реалист) позволиха на писателя да прозре в душевността на българина, да усети и неговото тънко чувство за хумор. Тая близост с народния живот обогати твореца, надарен от природата с тънък усет към смешното.

Писателят, чужд обикновено на всяка гудактика и скучно морализаторство, умее леко и свободно да строи сюжет – прост и жизнен, – да изпълва с напрежение комедийното действие, да го градира увлекателно, да типизира сочни характери. Смехът при него се ражда естествено, непринудено. Писателят уважава зрителя, неговата фантазия, способността му да прави сам своите изводи. И той е възнаграден заради тая лекота на емоционалното възприятие. Зрителят отнася със себе си трайни художествени въздействия и благодарността, че се е срещнал с интересни, живи хора – отнася сериозна поука от тази своя среща. Такъв именно смях, който иде в резултат на дълбоко естетическо удовлетворение, остава в съзнанието – защото остроумието пронизва всяка частица на съдържанието, цялото поведение на героите. То е насочено към тяхната правдива реалистична характеристика, не търси възбудата на плоската шега, претенциозния виц, чужди на образа, на него-

вата идея. Езикът на неговите герои – това е същността на техните характери. Лишете Големанов, Хаджиев, Яначков, Андрофоба от няколко само съществени техни реплики – и образите тутакси ще загубят от своята пълнота и свежест. Най-сполучливите герои на писателя са дълбоко изобретателни в сериозната и едва ли не съдбоносна защита на своите възгледи и цели, те са истински майстори на смешното. Виновна за това е интензивността на страстите, с които ги е дарил творецът – ония неукротими и жалки страсти, които улучват и находчивата реплика, и необичайния обрат в победението, и трагикомичната развръзка.

На какво най-много се смеем у Големанов? На неговата и безочлива, и безгранична самонадеяност, която на места стига до байганьовско дебелочие – абсурдно и винаги художествено оправдана: „Стигнах върха. Нагоре – само небе!“...

Такова остроумие излъчват и образите на Хаджиев, дребният буржоа, който иска на всяка цена да стигне големите властници, и скакалците – подкупни чиновници, – и адвокатът от „Член 223“, който сам пада в клопката, и безпочвените деятелки на криворазбрания феминизъм.

Комедиият талант на Ст. А. Костов никога не води до самоцелен смях. Дори и в по-бедните комедии, непроникващи както „Големанов“ и „Скакалци“ дълбоко в социалната същност на явленията, и там писателят се стреми да осмее значителни обществени пороци, чужд на желанието да развлече, да даде на зрителя само приятна отмора. За неговия съдържателен смях сякаш са казани думите на Гогол: „Не. Смехът е по-значителен и по-дълбок, отколкото мислят. Не този смях, който се по-

ражда от временна разгрозителност, от злъчно-болезнено разположение на характера, не тоя лек смях, служещ за празнично развлечение и забава на хората, но смяхът, който целият излиза от светлата природа на човека – излиза от нея затова, защото на гъното ѝ е заключен вечно клокочещият негов извор, смях, който оглъбява предмета, задължава по-ярко да се открие онова, което би убягнало, от проницателната сила на който гребналото и пустотата на живота не биха така уплашили човека.“

Тия мисли на Гогол ни помагат да разберем не само някои особености в художествения метод на големия наш комедиограф, главно неговия усет към хиперболизация и типизация, но те ни насочват и към един може би най-съществен първоизточник на смисления смях – *светлата природа на човека*. Без любовта към човека, не абстрактна и сантиментална, а извикана на живот от прогресивните идеи на времето, не може да се роди оздравяващият смях.

Ст. А. Костов обича хората. В неговия смях е залегнала нравствеността на народа, неговите норми за добро и зло. В тази здрава нравственост ще търсим и естетическия идеал на писателя реалист, убеден демократ и патриот. На обществения порок Костов противопоставя труда на честния народ, неговата мъдрост и трезва мисъл. „А милионите?“ – пита Хаджиев своя бъдещ зет, учителя Любенов. „Тях ще оставим на по-богатите – отговаря той, – а ние ще се заговорим с това, което имаме и с черен труд и ум сме спечелили...“ До такъв отговор на поставените морални проблеми стига писателят и във „Вражалец“, и в „Големанов“.

Може само да съжаляваме, че Костов не ни е изобразил своите положителни герои с художестве-

ната убедителност, характерна за носителите на порока. Като изключим „Големанов“, където учителят и кметът са неделима част от тъканта на произведението, положителните герои в другите комедии – и в „Златната мина“, и във „Вражалец“ – са бедно изградени. Те изпълняват едва ли не само формална сюжетна функция. Във „Вражалец“ например писателят не е могъл да използва интересната комедийна тема на народния учител, влюбен в гъщерята на кмета. А сюжетът не само позволява, но и задължава да се отдели повече място, за да се обрисуват в лирико-комедиен план чувствата на героя, неговата любов, растящата ревност, подозренията му, че в село става нещо нередно. Това би изострило интригата и драматизма в произведението, би уплътнило съдържанието. Също може да се каже и за положителния герой в „Златната мина“.

Писателят е силен там, където не отстъпва на жизнената правда. Недостатъчната психологическа мотивировка на някои герои може да се обясни не толкова с недостатъците в таланта на писателя, а повече с ограничеността на неговия мироглед. Тя определя и своеобразната мекота на хумора в някои комедии, подчертаното му съчувствие към някои герои.

„Познавам много хора, които оголяха, стигнаха до просияшка тояга от тая страст за лесно забогатяване. Но ако така завършеше „Златната мина“, трябваше комедията да стане трагедия“ – така се изказва писателят във връзка с прототипа на Хаджиев. „Златната мина“ е една от най-хубавите комедии на писателя, образът на централния герой Хаджиев е един от най-сполучливите образи в нашата комедиография. Но пиесата би станала да-

леч по-пълноценна, по-реалистична, ако писателят не бе така леко простил на своя герой – не бе му върнал безнаказано загубеното имуществено.

Тая ограниченост на мирогледа безсъмнено влияе на метода, понякога стеснява размаха на изобличението и обуславя излишното на места добродушие на Костовия хумор. Но не това е типичното за творчеството на големия наш писател. Онова, което не достига понякога в неговата присъда над осмиваните явления, допълва го народът с великолепия си усет към истината, придобит от суровия живот.

Ст. А. Костов си остава правдив изобличител на нравите в обществото, безсъмнено най-добър майстор на нашата реалистична комедия. Той може достойно да ни представи на всяка чужда сцена, както своите събратя, много близките до него – Нушич и Караджале.

„Големанов“ и „Златната мина“ прескочиха границите на нашето отечество не само с факта на включването им в репертоара на редица театри в чужбина, но и с изобличителната сила на своя смях, валиден за нравите и на други народи, които изпитваха „сладостта“ на собствения си буржоазен парламентаризъм. Румънската и сръбската критика отбелязват с възторжени рецензии това родство на обществените злини.

За Костовата комедиография у нас е писано немалко в миналото: това са главно рецензии по повод изграниците пиеси. Много интересни са обаче противоречията на критиката за идейната им същност. Оценките се движат от снизходителността към автора, „създател на безобидни фарсове, диалогизирани анекдоти“, до съзнанието за опасните обществени последици от някои негови коме-

ди. Един от най-последователните защитници на буржоазно-капиталистическата идеология у нас – „критикът“ на вестник „Зора“ Йордан Бадев – съвсем неочаквано за мнозина нарече „Големанов“ безсмъртно произведение. С това той целеше да докаже, че българският парламентаризъм стои над Костовия герой и между тях не може да има знак на равенство. Но тогавашното министерство на просветата разбра по-добре от Бадев опасността от творби като „Големанов“ и не я включи в сборника от неговите най-хубави произведения (1943).

Писателят е длъжен да се смее със смеха на своя народ – да търси тоя смях, да му се възхищава и да го възкресява в своите произведения, за да го връща на народа по-осмислен, по-поетичен, направляващ. Какво друго е творецът, ако не изразител на своя народ, жива част от многостранния му живот, живот вечен, винаги жадно устремен към бъдещето? Защото смехът – „това е цветът на цивилизацията“ (Белински).

Нека се потрудим да открием този смях. Така ще стават все по-безпомощни, по-хилави ония пороци, които още смущават живота на народа. Тогави и нашата комедиография ще се радва на поголямо признание. А да си затваряме очите пред обществените злини – това ще рече да прекъснем връзката с живота на народа, да останем глухи на неговия поучителен смях.

ГОЧО ГОЧЕВ

СМЕХЪТ НА ПОБЕДИЛИЯ НАРОД

534

СТ. А. КОСТОВ

Когато се заговори за „Големанов“, пред нас изниква едно сурово и трагично минало.

С остра разобличителна сила в тази политическа сатира на Ст. А. Костов се осмиват моралът на буржоазните партии, комерийните борби, пълната им отчужденост от народа, буржоазният парламентаризъм – играчка и оръдие на монарха, – духовната бедност и стръвната жажда на нашата буржоазия за богатство и власт.

За съжаление режисьорът е стегнал комедията в рамки, които на места са убихи пълнокръвната ѝ жизненост и комедийно звучене. В постановката има известна „тезисност“, чувства се преднамереност. Режисьорът иска да допълни, да изясни автора. И ето че вместо да го обогати, той го стеснява. Вместо да го разкрие напълно, той го ограничава. Бликащият хумор на „Големанов“, комедийната жизненост на образите и ситуациите са заменени с преднамерено търсене на сатирична окраска – лишена обаче от хумор – и с внушението на някои откъснати от рамката на цялото гротескни образи. Излишна „предпазливост“! По самата си същност, с всеки образ и действие „Големанов“ е остра сатира срещу управляващата някога буржоазна върхушка и каквото и да е „недоверие“ към пиесата не е оправдано. Какво у Ст. А. Костов трябва да се развие в „друг план“, за да не прозвучи

комедията „постарому“? По основния си заряд и замисъл тя е отрицание на една действителност, на една класа. И колкото по-пълно, по-цялостно се разкрие нейната същност, толкова по-остро, по-сатирично и по-комедийно тя ще зазвучи от сцената – така както досега не е звучала, защото за първи път имаме свободата да четем пиесата такава, каквата е. И да изтръгнем от всеки сценичен миг комедийност и жизненост, сатиричност и правда. Режисьорът Бениеш има сили за това.

Той е разкрил „Големанов“ логично, мотивирано, определено. У Бениеш има прецизност, тънкость в нюансировката на образите, аналитичност, интелектуална острота и вкус, стремеж да достигне сценичното действие до зрителя с яснота и точност, с онази „чистота“ на рисунъка и линията на образите, която не буди съмнения, двусмислени тълкувания на отделни сцени или моменти от играта на актьора. И в „Големанов“, макар и в по-малка степен, виждаме тази прецизност на режисьора.

Редица места внушават мисли, чиято конкретност и яркост ние чувстваме и като режисьорско откритие, и като тънкость на нюанса в играта на всеки отделен изпълнител, и като подробност на анализа. Щастлива среща между режисьор и актьор е образът на баба Гицка на П. Василева. Такова чувство за художествена мярка, такава нюансировка и богатство от детайли, напълно овладяна характерност, с толкова подробности, бихме казали, с познавателно значение за старческата психология на хора от тази среда, такова органично включване в атмосферата на пиесата и бита, принос за разкриване на основната идея, толкова много хумор и непринудена сатиричност! Толкова жив,

535

ГОЛЕМАНОВ

запаметяващ се епизодичен образ отдавна не помним на нашата сцена. И задълго ще го запомним.

Ако отбелязвам тези постижения на режисьора, то е, защото мисля, че цялата постановка можеше да бъде на висотата на тези постижения. За съжаление обаче това не е така. Причината за това се крие преди всичко в липсата на достатъчно „доверие“ към автора на пиесата, а отпък и липсата на творческа смелост. Напразни опасения! Ако вникнем с погледа на съвременника в „Големанов“, в особеностите на пиесата, в идейната ѝ дълбочина, в сатиричната ѝ яркост, жизнена и реалистична правдивост, веднага ще стане ясно, че това не е комедия на „политически нрави“, а напечен разрез на една епоха. Сатиричната картина на буржоазното общество е обрисувана със заразяваща непосредственост, едва ли не с импровизационна яркост, с много хумор, с битови краски. И колкото по-дълбоко и всестранно се проникне в „Големанов“, толкова по-обилен хумор трябва да блика от сцената. Сатиричното начало тук е органически вплетено в комедийното. Мрачната шчедриновска саркастичност е чужда на „Големанов“. Тук хуморът е средство за разкриване на съдържанието, сатиричното начало е в самото съдържание на хумора. То не може да се търси отделно и независимо от смеха, който да блика от сцената. Затова към спектакъла трябва да се пристъпи и от гледна точка на психологията на нашия нов зрител, от неговото сегашно положение на господар на живота.

Защо е необходимо режисьорът да доказва каква е била буржоазията? „Видите ли, иска да ни каже режисьорът, вие се смеете, а това е дори страшно. Вижте колко е отбратителен този Чав-

даров и този Петранов, вижте колко е нагъл Големанов, вижте каква „гъба“ е Горилков. Вие се смеете, а това е жалко. Наблюдавайте внимателно, аз ще ви разкажа много неща за тези хора.“

Нас ни стеснява този заканителен показалец на режисьора! Ние искаме да се смеем, да се смеем. И не да ни се разказва, а в живото действие на събитията непосредствено да почувстваме и отбратителността, и наглостта, и алчността, и подлостта, и глупостта, и всичко, което съставляваше политическия и жизнен облик на буржоазията. Дайте ни да видим присъдата над нея такава, каквато я е произнесъл Костов със своята писателска съвест. В миналото мнозина, особено буржоазните критици, имаха за задача да смекчат тази присъда, да обезвният героите на „Големанов“. Днес можем свободно да разкрием тази комедия в нейната истинска същност и да видим нейната присъда над буржоазията такава, каквато е! Ние знаем тази присъда! Нашата нова зрителна зала я е произнесла. Зрителната зала иска да се посмее с пълния смях на победителя! Луначарски казваше, че характерното за комедията е това, че самият смях представлява форма, признак или симптом на победата. Да, ние искаме да се посмеем като победители над това, което ни е гнетяло, което е било наша грижа и борба. Да се посмеем над дребнавата пошлост, над големеещата се кухня посредственост, над цялата буржоазия. И едновременно с доболна и саркастична усмивка да кимнем към сцената на нашия вече станал твърде рядък, но все още срещащ се смутен съсед от зрителната зала, който тайно въздиша край буните на историята и се надява, че от изсъхналото гърбо на миналото ще разцъфне фиданка. Ето та-

къв, свеж смях на победилния, удовлетворен зрител трябва да блика от сцената. И нека изводът от правдивия живот бъде предупредителен, а не режисьорът да ни предупреждава. По-малко „излишна предпазливост“ и повече творческа смелост! И тогава постановката щеше да носи свежестта и жизнерадостния оптимизъм на нашето време. Тогава тази „обикновеност“ на постановката, тази повествователност на места и дори скучноватост щяха да бъдат избягнати.

В какво се състоят всъщност слабостите на постановката? Следвайки външната последователност на събитията, режисьорът е пренебрегнал комедийната острота на редица сцени, динамиката на действието, яркостта на контрастните съпоставяния, не е потърсил разнообразен ритъм на отделните сцени, лишил е до голяма степен постановката от нерв и комедийно напрежение. Причината за това е, че режисьорът не търси да разкрие сатиричното чрез смешното, че тези две категории на комедийния жанр съществуват при него отделно и независимо. Сатиричното той търси във външната изобразителност на някои лица (Чавдаров, Петранов, Кирчев и др.) и положения, а хуморът е само хумор на словото, но не на действителното разкриване на положенията. Тук режисьорът се е доверил изключително на „духовитостта“ на автора. Не е постигнато в нужната степен разкриване на комедийно-сатиричната линия чрез живото сценично действие. Бениш е търсил спокойната изобразителност, обикновеността на бита на големановци, която изисква свой бабен ритъм, повече повествователен, отколкото действен. Това също принизява комедийно-сатиричната острота на спектакъла. Това се е от-

разило и върху трактовката на самите образи. Те са разкрити предимно в битово-реалистични, на места дори натуралистични черти, а това намалява възможността за смели и ярки комедийни решения. Според нас битът би могъл да отстъпи заради комедийно-сатиричното решение. Така, доколкото успяхме да разберем от видения откъс, е постъпил Завадски с „Министершата“ на Нушич.

Това би спомогнало и за избягването на някои слабости на самата комедия. Обвиняваха Костов, че на комедията му липсват художествени качества. В това има частица от истина. В комедията се срещат недоработени места, неразвити образи, епизодични лица, несвързани с действието. Това са известни натуралистически елементи на комедията. Те, от друга страна обаче, разкриват своеобразието на редица фарсови моменти и форми, на които тази комедия не е чужда. Анекдотичността на някои случки и цели образи в комедията, взети направо от улицата, дават възможност за развитие на импровизационното начало при разкриването на някои образи (Големанов, Горилков и др.). Като имаме предвид сочния хумор на пиесата, насмешката, яркото сатирично отношение към изобразяваната действителност и към отделните лица, импровизационният момент може да премине във фарсова яркост, дори в буфонадно преувеличение при някои моменти, стига те да бъдат вътрешно оправдани от актьора (спомняме си Сарафов при телефонния разговор в първо действие). От друга страна, недостатъчното влияние на отделни епизоди и фабулни нишки в основната тъкан на действието не би се забелязало така ясно, ако те бяха доведени докрай, ако бяха ярки и сценично показани, а не преминати по начин, в кой-

то се чувства отегчението на режисьора, ако не бяха така монотонно разказани. При подобно разгръщане на постановката биха се избягнали до голяма степен тази и други слабости на комедията.

Линията на действието; целите и намеренията на лицата в комедията са съвсем ясно показани в своята праволинейност и „откровеност“. Няма скрити намерения, „морални“ задръжки, форми на фалшиво поведение. Големанов е в къщата си. Мотивите на неговото поведение и самата линия на неговите действия са разгопени до наглост. Ето още един елемент в духа на фарса.

Експозицията на комедията, животът вкъщи, богатството, скъперничеството на Големанов, еснафските отношения в семейството, загатнатата тема в трето действие между Чавдаров и Вена – всичко това благодарение на режисьора стига ясно и определено до зрителя, въпреки че е разкрито само по линията на жанровата изобразителност. Но още отначало Костов е загатнал друга тема: темата на отчуждеността на Големанов от народа. Тази тема авторът подчертава с читалищната делегация. В страдалческият глас на учителя (в добрата интерпретация на М. Тошев) сякаш звучи далечното мъчително ехо на изстрадалата народна душа. В неговия тон има и стона и мъката, и протеста на народа и тази напевност на гласа звучи наистина като далечно ехо, което сякаш идва отвъд онази пропаст, която българската буржоазия изкопа между себе си и народа.

Но ето че настъпва събитие. Горилков съобщава, че министър Ангелов починал. Освобождава се министерско кресло. Интересът в миг е променен. Действието добива друга насоченост. Това изисква

ярки контрасти, комедийна острота, друг ритъм. Трябва да се изнесе на преден план целият процес на колебание, преценки, на догадки, напрежение, на случайни хрумвания за план на действие. Тази атмосфера трябва да се чувства в цялото семейство, а не само у Големанов. Едновременно с апетита за министерско кресло расте и самочувствието на Големанов. Самочувствие, в което прозира искрица на неверие (темата за роднинството с шефа) и което се гради на самосъзнанието на богаташа. Това е основен акцент в комедията. Той разголява цялата „философия“ на буржоазните управници. Той съдържа идеологически момент. От защита на собствеността към защита на личната собственост и... нейното уголемяване за сметка и на гърба на народа. Как трябва да се стигне до този момент, как той трябва да се изгради и как трябва да прозвучи от сцената? Остро и ярко, за да предизвика смях на вътрешно удовлетворение. „Свърши се с това, госпожа“ – трябва да си каже зрителят.

В първо действие има една много характерна сцена, която разкрива черта от бита и психологията на еснафската буржоазия. Вълнението от радостната новина свършва в семейството с караница за пари. Това е типично и смешно. Тук има ярко комедиен контраст. За съжаление много малко се чувства това. След разговора по телефона с „шефката“ настъпва нов етап. Планът за действие е набелязан. Постъпките стават конкретни, действията – определени и целенасочени. Това също налага друг ритъм на сцените.

Да анализираме две сцени от постановката на Бениеш не толкова заради конкретните им слабости, а заради това, че такива слабости са ха-

рактерни за много наши режисьори и актьори.

Влиза 2-жа Илиева (Стубленска). Вниманието на зрителя е ангажирано. Изискана, със самочувствието на „управляваща“, истинска общественичка, доволна от своето положение, опита от тщеславие, облечена по последна мода, тържествено и кокетно тя пристъпва и с поклони и ръкостискане раздава благоволение. Да, интересно, любопитно. Но отсегата нататък, си мисли зрителят, какво повече ще ни покаже! Как ще задържи нашето любопитство? И наистина всичко вече е казано, изразено, подчертано, а предстои цяла сцена! Зрителят скучае. Нищо повече, нито една нова черта в образа, никакво разнообразие в рисунъка на ролята. Някога в средновековното моралитет изпълнителите понякога излизали на сцената вместо в специални костюми с провесени на шиите надписи. На табелката на дамата пише „доверие“, на табелката на мъжа „надежда“. И така започвало действието. Състоянието е зафиксирено, то е изявено изведнъж, образът е внезапно разкрит. Но театърът не е живопис. Той е изкуство, което се твори в реално време, и образът в него се гради и разкрива постепенно и последователно в сценичното действие. И когато образът е разкрит веднага и само с една своя черта, на актьора не остава нищо друго, освен да декламира, да разказва за образа, докато завърши сцената. Колко често се случва това! И с колко добри актьори. Нима Стубленска не е ценна боя в палитрата на Народния театър! И режисьорите търпят всичко това!

А материал за постепенно и по-богато изграждане на ролята в тази сцена има. Сцената започва в парадно-официален тон и отговаря на атмосферата, която внася актрисата с влизането си. Но

между смешно-фалшивите моменти, с които започва и завършва тази сцена, има моменти, които разкриват и психологията, бита и морала на буржоазията. Ето, Големанов и Илиева остават сами. Вече не е нужно „афиширане“, а действие от страна на Илиева за постигане на нейната цел. В осъществяването на тази „търговска сделка“, при която Големанов продава гъщеря си за едно министерско кресло, трябва да се чувства борба, дебене и напрежение, разкрити в сатиричен и комедиен план. Като граматургическа ситуация тази сцена има молиеровски характер. Тя е на ръба между трагичното и комичното. Неслучайно Сарафов търсеше граматически нотки в тази сцена. С всеки изминал миг, след всяка реплика „шефката“ печели позиция. Пауза! Чавдаров трябва да отиде в чужбина. Големанов е зарадван. Илиева наблюдава тази радост. Нещо повече. Тя дава време на Големанов да я изживее напълно. Но ето, тя трябва да премине вече в настъпление. Интимното благоразположение, престорената веселост, убедителните слова, всичко това трябва да бъде в пълен ход. Името е казано. Вена, гъщерята на Големанов, трябва да стане жена на Чавдаров. Оттук нататък Илиева трябва да действа бързо, остро, нито за момент да не изпуска Големанов, да гържи инициативата, да води действието. Тук има психологически нюанс. Не само нечистите комбинации импулсират тези действия. У Илиева се събужда еснафската, женска стихия – да сватосва, да успее. Големанов изпада в противоположно състояние. Той е в отбрана и колебание. Активната страна е Илиева. А на нашата сцена е обратното. Илиева стои в пълно безучастие и чака Големанов да свърши монолозите, за да си каже реп-

ликата. Не затова ли, защото мнозина наши актьори действат само когато говорят? Илиева превъзхожда Големанов не само по „обществено положение“, но и по лични качества. Тя е наблюдателна и прозорлива. Тя познава Големанов. И защото го познава, може да си позволи и да го иронизира. Тук иронията издава „психологическо“ превъзходство над Големанов. Илиева дори го подиграва. „Да, вие сте богат... но само с вашите добродетели.“ На края на сцената тя се връща към официално парадния и демагогски език от началото на сцената! В същия стил отговаря и Големанов. Разменените финални реплики в тази сцена нямат ли за цел да скрият дори пред Илиева и Големанов гнусотата на „сделката“?

Интересни, конфликтни, разнообразни моменти има в тази сцена, богати възможности дава и ролята на Илиева. Но като че ли тук не съвсем основателно обвиняваме режисьора. Втората изпълнителка на Илиева (Челебиева) дава много по-живен, разнообразен и нюансиран образ в духа на казаното. А това значи, че режисьорът е търсил и насочвал правилно актьора, но не е отишъл докрай, просто се е примирил.

Другият пример. Началото на трето действие. Отношенията между Чавдаров и Вена. Преди всичко никак не можем да се съгласим с трактовката, която режисьорът е дал на образа на Чавдаров. Той е изобразен като полукретен, полулакей. Това е невярно, нежизнено и не отговаря на образа по пиеса. Чавдаров е на едно от първите места в партията. Той е умел и ловък, има свое „обаяние“ в средите си. Никой не знае в резултат на какви „сложни“ и „дълбокомислени“ комбинации е решено именно той да замине за чужбина. Това примирение ли е, или сложен

ход от негова страна? Според нас темата на Големанов, играта около министерското кресло, се повтаря тук, но в друг план – женитбата на Чавдаров. Това е другата страна на медала. И ако Големанов има самочувствие, грандомания, разочарования и възторзи, такива има и Чавдаров. По прикритата престъпност, демагогия и алчност Големанов и Чавдаров си приличат. Има известна аналогия както в положенията, така и в преживяванията на двамата герои. И единият, и другият в края на краищата са подиграни. Монархът се подиграваше с цели партии. Това бе изпитана негова политика. Неслучайно баба Гицка, забележете – баба Гицка, се интересува най-много от това, дали е излязла царската дума. Това говори за „традиции“ в отношението на монархическия институт към партиите. Там жертва на тези игри е Големанов, тук – „детето на партията“. Богаташката дъщеря Вена си играе с Чавдаров.

Извън отношенията Чавдаров – Вена на сцената се разиграва недоразумение, което режисьорът не е почувствал достатъчно. Големанова не знае за намеренията на Чавдаров към дъщеря ѝ и непрекъснато му тика вдовичката. Чавдаров обаче мисли, че тя знае, и иска да изтълкува нейното поведение и да прецени своето положение. Оттук произтичат редица неразкрити комедийни положения. Това са истински фарсови сценки, които пропагат. Режисьорът не е разрешил правилно втората тема в пиесата (Чавдаров – Вена) и затова трето действие го появята на Големанов е скучно. Въпреки съкращението то изглежда много дълго. Защо? Защото в общото режисьорът не е намерил мястото на тази сцена. Отношението на частите към цялото е нарушено. Първата половина на действието не е раз-

крита в динамиката на събитията, а е гадена по-вестователно. Основната причина за това е, разбира се, образът на Чавдаров (П. Петров). Той не е жив човек. Този бавен външен ритъм, това равно и безцветно слово, този „автоматизъм“ на движенията, беднота на краските, този „човек в калъф“, някак сластолюбив и нечист и едновременно кретенизиран и жалък с основание буди недоумение у зрителя. Вена (Щелкунова) също не задоволява. У нея няма хумор, няма непосредственост, нито женско обаяние. Ритъмът на живота у нея не съвпада с ритъма на словото. Словото е еднообразно, флегматично, с великолепно изговаряне на всички съгласни, но със слаба изразителност. То не издава вътрешния ритъм на живеенето. Помним нейната много вярна и правдива Глория от „Любов“ и не можем да си обясним образа на Вена.

Сам по себе си силно разобличителният образ на еснафка, който създава Колчакова, е интересен. Но как може да се включи в рамките на цялото, в стила на постановката? У нея всичко е преувеличено, засилено до шарж. Актрисата „демонстрира“ еснафството на Петранова, а авторът ѝ е дал жизнена задача – да нареди мъжа си на по-добра служба. Това ни навежда на мисли за стила на постановката и стила на образа, общи въпроси на нашия театър. Например в първо действие Вена отговаря на брат си с хулигански тон, че майка ѝ не е вкъщи. В трето действие Горилков бърше наплютия от делегацията бюст на Големанов и предизвиква смях в зрителната зала. Не е ли всичко това в стила на тези образи?

И още един принципен въпрос за нашите театри, който трябва да бъде подробно и критично разгледан – въпросът за правдивите жизнени взаимоотно-

ношения на сцената. В „Големанов“ имаме трима изпълнители на Големанов. Всеки от тях следва своя линия и разбиране на ролята, а отношението на партньорите към тримата големановци е едно и също! Не може ли примерно Вена (Щелкунова) да „прецени“, че ако за нейната глезена гързост Големанов на Атанасов би ѝ погръпнал леко ухото, то Големанов на Димитров би ѝ зашлевил такъв плесник, че очите ѝ ще светнат, а Големанов на Попов, за негова дори собствена изненада, в своята експанзивност така би я ритнал или ударил с юмрук, че би го запомнила за цял живот. Тази недооценка във взаимоотношенията, липсата на конкретни приспособявания не пречи ли на изпълнителите на централната роля?

Не по-малко пречи според нас, макар че горната забележка най-малко се отнася до него, трактовката на образа на Горилков (Комфорти). Горилков не е мек, отпуснат, добродушен, почти без амбиции, дори някак скептично безволен, партизанстващ пройдоха. Домашната интимност на Горилков – Комфорти, който е сякаш роднина на Големанов, е чужда на образа на Горилков. Горилковци бяха характерно явление. Те сновяха между кафенетата, партийния клуб и Народното събрание, ловяха новини, създаваха интриги, вземаха рушвети, занимаваха се с ходатайства и получаваха на „откуп“ някои служби от някое министерство, където срещу пари настаняваха „свои“ хора. С подлост, с хитрост, с лакти и зъби, прикрепиха се към някой силен на геня, горилковци си пробиваха път нагоре, защото нямаха богатство. Но те имаха свои определени амбиции. Те също ставаха министри.

Горилков трябва да донесе на сцената напрегатата и неспокойна атмосфера на улицата, на за-

димените кафенета, на партийните клубове и Народно събрание, а не на домашното огнище. Горилков е хитрец на дребно. Той е при Големанова, защото „познава положението“ и знае точно чий ред е да стане министър. Горилков пише статии, създава „общественото мнение“. В неговото гържание трябва да има смешна изисканост, елементи на „светско“ гържание. Той „агитира“ за Големанов и същевременно изучава тъмните му сделки, за да го хване в клопка, ако потрѣбва. При всяка отрицателна проява на Големанов той се радва скрито. Той расте в партията и в „обществото“ по обратния път на Големанов – не чрез гемагогска надутост, а чрез присвиване и пълзене.

Хубаво е, че тримата изпълнители на ролята на Големанов следват своя линия в провеждане на образа. Но лошото е това, че общият характер на спектакъла зависи преди всичко от начина, по който се провежда образът на Големанов. И затова на сцената се получават три доста различни спектакъла. Мнозина може би ще кажат: „Къде е бил тук режисьорът?“ Ако има в какво да бъде винен режисьорът, то е, че не е проявил достатъчно настойчивост за осъществяването на онази линия в образа на Големанов, която отговаря на неговия основен замисъл. Този замисъл се чувства на места и у тримата големановци. Там, където са следвали указанията на режисьора, те остават в рамката на общото разрешение, което е дал Бениеш на представлението. И тримата изпълнители на Големанов са в „средата си“, в определено нашенска обществено-политическа и битова атмосфера. Стремeжът на режисьора към простота и цялостна линия в разкриването на сюжета не се нарушава. Например в сцената между Големанов и разпуснатия му син изпълнителите след-

ват указанията на режисьора. И у тримата този откъс минава комедийно, ярко, правдиво. И в мизансцен, и в линия той е изгържан. В него има много „нашенски“ колорит и жизнена убедителност. Сцената с Големанов от първата половина на второ действие е разрешена също правилно. Тревогата на Големанов при различните отпътеци, които дават тримата изпълнители, звучи жизнено, психологически оправдано, в ясна градация на изживяването и неговото комедийно разрешение. Тук режисьорът е внушил правдив рисунък, намерил е всички елементи за вътрешно оправдание на цялото. В обратен план, но не по-малко убедително, режисьорът заедно с актьорите е изградил и появата на Големанов в трето действие със самочувствието на министър. Остро, правдиво, сатирично и театрално ярко преминава тази сцена и у тримата изпълнители. Това са безспорно заслуги на режисьора Бениеш и на вслушалите се в него изпълнители на централната роля. И ако има остри отклонения, те се дължат на свободната трактовка на ролята от артистите, в зависимост от природата на всеки от тях. Самият режисьор се е увлякъл от разнообразието, което те внасят в ролята, като разкриват Големанов не във всичките му, но в различни страни от образа, и просто ги е оставил. Тук вината е поделена.

У народния артист П. Димитров сатирата на Костов преминава в безпощаден сарказъм. Той не подчертава никоя от „извинителните“ черти на Големанов, които ни дават право да се посмеем снизходително над него. Неговият Големанов е зъл, мрачен, дори жесток експлоататор, с подчертан еснафски манталитет. У него се чувства селският произход, кулашката същност, примесена с груба простащи-

на (това търкане на носа) и злъчна ненавист. Вие не се съмнявате, че той е лихвар и изедник, че е разплакал не един сиромас и че за него това е напълно естествено. Едновременно със своя еснафски практицизъм Димитров подчертава известно скептично отношение към живота и пълно безверие към хората. Неговият Големанов не е суетен, тщеславен. За него министерското кресло не е чест и слава, а средство за увеличаване на богатството му. Той не се опита от съзнанието за собствено величие, а всеки миг прави сметка, „практически“ преценява облагите, които ще извлече от властта. Скъперничеството му и грубият еснафски практицизъм не дават никакъв полет на неговото въображение. Нито за миг той не лъже себе си. Той познава своята цена, преценява собствените си постъпки и знае, че другите не го обичат. Но знае и своята сила, която идва от богатството, от неговата житейска „презвост“, лишена от сантиментализъм и фразеология. „Такива хора трябва да гържават“, си казва всеки миг Големанов на Димитров и вярва в това. Затова у него са изградени най-пълно и най-убедително онези сцени, където се проявява скъперникът и където със злъч и житейска презвост Големанов се нахвърля срещу политическите машини, срещу онази игра, която му е добре известна и която може да го изхвърли от набелязаната комбинация. В играта на Димитров всичко е конкретно, ясно, точно. Той търси не сатиричните, а силно саркастичните бои на образа. Това са мрачни, силни, остри шедриновски краски. Но те не ни оставят място за... смях. Димитров пренебрегва контрастните планове на ролята. При него не можете да видите субективната нищожност и духовна бедност на Големанов, съпоставена с неговото тщеславие, от ко-

ето противоречие блика хуморът. Образът, който създава народният артист П. Димитров, е политически ярък, но същевременно твърде линеен, на места изгребен, лишен от мащаб и размах.

Когато гледате Големанов на Димитров, си казвате: „Колко е противно, че такива хора са ни управлявали!“ И целият спектакъл при него добива саркастично-драматически оттенок.

Съвсем друг образ разкрива заслужилите артист Н. Попов. Неговият Големанов е благодушен еснаф. Той лъха на родна земя, на синори. Сякаш неговото издигане е станало случайно. Вероятно той е направил добра сделка с гуловите градини на жена си и изведнъж е забогатял. Всичко това е станало независимо от „качествата“ на Големанов, дори за негова собствена изненада. Той не е умен, нито хитър. Не е твърде представителен и ефектен. Сигурно е обичан в своята партия преди всичко заради демагогските качества. Той отлично лъже себе си, увелича се от собствения си патос и в ентусиазма си губи границата, която дели лъжата от истината. Представете си с какво искрено увлечение той лъже народа на предизборни събрания или на маса, в кръчмата. Тази представителност и демагогска природа го правят ценен човек за партията. Заг тази форма, заг тази надута външност прозира пустота. И наистина Големанов на Попов е вътрешно кух. Той е сякаш някакъв резонатор на това, което става в „политическите среди“. Но не всичко му е ясно. Думите и монолозите са сякаш не негови, а чути отнякъде. Те звучат като речи. И техният тон е висок като на публично събрание. Там той сигурно има успех. Народният представител Големанов импонира на „масите“. Те ръкопляскат, викат. Оттам той се влюб-

ва в маниера си, в тона си. Те му дават самочувствие. Впрочем той носи самочувствието на богатството си и актьорът добре подчертава това. Тук е обществено-сатиричното осмисляне на образа. Такива са изкуствените, ненавистните за народа форми на живота, че празни хора без ум и чувства, шарлатани и гемагози „пълният живота“, както Големанов пълни пространството с त्याлото си. Зрителят си казва: „Свърши всичко това“ – и се смее над миналото. Желанието да стане министър идва у Попов сякаш не по вътрешни побуди, а по стечение на обстоятелствата. Но веднъж породено, то вече възпламва в буен огън. Големанов на Попов е ентузиаст и тщеславен. Но като махнете цялата му помпозност, виждате един бездарен, никакъв човечец, който „тежи“ в своята среда и подчертава това.

Н. Попов играе с истинско увлечение. Той играва нерв, комедийно напрежение и яркост на спектакъла. Той има чувството за комичното в ролята и вярно и непосредствено набелязва комедийните акценти. На места обаче той жертва обществено-сатиричния момент заради битовата яркост. Уловил вярно стила на ролята, той умело импровизира. Но понякога прекалено и невинаги удачно. Тази импровизация го води на места до разхищение на движения и жестове невинаги в интерес на образа. Понякога заради комичен ефект, било в реплика или движение, той жертва органическата линия на образа. В своята игра Н. Попов се движи на границата между живеенето и представянето, като правилно търси елементи на фарсов стил в изграждането на ролята.

Когато гледате Н. Попов в Големанов, си казвате: „Колко жалко, че такива хора са ни управлявали!“

В Големанов на народния артист П. Атанасов

почти не се чувства нашенска боя и бит. Дори ви е трудно да повярвате, че този Големанов някога е живял на село или в малък провинциален градец. Може би той е прескачал и отвъд граница. В него се чувства лустрото на Запада. У него има лекота, изящество, спазване на светските форми. И голяма гоза луксус. Той не е самтрап, нито страшен, но не знаеме кога ще ви изиграе, и то така, че мъчно ще повярвате. Той е очарователен шмекер. Голяма част от богатството му се дължи на измамено доверие и мошенничество. Той е вече успял, обществено стабилизирал. У него се чувства самогубство и тщеславие. Но някак неспокойно тщеславие, тщеславие, примесено с голяма гоза съмнение. Това е своеобразната „гузност“ на Големанов заради нечистия живот и сделките. От тези вътрешни колебания и противоречия блика непосредствен, жив хумор. С убеждаващ патос той гържи своите тиради, но сам малко вярва в тях. Затова пък с още по-голяма разпаленост иска да убеди другите. Да повярват, че това, което говори за себе си, е истина. И все му се струва, че другите не му вярват, и това му дава нов импулс и енергия. Неговото недоверие и подозрителност са източник на непосредствената, почти импровизирана изобретателност и непрекъсната действеност. Така той подхранва собственото си самочувствие. Имате чувството, че той непрекъснато „играе“ пред другите, а в душата си казва: „Какъв съм си аз!“ Скърпничеството на Големанов на Атанасов не е болезнена страст. Той по-скоро изпитва доволство, отколкото безпокойство от това, че му искат пари. Но той е за нестеливостта, която увеличава богатството и има възпитателно значение за децата. Той сигурно знае да харчи, когато е нужно, и има свои „ин-

тимни удоволствия“ извън семейството. В цялото му поведение има някаква престорена наивност, която придава импровизационен характер на играта. Той иска да стане министър преди всичко от тщеславие, да провери себе си, а после за облагите от властта. Такива мисли ни навява Големанов на П. Атанасов. Един подозрителен, „лек“ човек от „бомонда“ на София иска да стане министър. Защо не! В неговата игра има някакво извинително добродушие, което принизява сатиричното звучене на ролята. И това подкупващо сценично обаяние на Атанасов!

Когато гледате Големанов на Атанасов, си казвате: „Колко смешно, че такива хора са ни управлявали.“ И тримата изпълнители, всеки по свой път, разкриват различни съществени черти от общественения бит и психология на някога управляващата българска буржоазна класа. По-слабо или по-силно, те осветяват сатирично, общественостро тези черти и разобличават със силата на своята гарба едно отречено минало. За богатството и разнообразието, което ни дават тези три образа, ние благодарим. Някога, когато гледахме недостижимия Сарафов, нам ни ставаше едновременно и противно, и жалко, и смешно. По-богата и разнообразна творческа палитра ние искаме от нашите първи актьори. Те могат да я дадат.

Не се спираме на всички изпълнители в „Големанов“. Това не е необходимо. Може би някои ще кажат, че твърде строго сме съдили!

Не е ли крайно време да повишим изискванията за представленията и актьорите от нашия първ театър?

ЛЮБОМИР ТЕНЕВ

ГОЛЕМАНОВ, ИЛИ ВЪЗКРЕСЕНИЯТА НА БАЙ ГАНЯ

Метаморфозите в общественостро-политическия живот се отразяват не само на стопанско-икономическите структури, но изненадват и с нови акценти върху социалните функции на изкуството. Нещо повече: изменящият се социокултурен контекст може да се отнесе приоритетно спрямо определени жанрове, чиято активност постепенно да се наложи като характерологичен знак на времето. Такъв е случаят и с комедията.

Комедията и сатирата се превръщат в нравствен коректив, в присъда на изкуството над негативните явления в обществото, в публичен диалог за разминаване между социални и духовни ценности. В тази връзка може да се говори за социология на жанра, за специфичната му „автономност“ в социума, която му отпраща ролята на активен участник в процесите, протичащи в общественото пространство.

„Големанов“ на Ст. Л. Костов (1928) се появява в условия, доскоро непознати за нас. Едва ли сме предполагали, че ще доживеем времето, когато подобна комедия ще придобие отново старата си актуалност. Наистина – тъжна „реабилитация“. Наличието на многопартийна система и политически либерализъм, особено при прохаждащите демокрации, отварят вратите на амбиции и страсти с изумително примитивна природа. Пренареждането на ценностите и криво разбраната свобода, оказва се, дават въз-

можност повече на силовите методи и посредствеността за самоизява. Парите и политиканството близат в активна употреба за търсене на политически дивиденсти. Може да се каже, че в годините, когато е писана и играна комедията „Големанов“, България вече има натрупан „опит“ в това отношение.

Но е натрупан и друг – индивидуален и колективен – и в развитието на жанра. Ст. А. Костов съвсем не е първият, поставил на прицел някои от негъзите на българското следосвобожденско общество – карьеризъм, грандомания, политиканство, спекулация с думи и ценности с изконно значение. Достатъчно е да споменем Вазов с „Вестникар ли?“ (1900), „Двубой“ (1902), „Кандидати за славата“ (1901), „Службогонци“ (1903), за да видим тревогата на големия българин от грастичната промяна в нравствено-етичните норми на поведение и вътрешнодуховен живот. Но Вазов малко се интересува от високия „релеф“ на общественно-политическия живот. Неговите герои са повече хора от ниското и средното съсловие. Падежието обаче навсякъде е едно и също.

Свои опити в комедийния жанр правят още Ст. Михайловски, Г. П. Стаматов, Ц. Церковски, Ел. Пелин, дори тихият и скромнен Рачо Стоянов, който през 1920 г. пише комедия със симптоматичното заглавие „Политикани“. В основата на сюжета е явление, типично за общественно-политическия ни живот от онова време – партизанстването, борбата за власт, превърнала се в идея фикс за партии и отделни представители. Такъв е случаят с бай Станчо, човек посредствен, но болезнено амбициозен. Партийната му страст стига до пароксизъм, особено когато идва ред на везните да бъде поставена съдбата на собствената му дъщеря. Маниакалният стремеж за ли-

дерство превръща героя в патологично същество, готово заради партизанстването да наложи бащината си воля за сключването на един абсурден брак. Нужна е чужда намеса и сложна стратегия с много ходове, за да бъдат отворени очите на този невероятен „идеалист“, превърнал дома си в партисен клуб. Отрезвяването е болезнено, но затова пък търговците политикани са изгонени от храма. В жанра на комедията опитва перото си и К. Христов. След успешна постановка на пиесата му „Ръченица“ в Прага, писана през 1917 г., авторът, верен на темперамента си, в изданието ѝ от 1933 г. заявява, че без него и П. Ю. Тодоров мъчно може да става дума за художествена българска грама, и се заканва, че първа ще напише истинска пиеса, която ще бъде „лебедовата му песен“. Целта му ще е да заклеими „бракосъчетанието на тълпоумие с подлост в българската „интелигентна“ сган“. Излиза, че успехът на Ст. А. Костов с „Големанов“ не го е впечатлил особено.

Наистина какво друго, ако не глупостта и коварството във всички етажи на обществото ще бъдат предмет на изобличение при комедията. Вярно е, че има и „по-беззъби“ поводи да се пише за тях, какъвто е примерът с брака по изгода. Естествено, против волята на младите. Мотивът не е чужд на много от изброените вече автори. Друг е въпросът дали това е най-опасният порок по онова време. Или по-скоро целта е да се извлече комичният ефект от „очевидната“ неравностойност на партньорите – обикновено възрастова и материална. Все едно, мотивът дава възможност на комедиографите да подчертаят нравствената деградация на личността под въздействието на редица външни фактори, чрез навлизане в интимното ѝ битие. Всевластничеството на

българния прагматизъм, поставянето на изгодата над всичко – независимо от начините и средствата, които водят към нея – са изпитание за моралния стоицизъм на индивида. Налице е девалвация от най-висока степен, защото разменна монета става най-святото човешко чувство – любовта. Мотивът се промъква и в комедията „Големанов“. Всъщност Ст. А. Костов вече е сюжетирал върху въпросите за любовта, брака и семейството. През 1914 г. този скромен етнограф от групата на „българановците“, познат на читателите като автор на хумористични разкази и фейлетони („Царска сватба“ – 1903 г.), ги изненадва с комедията си „Мъжемразка“. Резултатът е скандал. Не толкова заради темата, позната още в античността, колкото от факта, че в лицето на 2-жа Андрофоба има опасност да бъде разпозната наша писателка, активна деятелка на пробилото си от Запад път женско движение за равноправие. Налага се Ас. Златаров и Ал. Балабанов публично да защитават Ст. А. Костов с обширни рецензии в печата. „Златната мина“ (1926 г.) утвърждава авторитета му на комедиен автор, но не слага край на интереса му към интригата между половете („Новото пристанище“, „Женско царство“ и др.). И все пак „Големанов“ донася на Ст. А. Костов най-голямата слава и заслужено се сочи от критиката като връх в личното му творчество и в развитието на българската комедия между двете войни.

В „Големанов“ Ст. А. Костов успява да синтезира типични явления в обществения живот, довели до разграждането на личността. Първият вариант на пиесата датира още от 1920 г. като повод за написването ѝ стават събитията от 1919 г., когато кабинетът се сменя повече от четири пъти.

От непрекъснатото „влизане“ и „излизане“ на министри на горкия избирател му се „завило свят“. Постепенно обаче, по собствените свидетелства на автора, Големанов претърпява своите превращения и далеч надмозва прототипа си, а самата пиеса разширява обхвата си, стремейки се да типизира ставащото, без да се ангажира с конкретно време.

Има две неща, които доказват, че „Големанов“ е истинско събитие в жанра си. Те са така здраво сплетени, че опитвайки се да ги назовем и разграничим, има опасност да накърним същността на пиесата. Първото е непосредственият жив хумор, забавните ситуации, спонтанно избликващият смях. А второто – неусетното натрупване на омерзение, неприязненост и дори съжаление. Излиза, че някой непрекъснато подгарча сладкото сиропче, което зрителят пациент трябва да приеме, преди да е запозрял нещо. Едва накрая си даваме сметка за случилото се и – за кой ли път – разбираме, че сме били свидетели на поредното унижение на човешкия дух. Уж не се е случило нищо изключително, уж сюжетът ни разкрива толкова позната, дори банална история, чиито варианти добре познаваме от личните си наблюдения и опит. Каква е разликата гали става дума за министерски пост, или за друга административна длъжност в държавните институции; дали войнстващата безскрупулност се цели по върховете на социалния, на политическия живот, или се опитва да се наложи в областта на науката и дори културата?! Щом навсякъде и винаги девизът е един: „Успех – на всяка цена!“ Човекът боледува.

Съзнанието е така обсебено, че в даден момент той май забравя в името на какво преследва тази цел и дали изгодата си струва усилията. Стру-

ба ли си цената. Талантливият комедиограф само може да даде отговор на въпросите, но без да ни се напраща. Неговото истинско място винаги е било далеч от сцената – някъде сред публиката, в куличката на осветителя или просто занечащ от страничния изход по пътя към гримьорните. Когато говорят героите му, не му остава нищо друго, освен да кърши пръсти и да повтаря наум репликите. Достатъчен е техният „смях през сълзи“, за да повярваме не само на твореца, но и на гражданина. Ръцете на комедиографа сатирик са винаги в бели ръкавици. Той е най-нежният, най-галантният палач на гузните съвести. Служи си с камшика на иронията, гротеската, обича агонията на глупостта и очаква възкресението на справедливостта и истината. Надява се и често дочаква – поне в рамките на сюжетното време – часа на възмездието. Защото предварително е премерил всичко. Комедиографът малко нещо познайва от аптекарския занаят. Но не е работата само в това, да си служи с точността на безните. Първо трябва да постави диагнозата.

Неведнъж е писано, че „Големанов“ е пиеса за един герой. И това е вярно. Кандидатът за министър така властно запъва цялото пространство, че на останалите персонажи е отсъдено да живеят в тежката му сянка. Те са негови сателити, гребни рибки чистачи, които се въртят около хищника, грижат се за „тоалета“ му и се справят с трохите от плячката.

„Горилков (като ходи подире му). Ний, погребните, се нареждаме край големите. Ето на, аз около тебе и в избори, и във всичко, каквото потрябва. Догдохме на власт, шефът за нещо повече от околийски началник не ме цени. Както знаеш, аз от-

казах... Сега ти ставаш министър, ти ме познаваш, цениш ме, ще ме наложиш.“

Неслучайно Горилков бърза да се възползва от благоразположението на Големанов. Той помага, снове насам-натам, дава съвети, носи новини, интригантства, но знае защо го прави. Знае какво иска:

„Горилков. Окръжен управител... и после, както става... депутат...“

Друг е въпросът дали Големанов ще се отблагодари подобаващо на оръженосеца си, дали изобщо може да се чувства някому признателен и задължен и ще го „наложи“. По-скоро би направил нещо в буквалния смисъл на думата. (Защо и това да не му мине наум след отрезвяването в края на пиесата.) Нали така са наказвали някога лошите вестноосци и лъжливите пророци. А сега?... Та той през цялото време слуша самоходатайствата на Енчо с половин ухо!

Големанов се сочи още и като един измежду „най-достойните“ наследници на Бай Ганьо. Те, така да се каже, са от същата „кръвна група“. Големанов олицетворява следващото поколение байганьовци; той сякаш дописва историята за превъплъщенията на Алековия герой. По популярност името му достойно съперничи на вездесъщия българин от следосвобожденската епоха. Изглежда, българската литература между двете световни войни наистина не е родила друг толкова известен герой, чието име да се е превърнало в нарицателно за определена категория хора. След пътешественика търговец, вестникар и изборджия на Алеко Константинов и Големанов е на път да се сподобие с тъжната слава на непрокопан ходатай на българската кауза. Този път във „висшите ешелони“ на властта и политиката. Всъщност големановщината с нищо не противоречи на „прог-

рамираното“ от Алеко. В края на книгата Бай Ганьо вече е човек на двора, участва в депутации, мрази опозиционния живот, а от кореспонденцията му разбираме, че е станал и народен представител. Случайно ли в писмото на племенника му Стойко наред с останалите примери за новия правопис (между другото обрекъл го на „тригодишно робство в арестантските роти“ по собствените му думи) е поставена и дилемата: министър или министър?...

Много „родствени връзки“ крепят здраво двамата герои. Големановото самочувствие, разбира се, без златно покритие по нищо не отстъпва на самочувствието на Бай Ганя. Каква по-добра почва за прекалената самомнителност от посредствеността? И двамата са истински представители на нашенския парвеню, на големеещия се малокултурен еснаф. Онова, което неизменно ги преследва, е манията за големство. Такава е етимологията в името на Костовия герой. Сам Големанов се счита задължен да я „разтълкува“ пред угодническия Горилков. Откъсът е един от най-често цитираните, защото самият герой в няколко реплики казва за себе си толкова много, колкото никога друг не би могъл да каже, опитвайки се да влезе в кожата му:

„Горилков. Виж, това е тънка дипломация.

Големанов. Нали? *(Самодоволно се изправя пред бюста си.)* Енчо, бива ли ме за министър... ей тъй, като ме гледаш?

Горилков. О, де да са всички министри като тебе.

Големанов. Хубаво е да си министър, дявол да го вземе! Власт... чест... слава! Министър Големанов! *(Движение с ръката, като че ли се подписва.)* Най-високото стъпало, на върха, по-нагоре – небе! Голем-

ството ни е в кръвта... и името ни такова. Кой не знае Големановци? Дядо ми... баща ми... аз – все на първо място! Ах, защо не са живи те, да видят най-малкия Големанчо министър! *(Разхожда се и затананиква през зъби.)* Зелен листец, зелен листец, буково дърво!... Страшно съм доволен от себе си, Енчо!“

Прословутата песничка на Ст. Стамболов по онова време не е особен комплимент за духовна възвишеност и култура. Знаем я и от репертоара на Бай Ганьо. Знаем и отношението на Алеко към Стамболов. Очевидно Ст. А. Костов е държал на препратката към Бай Ганьо, та се е постарал да остави достатъчно външни знаци за това. Видими и невидими, тези знаци държат зрителя нащрек и го карат непрекъснато да се взглежда в героя – жестове, думи, аксесоари. Не витае ли около него сянката на „чуждо“ присъствие? Не, Бай Ганьо изобщо не си е отивал...

Сякаш за да не си помислим друго, Ст. А. Костов е вкарал в обращение незабравимото розово масло. Дошло е ред да му се гласува доверие и за важна политическа работа. Едно мускалче е достатъчно, да се спечели благоразположението на шефката Илиева, която пък от своя страна ще го даде на някоя от дипломацията... Розовото масло се явява благоуханен посредник в една не съвсем благоуханна среда. Подобно на книгата „Бай Ганьо“, би подсетил Н. Георгиев, и тук ние сами си предлагаме стоката, за разлика от „Тютюн“ на Д. Димов, където чужденците сами идват в България. Само че я предлагаме вече не на кой да е – на случайни купувачи от Чикагското изложение или на гребно из Европа – а на люде от дипломатическата кариера. Тази „някоя си от дипломацията“, неслучайно подчертава Големанов, искала да си има „съвсем чисто нашенско“. Заг

тази нашенска чистота дебне не само опасността от фалшификат (Ганьо Сомов от „До Чикаго и назад“ например седи пред „няколко тъмносини ядързали мускади, от които половината празни, останалите напълнени с тереще“, т.е. фалшиво розово масло) – става дума за нещо повече от скъп дестилат, чиято производствена стойност се крепи именно на високата чистота. Розовото масло има „не само потребителна и разменна, но и семиотична стойност – емблематичен знак за една страна и за един район на Източна Европа и Ориента“ (Н. Георгиев). А благодарение на активното си битие в родната ни литература развива допълнителни значения, добива сложна семантична натовареност, в основата на която обаче все пак стои представата за духовна чистота и безизкусност. Иначе казано, възприема се и като символ на изконни ценности, дестилат на една национална духовна същност. В нея розата („гюлт“) е емблематичен знак и за деликатните сетива на българина, за чувствителността му към красотата, съчетала тук форма, уханье, багри.

Розовото масло в комедията „Големанов“ е едновременно сполучлива и тъжна метафора на променени и изгубени стойности. След тази „розова метафора“ то престава да бъде просто търговски артикул и става разменна монета на други интереси. Все по-далеч се оказва следосвобожденският българин от обетованата земя на красотата – Розовата долина. Опази Розова долина, която уредникът на българската „палата“ в Алековия пътепис, кръстил за по-голям ефект пред ококорените американци, докато ги водел с бастуна си по картата на Балканите, за да им покаже къде се намира България, „туй нареченият земен рай“. Същата, която пре-

гизвикала у един български студент в Прага „патриотически екстаз“. Това не е Вазовият екстаз от красотите на Изтока и Юга. Трендафилът, розовото масло са само стока. Която, напомня Н. Георгиев в студията си „Името на розата и тютюна“, разнася не друг, а Ганьо Балкански („Какво ще му гледаш, масло като масло“ – пресичат думите му патриотичното въздушевление на студента). А „търговийката“ на Големанов е от къде по-лоша проба...

И още една „родствена връзка“, този път между прототиповете на двамата герои, заслужаваща внимание. Оказва се, че са нещо повече от земляци – те са *съграждани* с едно и също занимание – търговията. У Алеко това е казанлъшкият търговец на розово масло Ганьо Сомов. У Ст. А. Костов един от прототиповете е казанлъшкият търговец Шипков. Именно той, с „външния“ си облик, дава храна на въображението му при изграждането на образа на Големанов. Костов използва някои от маниерите на Шипков, както и факта, че търговецът е лидер на партия. Така „гюлт“ и розовото масло сподобиха Казанлък и долината му с още една слава. Вярно е, че както Бай Ганьо, така и Големанов са все герои, с които може да се гордее столицата ни. Та нали тя още от Вазово време създава условия за изява на цяла галерия от образи на „предприемчиви“ българи. Нищо че за жителите на подбалканското градче остава отразената светлина на прототиповете. Кой знае кое е за гордост и кое за срам, щом досега не сме научили на какъв господ се молят сатириците...

Споменахме, че „еволюцията“ на Алековия герой закономерно следва посоката към министерското кресло. Получаването му обаче съвсем не е лека работа, защото кандидати за него изобищо не липс-

ват. Съдбата на Големанов е трагикомична. Трагикомични са ситуацията, явленията, цялата пиеса. Просто в нея тъжното и срамното са не по-малко от смешното. Големановци са хора, които живеят с убеждението, че са „от друго тесто“, че заслужават повече, отколкото са получили. Подобно на Бай Ганьо те хронично страдат от комплекса „недооценяване“. Подозрителни са, недоверчиви, дори фаталисти. Някой непрекъснато иска да ги излъже, да ги претметне в своя угода – т.е., от една страна, обичат да се представят за жертви. От друга, непрекъснато подхранват самочувствието си, самовъзхвалявайки се, като гържат и другите да го потвърждават, понеже няма „по-престижно“ лекарство срещу комплексите от ласкателството. Големанов е бил „лъган“ неведнъж, неведнъж министерството се е изплъзвало изпод носа му. Този път е решен на всичко. Напрежението достига връхната си точка. На всичко отгоре Големанов се оказва и зъл пророк. По ирония на случая още в първо действие, малко след въвеждането му на сцената, произнася фраза, която напълно се потвърждава от развръзката: „Търпение, търпение, но готови ми дойде! Кога ще вляза в кабинета? Кога то паднем ли?“ Както знаем, така и става...

Големановци вече са си изработили своя логика, свой морал. Потяхному в живота властва един железен закон, който оправдава всичко: дал ли си – трябва да получиш. Бившият учител е давал за партии, избори, партизанствал е, следователно най-висша несправедливост е да бъде незабелязан, отминат, излъган в надеждите си. Подобно на Бай Ганьо и нему не могат да се отрекат някои качества, за съжаление вкостенели и изродени в името на най-булгарната прагматика. Той е комбинативен, пред-

приемчив, способен да види изгодата и в най-невероятния ход. Такъв е случаят с баба Гицка. Още една трагикомична, фарсова ситуация, която наистина внася много свеж хумор, но в последна сметка става повод за горчиви изводи. Полуглухата старица гържи в ръцете си съдбата на цяло министерство, попълването на един кабинет, който ще управлява страната. Ситуацията е абсурдна, но Големанов не вижда причина за притеснение. Нищо че току-що е говорил против роднинството, че лани се е скарал с бабата на жена си и я е изпъдил. („Големанов. Тогава бяхме в опозиция. Цели партии се карат в опозиция и се примиряват, за да догат на властта, аз ли няма да се помирят с баба ти за едно министерство?“ – отвърща на Големанова кандигат-министърът и приключва въпроса с неудобството.)

Големановци и байганьовци са една порода хора. Те са объл камък, дето става на всякакво място. Ще ги открием навсякъде. Вярно е, че и едините, и другите ги има и сред простолюдието, и сред чиновничеството, сред интелигенцията, в политиката – къде ли не. Но е вярно, че и самите те са готови бързо да се „преквалифицират“, стига да се врежат на топло местенце, което да им осигурява власт, пари и големство. В живота – преди и сега – войнството на „пенкилер-човеците“ навярно е най-неизтребимото и многобройното. Страшното е, че са си повярвали, че насериозно са убедени в способностите си да бъдат каквото се наложи – търговци, журналисти, политици, министри. Доказва го и Големанов. Чувства се подготвен за всяко министерство, което могат да му предложат, и има свой отговор: „Човек трябва да е готов за всяко министерство.“ Зависи от комбинацията. Вчера е било Прос-

вещението („Горилков (на себе си). Тю, най-мършавото министерство!“), днес – Търговията, вечерта – Земеделието. Оказва се, че биографията на кандидата гъмжи от факти за невероятния му опит в коя да е област на човешката дейност. Те „поръчителстват“ за него първо тук, в дома му; а утре ще сторят същото и в министерството. Не е имало нужда Големанов да се напъва кой знае колко, за да открие как да направи това. Политическият живот, сбрал звани и незвани с митингаджийската си гемагогия, му е осигурил едно универсално клише: „Утре ще ги събера всичките и ще им кажа: „При вас иде един стар земеделец...“ Вдъхновението, патосът са същите, както и когато трябваше да оглавява Просветата: „Утре ще кажа на всички учители: при вас иде един стар учител, който добре познава вашите нужди и негъзите на вашето просвещение...“

Иначе Големанов, подобно на Бай Ганьо, си е най-простоват човечец: пестелив до стиснатост (всъщност балканският му дух справедливо се бунтува срещу комарджийското разточителство на си на му и празния живот, който води), гребнав, на моменти нахален до безочливост, плътък хитрец, безскрупулен и притворен, когато трябва да се възползва от случайните подаръци на съдбата (смъртта на Ангелов е посрещната с нескрито злорадство, а телефонната игра с Илиева и „дипломатическата“ лъжа, че за пръв път чува новината, както и изпращането на Големанова на погребението са възможни най-примитивната и цинична проява на мутращата човешка природа). Нека признаем: до голяма степен издигането на нашия герой до кандидат, самото му влизане в листата се дължат на камарилата от големановци и големановчета около него и

по етажите на държавната йерархия. Между такива не само не е трудно да се вредиш, ами е задължително. И на още нещо дължи бай Йовчо „просперитет“ си, макар да е глупак и не е за вярване, че може да стане министър („Владимиров. Има да почака! Хората не са си изгубили толкова ума, та тоя глупак...“). Това са парите. Те не питат кой какъв е („Криводренски. Парите му имат ум и за него. Такъв-онакъв, хората му се смеят, ама той се вре между тях и пак го слушат. Това е парата! Гледай го какъв се е надул там (сочи бюста), като жаба.“).

Думите на двамата читалищни радетели – впрочем скромната депутация от провинцията и каузата им сред обстановката и хората в големановския дом изглежда толкова тъжно, по възрожденски анахронична – са най-откровената и сурова присъда за героя и нравите на обществото. Ала волю-неволю дължни са да се съобразяват с условностите и да си поизкривят душата. Та не вършат ли самите те нещо абсурдно: четат поздравителен адрес до един глупак – същия, когото ругаят помежду си. Е, и той, поради всеизвестната си стиснатост, достойно им се отблагодарява, подарявайки им портрета си. Илюзиите и унижението са си за тяхна сметка. И какво друго би могло да бъде, щом същият този Големанов, който някога е бил учител и се готви да става министър на Просвещението, тъкмейки високопарни слова, казва на Вена по повод ухажванията на Кирчев: „Това не ми харесва. Баща му професор, счупена пара няма, такъв зет не ми трябва.“ Наистина, да се чуе човек откъде е дошло тогава богатството на бившия учител бай Йовчо, щом професорът няма нищо?...

Онова, което обаче остава у нас най-дълго горчив привкус след приключването на смешно-тъжна-

та история за Големановото министерстване, е словоблудството с ценности и идеали, пред чийто олтар само преди около век слагат костите си най-достойните синове на родината. Думи и изрази като „България“, „отечество“, „целокупният български народ“, „храм на културата“, „потомство“, „памят“, „Бог“ са напълно изпразнени от съдържание. В устата на големановци звучат цинично, защото те и не мислят да крият колко вярват в това, което говорят. Да си представим какво би казал Бай Ганьо в миг на откровение, ако някой ги употребяваше с чистотата и възрожденския идеализъм на Вазов: „Бошлаф!“ Но ако можеше да ги чуе от Големанов, щеше да реагира по-иначе: „Хайде, холан, на мене ли тия!“ Все пак и за него има една категория хора, чиято поглост го възпира да изрече „ашкол-сун“ или „браво“. За Асланов и себеподобните му той си има чудесна формула: „Брей, хептен магаре бил този човек!“ Остава ни само утешението, че и късметът на Големанов излиза магарешки...

Силно съгъстеното текстово пространство на българската литература вероятно би гало възможност за използването и на други, по-интересни междутекстови връзки. Те биха разкрили нови страни от образа на Ст. А. Костовия герой, чиито характеристики по-ярко биха изпъкнали именно в процеса на междутекстовия диалог. Защото ако в музиката паузите са част от самата нея, то в литературата „мълчаливите пространства“ между творбите (Н. Георгиев) са част от образа ѝ. А, както знаем, задача на литературознанието е да търси и постига образа, а не отделни негови черти.

САВА ВАСИЛЕВ

СЪДЪРЖАНИЕ

МЪЖЕМРАЗКА / 5

ЗЛАТНАТА МИНА / 103

ГОЛЕМАНОВ / 189

НОВОТО ПРИСТАНИЩЕ / 265

ВРАЖАЛЕЦ / 343

ЖЕНСКО ЦАРСТВО / 449

БЕЛЕЖКИ / 503

ДУМИ ЗА СТ. А. КОСТОВ

РЕДОВЕ ОТ БИОГРАФИЯТА / 521

СМЕХЪТ НА СТ. А. КОСТОВ –

Гочо Гочев / 525

СМЕХЪТ НА ПОВЕДИЛИЯ НАРОД –

Любомир Тенев / 534

ГОЛЕМАНОВ, ИЛИ ВЪЗКРЕСЕНИЯТА
НА БАЙ ГАНЯ –

Сава Василев / 555

ИЗДАТЕЛСТВО „ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“

Поредица „БЪЛГАРСКА КЛАСИКА“

в 120 тома

2002 – 2007 година

Издателство „Захарий Стоянов“ предлага специална поредица – най-доброто от високата българска класика. Всеки том е придружен от статии, анализиращи от различни гледни точки творчеството на българските класици. Изданието е насочено към ученици и студенти, както и към широката българска общественост.

1. Захарий Стоянов – ЗНАЕШ ЛИ ТИ КОИ СМЕ?
2. Иван Вазов – НЕМИЛИ-НЕДРАГИ
3. Йордан Йовков – СТАРОПЛАНИНСКИ ЛЕГЕНДИ
4. Димчо Дебелянов – ЧЕРНА ПЕСЕН
5. Христо Ботев – ПОЛИТИЧЕСКА ЗИМА
6. Пейо К. Яворов – ПЕСЕН НА ПЕСЕНТА МИ
7. Паусий Хилендарски – СЛАВЯНОБЪЛГАРСКА ИСТОРИЯ
8. Софроний Врачански – ЖИТИЕ И СТРАДАНИЯ ГРЕШНАГО СОФРОНИЯ
9. Иван Вазов – ПОД ИГОТО
10. Любен Каравелов – БЪЛГАРИ ОТ СТАРО ВРЕМЕ
11. Добри Чинтулов – СТАНИ, СТАНИ, ЮНАК БАЛКАНСКИ
12. Алеко Константинов – БАЙ ГАНЬО
13. Васил Левски – НАРОДЕ????
14. Иван Вазов – ЕПОПЕЯ НА ЗАБРАВЕНИТЕ
15. Петко Славейков – ИЗВОРЪТ НА БЕЛОНОГАТА
16. Пенчо Славейков – ЕПИЧЕСКИ ПЕСНИ
17. Константин Величков – ЦАРИГРАДСКИ СОНЕТИ
18. Стоян Михайловски – КНИГА ЗА БЪЛГАРСКИЯ НАРОД
19. Гео Милев – ЖЕСТОКИЯТ ПРЪСТЕН
20. Елисавета Багряна – ВЕЧНАТА И СВЯТАТА
21. Асен Разцветников – ЖЕРТВЕНИ КЛАДИ
22. Пенчо Славейков – НА ОСТРОВА НА БЛАЖЕНИТЕ
23. Димитър Талев – ЖЕЛЕЗНИЯТ СВЕТИЛНИК
24. Христо Фотев – ПЕЙЗАЖ ОТ ДУМИ

25. Любен Дилов – ПЪТЯТ НА ИКАР
26. Любомир Левчев – СТИХОВИДЕНИЯ
27. Кирил Христов – ХЕЙ, ПРОЛЕТ ИДЕ
28. Петко Ю. Тодоров – ИДИЛИИ
29. Стефан Стамболов – СВОБОДА ИЛИ СМЪРТ
30. Емануил Попдимитров – СЪНЯТ НА ЛЮБОВТА
31. Георги Раковски – БЪЛГАРСКИЯТ ВЪПРОС
32. Захарий Стоянов – ЗАПИСКИ
ПО БЪЛГАРСКИТЕ ВЪСТАНИЯ – т. I
33. Захарий Стоянов – ЗАПИСКИ
ПО БЪЛГАРСКИТЕ ВЪСТАНИЯ – т. II
34. Братя Миладинови – БЪЛГАРСКИ
НАРОДНИ ПЕСНИ – т. I
35. Братя Миладинови – БЪЛГАРСКИ
НАРОДНИ ПЕСНИ – т. II
36. Райко Жинзифов, Григор Пърличев и Никола Козлев –
ХАЙДУТ СИДЕР И ЧЕРЕН АРАП
37. Неофит Бозвели – МАТИ БОЛГАРИЯ
38. Добри Войников – КРИВОРАЗБРАНАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ
39. Иван Мешев – ТАЛАНТЪТ КАТО ПРОМЕТЕЕВ ДАР
40. Георги Стаматов – МАЛКИЯТ СОДОМ
41. Боян Пенев – ЛИТЕРАТУРА И ИНТЕЛИГЕНЦИЯ
42. Цани Гинчев – ГАНЧО КОСЕРКАТА
43. Пеню Пенев – ДНИ НА ПРОВЕРКА
44. Георги Райчев – ГРЯХ
45. Михалаки Георгиев – МЕРАКЪТ НА ЧИЧО ДЕНЧО
46. Любен Каравелов – СВОБОДА И НЕЗАВИСИМОСТ
47. Васил Друмев – НЕЩАСТНА ФАМИЛИЯ
48. Николай Райнов – МЕЖДУ ПУСТИНЯТА И ЖИВОТА
49. Любен Каравелов – МАМИНО ДЕТЕНЦЕ
50. Петко Р. Славейков – БЪЛГАРСКИ ПРИТЧИ ИЛИ
ПОСЛОВИЦИ И ХАРАКТЕРНИ ДУМИ
51. Светослав Минков – ДАМАТА С РЕНТГЕНОВИТЕ ОЧИ
52. Христо Смирненски – ДА БЪДЕ ДЕН!
53. Константин Петканов – МОРАВА ЗВЕЗДА КЪРВАВА
54. Стоян Загорчинов – ДЕН ПОСЛЕДЕН – ДЕН ГОСПОДЕН
55. Д-р Кръстев – МЛАДИ И СТАРИ
56. Симеон Радев – СТРОИТЕЛИТЕ НА СЪВРЕМЕННА
БЪЛГАРИЯ – I том
57. Симеон Радев – СТРОИТЕЛИТЕ НА СЪВРЕМЕННА
БЪЛГАРИЯ – II том

58. Георги Караславов – СНАХА
59. Петър Дънов – РАЗУМНОТО СЪРЦЕ
60. Емилиян Станев – АНТИХРИСТ
61. Елин Пелин – ВЕТРЕНАТА МЕЛНИЦА
62. Емилиян Станев – КРАДЕЦЪТ НА ПРАСКОВИ
63. Елин Пелин – ПОД МАНАСТИРСКАТА ЛОЗА
64. Димитър Талеv – ИЛИНДЕН
65. Димитър Талеv – ГЛАСОВЕТЕ ВИ ЧУВАМ
66. Дора Габе – ПОЧАКАЙ, СЛЪНЦЕ
67. Тодор Влайков – ДЯДОВАТА СЛАВЧОВА УНУКА
68. Ангел Каралийчев – РЪЖ
69. Димитър Талеv – ПРЕСПАНСКИТЕ КАМБАНИ
70. Иван Шишманов – ОТ ПАИСИЙ ДО РАКОВСКИ
71. Пею К. Яворов – В ПОЛИТЕ НА ВИТОША
72. Никола Вапцаров – ПЕСЕН ЗА ЧОВЕКА
73. Теодор Траянов – БЪЛГАРСКИ БАЛАДИ
74. Николай Лилиев – ПТИЦИ В НОЩТА
75. Спиридон Казанджиев – ПРЕД ИЗВОРА НА ЖИВОТА
76. Йордан Йовков – АЛБЕНА
77. Йордан Йовков – ПЕСЕНТА НА КОЛЕЛЕТАТА
78. Пенчо Славейков – КЪРВАВА ПЕСЕН
79. Ламар – ЖЕЛЕЗНИ ИКОНИ
80. Димитър Димов – ТЮТЮН – I том
81. Димитър Димов – ТЮТЮН – II том
82. Александър Вутимски – СКИТНИКЪТ И ВРАНИТЕ
83. Рачо Стоянов – МАЙСТОРИ
84. Георги Кирков – ПОЛИТИЧЕСКА ЗООЛОГИЯ
85. Илия Волен – ЧЕРНИ УТАРИ
86. Веселин Ханчев – ЖИВ СЪМ
87. Иван Пейчев – ЕСЕН НА БРЕГА
88. Антон Дончев – ВРЕМЕ РАЗДЕЛНО
89. Ивайло Петров – ХАЙКА ЗА ВЪЛЦИ
90. Антон Страшимиров – ХОРО
91. Александър Геров – ХОРА И ЗВЕЗДИ
92. Николай Марангозов – НА ПОВРАТКИ В СЕЛО
93. Христо Радевски – ПУЛС
94. Константин Константинов – ДЕН ПО ДЕН
95. Андрей Германов – ОЖИВЕЛИЯТ ОТ ТЕРМОПИЛИТЕ
96. Генчо Стоев – ЦЕНАТА НА ЗЛАТОТО
97. Александър Балабанов – МЯСТОТО НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА

98. Димитър Димов – ОСЪДЕНИ ДУШИ
99. Димитър Димов – ПОРУЧИК БЕНЦ
100. Чудомир – КОНСУЛ НА ГОЛО БЪРДО
101. Никола Фурнаджиев – ПРОЛЕТЕН ВЯТЪР
102. Добри Немиров – БЕДНИЯТ ЛУКА
103. Иван Вазов – ВЕЛИКАТА РИЛСКА ПУСТИНЯ
104. Иван Вазов – ХЪШОВЕ
105. Георги Джагаров – ПТИЦИ СРЕЩУ ВЯТЪРА
106. Петър Диневков – ВЪЗРОЖДЕНСКИ ПИСАТЕЛИ
107. Ст. А. Костов – ГОЛЕМАНОВ
108. Михаил Арнаудов – ПСИХОЛОГИЯ
НА ЛИТЕРАТУРНОТО ТВОРЧЕСТВО – I ТОМ
109. Михаил Арнаудов – ПСИХОЛОГИЯ
НА ЛИТЕРАТУРНОТО ТВОРЧЕСТВО – II ТОМ
110. Йордан Иванов – БОГОМИЛСКИ КНИГИ И ЛЕГЕНДИ
111. Иван Радославов – БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА. 1880–1930
112. Тончо Жечев – БЪЛГАРСКИЯТ ВЕЛИКДЕН
ИЛИ СТРАСТИТЕ БЪЛГАРСКИ

ПРЕДСТОЯЩИ ЗАГЛАВИЯ:

113. Васил Пунев – ДНЕСНАТА БЪЛГАРСКА ЛИРИКА
114. Владимир Василев – ПАНТЕИСТИ И МАНИАЦИ
115. Иван Хаджийски – ОПТИМИСТИЧНА ТЕОРИЯ
ЗА НАШИЯ НАРОД
116. Иван Хаджийски – БИТ И ДУШЕВНОСТ
НА НАШИЯ НАРОД
117. Николай Хайтов – ДИВИ РАЗКАЗИ
118. Атанас Далчев – ПРОЗОРЕЦ
119. Димитър Благоев – НАШИТЕ АПОСТОЛИ
120. Христо Вакарелски – БЪЛГАРСКИ НАРОДНИ ОБИЧАИ

ЗА ЗАЯВКИ И АБОНАМЕНТ –
адрес на издателство „Захарий Стоянов“
София 1124, ул. „Николай Ракумин“ № 2
тел. 943-42-16; 943-32-64

Ст. Л. Костов
ГОЛЕМАНОВ

Съставителство
и биографични бележки
АНДРЕЙ АНДРЕЕВ

Редактор
ИВАН ГРАНИТСКИ

Графичен дизайн и корица
ПЕТЪР ДОБРЕВ

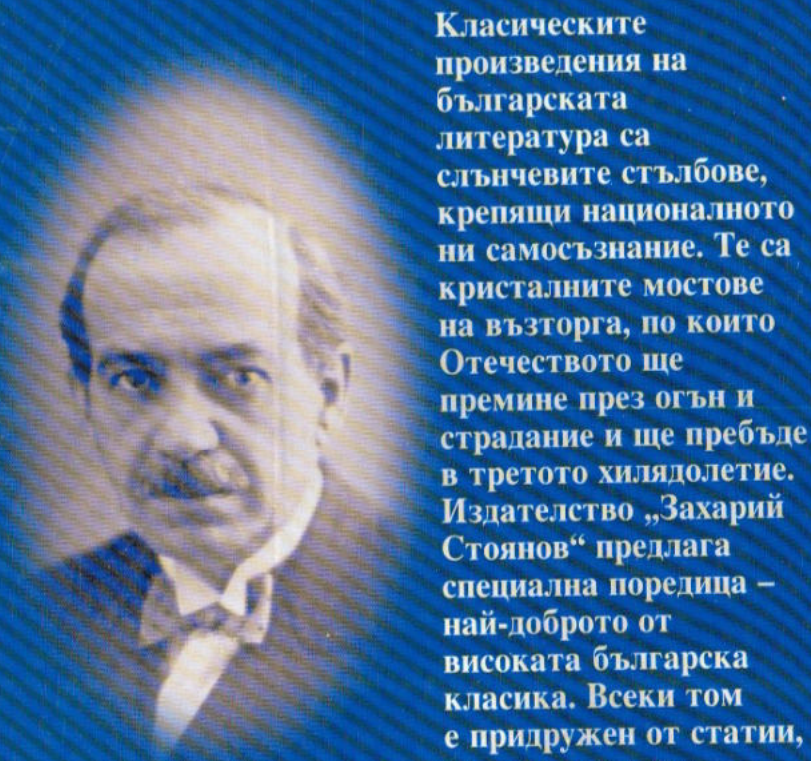
Коректор **ВАЛЕРИЯ СИМЕОНОВА**

Предпечатна подготовка
ЕКАТЕРИНА РУСКОВА

Формат 84/108/32
Печатни коли 36

Издателство
„ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ“
www.zstoyanov.com
e-mail: office@zstoyanov.com

Печат
„ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА“ ЕАД

Класическите произведения на българската литература са слънчевите стълбове, крепящи националното ни самосъзнание. Те са кристалните мостове на възторга, по които Отечеството ще премине през огън и страдание и ще пребъде в третото хилядолетие. Издателство „Захарий Стоянов“ предлага специална поредица – най-доброто от високата българска класика. Всеки том е придружен от статии, анализиращи от различни гледни точки творчеството на българските класици. Изданието е насочено към ученици и студенти, както и към широката българска общественост.

Издателство
ЗАХАРИЙ СТОЯНОВ

Поредица
БЪЛГАРСКА КЛАСИКА

8 лв.